

**Rapport
fra Granskingsutvalget for
barneverninstitusjoner i Rogaland**

**Rapport fra utvalg oppnevnt av
Fylkesmannen i Rogaland
27. januar 2005**

Rapport avgitt 30. juni 2006

Rapport fra Granskingsutvalget for barneverninstitusjoner i Rogaland

ISBN 82-7826-020-6

ISSN: 1503-920X

Trykk og innbinding: Allkopi AS, Stavanger

Referanser fotografi i rapporten:

- Bilde s. 42: Bethania Waisenhuset. Foto: privat eie.
- Bilde s. 82: Stavanger kommunale barnehjem - Strømvik. Foto: ”*Stavanger kommunale Barnehjem 1912-1962*” av Kåre Dreyer Dybdahl
- Bilde s. 106: Tryggheim. Foto: ukjent. Tryggheim i Stavanger.
- Bilde s. 110: Heimly. Foto: privat eie.
- Bilde s. 113: Lindøy skole. Foto: ukjent. Statsarkivet i Stavanger.
- Bilde s. 133: Ramsvik skole. Foto: privat eie.
- Bilde s. 144: Skåland skole. Foto: Fredrik Horjen. Postkostkort. Privat eie.

Til Fylkesmannen i Rogaland

Den 27. januar 2005 ble det oppnevnt et uavhengig utvalg for å foreta en gransking i forbindelse med påstander om ureglementære forhold ved kommunale og private barneverninstitusjoner i Rogaland, i perioden 1954-1993.

Granskingsutvalget legger med dette fram sin rapport. Rapporten avgis til Fylkesmannen i Rogaland for videresending til Stavanger kommune. Rapporten er offentlig. Rapporten er enstemmig på alle punkter.

Stavanger, 30. juni 2006

Granskingsutvalget for barnevernsinstitusjoner i Rogaland

Agnes Inderhaug

Helene Hanssen

Otto Vevatne

Leder

Camilla Lovise Eriksen, sekretær

Tove Askeland Fosså, sekretær

Arne Endresen, sekretær

Merethe Bjerkeli, merkantil sekretær

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	SAMMENDRAG	1	8.6	TILSYN	109
2	GRANSKINGSUTVALGETS OPPNEVNING, MANDAT OG TOLKINGER	5	9	HEIMLY	110
2.1	OPPNEVNING	5	9.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	110
2.2	MANDAT.....	5	9.2	BOFORHOLD OG OMSORG	111
2.3	TOLKING AV MANDATET.....	6	10	ØVRIGE INSTITUSJONER	112
3	GRANSKINGSUTVALGETS ARBEIDSMÅTE	8	11	LINDØY SKOLE	113
3.1	HENVENDELSER TIL UTVALGET	8	11.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	113
3.2	UTVALGETS GRUNNLAGS-MATERIALE... 10		11.2	DEN PRAKTISKE OMSORGEN	118
3.3	SYSTEMATISERING OG BEARBEIDING AV MATERIALET	12	11.3	DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN.....	121
3.4	PRESENTASJON AV MATERIALET.....	13	11.4	ADFERDSREGULERING OG STRAFF	129
3.5	METODEOVERVEIELSER.....	13	11.5	SEKSUELLE OVERGREP	132
4	KUNNSKAP OM BARNES OMSORGS- BEHOV	17	12	RAMSVIK SKOLE	133
4.1	KUNNSKAP OM BARNES OMSORGSBEHOV FRA 50-TALLET OG OPP MOT VÅR TID.....	17	12.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	133
5	RETTLIGE RAMMER, ORGANISERING OG TILSYN	25	12.2	DEN PRAKTISKE OMSORGEN	136
5.1	RETTLIGE RAMMER.....	25	12.3	DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN.....	139
5.2	ORGANISERING.....	29	12.4	ADFERDSREGULERING OG STRAFF	141
5.3	TILSYN	34	12.5	SEKSUELLE OVERGREP	143
6	BETHANIA WAISENHUS	42	13	SKÅLAND SKOLE	144
6.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	42	13.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	144
6.2	DEN PRAKTISKE OMSORGEN	49	13.2	TILSYN	145
6.3	DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN.....	59	13.3	DEN PRAKTISKE OMSORGEN	146
6.4	ADFERDSREGULERING OG FYSISK STRAFF.....	66	13.4	DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN.....	146
6.5	SEKSUELLE OVERGREP	74	13.5	SEKSUELLE OVERGREP	148
6.6	TILSYN	79	14	KRENKENDE OPPLEVELSER	148
6.7	HELSETILBUDET	80	15	LIVET I ETTERTID	152
7	STAVANGER KOMMUNALE BARNEHJEM - STRØMVIK	82	16	AVSLUTTENDE VURDERINGER	153
7.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	83	LITTERATUR	158	
7.2	PRAKTISK OMSORG	88			
7.3	FØLELSESMESSIG OMSORG	95			
7.4	ADFERDSREGULERING	100			
7.5	SEKSUELLE OVERGREP	102			
7.6	TILSYN	102			
7.7	HELSE/LEGETILSYN	105			
8	TRYGGHEIM	106			
8.1	HISTORIKK OG YTRE RAMMER	106			
8.2	DEN PRAKTISKE OMSORGEN	107			
8.3	DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN.....	108			
8.4	ADFERDSREGULERING OG FYSISK STRAFF.....	109			
8.5	SEKSUELLE OVERGREP	109			

1 SAMMENDRAG

INNLEDNING

Følgende institusjoner har vært omfattet av granskingen: Bethania Waisenhus, Stavanger kommunale barnehjem, Strømvik, Tryggheim og Heimly. Følgende spesialskoler har vært omfattet av granskingen: Lindøy, Ramsvik og Skåland.

Når det gjelder Tryggheim og Heimly, har ikke utvalget kunnet konkludere i henhold til mandatet, men har redegjort for enkeltfunn ved disse institusjonene. Det samme gjelder Skåland spesialskole.

Utvalget har intervjuet personer som har bodd ved Josephine-stiftelsen, Stavanger kommunale ungpikensjonat, Hetland barnehjem, "Huset"/Hjem for unge piker med tilpasningsvansker, Haugesund barnehjem og Minde barnehjem, uten at utvalget har mottatt opplysninger som i henhold til mandatet ga foranledning til å granske disse institusjonene nærmere. De er derfor blitt omhandlet i et eget samlekapittel.

Utvalget har intervjuet i alt 157 personer. Dette er i det alt vesentligste tidligere barnehjemsbarn (111), tidligere ansatte ved de ulike institusjoner (28), ansatte i barnevernet, ansatte hos fylkesmannen, tidligere ledere/medlemmer av barnevernemnda (12) og andre (6). 13 personer har sendt skriftlige bidrag om sin oppvekst ved ulike institusjoner.

Utvalget har intervjuet flere personer som har vært plassert av barneverntjenesten i Rogaland,

men i spesialskoler i kommuner utenfor Rogaland. Dette gjelder bl.a Ulvsnesøy, Stord, Varna, Toten, Leira, Lunde, Bjerketun og Bastøy spesialskoler.

Utvalget har intervjuet personer som i tillegg til å ha vært plassert ved institusjoner i Stavanger kommune, også har vært plassert ved Trygg barnehjem i Kristiansand, Fridtjof i Sauda, Bakkebø i Egersund og Emma Hiorts Hjem i Oslo.

De tidligere barnehjemsbarna har så langt utvalget har brakt på det rene, vært plassert av barneverntjenesten i følgende kommuner: Stavanger, Sandnes, Sola, Sokndal, Hetland, Sand, Høyland, Lunner, Time, Jørpeland, Karmøy, Haugesund, Eigersund, Våler, Odda, Nittedal og Bergen. De guttene som har vært ved de ulike spesialskolene har vært plassert både av kommuner i Rogaland, men også av kommuner utenfor fylket. Hvorvidt det er barneverntjenesten eller skolemyndighetene som har tatt initiativ til opphold ved spesialskolene, er til dels uklart.

Alle barnehjem som har vært omfattet av granskingen, var plassert i Stavanger kommune. Dette gjelder både før og etter kommunesammenslåingen i 1965.

Sentrale konklusjoner

Konklusjonene i rapporten bygger i hovedsak på Lov om barnevern av 1953 med tilhørende forskrifter og rundskriv, intervjumateriale, arkivmateriale, politidokumenter og faglitteratur. I tillegg har utvalget benyttet skriftlige kilder som Tidsskriftet Norges Barnevern, NOU

2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen (Befring-utvalget), Granskingsrapport fra granskingsutvalget for barneverninstitusjoner i Bergen og Granskingsrapport for barneverninstitusjoner i Oslo.

Granskingsutvalget ønsker innledningsvis å bemerke at det omsorgstilbudet barn skulle ha ved barneverninstitusjoner/spesialskoler, har vært grundig beskrevet i lov, forskrift, rundskriv og faglitteratur. Til tross for at det har vært forskjeller i hvordan barna har opplevd den omsorgen de fikk, og at forholdene ved institusjonene/spesialskolene har vært ulike, er det utvalgets oppfatning at det er grunnlag for å fastslå at det omsorgstilbudet mange barn fikk, ikke fullt ut var i samsvar med verken rettslige eller faglige standarder. Dette gjelder spesielt på 1950, 1960- og 1970 -tallet. Dette gjelder også tilsynet med institusjonene og tilsynet med det enkelte barn, særlig på 1960- og 1970-tallet.

FYSISKE AVSTRAFFELSER, SEKSUELLE OVERGREP OG KRENKENDE OPPLEVELSER

Granskingsutvalget legger til grunn at det har forekommet fysiske avstraffelser og seksuelle overgrep mot flere barn ved enkelte institusjoner. Barn har også vært utsatt for krenkende opplevelser.

Fysiske avstraffelser

Granskingsutvalget legger til grunn at det ved Waisenhuset har forekommet fysiske avstraffelser i store deler av mandatperioden. Utval-

get legger til grunn at fysiske avstraffelser var en sentral del av oppdragelsen der. Avstraffelsene framstod ved enkelte hus som uforholdsmessig grove og til tider utforutsigbare. Fysiske avstraffelser var en del av hverdagen for mange av barna ved Waisenhuset helt fram til slutten av 70-tallet.

Ved Strømvik har det også forekommet fysiske avstraffelser i store deler av mandatperioden.

Når det gjelder de andre institusjonene/spesialskolene, legger utvalget til grunn at det har forekommet kritikkverdige enkeltepisoder med bruk av fysiske avstraffelser.

Seksuelle overgrep

Granskingsutvalget legger til grunn at noen barn som bodde på Waisenhuset, har vært utsatt for seksuelle overgrep. Overgrepene har vært utført av noen få enkeltpersoner som har vært ansatt ved eller hatt annen tilknytning til institusjonen.

Granskingsutvalget legger til grunn at det har forekommet seksuelle overgrep mellom barn på Waisenhuset og mellom barn på Lindøy. Dette setter utvalget i sammenheng med manglende omsorg.

Krenkende opplevelser

Granskingsutvalget legger til grunn at barna på flere institusjoner har vært utsatt for krenkende og sjikanerende uttalelser fra mange ansatte når det gjaldt deres familier. Mange barn har følt en urimelig forskjellsbehandling fra de voksne. Flere barn har fortalt at de ble gjort narr av når det gjaldt

sengevæting, og at de ble utsatt for flere krenkende tiltak for å bli kvitt dette problemet. Flere fysiske avstraffelser har vært utført på en krenkende måte og i påsyn av andre barn.

FØLELSESMESSIG OMSORG

Granskingsutvalget legger til grunn at den følelsesmessige omsorgen ved samtlige barneverninstitusjoner i hele mandatperioden har vært mangelfull og til tider nesten fraværende. Barna har fortalt om en oppvekst nesten uten nærhet til voksne. Individuelt tilpasset omsorg har vært unntaket. Det legges til grunn at omsorgen i perioder har vært styrt av når de ansatte hadde tid til å gi omsorg og ikke knyttet til det enkelte barns behov. I tillegg har voksenkontakten i stor grad vært avhengig av hvem som til enhver tid har vært styrer/bestyrerinne ved institusjonene.

Det legges til grunn at praktisk arbeid har vært prioritert på bekostning av oppfølging av det enkelte barn.

Granskingsutvalget legger til grunn at ved spesialskolene har barna hatt bedre voksenkontakt, men med varierende grad av opplevd nærhet og tilknytning.

Forholdet mellom søsken

Granskingsutvalget legger til grunn at i de tilfellene hvor søsken ble plassert ved samme institusjon, har de ansatte vært lite opptatt av å bevare søskenidentiteten eller legge til rette for god kontakt mellom søsken. Dette gjelder spesielt ved Waisenhuset.

Kontakt med familien

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært mulig for barn å ha kontakt med biologisk familie. Granskingsutvalget er av den oppfatning at samværet har vært lite regulert både av barnevernemnda, sosialkontoret og institusjonene. Dette kunne føre til at barn noen ganger ukritisk ble sendt hjem til foreldrene på besøk.

Når det gjelder spesialskolene, finner utvalget at de fleste guttene hadde lite kontakt med sin familie. De fleste guttene reiste hjem i skolens ferier. Det har kommet frem at disse feriene for mange av guttene opplevdes som vanskelige. Granskingsutvalget finner det uheldig at det ikke i større grad ble vurdert og tatt initiativ til andre løsninger for en del av guttene i skolens ferier.

Forholdet mellom barna

Granskingsutvalget legger til grunn at de ansatte i liten grad har fulgt opp samhandlingen mellom barna. Barna har ved alle institusjonene i stor grad blitt overlatt til seg selv. Dette medførte at det kunne utvikle seg uheldige hierarkiske forhold i barneflokkene. Dette gjelder spesielt på Waisenhuset og på Lindøy. Dette setter utvalget i sammenheng med manglende omsorg.

PRAKTISK OMSORG

Mat/klær

Granskingsutvalget legger til grunn at det ikke har vært mangler ved kostholdet på noen av de institusjoner/spesialskoler som utvalget har

gransket. Utvalget legger det samme til grunn når det gjelder barnas klær.

Sosiale rammer rundt måltidene

Utvalget legger til grunn at de sosiale rammene rundt måltidene ved flere av barneverninstitusjonene har vært svært kritikkverdige. Mange barn har beskrevet strenge og rigide regler rundt måltidssituasjonen. I tillegg har flere barn fortalt om tvangsmating og ulike straffereaksjoner i forbindelse med måltidene.

Når det gjelder spesialskolene, finner utvalget i hovedsak ikke grunn til å kritisere de sosiale rammene rundt måltidene.

Skolegang

Granskingsutvalget legger til grunn at oppfølgingen av barnas skolegang og lekselesing har vært mangelfull gjennom hele mandatperioden. Barna er gjennomgående blitt lite stimulert til skolearbeid og framtidsrettet planlegging. Når det gjelder spesialskolene, har elevene fått et godt tilrettelagt skoletilbud og de har hatt hjelp til lekselesing. Ved spesialskolene har barnas framtid i større grad blitt diskutert og fokusert på.

Fritidsaktiviteter og kontakt med nabolagets

barn

Granskingsutvalget legger til grunn at barna bare i begrenset utstrekning har deltatt i organiserte aktiviteter utenfor barnehjemmet. Barna har i liten grad hatt naturlig omgang med andre barn utenfor institusjonen.

Når det gjelder Lindøy, legger utvalget til grunn at det var et variert fritidstilbud på selve

øya, men at guttene i stor grad har vært avskåret fra å delta i fritidstilbud sammen med andre barn.

TILSYN

Etter barnevernlovens § 42 skulle barnevernemnda føre tilsyn med barneverninstitusjoner i kommunen. Granskingsutvalget legger til grunn at det i hele mandatperioden har vært alvorlig svikt i det kommunale tilsyn.

Overtilsyn

I barnevernlovens § 15 var fylkesmannen pålagt et overordnet ansvar for å føre tilsyn med barnevernvirksomheten i fylket, herunder institusjonene og det kommunale tilsynet med disse.

I følge barnevernlovens § 13 skulle sosialdepartementet føre tilsyn med barneverninstitusjonene i hele landet.

Granskingsutvalget legger til grunn at fylkesmannen ikke har påsett at det kommunale tilsyn ble praktisert i henhold til lov og forskrifter, og at tilsynsbesøk fra sosialdepartementet kun har funnet sted, tidlig i mandatperioden.

Tilsyn med spesialskolene

Når det gjelder tilsyn med spesialskolene, lå tilsynsansvaret i henhold til spesialskoleloven § 5 hos Direktøren for spesialskolene. I medhold av lovens § 8 skulle det også være et tilsynsutvalg på 3 medlemmer. Det var etter det granskingsutvalget har kunnet bringe på det rene, ikke gitt særskilte regler for tilsyn ved de ikke-statlige spesialskolene.

Granskingsutvalget legger til grunn at tilsynet ved Lindøy skole har vært forskriftsmessig gjennomført. Tilsynsutvalget har jevnlig gjennomført både uanmeldte og anmeldte besøk ved Lindøy. Granskingsutvalget finner at tilsynet med Ramsvik skole har vært tilfredsstillende. Når det gjelder Skåland skole finner granskingsutvalget at det har for begrenset grunnlag til å vurdere hvordan tilsynet har fungert.

2 GRANSKINGSUTVALGETS OPPNEVNING, MANDAT OG TOLKINGER

2.1 OPPNEVNING

På bakgrunn av tidligere gjennomførte granskinger i Bergen og Oslo, og Befring utvalgets rapport, som alle hadde konkludert med at det hadde forekommet omsorgssvikt og overgrep av tildels alvorlig karakter i barnehjem og spesialskoler, ble Fylkesmannen i Rogaland anmodet om å oppnevne et uavhengig granskingsutvalg for barneverninstitusjoner i Rogaland. Flere media-oppslag hadde også fokusert på tidligere barnehjemsbarns historier om sin oppvekst på institusjoner i Rogaland. Det hadde blitt etablert en Støttegruppe for personer som hadde opplevd overgrep under offentlig omsorg, som også krevde at forholdene i Rogaland måtte granskes.

På denne bakgrunn ble granskingsutvalget oppnevnt 27. januar 2005 og har bestått av Agnes Inderhaug, jurist, (leder), Otto Vevatne,

psykolog, og Helene Hanssen, universitetslektor/sosionom. Camilla Lovise Eriksen, psykolog, har vært utvalgets sekretær og i tillegg har Merethe Bjerkeli vært ansatt med ansvar for alt merkantilt arbeid. I januar 2006 ble sekretariatet ytterligere utvidet med Tove Askeland Fos-så, jurist, på hel tid og Arne Endresen, statsviter i ca. 20 % stilling.

2.2 MANDAT

Utvalget ble gitt følgende mandat:

1. Utvalget skal granske eventuelle ureglementerte forhold ved institusjonene i Stavanger kommune, eller i institusjoner i fylket for øvrig, der barn ble plassert av barneverntjenesten i kommunene i Rogaland fylke.
2. Granskingen skal gjennomføres for forhold innenfor perioden 01.07.1954 til 01.01.1993.
3. Formålet med granskingen er å kartlegge faktiske forhold knyttet til:
  - a. enkeltpersoners opplevelser under oppholdet i barneverninstitusjoner
  - b. forhold ved de institusjonene som disse har vært plassert i.
4. Det legges til grunn at granskingen omfatter de institusjonene hvor enkeltpersoner har bodd. Granskingen skal omfatte de personene som etter en offisiell utlysning og innen et gitt tidspunkt, henvender seg til utvalget. De som ønsker det, kan få forklare seg for utvalget, samtidig som forklaringer som tidligere er gitt til politiet eller andre som har fått samtykke, kan benyttes i stedet for nye forklaringer. Barn som ble plassert utenfor fylket skal ikke avvises,

men granskingen skal ikke omfatte institusjoner utenfor fylket.

5. Dersom det under arbeidets gang skulle oppstå uklarheter med hensyn til hvilke institusjoner som skal omfattes av granskingen, eller andre uklarheter med hensyn til mandatet, kan utvalget konferere med fylkesmannen.
6. Utvalget avgjør selv hvem som bør avgi forklaring innenfor rammene av mandatet.
7. Utvalgets møter er ikke åpne for allmennheten.
8. Granskingen gjennomføres i samsvar med reglene i rundskriv G-48/75 fra Justis- og politidepartementet, datert 4. mars 1975 om "Regler for granskingskommisjoner", så langt de passer.
9. Utvalget kan la seg bistå av andre fagkyndige dersom det under arbeidets gang viser seg å være behov for slik bistand.
10. Utvalgets rapport avgis til Fylkesmannen i Rogaland, for ekspedisjon til Stavanger kommune. Utvalget avgir en førsterapport innen 01.april 2006 dersom sluttrapport ikke kan avgis innen denne dato.
11. Granskingsutvalgets godtgjørelse fastsettes av fylkesmannen og dekkes av Stavanger kommune. Det samme gjelder for utvalgets utgifter, herunder utgifter til kontorhold og sekretær.

2.3 TOLKING AV MANDATET

Granskingsutvalgets hovedoppgave har vært å granske eventuelle ureglementerte forhold ved institusjoner i Stavanger kommune og i Rogaland fylke forøvrig. Når det gjelder hva som

defineres som "ureglementerte forhold" har granskingsutvalget lagt til grunn at det omsorgstilbudet barna fikk, skulle være i tråd med det til enhver tid gjeldende lov og regelverk. For å kunne gi en tidsmessig riktig tolking av reglene, har utvalget holdt praksis opp mot den aktuelle faglige forståelse/kunnskap og generelle oppfatning av barneoppdragelse og materielle standard på den tiden. Utvalget har vurdert ulike sider ved omsorgen; praktisk omsorg, følelsesmessig omsorg, krenkelser og overgrep. Det har vært en utfordring for granskingsutvalget å dekke en tidsperiode på nesten 40 år, en periode hvor det har vært store samfunnsmessige forandringer, også i synet på barneoppdragelse.

Når det gjelder vurdering av praktisk omsorg, har utvalget knyttet dette til materiell omsorg, som mat, klær, oppfølging på skolen, boforhold, det å kunne delta i fritidsaktiviteter på lik linje med andre barn og det å kunne ha voksne å henvende seg til for å søke råd og hjelp i ulike praktiske situasjoner.

Når det gjelder vurdering av den følelsesmessige omsorgen, har utvalget knyttet dette til nærhet og fortrolighet til voksne, trygghet og anerkjennelse, individuelt tilpasset omsorg, kontakt med foreldre, søsken og andre barn.

Utvalget presiserer at ikke ethvert avvik har vært å anse som mangler ved den praktiske og følelsesmessige omsorgen. Utvalget har lagt vekt på avvik som er klare og tydelige i forhold til hva som måtte anses å være vanlig i samtiden. Granskingsutvalget har heller ikke

hatt et ensidig fokus på overgrep eller mangler ved omsorgen. Det har vært viktig for utvalget å kartlegge omsorgsnivået i videste forstand, herunder også positive faktorer. Utvalget har gjennom dette søkt å danne seg et bilde av hverdagen til barna.

Utvalget har i tillegg kartlagt bruk av fysiske avstraffelser og om barna ble utsatt for seksuelle overgrep. Fysiske avstraffelser har utvalget forstått som bruk av fysisk maktanvendelse overfor barna, som var i strid med barnevernslovens §42, annet ledd samt i strid med forskrifter gitt i medhold av barnevernloven av 1953.

Seksuelle overgrep har utvalget tolket som seksuelle handlinger, seksuell adferd og seksuell omgang mellom voksne og barn, og mellom barn. Granskingsutvalget har ikke tatt stilling til skyld, verken strafferettslig eller erstatningsrettslig. Vurdering av om enkelte overgrep dekkes av særskilte straffebud er heller ikke foretatt.

Granskingsutvalget har hatt tilgang på straffesaksdokumenter og disse har vært lagt til grunn dersom de som har blitt intervjuet ikke har ønsket å forklare seg om seksuelle overgrep flere ganger.

Granskingsutvalget har også hatt i oppgave å granske forhold ved de institusjonene hvor barna har vært plassert. Utvalget har forsøkt å kartlegge administrative og/eller andre forhold som kunne belyse bakgrunnen for at eventuelle

ureglementerte forhold kunne eksistere, og også vedvare over tid.

Mandatet oppga ikke konkret hvilke institusjoner som skulle granskes. Granskingsutvalget ble heller ikke gitt noen begrensninger når det gjaldt type institusjon, eierform eller driftsansvar. Det som har vært bestemmende for hvilke institusjoner som har blitt gransket, har vært om noen barn som hadde bodd der fra 1954 – 1993 meldte seg og fortalte om kritikkverdige forhold, at institusjonen lå i Rogaland og om det var barneverntjenesten i Rogaland som hadde plassert barna der.

Granskingsutvalget har likevel i samråd med Fylkesmannen, valgt å ha en inkluderende gransking, og har ut fra dette også intervjuet de som har vært i grenseområdet og/eller tildels har vært utenfor utvalgets mandat. Dette omfatter

- 1) Barn som bodde ved institusjonen før 1954 eller etter 1993.
- 2) Barn som har vært plassert av kommuner utenfor Rogaland, men på institusjoner i Rogaland,
- 3) Barn som har vært plassert av barneverntjenesten i Rogaland på institusjoner utenfor fylket.

Disse intervjuene har gitt verdifulle bidrag til utvalgets arbeid, men har ikke medført gransking av institusjonene.

Selv om tilsyn ikke spesifikt var nevnt i mandatet, har utvalget valgt å granske hvorvidt kommunale og statlige myndigheter har utført

sine tilsynsoppgaver i tråd med lovpålagte krav.

Utvalget har ikke hatt i oppgave å granske lovligheten av de vedtak som dannet grunnlag for plassering av barn i institusjon eller spesialskole. På bakgrunn av det arkivmateriale som er gjennomgått, har utvalget ikke funnet formelle feil eller mangler ved de vedtak som barneverntjenesten har fattet.

3 GRANSKINGSUTVALGETS ARBEIDSMÅTE

Granskingsutvalget har arbeidet uavhengig både i forhold til Stavanger kommune, Fylkesmannen i Rogaland og ulike interessegrupper. Lønnskostnader og andre kostnader knyttet til granskingen har vært dekket av Stavanger kommune. Rogaland Fylkeskommune har bekostet alle utgifter knyttet til kontorhold. Granskingsutvalget har arbeidet uten påtrykk verken når det gjelder framdrift eller økonomi.

Granskingen har så langt som mulig vært gjennomført i henhold til reglene i Rundskriv G-48/75 fra Justis- og politidepartementet: "Regler for granskingskommisjoner."

Det har vært inngått avtale med firma Psykolognett for tilbud om samtaler for de som måtte trenge dette for å bearbeide reaksjoner i etterkant av intervju. Dette har blitt dekket av Stavanger kommune med inntil 10 timer pr. person. Det har vært anonymisert overfor Sta-

vanger kommune hvem som har benyttet dette tilbudet.

Utvalget vil rette en takk til granskingsutvalgene i Bergen og Oslo for stor imøtekommenhet og velvillighet mht. å dele erfaringer fra sitt arbeid. Utvalget vil videre takke ansatte ved de arkivene som granskingsutvalget har hatt tilgang til, for uvurderlig bistand med å finne nødvendig materiale. Takk også til institusjoner som har vist velvillighet når det gjelder henvendelser fra utvalget om arkivmateriale og/eller mulighet til å besøke institusjonen, til personer som har bidratt til at faktaopplysninger om de ulike delene av barnevernet har blitt korrekt gjengitt og med korrekturlesing av rapporten.

Granskingsutvalget har hatt 8 heldagsmøter og kortere arbeidsmøter ca. hver 14. dag. Utvalget har vært på befaringsferd på flere av institusjonene.

3.1 HENVENDELSER TIL UTVALGET

Kunngjøring om gransking ble offentliggjort den 29. mars 2005 med følgende tekst:

"Gransking av forhold knyttet til enkeltpersoners opplevelser i barnevernsinstitusjoner/spesialskoler i Rogaland i perioden 1954 – 1993.

Fylkesmannen i Rogaland har på oppdrag fra Stavanger Kommune og Rogaland Fylkeskommune oppnevnt et utvalg som skal granske forhold ved barnevernsinstitusjoner/spesialskoler i perioden 1. juli 1954 til 1. januar 1993. Granskingsutvalget ønsker å samtale med per-

soner som har bodd eller arbeidet ved institusjoner/spesialskoler i Rogaland denne perioden. Utvalget ønsker også kontakt med andre som har kjennskap til disse institusjonene.

Utvalgets oppgave er å få belyst de forskjellige sider ved den praktiske og følelsesmessige omsorgen ved institusjonene, samt om det forekom noen form for overgrep.

Utvalget skal ikke vurdere erstatning, men utvalgets arbeid og rapport kan danne grunnlag for en eventuell erstatning utover den nasjonale erstatningsordning som blir behandlet i Stortinget våren 2005. Personer som ønsker å forklare seg kan ta kontakt med utvalget. Intervju er frivillig. Forklaringer gitt til utvalget vil bli en del av grunnlagsmaterialet til utvalgets sluttrapport. Medlemmene i utvalget har taushetsplikt. Forklaringene til utvalget vil ikke være allment tilgjengelige.

En anmoder at de som ønsker å forklare seg, eller ønsker ytterligere informasjon, tar kontakt med utvalgets sekretariat innen 10. mai 2005 for eventuell avtale om intervju/samtale.

Telefonnummer direkte til sekretariatet: 51 51 69 74. Postadresse: Granskingsutvalget for barnevernsinstitusjoner, Postboks 130, 4001 Stavanger.”

Kunngjøringen ble offentliggjort i følgende dagsaviser: Stavanger Aftenblad, Rogalands Avis, Haugesunds Avis, Dalane Tidende, Bergens Tidende, Fædrelandsvennen og Verdens Gang. I tillegg ble kunngjøringen sendt til Støt-

tegruppen i Stavanger for personer som har opplevd overgrep under offentlig omsorg og til Foreningen Rettferd for Taperne.

Utvalgssekretariatet mottok nærmere 150 henvendelser innen fristens utløp. De fleste av disse var fra personer som tidligere hadde bodd på barnehjem og/eller spesialskoler, men også noen tidligere ansatte henvendte seg. Nesten alle henvendelsene var via telefonnummeret som var oppgitt i kunngjøringen, noen få var skriftlige. Alle henvendelser fra personer som ønsket å komme til intervju, ble besvart skriftlig. Her ble det gitt generell informasjon om intervjuet og intervjusituasjonen, samt tilbud om tidspunkt for intervju eller informasjon om når den enkelte kunne forvente å bli innkalt. Det ble opplyst om at det var mulig å ha med seg en støtteperson i intervjuet, dersom en ønsket det. Utvalgets mandat var også vedlagt, samt praktiske opplysninger i forbindelse med intervjuet (kart, opplysninger om reisedekning, etc.)

Som tidligere nevnt, har granskingsutvalget i samråd med Fylkesmannen i Rogaland valgt å ha en inkluderende gransking. Dette innebærer for det første at personer som har kontaktet utvalget etter 10. mai 2005 har fått samme mulighet til å delta i granskingen som de som meldte seg innenfor fristen. Det innebærer videre at personer som har tatt kontakt, og som har vært i grenseområdet og/eller til dels utenfor utvalgets mandat også har fått tilbud om intervju, dersom de ønsket det. Dette gjelder totalt 6 personer. Personer som har vært plassert ved institusjoner utenfor Rogaland, har i for-

kant blitt informert om at disse institusjonene ikke ville bli gransket.

3.2 UTVALGETS GRUNNLAGS- MATERIALE

Det empiriske materiale som granskingsutvalget bygger sine vurderinger på er i hovedsak innhentet gjennom intervjuer og arkivsøk. Utvalget har vurdert og tolket det innhentede materialet i lys av de til enhver tid gjeldende rettslige rammer og relevant faglitteratur om barn, omsorg og oppvekst som måtte forventes kjent i de ulike tidsperioder.

Intervjuene

Granskingsutvalget har gjennomført totalt 157 intervjuer. Disse fordeler seg som følger:

- Barn som har bodd på barnehjem og/eller spesialskoler: 111
- Tidligere ansatte på institusjonene: 28
- Medlemmer av barnevernsnemnda: 5
- Ansatte i den kommunale barneverntjenesten/sosialkontoret: 5
- Ansatte hos Fylkesmannen i Rogaland: 2
- Andre: 6

Kategorien ”andre” omfatter personer som har kunnet bidra med kunnskap om institusjonene ut fra at de enten gjennom naboskap eller yrke har kommet i kontakt med disse.

Utvalget har også intervjuet personer som har arbeidet i det fylkeskommunale barnevernet. Dette er imidlertid personer som også har hatt andre tilknytninger og derfor er talt med under andre kategorier.

Tre tidligere ansatte ved institusjonene og et tidligere medlem av barnevernsnemnda i Stavanger som utvalget har bedt om å komme til intervju, har ikke ønsket å forklare seg for utvalget.

13 personer som ikke ønsket å komme til intervju, har sendt skriftlige bidrag om sin oppvekst.

Tidligere ansatte og/eller andre som det har kommet fram ufordelaktige opplysninger om, har fått seg forelagt disse opplysningene og er gitt mulighet til å imøtegå dem. Granskingsutvalget vil ellers bemerke at det er knyttet noen dilemma til det faktum at granskingen går så langt tilbake i tid at flere av de personer som det framkommer ufordelaktige opplysninger om ikke lever lenger. Disse kan derfor framstå i et uheldig lys, uten at de selv har kunnet imøtegå dette.

De fleste intervjuene har funnet sted i granskingsutvalgets lokaler i Stavanger, men utvalget har også foretatt telefonintervjuer og foretatt intervjuer andre steder av personer som av ulike årsaker ikke har kunnet møte i Stavanger.

Gjennomføring av intervjuene har vært tidkrevende. Med unntak av telefonintervjuene, har det vært to personer eller flere til stede ved alle intervju innenfor mandatperioden. Det ble satt av god tid til hvert intervju, slik at ikke tiden skulle være et hinder for å få fram den nødvendige informasjonen. Intervjuene har gjennomsnittlig tatt 2 – 3 timer.

Granskingsutvalget utarbeidet to intervjuguides, en for barna og en for tidligere ansatte. Disse ble brukt i intervjuene, slik at de samme tema og spørsmålsstillinger ble berørt i alle intervju. Samtidig ble det lagt opp til at de som ble intervjuet ikke skulle føle seg bundet av malen, men få anledning til å fortelle om sin oppvekst og/eller sine erfaringer i den rekkefølge de selv ønsket. Intervjuguiden fungerte derfor i hovedsak som en sjekkliste. Det ble i tillegg utarbeidet en generell mal for selve intervjusituasjonen, for å sikre en mest mulig lik situasjon for alle, samt at alle skulle få den samme informasjon om granskingen og sin deltakelse i denne. Det ble særlig lagt vekt på å informere om at intervjuet var frivillig, utvalgets taushetsplikt og hvordan intervjumaterialet ville bli behandlet i etterkant. I de intervjuene der det var med en støtteperson, ble det bedt om at denne var tilbakeholden mht. å bryte inn i samtalen.

Videre ble det utarbeidet et informasjonsskriv til de tidligere barnehjemsbarna om mulige psykiske reaksjoner i etterkant av intervjuet, idéer til hvordan de eventuelt kunne møte slike reaksjoner og opplysninger om psykologtilbudet.

Mot slutten av intervjuet ble hver enkelt av de tidligere barnehjemsbarna spurt om hva som var den viktigste årsaken til at de ønsket å delta i granskingen og hva det var særlig viktig for dem å formidle til utvalget. Svarene på dette ble skrevet ordrett ned på egne skjema. Granskingsutvalget ønsket gjennom dette å sikre at

den enkelte fikk formidlet sitt hovedbudskap til utvalget.

Som avslutning av intervjusituasjonen ble informasjonsskrivet om mulige reaksjoner og psykologtilbud gjennomgått og gitt til den intervjuede.

I intervju med tidligere ansatte ved institusjonene og i barneverntjenesten, har utvalget vært opptatt av å innhente informasjon om hvilke tanker og retningslinjer som fantes mht. til omsorgen for barna, ressursituasjon, organisering, etc. som kunne gi verdifull informasjon utover det som barna kunne ha innsikt i. Granskingsutvalget har derfor på eget initiativ tatt kontakt med og kalt inn til intervju personer som kunne bidra til dette. Det har vært særlig aktuelt å kalle inn personer som har vært ansatt i perioder og/eller institusjoner der det har vært mange henvendelser fra barn, samt personer som har arbeidet sammen med ansatte som får ufordelaktige beskyldninger rettet mot seg og som ikke lever lenger.

Det ble ikke blitt brukt lydband under intervjuene. De som var til stede fra utvalget noterte underveis. Dette ble det opplyst om i intervjuet. Det var på forhånd avklart hvem av de tilstedeværende som hadde hovedansvar for utskrift av intervjuet. Utskriftene har fulgt en felles disposisjon og ble skrevet så snart som mulig etter at intervjuet var gjennomført. Utskriften ble gitt til gjennomlesing og godkjenning av alle de fra utvalget som hadde vært til stede under intervjuet, før den ble sendt til den intervjuede for godkjenning og underskrift. Kommentarer

fra intervjuede til utskriften har blitt tilføyd intervju-utskriften.

Arkivmaterialet

Granskingsutvalget har gjennomgått arkivmateriale fra mandatperioden. Dette materialet har utvalget funnet i Statsarkivet, Riksarkivet, Fylkeskommunens arkiv, Interkommunalt arkiv og i Stavanger Byarkiv. I tillegg har arkiver tilhørende Ramsvik skole, Frelsesarmeen og Stiftelsen Bethania Waisenhus blitt gjennomgått.

Det er funnet årsberetninger, søknader om godkjenning av institusjon og personale, korrespondanse mellom barnevernsnemnder, barnevernssekretær, Sosialdepartementet og institusjoner, samt møteprotokoller for bystyret og barnevernsnemnda i Stavanger. Videre er det funnet rapporter vedrørende tilsyn fra tidlig i mandatperioden. Det er også funnet mapper på enkelte barn.

I tillegg har granskingsutvalget fått tilgang til noe arkivmateriale, notater og fotografier som intervjupersoner har hatt med seg eller som har blitt sendt til utvalget.

Dokumenter fra offentlige arkiver har ikke gitt granskingsutvalget fullstendige opplysninger om de ulike institusjoner. Dette kan bl.a. skyldes at private stiftelser ikke hadde plikt til å avlevere sitt arkivmateriale. Det har også framkommet opplysninger i intervjuer om at det i private institusjoner kunne være dårlige arkivrutiner. Noe materiale er allikevel blitt avlevert, og dette har utvalget hatt tilgang til.

Granskingsutvalget har hatt innsyn i avgjorte straffesaksdokumenter.

Lovverk og faglitteratur

Lov om barnevern av 1953 med rundskriv og forskrifter har vært sentrale grunnlagsdokumenter for granskingsutvalgets vurderinger. De rettslige rammene er gjort rede for i eget kapittel (kap.5). Denne redegjørelsen er skrevet av Knut Lindboe og tilsvarende den rettslige gjennomgangen som Granskingsutvalget for barneverninstitusjoner i Oslo har i sin rapport, med enkelte mindre endringer pga. faktiske ulikheter mellom Stavanger og Oslo. Endringene er foretatt etter avtale med forfatteren.

Utvalget har hatt tilgang til årganger av Tidskriftet Norges Barnevern, utgitt av Norsk Barnevernsamband for tidsrommet 1954 – 93, samt benyttet aktuell faglitteratur fra mandatperioden. Det vises til referanseliste til slutt i rapporten.

3.3 SYSTEMATISERING OG BEARBEIDING AV MATERIALET

Granskingsutvalget har lagt ned et stort arbeid for å sikre at det materialet som er hentet inn har vært var dekkende med tanke på de saksforhold som skulle granskes. Mengden innhentet informasjon har vært betydelig.

Ut fra det omfattende intervjumaterialet og det lange tidspennet som mandatet omfatter, var det nødvendig for utvalget å finne en måte å kategorisere materialet på, slik at mengden innhentet informasjon ble håndterlig. Kategori-

seringen har i hovedsak vært gjort langs to akser; en tidsakse med inndeling i tiår og/eller styreperioder og en tematisk akse, med ulike tema knyttet til praktisk og følelsesmessig omsorg. Den tematiske kategoriseringen har fulgt oppsettet i intervjuguiden.

Alle intervju og skriftlige bidrag har blitt gjennomgått og systematisert i forhold til kategoriene. Eksempler som har kunnet bidra til å belyse temaene har blitt gjennomgått og trukket sammen. Episoder som har blitt referert av flere har blitt notert. Generelt arkivmateriale har gitt viktig bakgrunnsinformasjon om institusjoner og organisering av barnevernet. Utvalget har også selv aktivt søkt i arkivene for å finne opplysninger om og/eller dokumentasjon på spørsmål som har blitt reist underveis i arbeidet.

Som grunnlag for sine vurderinger og konklusjoner har granskingsutvalget holdt den innhentede informasjon opp mot gjeldende lov og regelverk, samt faglitteratur om oppvekst, omsorg og oppdragelse, som måtte kunne forventes kjent på det aktuelle tidspunkt i mandatperioden.

Granskingsutvalget har gjennomgått det samlede materiale for hver institusjon i fellesskap og står også samlet bak de vurderinger som framkommer i rapporten.

3.4 PRESENTASJON AV MATERIALET

Materiale fra intervjuene med barna er brukt som eksempler i rapporten. Disse er søkt ano-

nymisert bl.a. ved at det ikke er brukt nøyaktige tidsangivelser for når barna bodde på barnehjemmet. Det kan likevel forekomme at personer som har vært tilstede ved ulike hendelser som blir referert og/eller som har kjent barna godt, vil kunne gjenkjenne disse. Dette har alle som har vært til intervju blitt gjort oppmerksom på.

De eksemplene som brukes er valgt fordi de kan bidra til å gi et dekkende bilde. Intervju-materialet inneholder langt flere eksempler enn det er mulig og ta med i rapporten

Når det gjelder ansatte i ledende og/eller ansvarlige posisjoner, er disse identifisert gjennom at det er angitt hvilken periode de var ansatt i.

3.5 METODEOVERVEIELSER

I forskningssammenheng er det sentralt å vurdere et materiales representativitet (hvor dekkende materialet er), reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet), samt hvordan materialet er analysert og fortolket som grunnlag for konklusjoner. Spørsmål knyttet til disse temaene kan også være relevante for granskingsutvalgets arbeid. Utvalget vil derfor kort kommentere noen forhold knyttet til dette, på et mer generelt grunnlag. Når det gjelder vurderingen av den enkelte institusjon, er det materiale som granskingsutvalget bygger på presentert innledningsvis i det kapitlet som omhandler institusjonen.

Representativitet

Intervju med de som har bodd på barnehjem/spesialskoler utgjør den mest omfattende og sentrale delen av utvalgets materiale. Hvorvidt dette materialet gir et dekkende bilde av den praktiske og følelsesmessige omsorgen ved den enkelte institusjon, er vanskelig å svare entydig på. Det har vært utenfor utvalgets styring hvem som har henvendt seg for intervju. Granskingen ble annonsert i dagspressen og gjennom relevante interesseorganisasjoner og det har vært opp til den enkelte å ta kontakt med utvalget. Granskingsutvalget selv har ikke henvendt seg til noen fra denne gruppen for å søke informasjon. Når det gjelder spørsmål om representativitet ønsker granskingsutvalget å knytte noen refleksjoner til følgende forhold ved intervjumaterialet:

- Svært få av de som har meldt seg til utvalget har bodd på institusjoner i Nord-Rogaland.
- Langt de fleste av de som har meldt seg for intervju har bodd på Bethania Waisenhus.
- Flere av de større barnehjemmene er så og si ikke representert blant de som har meldt seg.
- Samtlige som har vært intervjuet har fortalt om mangler ved den praktiske og/eller følelsesmessige omsorgen. For svært mange omfatter dette alvorlige mangler og overgrep.
- Det er store variasjoner mht. hvor mange som har meldt seg innenfor de ulike tidsperioder.

I annonsering av granskingen ble det søkt å gi en så åpen invitasjon som mulig, der utvalgets

oppgaver ble beskrevet som *”å få belyst de forskjellige sider ved den praktiske og følelsesmessige omsorgen ved institusjonene, samt om det forekom noen form for overgrep.”* Videre ble det sagt at *”Granskingsutvalget ønsker å samtale med personer som har bodd eller arbeidet ved institusjoner/spesialskoler i Rogaland i denne perioden. Utvalget ønsker også kontakt med andre som har kjennskap til disse institusjonene.”* Til tross for disse formuleringene i utvalgets annonse, er det stor sannsynlighet for at medias dekning av saken forøvrig, med vekt på omsorgssvikt og overgrep, har hatt innvirkning på hva som har blitt oppfattet som granskingens hovedfokus. Det kan igjen ha virket inn på hvem som har oppfattet seg som omfattet av granskingen og gjennom dette har meldt seg til utvalget. Dette kan bl.a. være en av forklaringene på den store variasjonen i hvor mange som har meldt seg innenfor de ulike tidsepoker, dvs. at kvaliteten på omsorgen og forekomst av overgrep har variert i mandatperioden. På den annen side vet en at mange opplever det svært belastende å rippe opp i en vanskelig barndom. Det må derfor også kunne antas at langt flere enn de utvalget har intervjuet har opplevd mangelfull omsorg og overgrep.

En generell oppfatning av at det kun er overgrepshistoriene som har vært av interesse for granskingsutvalget, kan også være en av forklaringene på at det er institusjoner som er nærmest fraværende i utvalgets materiale og at granskingsutvalget ikke har hørt *”solskinshistoriene”* om den gode oppveksten på barnehjem og/eller spesialskoler. Dette til tross for at flere av de som har blitt intervjuet har opplyst

at de har meldt seg nettopp for å gi et mer nyansert bilde av en oppvekst på barnehjem enn det som har framkommet i media.

I lokalpressen har reportasjer om barnehjemsbarna og om granskingen nokså konsekvent blitt omtalt som "Waisenhusaken", selv om også overgrepshold fra andre institusjoner har blitt omtalt. Når det gjelder de institusjoner som ikke, eller i svært liten grad er representert i intervjumaterialet, kan dette derfor være et uttrykk for at personer som har bodd ved disse institusjonene ikke har oppfattet seg som omfattet av granskingen, enten pga. at de ikke har opplevelser knyttet til omsorgssvikt og/eller overgrep, eller fordi de har oppfattet at granskingen først og fremst gjelder Bethania Waisenhus.

Granskingsutvalget har ikke oversikt over hvor mange som totalt har bodd ved de aktuelle institusjonene i mandatperioden. Utvalget har imidlertid informasjon om antall plasser ved den enkelte institusjon i ulike tidsrom og et nokså tydelig bilde av grad av stabilitet i barnegruppen. Utvalget har heller ikke nøyaktig informasjon om hvor mange av de som bodde på barnehjem/spesialskoler i perioden som er døde, eller for svakt fungerende til å ta kontakt. Mange av de utvalget har hatt kontakt med, har imidlertid navngitt personer som de har vokst opp sammen med, som dette gjelder.

Når det gjelder ansatte, var det relativt få som selv henvendte seg til granskingsutvalget. For utvalget har det vært viktig å få inn informasjon fra ansatte, som dekker en størst mulig del

av mandatperioden. Dette har vært et av kriteriene for hvem en har innkalt. Videre har utvalget lagt vekt på å intervju institusjonsledere og ansatte som flere av barna har referert til i sine intervju. Utgangspunkt for hvem som har blitt innkalt fra barnevernsnemnd, den kommunale barneverntjenesten og andre, har vært det samme, dvs. at en har søkt å få kontakt med personer som har kunnet bidra med viktig informasjon i granskingen ut fra sine posisjoner.

Granskingsutvalget har også foretatt omfattende arkivsøk, både når det gjelder opplysninger om det enkelte barn, den enkelte institusjon, barnevernsnemndas og administrasjonens saksbehandling og strukturelle rammer. Dette har gitt viktig tilleggsinformasjon for å få et bilde av de skiftende forhold i den 40-års perioden som utvalgets mandat omfatter. Arkivøkene har vært arbeidskrevende og vanskelige. Utvalget har bestrebet seg på å finne fram til og gjennomgå all vesentlig dokumentasjon. Det har vært store variasjoner mht. arkiveringsrutiner i løpet av perioden. Utvalget kan derfor ikke med sikkerhet si at en har funnet alt relevant arkivmateriale.

Når det gjelder spørsmål om representativitet vil en, til tross for det omfattende materiale som ligger til grunn for granskingen, vanskelig kunne trekke den entydige konklusjon at granskingsutvalgets materiale er dekkende for alle som har bodd på spesialskoler / barnehjem i tidsrommet 1. juli 1954 – 1. januar 1993, eller for forhold ved institusjonene i hele denne perioden. Dette har heller ikke vært utvalgets oppgave. Materialet er likevel så vidt omfat-

tende at det må anses som representativt for de barn og unge som har opplevd mangler ved den daglige omsorg og/eller overgrep i institusjoner. For enkelte forhold og tidsperioder er materialet så omfattende og entydig at det gir grunnlag for å si at det også er dekkende for å beskrive forhold ved institusjonen generelt. Dette vil bli klargjort i kapitlene som omhandler den enkelte institusjon. Granskingsutvalget vurderer ut fra det ovenstående at det materialet som ligger til grunn for granskingen er representativt i forhold til utvalgets mandat, dvs. å granske eventuelle ureglementerte forhold ved barnehjem og spesialskoler gjennom å kartlegge faktiske forhold knyttet til enkeltpersoners opplevelser under opphold i barneverninstitusjoner og forhold ved de institusjonene som disse har vært plassert i.

Troverdighet og gyldighet

Granskingsutvalget har også vært opptatt av å sikre at det materialet som en har hentet inn skulle være dekkende for de saksforhold som skulle granskes. Dette har derfor vært under kontinuerlig diskusjon og vurdering.

Data innhentet gjennom semistrukturerte intervju, vil gi subjektiv informasjon, dvs. at det er den enkeltes forståelse av og oppfatning om de tema som etterspørres som kommer fram. Til tross for at utvalget har hatt relativt detaljerte intervjuguider som utgangspunkt for samtalene både med de som har bodd på og som har arbeidet ved institusjonene, har det vært store variasjoner i intervjuene. Granskingsutvalget har sett det som viktig å gi den enkelte mulighet for å fortelle om sine erfaringer, opplevelser og

vurderinger uten for mye styring fra intervjuernes side.

De forhold som granskingsutvalget har etterspurt, representerer opplevelser som er forbundet med sterke følelser for de fleste av de som har vært intervjuet, spesielt for barna. Temaer knyttet til omsorgssvikt og overgrep, er også for mange svært tabu- og skambelagt. I tillegg handler det om forhold som ligger langt tilbake i tid og der de barna som intervjues har vært i varierende alder når dette har skjedd og derved på ulikt nivå i forhold til kognitiv, emosjonell og språklig utvikling. Det har derfor vært store variasjoner både mht. hvor mye den enkelte husker fra sin oppvekst, hvilke forhold som en husker noe om og hvordan disse huskes. Mange har også i tillegg opplevd omsorgssvikt og overgrep både før og etter den tiden institusjonsoppholdet varte. Dette er forhold som kan virke inn på den informasjonen som gis i intervjuet. Dette er bl.a. omtalt i rapporten fra Granskingsutvalget i Bergen.

Befringutvalget konkluderer med at en kan regne med at 95% av de som har vært utsatt for alvorlige overgrep, forteller en troverdig historie. (NOU 23:2004, s.10) Granskingsutvalget finner også ut fra sitt materiale å kunne legge en slik forståelse til grunn. Denne forståelsen styrkes av at det er stor grad av sammenfall mellom beskrivelser og episoder fra personer som har bodd på institusjonen i samme tidsrom, selv om detaljene kan variere noe. Dette innebærer at utvalget i flere tilfeller har fått en overgrepssituasjon beskrevet både fra den som selv har blitt utsatt for den og fra de som har

vært vitner til den. Dette betyr imidlertid ikke at utvalget oppfatter beskrivelser av overgrep som har skjedd uten andre til stede som mindre troverdige. Dette er svært vanlig, særlig når det gjelder seksuelle overgrep. Det refereres her til NOU 23:2004, Vedlegg 2 om selvbiografisk langtidshukommelse.

Granskingsutvalget har også vært opptatt av om mediefokus og etablering av støttegrupper kan ha bidratt til å redusere troverdigheten i beretningene om overgrep, ved at det virker inn på hvordan de enkelte ser tilbake på hendelser i sin barndom. Utvalget har derfor vært opptatt av å tematisere dette i intervjuene og i vurderingen av intervjumaterialet. Det er vanskelig å uttale seg sikkert om dette, men granskingsutvalgets vurdering er at dette i liten grad har hatt negativ innvirkning mht. troverdighet.

Intervjuer med tidligere ansatte/politikere og arkivgjennomgang bidrar til å tegne et bilde av systemer og/eller strukturer der omsorgssvikt og overgrep var mulig, uten at det ble oppdaget eller grepet fatt i. Denne delen av materialet støtter derfor i stor grad opp om og styrker troverdigheten i de opplysningene som framkommer gjennom intervjuer med de som tidligere har bodd på institusjonene.

Analyse og tolkning av materialet

I forhold til granskingsutvalgets mandat har det vært viktig å vurdere hvordan den selvbiografiske informasjonen fra intervjuene kunne bidra til å gi et mer helhetlig bilde av forholdene ved den enkelte institusjon mht. praktisk omsorg, følelsesmessig omsorg og eventuelle

overgrep. Det ble derfor nødvendig å finne en måte å kategorisere det omfattende materialet på. Et viktig redskap i dette har vært intervjuguidene, der en på forhånd har gjort en kategorisering av de forhold som en ønsket belyst av den enkelte og som derved også har vært sentrale i analyse og tolkning av materialet. I denne kategoriseringen har utvalget hatt stor nytte av arbeidet som er gjort i forbindelse med granskingene i Bergen og Oslo.

Ut fra den lange tidsperioden som granskingen omfatter, har det i tillegg til de tematiske kategoriene, vært nødvendig å dele materialet inn i tidsperioder. Her har utvalget valgt litt ulike tilnærminger for de ulike institusjonene, ut fra institusjonens særpreg, antall henvendelser og/eller funn. Dette vil bli redegjort for i kapitlene som omhandler den enkelte institusjon. Generelt er den tidsmessige inndelingen i form av tiår og/eller styreverperioder. Inndeling i styreverperioder har vært særlig relevant for den største av institusjonene, Bethania Waisenhus, pga. at dette barnehjemmet har bestått av flere mindre enheter med hver sin styrer med stor grad av selvstyre og derfor store interne forskjeller.

4 KUNNSKAP OM BARNES OMSORGSBEHOV

4.1 KUNNSKAP OM BARNES OMSORGSBEHOV FRA 50-TALLET OG OPP MOT VÅR TID

Allerede i 1949 bestemte FN seg for, gjennom Verdens Helseorganisasjon WHO, å gjøre en

undersøkelse av hjemløse barns behov. En begrenset seg da til hjemløse barn innenfor eget hjemland, flyktningebarn som var i annet land pga. krig eller andre katastrofer ble utelatt. En ville fokusere på hjemløse barns situasjon innenfor det enkelte lands normaltilstand.

Like før andre verdenskrig hadde den «nye vitenskapen», psykologien, gitt fornyet oppmerksom på viktigheten av omsorgen for barn i forhold til utviklingen av den voksnes mentale helse.

Bakgrunnen var at på 30- og 40-tallet hadde en rekke kliniske psykologer og psykoanalytikere både i USA og Europa, til dels uavhengig av hverandre, observert hvilken dårlig innvirkning institusjonsopphold og skifte av omsorgspersoner i barns første leveår, hadde for personlighetsutviklingen. Problemet var at alle disse forskerne, med et unntak, hadde psykoanalytisk utdanning og derfor var disse funnene lite kjent utenfor den psykoanalytiske krets. (Bowlby 1988)

John Bowlby, som hadde gjort studier på barnehjemsbarn i England, ble av WHO bedt om å utarbeide en rapport om mentalhygieniske konsekvenser for barn som av ulike grunner ble tatt ut av sitt hjem og plassert på institusjon.

I begynnelsen av 1951 ble så WHO monografien offentliggjort med tittelen «*Maternal Care and Mental Health*».

I denne rapporten gjennomgikk Bowlby og hans medarbeidere en betydelig mengde forskning som allerede den gang fantes omkring denne problemstillingen, og hvilken negativ innvirkning en manglende moderlig omsorg hadde på barns personlighetsutvikling. WHO rapporten henledet oppmerksomheten mot de store lidelsene som rammet barn som ble skilt fra de omsorgspersonene de var glad i og kjente. De viste at det å bli fratatt sine kjente omgivelser og bli plassert på et for barnet ukjent sted, førte til en uforståelig og dyp sorg hos barnet, nærmest uavhengig av familieforholdene barnet kom fra. Sorgens uttrykk var i første omgang protesten, så sinnet, så fortvilelsen og til slutt det de kalte frakoblingen, og som viste seg i avvsningsadferd og en opplevelse av håpløshet, apati. Barnet frakoblet seg selv fra omgivelsene og verden. Barnet forsøkte å ut-slette seg selv som individ for å unngå smerten. En måte å gjøre dette på var helt og fullt å bli en del av gruppen. (Ibid.1951)

Et barn som var frakoblet kunne være vanskelig å få nær kontakt med. Det betydde at barna som ble plassert på barnehjem, ofte kunne være svært avvsnende og det ville kreve både følsomhet og tålmodighet å nå inn til dem. Videre viste rapporten til at omsorgshandlinger i institusjoner lett kunne bli arbeidsoppgaver og dermed ikke bli preget av den nære følsomme dialogen som normalt preger et mor-barn forhold. For eksempel småpludringen ved oppvåkings-, pleie- og leggeritualene. Omsorgshandlinger som Bowlby og andre så på som like viktig for barns utvikling som det å kunne gå og snakke. Rapporten mente å kunne vise at

tap av nære omsorgspersoner kunne føre til alvorlige og omfattende psykiske lidelser.

Rapporten konkluderte med at selv svært «dårlige» hjem ofte var bedre enn barnehjemsplasing og at en burde være betydelig mer forsiktig med å flytte barn til institusjon. De foreslo derfor tiltak i forhold til opphavsfamilien som første intervensjon. De introduserte også en form for kontantstøtte for enker og enslige mødre som hadde barn under tre år, slik at de kunne bli i stand til å ta seg av sine egne barn på dagtid, de første årene. Rapporten ble oversatt og utgitt i Sverige og Danmark.

I Norge var også tiden like etter krigen en tid for nye perspektiver innenfor barne- og ungdomspsykologien. Harald Schjelderup, Nic Waal, Åse Gruda Skard og Carl Martin Borgen m.fl. var aktive pådrivere i dette. De gamle «tukt»-holdningene var på retur og «følelsemessig ernæring» (Borgen 1956) var på vei inn. Det ble vist til barns behov for menneskelig kontakt og omsorg.

René Spitz var en av forskerne som hadde gjort et omfattende forskningsarbeid på små barn før og under andre verdenskrig og i 1947 gitt ut sin film «Grief : A Peril in Infancy». I 1952 kom så Bowlbys samarbeidspartner i utarbeidelsen av WHO-rapporten, James Robertsons, med filmen «A two-year-Old Goes to Hospital» som handlet om morssavnet for barn som blir innlagt på sykehus. Disse filmene vakte sterke følelser og en heftig debatt i hele Europa i 50-årene. Den tradisjonelle psykiatrien og læringsteoretikerne innenfor psykologien satte

spørsmål ved om de aktuelle opplevelsene det ble henvist til, kunne ha de påståtte virkningene på lengre sikt.

Samtidig var det en dominerende læringsteoretisk tradisjon hvor en var redd for «overbetinging» hos barnet dersom moren ble for omsorgsfull. Det innebar at en ikke skulle trøste og kjele med barna. Morens vaksomme «omsorgsøyne» var ikke bra for barnet, en kunne bli engstelig og uselvstendig av det. Videre var de sosialdarwinistiske holdningene i den tradisjonelle psykiatrien sterke, (Wifstad 1997) og der mente en nok fortsatt at de sosialt og psykisk mest utslåtte først og fremst var arvelig belastet.

På slutten av 50-tallet kom Harry Harlow, inspirert av Spitz, med sin undersøkelse av Rhesusapeungenes forhold til sine ulike «erstatningsmødre» og de adferdsmessige konsekvensene, ungenes oppfatning av «mødrene» fikk. Disse forsøkene ble også filmet og debatten om barns omsorgsbehov endret seg og ble mer konstruktiv.

Det vesentlige som denne tidlige forskningen fram til på 50-tallet viste var at det personlige forholdet som barnet får til omsorgspersonene er svært viktig og at et nært og fortrolig forhold til de nærmeste er avgjørende for barns utvikling. Tidligere mente en at det primære for barnet var å få mat og at barnet gjennom det ble avhengig av omsorgspersonen og at den personlige mellommenneskelige tilknytning var sekundær. De nyere undersøkelsene i forhold til barn og deres omsorgspersoner tydet

på at *de nære relasjonene var det vesentligste* for å utvikle en sunn og god mental helse, og at det var viktig at denne nærheten hovedsaklig og størstedelen av tiden ble utført av en og samme person. En person som av barnet opplevdes å være i stand til å klare seg bedre i verden enn en selv. (Bolwby, 1988)

WHO-Rapporten slo fast at det ikke kunne være tvil om at de mindre barnas tap av morens nærhet kunne få alvorlige og langvarige virkninger for barnas personlighetkarakter og dermed for hele deres videre liv. Videre at motstanden mot forskningsresultatene sannsynligvis hadde sin grunn i at resultatene ville fordre vidtgående endringer i synet på menneskets natur og dermed metodene og holdningene i omsorgen for barn.

Det en så i disse undersøkelsene var at barn vanligvis valgte én person, vanligvis moren, å knytte seg til og søke seg til når barnet kjente seg redd og fremmed i ulike livssituasjoner. Et barn som sprang til hvem som helst eller ikke til noen, ble vurdert å være alvorlig skadet.

At barn tok skade av mangel på moderlig omsorg ville sannsynligvis ikke være noen stor overraskelse for mange. Dette var noe som de fleste mennesker intuitivt hadde visst og tenkt som en del av den menneskelige natur. En avhengighet og behov for omsorg som var mest påfallende hos barn, men som de fleste mennesker visste gjaldt for alle mennesker gjennom hele livet. Det som var mer uklart var hvor mye fravær av morspersonen barn i ulike aldre kunne tåle. Det ble i WHO-rapporten

fremhevet at de 3 første årene, kanskje spesielt fra 1 til 3 år, var barnet mest sårbart, men at barnet også synes å ta alvorlig skade senere, og de etterlyste mer forskning på dette, både i forhold til barnets alder ved skillsmissen fra moren og varigheten av fraværet av mortilknytningen. Ømfintligheten for fraværet av moren var stor også etter 3 års-alderen. Rapporten viste at barnet etter tre års alder ikke bare lever i nuet lenger. Opplevelsen av tidsbegrepet har begynt å utvikle seg, men er fortsatt svært begrenset i førskolealderen. For 3-åringen er utsegn som neste uke eller neste måned uforståelige, men selv i 5-6 års alderen er de vanskelige å forstå. Barn kan etter som de blir eldre mer og mer forestille seg en framtid, en framtid der det også er mulig at moren kan komme tilbake. (Ibid.1951). «*Det är denna oförmåga att tänka sig en befrielsens tid - tillammans med känslan av hjälplöshet - som förklarar att barnets ängslan och förtvivlan är så överväldigande. Det närmast liknande en vuxen möjligen kan tanka sig är att bli dömd till fängelse på obestämd tid.*» (ibid.s.59)

Noen av de samme fenomen ble av ekteparet Murphys tatt opp med sosialdepartementet like etter krigen. De påpekte at «tysker-barna» som ble hentet hjem etter krigen, mange fra sine trygge fosterhjem og adoptivhjem, viste alvorlige symptom på sorg som tok seg uttrykk i mistilpassing og i en del tilfeller i asosial adferd.

I forarbeidene til barnevernsloven understrekes det at institusjonene skal forsøke å legge opp

til en struktur og et innhold som mest mulig skulle ligne på et vanlig godt hjem.

Carl Martin Borgen skriver i 1956, at de foreldreløse barna som er på institusjon får en vanskelig oppvekst hvis de ikke får en fast morserstatning å forholde seg til, en morserstatning med varme, kontaktevne, intuisjon og følsomhet. Han mente at denne type arbeid burde være et spesielt ærefult og godt betalt arbeid og at samfunnet ville tjene på det i det lange løp. Han understreket at oppdragelse av barn i institusjon krever varme, følelsesmessig frihet og trygghet. (Borgen. 1956)

I vanlige hjem lærer barn seg, i samspillet med øvrig familie å forstå allmenne menneskelige egenskaper og symboler, og å kunne planlegge for fremtiden. WHO-rapporten mente å kunne vise at det fantes små muligheter for barn som hadde lært seg dette før plassering i institusjon, å utøve dette i en institusjon. En viste i rapporten til at barn i vanlige hjem lærer seg hvordan de skal få foreldre og søsken til å gjøre som det vil. Det vil si at barnet klarer å få sine omgivelser til å tilpasse seg så barnet også får sin plass i samspillet i familien. På det viset lærer barn seg hvordan det kan endre sine omgivelser så de får en form som passer bedre til barnets egne ønsker, og barnet lærer at det er mulig å påvirke sine omgivelser. Leken har for barnet noe av samme funksjon. I leken skaper og omskaper barnet, symbolsk, sin verden.

«Här ligger jagets och överjagets övningsfält. I varje anstaltsmiljö går mycket av detta förlost, i en mindre god kan allt gå förlorat. Bar-

net får ingen uppmuntran till individuell verksamhet därför att det är besvärligt, det är bekvämare om det stannar på stället och gör som man säger. Även om det försöker ändra miljön misslyckas det.» (Bowlby, 1951 s. 57)

Noe av det vesentligste i barns personlighetsutvikling er å tilegne seg evnen til å påvirke og skape sitt eget miljø og ikke oppleve seg være prisgitt den umiddelbare situasjonen i omgivelsene. *«En sådan process inbegriper bland annat en förmåga att abstrahera allmänna egenskaper, att tänka i symboliska termer och att planera för framtiden - alltsammans attribut till det som Goldstein-Scherer kallat den abstrakta inställningen. Först när denna abstrakta hållning utvecklats har individen förmåga att behärska ögonblickets önskningar till förmån för sina mer fundamentala behov på längre sikt.» (Ibid.s. 53)*

I følge rapporten er disse vitale prosessene i barnet noe av det som tar alvorlig skade av morløsheten; evnen til å se framover og interessere seg for egen framtid. I tillegg risikerer en å bære dette med seg til neste generasjon.

Det er et kjent fenomen fra klinisk erfaring at barn som blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt og det rapporten kaller morløshet, utvikler impulsstyrt adferd der individet har vansker med å se og planlegge framtiden. De blir ofte offere for øyeblikkets impulser. (Ibid.1951)

WHO-rapporten legger stor vekt på de nære relasjonene og viser til at noe av det vesentligste for et barn er de små fortrolige leker som mor

og barn koser seg med når en står opp om morgenen, vasker seg og ellers i tilknytning til mange av dagens rutiner. I institusjoner mangler ofte disse små lekne handlingene fordi disse rutinene der blir arbeidsoppgaver på lik linje med å vaske golv eller lage mat. Barnet mister da muligheten til å øve opp grunnleggende funksjoner som er like viktige for barnets utvikling som å gå og snakke. (Ibid. 1951)

Å bli fratatt sine kjente omgivelser og bli plassert på et for barnet ukjent sted fører til en uforståelig og dyp sorg. Det var på 30 og 40 - tallet en diskusjon om barn kunne oppleve sorg som en reaksjon på tap av nære relasjoner. Psykoanalytikeren M. Klein mente at sorg var en grunnleggende menneskelig følelse som kom vel til syne ved f.eks. tap av brystet. Robertson og Bowlby mente som Klein å kunne vise, at tap av nære omsorgspersoner kunne føre til patologiske tilstander. De snakket om sorgens ansikt, frakoblingen og apatien, og så flukten inn i gruppen der smerten i sorgen over savnet av mor, blir en konstant felles smerte i gruppen. I institusjonene blir med andre ord normale sorgreaksjoner konstante og til sist patologiske, med først sengevæting og isolasjon, så depresjon og andre psykopatologiske tilstander. Barnehjemsbarna ble ofte preget av frakoblingen hele livet. (Ibid. 1951)

Et tilleggsproblem som svært ofte syntes, og som oppstod ved lengre skilsmisser fra moren etter første leveår, var barnets avvísning av moderserstatningen. Barnet regredierte og ble utrøstelig. Klarte ikke moderserstatningen å håndtere denne avvísningen ble sorgen og

smerten forsterket og i neste omgang kronisk. (Ibid. 1951)

50-tallet var en brytningstid i forhold til oppdragelse. Oppdragelsen var fortsatt rimelig autoritær, der disiplin og lydighet var ansett for å være det vesentlige. Ifølge Åse Gruda Skard (Skard. 1960) var det likevel vesentlige forskjeller i hvordan en oppnådde denne lydighet. Lydighet kunne oppnåes gjennom redsel, via trusler, eller gjennom samhörighet. I det først tilfellet gjør barnet det som blir forventet for å unngå straff, i det andre tilfellet lever barnet opp til forventningene for å glede andre nære medmennesker som barnet er glad i og knyttet til.

Selv om de mer demokratiske holdningene i barneoppdragelsen ble mer og mer anerkjent, tok det nok lang tid før de slo igjennom i den vanlige familie. De fleste oppdro sine barn som de selv var oppdratt, med noen nyanser.

Så også på barnehjemmene som vi har nevnt tidligere skulle ligne et godt norsk hjem. Selv om en med den nye barnevernsloven fikk noen føringer på en del prinsipper i forbindelse med straff gav barnevernsreformen institusjonene liberale rammer for utforming av retningslinjene og instruksene som hadde med dagliglivet bak institusjonens vegger å gjøre. (NOU 2004: 23) Det var få føringer på hva en skulle stimulere eller vektlegge av holdninger som kunne fremme barns utvikling. En forholdt seg til anbefalingene som om «et godt hjem» var en fast kjent størrelse.

Den psykodynamiske psykologien slo i gjennom i barnepsykologien på 50-tallet og voksenpsykiatrien fulgte etter utover 60-tallet.

Det ble innenfor psykologiens fagkrets en kamp mellom tilhengere av de psykodynamiske teoriene og sosial læringsteori om hegemoniet. Det førte til store endringer innenfor psykiatrien med framveksten av miljøterapien og en optimisme der alt var mulig.

Det finnes få tegn på at barnevernsinstitusjonene deltok i denne utviklingen. Først et stykke utpå 70-tallet blir den synlig innenfor barnevernet. På 60- og begynnelsen av 70-tallet var det fortsatt det Telhaug kaller «underkastelsens pedagogikk» som rådde grunnen.

Det snakkes fortsatt om «gode hjem og glide barn» og ikke noe sted henvises det til at en ønsket noen endringer i tråd med tiden i opplegget for barna i barnevernsinstitusjoner. Alle synes å være såre fornøyde så lenge de hadde det belegget de ønsket. Dette kan ha en sammenheng med at intensjonene med barnehjemmene ikke hadde forandret seg innenfor dette lukkede systemet, og eierne var skeptiske til det nye som vokste fram. Dette til tross for Bjerktun saken og en del skriverier omkring barnevernet, blant annet juridiske utredninger. De lukkede system lot seg ikke rokke.

Men med fagprofesjonenes inntog i barnevernsinstitusjonene kom også debatten dit, men det var først på slutten av 70-tallet at det ble endringer av betydning.

Det var da fortsatt en diskusjon om faglige ståsteder, men der det var plass både til Eriksons og Mahlers dynamiske teorier og til sosiale læringsteorier i ulike varianter. Det var nå det ble virkelig store endringer i barnevernsinstitusjonene. De fikk ikke lenger stå på siden og de fikk mye medieomtale.

Erikson's teorier øket i aktualitet innenfor fagkretser utover 60-tallet. Han lanserte begrepet «Basic thrust» i 1954 (Erikson, 1975) som ble oversatt med grunnleggende tillit til verden. For Erikson var nærhet og trygghet i møte med omsorgspersonene det viktigste av alt for barnet. Et barn uten grunnleggende tillit til verden ville få store problemer og være preget av alvorlig patologi.

Eriksons forståelse var at barnet i oppveksten lærte seg livsholdninger til omverden. Det avgjørende i denne sammenhengen var hvordan en selv ble møtt av de menneskene en var glad i og avhengig av i sitt nærmiljø. Erikson understreket som Bowlby morens viktige rolle i livets startfase, og at hennes betydning var noe langt mer enn å gi mat. Nærheten og tryggheten i møte med moren ble avgjørende for barnets forhold til verden. Om verden skulle oppleves god eller farlig og om en fortrøstningsfullt kunne våge å utforske den eller om en burde trekke seg unna, med de konsekvenser det ville få.

Etter hvert var begrepet «basic thrust» noe alle som hadde lest noe om barns utvikling, visste hva var.

«Basic thrust» dreide seg om både å bli gitt mat når en var sulten, bli stelt når en var våt, tatt opp og trøstet når en gråt osv. Kjærlig omsorg var grunnlaget for en grunnleggende trygghet og tillit til verden for det lille barnet. Denne tillit ble sett på som avgjørende viktig for en videre god og sunn utvikling til et godt og harmonisk voksenliv.

Erikson beskrev hvordan ulike aldre hadde ulike fokus for læring. Enhver alder, gjennom hele livet, hadde sitt hovedtema som passet for alderen. Det en hadde lært i forrige utviklings-trinn var en plattform for videre utvikling, men kunne også både repareres og være en hemning i det neste. Barnets møte med verden som barn, ville være bestemmende for barnets forhold til verden og andre mennesker som voksen. På samme måte som hos Bowlby ville barnets personlighetkarakter som voksen stå i forhold til de erfaringer en som barn hadde med menneskene i sine nære omgivelser og verden forøvrig. Driftene var betydelig nedtonet hos begge, men kausaliteten var mer fremtredende hos Bowlby.

Erikson ble svært populær i fagkretser fordi han så tydelig viste sammenhengen mellom barndommens erfaringer og betydningen av identifikasjonene med de voksne i oppvekstmiljøet, og konsekvensene i voksenlivet. Barn behøvde både identifikasjonsobjekter og bekræftelse på at de var elsket og verdsatt av mennesker i nærmiljøet for å kunne utvikle et godt selvbilde og god mental helse.

Erikson's tankegangen var noe forskjellig fra den læringsteoretiske tilnærmingen der forsterkning av handlinger og sosial imitasjon var vesentlig. En mente f.eks. at om en tok barnet opp når det gråt kunne det fungere som en forsterkning slik at barnet da ville gråte mer og oftere. En skulle derfor ikke ta opp barnet når det gråt. I vår sammenheng er det imidlertid også vesentlig å understreke at en i denne tradisjonen var en nøye med å ikke tilføre negative konsekvenser på uønsket adferd, men ønsket ta bort positive fordeler for å stimulere den ønskede adferd. Disse holdningene var også vanlige i bøker om barneoppdragelse på 50, 60 og 70-tallet. Læringsteoretiske holdninger og metoder passet godt inn i institusjoner som var opptatt av adferdsreguleringer. De ble derfor også mye bruk innenfor HVPU og ulike spesialskoler. Meningen og tanken med dette var at den ytre disiplinen etter hvert skulle integreres i det voksende barnet fram mot en voksen selvstendig samfunnsborger.

Begge syn ønsket barn som hadde utviklet evne og selvdisiplin nok til å kunne fungere i et samfunn, både på makro og mikronivå, men veiene var noe forskjellige, noen ganger motsatte.

Avslutningsvis er det naturlig å påpeke at det, av pedagogen Aarek, i Stavanger i 1951 ble utgitt en populærvitenskaplig bok om barneoppdragelse som hadde fått med seg mye av de samme holdningene til barn som det WHO rapporten uttrykkte.

Disse tankene som ble framført på tidlig 50-tall, er i tråd med moderne omsorgsforskning der en snakker en om sonen for intimitet. Sonen preges av en direkte ansikt til ansikt kommunikasjon og intim dialog, der interessen for og omsorgen for den andre er det primære. I denne intime sonen vil også kroppskontakt, berøring, imitasjon, og deltagelse i den andres aktivitet være vesentlig for å befestе nærheten. Derfor vil omsorgen alltid være avhengig av dialogen mellom de impliserte. (Hundeide, 2005)

Den intime sonen anses som vanlig i nære familiesammenhenger. Utenfor denne sonen dominerer den sekundære omsorgen etter konvensjonelle koder og rettigheter.

Barnehjemsforskriften la opp til, og hadde ambisjoner om barnehjem som fungerte så nær det vanlige hjem som mulig. Det vil si et oppveksthjem som ideelt sett var preget av et fellesskap som lignet den intime sone. Et sted der barnet fikk tilfredsstilt det vesentligste av sine materielle behov, opplevde å bli sett, pratet fortrolig med, fikk trøst når en behøvde det, og der de foresatte viste interesse for barnets nåtid og framtid.

5 RETTSLIGE RAMMER, ORGANISERING OG TILSYN

Del 1: Rettslige rammer er skrevet av Knut Lindboe for granskingsutvalget i Oslo. Etter avtale med forfatteren er der gjort noen mindre endringer av relevans for granskingen i Rogaland.

5.1 RETTSLIGE RAMMER

Barnevernloven ble vedtatt 17. juli 1953. Den trådte i kraft 1. juli 1954 og var gjeldende fram til 1. januar 1993. Dette er den samme tidsperiode som er angitt i Granskingsutvalgets mandat.

Etter en rettshistorisk innledning gis det i dette kapittelet en oversikt over de viktigste bestemmelsene i loven av 1953, som er av betydning for granskingen.

Rettshistorisk perspektiv

Vergerådsloven av 1896 var ikke bare den første barnevernlov nasjonalt, men også internasjonalt. Tiltakene etter vergerådsloven skulle ikke være straff, selv om loven også gjaldt unge lovbytere. Den kriminelle lavalder ble hevet fra 10 til 14 år. Barn skulle oppdras til lovlidighet, dette for å spare samfunnet for utgifter til straff og fengsel senere. Vergerådet kunne også iverksette tiltak ved moralsk utglidning eller forsømmelse i hjemmet.

I tillegg til å tildele barn og foresatte påtale og formaning, kunne det i henhold til vergerådsloven gjøres vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet, i fosterhjem, barnehjem eller skolehjem. Vergerådsloven var ment som et skritt i retning av å skille barneforsorgen ut fra fattigvesenet. Men det ble et todelt system, hvor det var like mange barn som ble plassert av fattigvesenet som av vergerådene.

Barnevernloven av 1953 innebar at ideologien ble endret fra kriminalpolitikk og samfunns-

vern til forebygging i et sosial- og skolepolitisk perspektiv.

Av nytt i loven av 1953 kan nevnes:

- prinsippet om barnets beste ble satt i sentrum
- tvangstiltakene ble skjøvet i andre rekke, og plassering utenfor hjemmet skulle bare foretas når hjelpetiltak ikke førte fram
- ansvaret for det kommunale barnevern, som hadde vært spredt, ble samlet i én instans, barnevernsnemnda
- fylkesmannen fikk ansvar for tilsyn med det kommunale barnevern
- fosterhjem og barneverninstitusjoner skulle godkjennes på forhånd.

Barnevernloven av 1992 kan sies å være en videreføring av loven av 1953, men den går lenger i å legge vekt på forebygging.

Adgangen til å iverksette tvangstiltak ble i realiteten ikke endret ved overgangen fra loven av 1953 til loven av 1992, selv om vilkårene i loven ble omformulert og det ble en egen paragraf om atferdstiltak rettet mot ungdom.

En viktig endring med loven av 1992 var at avgjørelsesmyndighet ble lagt til en statlig fylkesnemnd, idet det ble ansett som uheldig at barnevernsnemnda både var saksforberedende organ, avgjørelsesorgan og hadde ansvar for iverksetting av tiltak.

Organisering og saksbehandlingsregler

Barnevernsnemnda var det sentrale organ etter loven av 1953. Det var én nemnd i hver kom-

mune, med fem medlemmer valgt av kommunestyret. I tvangssaker tiltrådte en dommer nemnda.

Barnevernsnemnda skulle undersøke og iverksette hjelpetiltak i hjemmet. Dersom hjelpetiltak/forebyggende tiltak ikke var tilstrekkelige, kunne nemnda sette barnet bort til oppfostring utenfor hjemmet, i fosterhjem, barnehjem, spesialskole eller lignende.

Barnevernsnemnda skulle føre tilsyn med alle barneverninstitusjoner i kommunen. Nemnda skulle også føre tilsyn med barn plassert i fosterhjem, ved å oppnevne tilsynsfører for hvert fosterbarn.

Fra og med 1. januar 1988 opphørte betegnelsen "Barnevernsnemnda", idet denne ble etterfulgt av "Helse- og sosialstyret". Det var imidlertid vanlig å opprette underutvalg eller klientutvalg knyttet til spesifikke saksområder, herunder barnevernet.

§ 5 stilte krav om at en dommer skulle tiltre barnevernsnemnda og lede forhandlingene og delta i stemmegivningen i følgende saker:

- a) omsorgsovertagelse uten samtykke
- b) fratagelse av foreldreansvar
- c) at privat plasserte barn ikke skal flyttes
- d) nektelse av å oppheve omsorg.

I rundskriv nr. 50 om saksbehandlingen fra 1980, ble det gitt uttrykk for at en dommer også skulle være tilstede ved vedtak om å nekte foreldrene å ha samvær med barn under omsorg. Loven av 1953 hadde ingen paragraf eller

bestemmelse om samvær og kontakt med foreldre etter omsorgsovertagelse.

De langt fleste omsorgsovertagelser og plasseringer utenfor hjemmet skjedde med foreldrenes samtykke. Også i disse sakene skulle barnevernsnemnda fatte vedtak, men uten at dommeren var tilstede. Av de 5630 barn som i 1989 befant seg under barnevernomsorg, var det bare et mindretall på åtte prosent hvor foreldrene ikke hadde samtykket.

Fra og med 1. januar 1979 ble det adgang til å delegere til lederen av sosialkontoret/barnevernet å fatte vedtak om å overta omsorgen med foreldrenes samtykke. Innen seks måneders varighet skulle saken forelegges helse- og sosialstyret/barnevernsutvalget for eget vedtak i saken.

§ 11 ga anledning til å fatte hastevedtak. I akuttituasjoner kunne barnet anbringes foreløpig utenfor hjemmet. Slike vedtak kunne fattes av nemndsformannen alene eller av påtalemyndigheten, og skulle deretter så snart som mulig, framlegges for barnevernsnemnda.

Fra 1. januar 1979 kunne leder av sosialkontoret/barnevernet fatte hastevedtak såfremt kommunestyret hadde gitt slik myndighet.

Vedtak i barnevernsnemnda kunne påklages, først til fylkesmannen og eventuelt videre til Sosialdepartementet.

Fra og med 1. januar 1970 ble det gitt adgang til å bringe de alvorligste sakene inn for retten,

dette som erstatning for den tidligere departementsbehandlingen, men fortsatt først etter avgjørelse i klagesak hos fylkesmannen.

Plassering som tiltak

§ 19 ga adgang til omsorgsovertagelse og til å anbringe barnet til oppfostring utenfor hjemmet, såfremt forebyggende tiltak i hjemmet var nytteløse eller hadde vært forsøkt uten å føre fram.

§ 16 inneholdt grunnvilkårene for vernetiltak, også hjelpetiltak i hjemmet. Minst ett av vilkårene etter § 16 måtte være tilstede før det var adgang til omsorgsovertagelse etter tilleggsvilkårene i § 19.

§ 16 stilte opp fire alternative grunnvilkår for barneverntiltak, herunder omsorgsovertagelse og plassering utenfor hjemmet:

- § 16 a refererte seg til barnets oppvekstmiljø – omsorgssvikt
- § 16 b omhandlet barnets/ungdommens egen atferd – lovovertrødelse eller annen atferd som viste dårlig tilpasning
- § 16 c omhandlet barn uten forsørger eller foreldre som ikke var i stand til å forsørge det
- § 16 d omhandlet syke og funksjonshemmede barn som ikke fikk nødvendig pleie eller behandling.

§ 16 a var utvilsomt det ledd som hadde størst betydning i praksis, og omfattet etter sin ordlyd til dels de øvrige alternativene.

I tillegg til omsorgsovertagelse og plassering utenfor hjemmet kunne barnevernsnemnda fatte følgende tvangstiltak:

- nekte tilbakeføring og opphør av omsorg etter § 48
- fratagelse av foreldreansvar med henblikk på adopsjon etter § 20
- avgjøre tvist om å flytte barnet til et annet anbringelsessted under omsorg etter § 27
- barnevernsnemnda kunne midlertidig nekte foreldrene å ta tilbake barn som var privat plassert etter § 37.

§ 11 ga lederen for barnevernsnemnda alene eller påtalemyndighet anledning til å fatte akuttvedtak med anbringelse utenfor hjemmet, noe som imidlertid i første omgang ikke innebar omsorgsovertagelse.

Institusjoner

§ 24, første ledd, sa at barn som barnevernsnemnda hadde overtatt omsorgen for, fortrinnsvis skulle anbringes i et godt fosterhjem, subsidiært i et godkjent barnehjem, etter annet ledd.

I proposisjonen til barnevernloven av 1953 ble det nevnt at det da var 181 barnehjem i landet, hvorav 142 var eid og ble drevet av private organisasjoner.

§ 40 påla at barneverninstitusjoner og deres styрere skulle ha godkjenning av Sosialdepartementet.

”Barnehjemforskriften” av august 1954 regulerte institusjonene nærmere. Forskriften inneholdt blant annet følgende:

- barnehjemmet skulle søke å gi barn like gode oppvekstvilkår som i et godt privat hjem
- kroppslig refselse skulle ikke nyttes, som bestemt i barnevernlovens § 42, annet ledd
- heller ikke burde andre former for straff nyttes, som isolering, tilbakehold av lompepenger eller forbud mot å delta i fornyelser
- det ble stilt krav om to års utdanning for å være styrer
- til å utføre tilsyn med barnehjem skulle barnevernsnemnda oppnevne fra ett til tre av sine medlemmer, eventuelt andre skikkede personer. Barnehjem skulle besøkes minst seks ganger årlig.

§ 24, fjerde ledd, ga også adgang til plassering på andre institusjoner enn godkjent barnehjem, nemlig:

- spesialskole
- observasjonsskole
- institusjon for særomsorg (verneskole)

Plassering på institusjon nevnt i § 24, fjerde ledd, innebar plassering utenfor barnevernet. Disse institusjonene ble ikke regnet som barneverninstitusjoner etter § 39, og barnevernsnemnda hadde ikke noe tilsynsansvar for disse etter § 42. Staten dekket utgiftene til spesialskoler og verneskoler.

Den største gruppen som ble plassert på spesialskoler eller verneskoler etter § 24, fjerde ledd, var barn og unge plassert etter § 16 b om kriminalitet eller andre alvorlige atferdsvansker.

Spesialskolene sorterte under Kirke- og undervisningsdepartementet, etter en særlov av 23. november 1951. Verneskolene lå under Sosialdepartementet. Verneskolene var for de vanskeligste, som også ble ansett for å ha behov for psykiatrisk/psykologisk behandling. En psykiatrisk overlege var ansvarlig for verneskolene.

Oslo og noen få andre kommuner hadde ”observasjonsskoler”, nærmest som en forskole til eventuell spesialscole eller verneskole.

Tilsyn med institusjoner og barn plassert på disse

§ 13 påla Sosialdepartementet tilsyn med barnevernet i hele landet, herunder institusjonene.

§ 15 påla fylkesmannen overtilsyn med barnevernet i fylket, herunder institusjonene. Etter ”Tilsynsforskriften” § 9 skulle fylkesmannen ansette en særskilt barnevernsekretær til å utføre arbeid med barnevernsaker.

Tilsynsforskriften § 6 sa at fylkesmannen burde foreta besøk på barneverninstitusjonene så ofte som det ble ansett påkrevd. Dette i motsetning til barnevernsnemnda, som skulle besøke institusjonene minst seks ganger pr. år.

§ 42 påla barnevernsnemnda tilsynsansvar for alle barneverninstitusjoner i kommunen, samt ansvar for tilsyn med institusjoner som kommunen eide eller drev, selv om institusjonen lå i en annen kommune.

I § 42, annet ledd, var det inntatt et forbud mot kroppslig refselse, samtidig som det ble sagt at nemnda skulle se nøye etter at institusjonen ble

drevet i samsvar med lov og forskrifter, og slik at barna kunne trives og føle seg trygge.

For hvert barn i fosterhjem skulle det oppnevnes en tilsynsfører. Dette gjaldt ikke for barn som var plassert på institusjon.

Det kan sies at loven av 1953 hadde manglende regler om tilsyn med hvert enkelt barn i barnehjem. Plikten til tilsyn med barna ble imidlertid utdypet i rundskriv. Sosialdepartementet bestemte i rundskriv nr. 4 fra 1954 ”Barneverninstitusjonene”, at den som utøvde nemndas tilsynsansvar skulle føre spesielt tilsyn med hvert enkelt barn som var på barnehjemmet, på samme måte som når det gjaldt barn i fosterhjem.

§ 43 ga anvisning på hvordan barnevernsnemnda kunne forholde seg hvis den mottok meldinger gjennom tilsyn om misligheter eller uheldige forhold. Først skulle man henvende seg til styrer ved institusjonen og søke forholdene rettet på. Hvis dette ikke førte fram, pliktet nemnda å melde fra til departementet. I alvorlige tilfeller kunne nemnda beslutte å stenge institusjonen inntil departementets avgjørelse forelå.

For oversikt over rettskilder og litteratur vises til referanseliste til slutt i rapporten.

5.2 ORGANISERING

Generelt

Benneche (1983) hevder at overgangen fra vergeråd til barnevernsnemnd ikke syntes å ha

forårsaket store utskiftninger av de folkevalgte medlemmer eller noe plutselig brudd med vergerådenes arbeidsmetoder. Hun finner at barnevernstatistikken viser en ”forbausende stabilitet” fram til i hvert fall slutten av 1970-årene, både når det gjelder antall barn som tas under offentlig omsorg, kjennetegn ved disse barnas livssituasjon og hvilke tiltak som iverksettes. Hun mener at de store endringene i det norske samfunnet i etterkrigstida, avsatte få spor i barnevernet, vurdert ut fra statistiske data. Hun reiser sterk kritikk mot at en 30 år etter lovens ikrafttredelse fremdeles mangler en samlet evaluering av systemets innhold: innsatsen overfor klientene. De mange reformutredningene knyttet til barnevernet har kun vært konsentrert om den sentrale administrasjonen. (s.26-27)

Administrativt var det kommunale barnevernet organisert under Sosialkontoret. I mandatperioden vil en finne store variasjoner mht. hvordan kommunene har organisert dette, dvs. om de hadde barnevernet som et selvstendig definert ansvarsområde med egne stillinger og/eller egen enhet, eller om det inngikk som en del av arbeidsområdet til fagstillingene på sosialkontoret, generelt sett. Dette hadde bl.a. sammenheng med kommunestørrelse og antall saker. Antall stillinger i sosialadministrasjonen og bruk av delegering hadde også betydning for i hvilken grad de folkevalgte medlemmene i barnevernsnemnda var involvert i det direkte barnevernsarbeidet utenom møtene i nemnda.

Når det gjelder sosialfaglige trekk ved organiseringen, kan denne grovt sett deles inn i tre

perioder: (1) fram til 1970-tallet, da det i de kommuner som hadde ressurser til det, var satt av egne stillinger til barnevernet, dvs. at stillingene ved sosialkontoret hadde spesialiserte oppgaver rettet mot f.eks. sosial omsorg, edruskap og barnevern. (2) Fra ca. midten av 1970-tallet, da det ble sett som viktig at familier med sammensatte problemer skulle slippe å forholde seg til mange ulike saksbehandlere. Dette innebar at en i mange kommuner gikk bort fra spesialiseringen, slik at samme saksbehandler hadde ansvar for en familie, uansett problemområde, det såkalte familiebehandlingsprinsippet. (3) Fra første halvdel av 1980-tallet, da det ble stor oppmerksomhet på saksbehandling og rettssikkerhet i barnevernet. Dette medførte at en gikk tilbake til den spesialiserte funksjonen, der dette var mulig, for å styrke kompetansen innenfor barnevernsområdet.

Da Lov om sosial omsorg ble vedtatt i 1964, ble det åpnet adgang for at Sosialstyret kunne behandle barnevernsaker dersom disse også omfattet andre saksområder under Sosialstyrets myndighet, såkalte ”sammensatte saker”. Hensikten med dette var å unngå at en familie kunne få sine vansker behandlet av tre ulike nemnder. Benneche (1983) hevder at denne muligheten i praksis ble benyttet i beskjeden grad. Hun finner imidlertid at ca. 50% av kommunene hadde fått samtykke fra Sosialdepartementet til å ikke velge egen barnevernsnemnd, dvs. at alle barnevernsaker ble behandlet av Sosialstyret. Dette gjaldt særlig små kommuner, med liten saksmengde.

Fra 1988 ble det en endring i det kommunale nemndssystemet ved at Helse- og sosialstyret formelt overtok ansvaret som hadde tillagt nemndene, herunder også barnevernsnemnda. Under helse- og sosialstyret kunne det så opprettes egne underutvalg eller klientutvalg knyttet til spesifikke saksområder. Kravet om at det skulle være 5 medlemmer til stede ved behandling av flere typer saker etter lov om barnevern, medførte at det alltid ville bli oppnevnt et underutvalg til behandling av barnevernsaker, dersom helse- og sosialstyret ikke tilfredstilte dette. I Stavanger kommune opprettet en et underutvalg for barnevernsaker, kalt barnevernsutvalget. Dette fungerte på samme måte som den tidligere barnevernsnemnda.

Det ligger ikke innenfor utvalgets mandat å granske lovligheten av de vedtak som ligger til grunn for plassering av barn. Når det gjelder organisering av det kommunale barnevernet i Rogaland, har granskingsutvalget derfor valgt å konsentrere seg om organiseringen i Stavanger kommune. Samtlige institusjoner som utvalget har grunnlag for å granske, lå i Stavanger kommune også før kommunesammenslåingen i 1965, og dette er også den kommunen som har stått for plassering av de fleste av de som har meldt seg for utvalget. I tillegg har en gått noe inn på organisering av Fylkesmannens funksjon knyttet til barnevernet og det fylkeskommunale barnevernet etter 1980.

Stavanger kommune

I henhold til Vergerådets forhandlingsprotokoll ble den første barnevernsnemnd i Stavanger

valgt av Formannskapet, den 18. juni 1954 og hadde sitt første møte 2. juli. Av møteprotokollen går det fram at formannen i nemnda orienterte medlemmene om hvilke oppgaver nemnda hadde i henhold til den nye loven og forbedret dem på at de også måtte regne med å utføre oppdrag på vegne av nemnda utenom de ordinære møtene. Videre framla sosialsjefen forslag til budsjett og administrasjonsordning for nemndas arbeid. Som et ledd i dette ble det foreslått opprettet en egen fullmektigstilling med ansvar for barnevernet i kommunen. Dette ble enstemmig vedtatt. Det ble videre vedtatt en fast møteordning for nemnda, med ett møte i måneden.

Av årsmeldinger fra Stavanger sosialkontor og Stavanger barnevernsnemnd i perioden 1954 – 1965 framgår at nemnda hadde en forholdsvis stabil aktivitet både når det gjelder møtetypighet, antall saker og antall barn under omsorg. Utvalget har ikke full oversikt over den administrative organiseringen og antall ansatte i barnevernet før 1962. Gjennom intervju har det blitt opplyst at barnevernet i 1962 var organisert i en egen avdeling med egen leder, 3 kuratorer/fullmektiger og merkantil stilling på deltid.

Fra 1. januar 1965 ble det gjennomført en landsomfattende kommunesammenslåing, som for Rogalands vedkommende medførte at 53 kommuner ble redusert til 23. Kommunene Hetland og Madla ble gjennom denne omorganiseringen innlemmet i Stavanger kommune. Den tidligere sosialsjefen i Hetland kommune ble tilsatt som sosialsjef i Stavanger.

Daværende barnevernsekretær hos Fylkesmannen i Rogaland, kommenterer i sin rapport til Sosialdepartementet for året 1965, konsekvenser av kommunesammenslåingen for barnevernet i fylket. Han peker spesielt på at Rogaland er et fylke med sterke religiøse og humanitære interesser, som tradisjonelt hadde hatt innflytelse i barnevernsnemndene. Dette skapte vansker for sammensetningen av de nye barnevernsnemndene, med mange krav om utvidet medlemstall. Han peker videre på at endringene, for enkelte barnevernsnemnders vedkommende, kunne føre til en betydelig redusert befatning med enkeltsaker og nevner eksempler der nemndsformannen ikke hadde hatt befatning med saker før de behandles i samlet møte. Han uttrykker bekymring for dette som en tendens der barnevernsnemnda får redusert innflytelse. Han ber departementet ta opp spørsmålet og fastslå den folkevalgte suverenitet.

Av rapporten framgår det at Rogaland på dette tidspunkt hadde 288 barn under omsorg. Av disse var 153 plassert i barnehjem og 21 i ungdomshjem.

Ved Stavanger Sosialkontor var det i 1965 30 ansatte, derav 2 sosionomer.

Av artikkel i Stavanger Aftenblad 21. august 1974 går det fram at Sosialkontoret i Stavanger ble omorganisert fra 2. september 1974 og det såkalte familiebehandlingsprinsippet ble innført. Dette innebar nedlegging av de tidligere bydekkende avdelingene for barnevern, edruskap, eldreomsorg og sosial omsorg og en omlegging til tre distriktssosialkontorer, som skul-

le ta seg av alle typer saker innenfor et geografisk definert område:

Distrikt I: Øyane, Hundvåg, Buøy, Johannes, Nylund, Varden, Bergeland, Kvaleberg, Jåtten og Vaulen.

Distrikt II: Ullandhaug, Våland, Eiganes, Kampen og Tasta.

Distrikt III: Tjensvoll, Stokka, Madlamark, Hafrsfjord, Sunde og Kvernevik.

Alle tre distriktssosialkontorene var fra starten lokalisert i sentrum.

I tillegg ble der etablert følgende frittstående enheter, med bydekkende ansvar: A-poliklinikk, Uteseksjon, Hjemmehjelpskontor, Underfogdkontor og Velferdskontor for bostedsløse.

Til å bistå distriktene i kompliserte saker, ble det opprettet et sentralt sosialmedisinsk team, som en selvstendig enhet. Teamet besto av leder (psykolog), lege, sosialkonsulent for barnevernsaker og to familiekonsulenter, og hadde egen sekretær.

Som del av sitt arbeidsområde hadde sosialkonsulenten for barnevernsaker i sosialmedisinsk team ansvar for å gi faglig veiledning til saksbehandlerne ved distriktssosialkontorene. Hun var også sekretær for barnevernsnemnda og faglig rådgiver for nemndas formann. Den tidligere lederen for barnevernsavdelingen gikk ved omorganiseringen over i stilling som kontorsjef ved sosialkontoret. Av intervjumateriale går det imidlertid fram at vedkommende hadde vanskelig for å slippe barnevernsakene, og fortsatte å møte i barnevernsnemnda. Dette sy-

nes delvis å ha ført til uklare ansvarlinjer når det gjaldt barnevernsarbeidet i sentraladministrasjonen.

Det var totalt 61 ansatte ved Stavanger sosialkontor i 1974, derav 18 sosionomer.

Utover på 70- tallet og begynnelsen av 80- tallet ble distriktskontorene også rent fysisk flyttet ut i bydelene. Antall distriktskontorer økte etter hvert til syv og det ble tilsatt egen barnevernsekretær i sentraladministrasjonen, uavhengig av sosialmedisinsk team. Det klientnære barnevernsarbeidet ble utført av saksbehandlerne på distriktssosialkontorene, mens den sentralt tilsatte barnevernsekretæren hadde veiledningsansvar og sekretærfunksjon for barnevernsnemnda. Fra midten av 1980- tallet gikk en i prinsippet bort fra familiebehandlingsprinsippet og skilte barnevernsarbeidet ut som eget område på distriktssosialkontorene, med egne øremerkete stillinger. Det ble tilsatt egne barnevernkonsulenter på det enkelte distrikt.

Fylkesmannens ansvar i barnevernet

Fylkesmannens ansvar for barnevernsarbeidet var knyttet til behandling av klager på enkeltvedtak som var fattet av barnevernsnemndene, råd og veiledning til kommunene i forhold til saksbehandling og overtilsyn med barnevervirkomheten i fylket, herunder institusjonene.

Da barnevernloven trådte i kraft i 1954, ble det opprettet egen stilling som barnevernsekretær ved fylkesmannsembetet i Rogaland. Den som ble ansatt hadde ingen sosialfaglig utdanning

og satt i stillingen fram til 1980. Det foreligger lite skriftlig materiale som viser hvilken funksjon fylkesmannen har hatt overfor kommunene og/eller institusjonene i fylket i denne tiden. I 1980 ble det opprettet egen sosial- og familieavdeling hos Fylkesmannen i Rogaland. Stillingen som barnevernsekretær ble endret til barnevernkonsulent. Overtilsyn og råd og veiledning overfor kommunene var av de oppgavene som inngikk i instruksene for stillingen.

Granskingsutvalget har gjennom intervju fått informasjon om at Fylkesmannen på 1980- tallet la vekt på å styrke barnevernet i fylket gjennom kurs og opplæring for saksbehandlere i barnevernet og medlemmer i barnevernsnemndene.

Fylkeskommunens ansvar for barnevernet

Før 1980 ble barnehjemmene i hovedsak finansiert gjennom at den enkelte kommune betalte for de barn som de plasserte i institusjonen. I tillegg ble de private barnehjemmene også dels finansiert gjennom inntekter knyttet til den organisasjonen de tilhørte.

Fra 1. januar 1980 fikk Fylkeskommunen, gjennom en endring i Lov om barnevern, ansvar for etablering og drift av institusjoner for barn og ungdom som omfattes av barnevernloven og for å bistå kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet (jfr. §2 – 2). Fylkeskommunen fikk også ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem og for at disse fikk nødvendig opplæring og veiledning. Bakgrunnen for disse endringene var at omsorgstilbudet for barn ikke skulle gjøres avhengig av øko-

nomien i den enkelte kommune. Finansieringen skulle være slik at det skulle ytes et statlig rammetilskudd til hver fylkeskommune i tillegg til kommunal refusjon.

I Rundskriv 8/79 fra Sosialdepartementet, ble den enkelte fylkeskommune bedt om å utarbeide en plan som bl.a. skulle gi en oversikt over antallet godkjente institusjonsplasser som fylkeskommunen hadde ansvaret for eller tok sikte på å opprette. Det var likevel fortsatt barneverntjenesten i den enkelte kommune som plasserte barna i barnehjem og som hadde ansvar for den faglige oppfølgingen. Fylkeskommunen hadde ikke noen befatning med det enkelte barn. Fylkeskommunen overtok heller ikke selve driften av barneverninstitusjonene. De ble fortsatt drevet av vedkommende eier. De økonomiske og personalmessige rammebetingelsene ble imidlertid fastsatt av fylkeskommunen.

Rogaland Fylkeskommune overtok i 1980 ansvaret for 5 barnehjem og 2 ungdomshjem:

Institusjon	Eier	Godkjent for	Belegg
Bethania Waisenhus	Ryfylke og Jæren Indremisjon	32 barn	26
Strømvik barnehjem	Stavanger kommune	12 barn	6
Haugesund barnehjem	Haugesund barnehjemsforening	12 barn	4
Tryggheim barnehjem	Frelsesarméen	10 barn	8
Josephines Stiftelse	Josephines Stiftelse	6 barn	5
Ungdomhjemmet Heimly	Frelsesarmeen	7 barn	7
Minde hybelhus	Høyland Menighetspleie	6 barn	5,5

(Saksutredning 24.08.04 fra Fylkesrådmannen)

5.3 TILSYN

Som nevnt under pkt 5.1: Rettslige rammer hadde Lov om barnevern en rekke bestemmelser vedrørende tilsyn i forhold til barnevernsarbeid generelt, institusjoner og det enkelte barn som var under offentlig omsorg. §§ 13 og 15, som omhandlet overtilsynet, § 34 som omhandlet tilsyn med barn under omsorg og § 42, som omhandlet barnevernsnemndas ansvar for tilsyn med institusjonene, samt rundskriv og forskrifter som utfyller disse, er særlig aktuelle for granskingsutvalgets arbeid.

For en mer omfattende gjennomgang av tilsynsbestemmelsene vises til NOU 2004:23, ss. 51 – 53 og 57 – 77. (Befringutvalgets innstilling)

TILSYN MED INSTITUSJONENE

Barneverninstitusjonene

I henhold til Barnevernloven § 42 var det barnevernsnemnda i den kommunen der institusjonen lå som hadde hovedansvar for tilsyn. Unntak fra dette kunne bare forekomme for kommunale institusjoner. Disse skulle alltid stå under tilsyn av den kommunen som eide institusjonen, selv om de rent fysisk lå i en annen kommune. Dette unntaket kommer ikke til anvendelse for Rogalands vedkommende i mandatperioden. Retningslinjene for utøvelse av tilsynet med barnehjem er nærmere fastlagt i Rundskriv nr. 4 (1954), kap. 3 og 5.

Av lovens kapittel II framgår at det i tillegg til det kommunale tilsynet, skulle føres tilsyn både av Sosialdepartementet og Fylkesmannen. Dette ble kalt for overtilsynet. Sosialdepartementet var øverste tilsynsmyndighet. Fra departementets side skulle en føre tilsyn med at *”det offentlige barnevern blir gjennomført i samsvar med gjeldende lov og forskrifter.”* (§13) Dvs. at tilsynet omfattet både det kommunale barnevernet og institusjonene. Departementet hadde ansatt tre barneverninspektører, som reiste på tilsynsbesøk til kommuner og institusjoner rundt i landet.

Overtilsynet som var lagt til Fylkesmannen, skulle først og fremst påse at barnevernsvirksomheten i fylket, herunder institusjonene, ble utført i samsvar med lov og forskrifter. Dette tilsynet omfattet i prinsippet derfor ikke det enkelte barn, men var rettet inn mot at kommunene oppfylte sine plikter, inklusiv tilsyns-

plikten, og at institusjonene var drevet i samsvar med lov og forskrifter. Det var gjennom loven pålagt å opprette egne stillinger som barnevernsekretær til bl.a. å ivareta dette. Ansettelse av barnevernsekretær hos Fylkesmannen skulle godkjennes av departementet. Flere fylkesmannsembeter, deriblant Rogaland, opprettet slike stillinger i 1955. Sosialdepartementet fastsatte i 1957 egen instruks for stillingene. I henhold til instruksene, kan overtilsynet på fylkesnivå kort oppsummeres til å omfatte tilsyn med at

- barnevernsnemndene gir nødvendig hjelp til barn som faller inn under loven
- barnevernsnemndene oppfyller sin tilsynsplikt
- nødvendig ettervern gis
- barnevernsnemndas protokoller, arkiv, etc. er i tråd med lov og forskrifter
- barneverninstitusjonene i fylket drives i henhold til lover og forskrifter og at de har nødvendige godkjenninger.

I instruksens § 8 het det at Fylkesmannen hvert år, innen utgangen av februar, skulle rapportere skriftlig til departementet om barnevernets stilling i fylket og om sin virksomhet.

NOU 2004:23 hevder at Fylkesmannens barnevernsekretærer i praksis etter hvert erstattet departementets inspektører, i det to av disse ble tildelt andre oppgaver i departementet. (s. 52)

Kommunens tilsynsplikt var lagt til barnevernsnemnda, som skulle føre tilsyn med alle sider ved institusjonens virksomhet. (Bvl. § 42) Som eksempler på dette nevnes behandlingen

av barna, lokaler, utstyr, arbeidsordning og personale, samt at institusjonen ble drevet for-
svarlig og i samsvar med gjeldende forskrifter. Sosialdepartementet hadde allerede i januar 1952 fastsatt egne retningslinjer for tilsyn i barneverninstitusjoner, der krav til institusjoner av ulik type ble listet opp. I Rundskriv nr. 4 (1954) het det at det er nødvendig at medlemmene i barnevernsnemnda *"har god kjennskap til den enkelte barneverninstitusjon i kommunen, til personalet og forholdene ved institusjonen i det hele. Samtlige medlemmer bør derfor ha besøkt alle institusjoner, slik at de kjenner disse av selvsyn."* (s.5) For det kontinuerlige tilsyn ble nemnda anbefalt å peke ut en eller et par av sine medlemmer, eventuelt andre personer som var skikket og villige til å ta på seg vervet som tilsynsførende for den enkelte institusjon. Det ble forutsatt at det ble avlagt tilsynsbesøk ved den enkelte institusjon minst 6 ganger pr. år, samt at nemnda skulle underrettes om forholdene til enhver tid. Rundskrivet la stor vekt på at de som førte tilsyn skulle følge godt med i det enkelte barns situasjon, slik at lovens pålegg om at nemnda skulle se til at barna trivdes og følte seg trygge kunne ivaretas.

Det ble ingen vesentlige endringer i tilsynsbestemmelsene etter endringene av 8. juni 1979 i Lov om barnevern, vedrørende fylkeskommunens ansvar innen barnevernet. Departementet har, i Rundskriv nr. I – 16/84, gitt en samlet oversikt over lovbestemmelser, forskrifter og retningslinjer for fylkeskommunenes ansvar innen barnevernet og for barneverninstitusjoner. Tilsyn er omtalt i rundskrivets kapittel 5.

Den vesentligste endringen her i forhold til tidligere, er at det settes opp klarere retningslinjer både mht. hvordan tilsynet skal organiseres, gjennomføres og rapporteres. Det er også klare retningslinjer for hva tilsynet skal omfatte og hvordan en skal forholde seg til de som bor og arbeider i institusjonene. Bl.a. er det her presisert at barnevernsnemnda skal oppnevne tilsynsutvalg for institusjonene, bestående av minst to personer med personlige vararepresentanter. Ett utvalg skal generelt ikke ha ansvar for mer enn tre institusjoner. Det er presisert at medlem av institusjonens styre ikke samtidig kan være med i tilsynsutvalget. Det er videre klargjort at utvalget skal informere institusjonens ansatte og beboere om sine oppgaver og at de skal avlegge minst fire besøk pr. år, hvorav to uanmeldte.

Spesialskolene

For spesialskolene var tilsynsordningene noe annerledes. I henhold til spesialskoleloven, lå tilsynsansvaret for disse hos Direktøren for spesialskolene. Det skulle være et tilsynsutvalg på tre medlemmer ved hver spesialskole. (§ 8). I "Instruks for tilsynsutvalg ved Statens grunnskoler for spesialundervisning" fastsatt 30. april 1952, het det i pkt. 3 at utvalget skal føre tilsyn med de forhold på den enkelte skole som har betydning for behandlingen av elevene. Her nevnes bl.a. kontroll med undervisningslokaler, boforhold på elevhjemmene og fritidstilbudene. Utvalget skulle også føre kontroll med eventuelle disiplinære forhold. Elevene hadde rett til å klage til tilsynsutvalget over forhold som de var misfornøyde med. Utvalget skulle legge eventuelle klager fram for rektor,

slik at påklagede forhold kunne rettes opp. Dersom forholdet ikke ble rettet, skulle utvalget legge saken fram for styret og/eller departementet. Tilsynsutvalget skulle møte uanmeldt minst fire ganger i året. Det skulle føre møtebok og sende rapport til departementet om sin virksomhet ved slutten av året.

I "Instruks for tilsynsutvalg ved Statens spesialskoler", som ble fastsatt 14. januar 1972, framgikk det av § 3 bl.a. at tilsynsutvalget skulle møte på skolen, samlet eller ved enkeltmedlemmer, minst 6 ganger i året uten å varsle på forhånd. Av § 2 framgikk det bl.a. at utvalget skulle føre tilsyn med forhold som hadde betydning for elevenes velferd og trivsel og hjelpe til med å gjøre undervisningen og oppholdet på skolen trivelig for elevene. Både møtehyppighet og ansvarsområde synes etter dette å ha blitt utvidet.

Det var ikke særskilte regler om tilsyn for de ikke-statlige spesialskolene.

Tilsyn med det enkelte barn

Krav om tilsyn med det enkelte barn som var under barnevernsnemndas omsorg var tydelig i barnevernloven § 34 når det gjaldt de barna som var plassert i fosterhjem, men var ikke eksplisitt nevnt for barn som var plassert i barneverninstitusjon. I Rundskriv nr. 3 (1954) bestemte departementet imidlertid at lovens krav om tilsyn også skulle gjelde for barn som var plassert i barnehjem eller på andre måter. (s. 18) I Rundskriv nr. 4, s. 5 heter det som følger: *"Spesielt når det gjelder barneheimer er det påkrevd at de tilsynsførende følger godt med i*

det enkelte barns forhold. Departementet har derfor bestemt at nemndas tilsynsførende skal føre spesielt tilsyn med hvert enkelt barn som er i barneheim på samme måte som når det gjelder fosterbarn." Det var videre forutsatt at den tilsynsførende skulle gi rapport til barnevernsnemnda, også i forhold til det enkelte barn. Plikten til å sørge for tilsynsfører hvilte på den kommunen som hadde ansvar for tilsynet med institusjonen der barnet var plassert. Som tilsynsfører kunne man benytte ansatte i den kommunale sosialadministrasjonen, eller andre som var særlig skikket og villige til å ta på seg vervet. I Rundskriv nr. 5 anbefalte departementet å bruke ansatte i sosialadministrasjonen. For barn i institusjon ble det ansett som naturlig at den/de som hadde ansvar for tilsynet med institusjonen også ble oppnevnt som tilsynsfører for de barna som bodde der. For å ivareta kontakten med de som hadde plassert barnet, skulle barnevernsnemnda i den kommunen der barnet var plassert sende en årlig rapport, der de underrettet om barnets situasjon. (Rundskriv nr. 3, s.18)

I henhold til Lov om barnevern § 48 hadde ikke barnevernet omsorgen for barn den tiden de var plassert i spesialskole. Der var derfor heller ikke krav om oppnevning av tilsynsfører for disse barna fra barnevernets side.

Tilsyn med institusjoner og med enkeltbarn i Stavanger

Granskingsutvalget har funnet lite skriftlig dokumentasjon når det gjelder tilsyn med barnehjemmene i Stavanger, både i barnevernsnemndas protokoller/årsmeldinger og i Sosial-

departementets arkiver. Utvalget har intervjuet formenn i Stavanger barnevernsnemnd for periodene 1964 – 67, 1976 – 79, 1980 – 83 og 1984 – 87, en person som var medlem av nemnda i perioden 1964 – 67 og en person som var medlem i perioden 1968 – 75, samt varamedlem i perioden 1954 – 67. Ansatte ved det kommunale barnevernet fra ulike deler av mandatperioden har også vært intervjuet. Spørsmål vedrørende tilsyn har vært sentralt i alle disse intervjuene. Ansatte og tidligere beboere i barnehjem har også blitt spurt om sitt kjennskap til tilsyn med institusjonene. Intervjumaterialet har heller ikke gitt et klart bilde av hvordan tilsynet har fungert.

Flere av de ansatte som utvalget har intervjuet, forteller om inspeksjonsbesøk fra departementet. I arkivmaterialet foreligger det også grundige tilsynsrapporter fra departementets barneverninspektør for årene 1955, 1957 og 1958, som omhandler forhold ved institusjonene.

NOU 2004:23 peker på at det var store variasjoner mellom fylkene mht. hvordan en oppfylte rapporteringsplikten til departementet når det gjaldt tilsyn med barnevernet. (s.65) Med unntak av rapport til Sosialdepartementet for året 1965, har granskingsutvalget ikke funnet arkivmateriale som klargjør hvordan overtilsynet har vært utført av Fylkesmannen i Rogaland. Der foreligger riktignok også en rapport for 1967, men i denne er det kun anført at barnevernsekretæren har foretatt reiser. Det er ikke informert om hva som ble foretatt under disse reisene eller om forholdene ved noen av institusjonene, slik departementet ba om. Det

foreligger dokumenter som viser at Sosialdepartementet i årene 1957 – 64, gjentatte ganger har etterlyst rapportering fra Fylkesmannen i Rogaland. Av materialet framgår også at rapport fra året 1965 først ble oversendt departementet i 1967.

Av intervju med ansatte hos Fylkesmannen på 1980-tallet, går det fram at det på denne tiden var lite oppmerksomhet rundt oppgaver knyttet til tilsynet med barneverninstitusjonene, både internt i embetet og i Sosialdepartementets kontakt med barnevernkonsulentene i fylkene.

Gjennom intervjuer går det fram at overtilsynet ble utøvd ved at barnevernkonsulentene holdt kurs for nyvalgte tilsyns- og barnevernsnemnder, der hun informerte om nemndenes oppgaver og hvordan de skulle utøve sitt tilsynsansvar, bl.a. rapportskrivning. I tillegg var skoleing av institusjonspersonale og saksbehandlere en sentral oppgave.

Når det gjelder det kommunale tilsynet omtaler årsmeldinger fra Stavanger sosialkontor og Stavanger barnevernsnemnd nemndas ansvar for tilsyn med barneverninstitusjonene sporadisk for årene 1955/56, 1957, 1959 og 1961. Omtalen begrenser seg til å gjengi barnevernlovens bestemmelser om tilsyn med institusjonene, bortsett fra for året 1960, der det i tillegg er anført at *”Barnevernsnemnden har tilsyn med barneheimer og daginstitusjoner og dette tilsynsarbeide er fordelt på barnevernkontorets funksjonærer.”*

I barnevernsnemndas protokoller har utvalget funnet to eksempler på at det fra administrasjonens side ble uttrykt bekymring for at tilsynet med institusjonene ikke var tilstrekkelig. Det første av disse er i notat datert 20.03.68, der det heter *”Vi får dessverre altfor liten tid til å holde kontakt med de barn som blir plassert i institusjoner og fosterhjem.”* og videre *”Jeg vil her også nevne at barnevernsnemnda etter loven har tilsyn med alle institusjoner for barn og ungdom og med alle fosterhjem. Dette tilsyn er i dag ikke tilfredsstillende.”* Dernest heter det i notat datert 27.02.74 om barnehjem-situasjonen i Stavanger pr. februar 1974: *”Barnevernsnemnda er også pålagt å føre tilsyn med barnehjemmene. Egentlig burde en ha god kontakt med det enkelte barn, men arbeidssituasjonen ved barnevernsavdelingen har ikke gitt noen mulighet for det.”* (s. 5)

Arkivmaterialet for øvrig tyder på at det har vært en viss forskjell mellom den måten Stavanger kommune har forholdt seg på mht. tilsynet for de kommunale institusjoner og de private barneverninstitusjonene i kommunen, ved at det for de kommunale institusjonene har vært oppnevnt egne tilsynsutvalg. Dette er dokumentert for periodene 1968 – 71 og 1972 – 75. I sosialkontorets notat til barnevernsnemnda datert 03.02.72 vedr. oppnevning av tilsynsutvalg, går det fram at disse består av tre medlemmer som i henhold til tidligere praksis velges blant medlemmene og varamedlemmene i barnevernsnemnda. Videre heter det at *”Etter sosialplanen er det barnevernsnemnda som er styre for institusjonene, men i praksis er styrets funksjon overført til tilsynsutvalge-*

ne.” Lignende dokumentasjon finnes ikke for de øvrige institusjonene.

Til tross for at det synes å ha vært oppnevnt tilsynsutvalg for de kommunale institusjonene, finner granskingsutvalget i liten grad informasjon om hvordan tilsynet har vært utført. Med unntak av en rapport fra tilsynsfører for Strømvik barnehjem, datert 25.05.55, finnes ingen rapportering fra gjennomført tilsyn. Medlemmer av barnevernsnemnda har overfor utvalget ikke kunnet fortelle om skriftlig rapportering fra tilsyn til barnevernsnemnda. Noen av disse mener imidlertid at det hendte at medlemmer av nemnda eller representanter fra sosialadministrasjonen hadde besøkt institusjoner og fortalte muntlig om dette i nemnda. Ingen kan huske at det noen gang var noen diskusjon knyttet til dette. Noen av nemnds-medlemmene har overfor utvalget fortalt at de hadde enkelte barneverninstitusjoner som de besøkte, men har ikke hatt noen klar formening om hvorfor. Av arkivmaterialet har det imidlertid for noen av disse, gått fram at de har vært medlemmer i tilsynsutvalget for angjeldende institusjon. Formannen i barnevernsnemnda i periodene 1976 – 79 og 1980 – 83 fortalte at han var på tilsynsbesøk på flere institusjoner. Han husket ikke hvor ofte han besøkte institusjonene, men anslo at han var der ca. et par ganger i året. Han mente at de fleste besøkene var avtalt på forhånd. Han hadde imidlertid en mye mer omfattende kontakt med Stømvik barnehjem og det kunne forekomme at han besøkte barnehjemmet flere ganger i uka. Dette bekreftes av tidligere ansatte og beboere. Dette framstår imidlertid ikke som

tilsynsbesøk og der er ingen skriftlig rapportering til nemnda i forhold til denne kontakten.

Når det gjelder de private institusjonene, er det uklart i hvilken grad det har vært gjennomført tilsyn og hvem som har utøvd dette tilsynet. Tidligere ansatte og beboere ved Waisenhuset har fortalt om myndighetspersoner utenfra som har besøkt institusjonen, men det har vært uklart hvem disse representerte. Besøkene har alltid vært meldt på forhånd. Barna har ikke vært involvert, men har husket besøkene pga. at bestestua ble tatt i bruk, at det var god servering og/eller at de måtte holde seg borte.

Ved Lindøy skole fremstår tilsynet å ha vært forskriftsmessig. Det vises forøvrig til kapitlet om Lindøy Skole.

Videre finner granskingsutvalget at tilsynet med Ramsvik skole har vært tilfredsstillende. Når det gjelder Skåland skole finner granskingsutvalget at det har for begrenset grunnlag til å vurdere hvordan tilsynet har fungert. Det vises forøvrig til kapitlene om Ramsvik og Skåland skole.

Samtlige av de barna som granskingsutvalget har hatt kontakt med, har blitt spurt om de kjenner til at det har vært oppnevnt tilsynsfører for dem, eller om det var noen representant fra barnevernet som hadde jevnlig kontakt med dem og som etterspurte hvordan de hadde det. Det er kun helt unntaksvis at noen har svart positivt på dette. Det betyr ikke nødvendigvis at det ikke formelt sett har vært oppnevnt tilsynsfører. Utvalget har spredte funn mht. vedtak om oppnevning av tilsynsfører for barn i institusjon. Årsmelding fra Stavanger barne-

vernemnd 1955/56, omtaler også tilsynet for barn som nemnda hadde ansvar for. Her heter det at et av nemndas medlemmer, sammen med nemndas sekretær, var oppnevnt til å utføre tilsyn. I tillegg hadde en knyttet til seg personer fra frivillige organisasjoner til å utføre tilsynet med enkeltbarn. I årsmelding fra 1960 anføres det at 107 barn er under tilsyn i barnehjem etter å ha blitt plassert der av barnevernsnemnda.

Ansatte i institusjonene og det kommunale barnevernet, samt medlemmer av barnevernsnemnda som utvalget har intervjuet, har ikke hatt noen klar formening om hvordan tilsynet med det enkelte barn i institusjon ble ivaretatt. For siste del av mandatperioden har noen av informantene antatt at saksbehandler hadde denne funksjonen. Arkivmaterialet har heller ikke kunnet bidra til å belyse dette, utover det som er nevnt overfor. Dette innebærer at spor etter en fungerende tilsynsordning for det enkelte barn er bort imot fraværende i granskingsutvalgets materiale.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Når det gjelder spesialskolene, vises det til utvalgets sammenfatning og vurdering under hver enkelt institusjon.

Granskingsutvalget legger til grunn at en gjennom lov, forskrifter og regelverk forøvrig var opptatt av å sikre barna som var under offentlig omsorg. Den formelle mulighet for innsyn og kontroll med institusjonene var god, gjennom det vi i dag vil kunne kalle et omfattende kvalitetssikringssystem. Det kommunale nivå hadde

ansvar for tilsyn med at det enkelte barn hadde trygge og gode oppvekstforhold, både gjennom kontakt med barnet og med institusjonen. Fylkesnivået skulle påse at kommunene oppfylte sine forpliktelser, både når det gjaldt den kommunale saksbehandling og tilsynsoppgavene, samt at institusjonene var lovlig drevet. Departementet skulle selv også føre et overordnet tilsyn, gjennom årlige rapporter fra Fylkesmannen og egne tilsynsbesøk på institusjonene.

Granskingsutvalget finner det dokumentert at tilsynet med barn som bodde i barnehjem i Stavanger var svært mangelfullt og i store deler av mandatperioden nærmest fraværende. Det samme gjelder tilsynet med de institusjonene barna bodde i. Til tross for at der har vært oppnevnt tilsynsutvalg for de kommunale institusjonene, har medlemmer av disse overfor granskingsutvalget klart gitt uttrykk for at de ikke kjente til sin funksjon som tilsynsførende. Ingen av de representantene for barnevernet som granskingsutvalget har hatt kontakt med,

har sett på sin egen funksjon som tilsynsførende, til tross for at enkelte av disse jevnlig har besøkt noen av institusjonene. Utvalget finner det også sannsynliggjort at overtilsynet fra Fylkesmannen i Rogaland ikke har vært forskriftsmessig gjennomført.

Granskingsutvalget finner det mangelfulle tilsynet med barn i barnehjem og med institusjonene som barna bodde på, kritikkverdig. Hovedansvaret for dette hviler på Stavanger kommune. Granskingsutvalget finner det videre kritikkverdig at Fylkesmannen i Rogaland ikke har prioritert tilsynet med barnevernet i kommunene og barnevernsinstitusjonene og gjennom dette bidratt til at det mangelfulle tilsynet har kunnet vare ved over lang tid.

6 BETHANIA WAISENHUS

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen
Granskingsutvalget har gjennomgått arkivmateriale fra Riksarkivet, Statsarkivet, Byarkivet og arkivmateriale utlånt fra Stiftelsen Bethania Waisenhus. Totalt er 89 personer blitt intervjuet. 70 av disse er tidligere barnehjemsbarn. 17 er tidligere ansatte. 2 har vært medlem av styret på Bethania Waisenhus. Utvalget har også intervjuet 3 personer med annen tilknytning til Waisenhuset. I tillegg har utvalget intervjuet formenn og medlemmer av barnevernsnemnda, en ansatt på Nylund skole, samt ansatte i barneverntjenesten på både kommunalt og fylkeskommunalt nivå. 7 barn har sendt utvalget skriftlige bidrag om sin oppvekst ved Waisenhuset.

6.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

Forsamlingshuset ”Bethania” i Bergelandsgaten ble oppført vinteren 1874. I samme kvartal ble det, etter initiativ fra Lars Oftedal, noen år senere oppført en egen bygning som ble opprettet som barnehjem. Dette ble åpnet 16. januar 1877. Barnehjemmet var bygget med tanke på at 50-55 gutter i alderen 12-15 år skulle bo der. I 1878 ble det bygget og åpnet et barnehjem til. Dette skulle være for 25 piker og gutter i alderen 1-8 år.

I 1886 hadde institusjonen 30-35 barn. I april 1880 ble det åpnet et guttehjem for 10 gutter over 14 år. Dette ble noe senere utvidet til 20-25 gutter. I 1927 flyttet institusjonen til Emmaus Gård på Storhaug. Barnehjemmet bestod

da av åtte bolighus. Disse ble bygget i perioden 1923-1926.

Den delen av Stiftelsen Bethania Waisenhus som omhandler barnehjemmet, vil heretter bli omtalt som Waisenhuset.

I henhold til § 1 i grunnregler for Bethania Waisenhus av 1898, står det at de ”har til Formaal at yde de fattige og foreldreløse eller med saadanne ligestillede børn af begge kjøen kristelig Oppdragelse og Tilsyn, overhovedet saadan Undervisning og Pleie, som kan danne dem til nyttige Medlemmer saavel av det borgerlige som af det kristelige Samfund”.

Waisenhuset hadde i 43 år sin egen skole. Det ble imidlertid vanskelig å få et stabilt lærerpersonale og barna på Waisenhuset begynte derfor på Stavanger folkekole i 1920.

Driften av Waisenhuset ble støttet økonomisk av overskuddet fra Waisenhusbasaren som ble arrangert hvert år frem til 1979. Barna deltok i loddsalg og basaren samlet mange med interesse for indremisjonsarbeidet. Basaren ble holdt på forsamlingshuset Bethania i kvartalet hvor også barnehjemmet tidligere hadde holdt til.

I feriene reiste barna til familier som Waisenhuset hadde kontakt med via de nevnte indremisjonsforeningene i Sunnhordland og Rogaland. Der bodde barna om sommeren.

Barnehjemsdriften ble etter hvert redusert ved at barnetallet gikk ned og ved at man la ned flere av husene. Fylkeskommunen overtok

driftsansvaret i 1980. Barnehjemmet ble nedlagt i 1987.

Godkjenning av institusjonen og personalet

Vilkår for godkjenning av en barnevernsinstitusjon var etter Lov om Barnevern, at det forelå en plan for institusjonens virksomhet, samt at sosialdepartementet skulle godkjenne bestyrer av institusjonen. Når det gjelder Waisenhuset, har utvalget funnet arkivmateriale som omhandler godkjenning av grunnregler for Bethania Waisenhus, godkjenning av forstander/styrer og godkjenning av bestyrerinnene ved de enkelte hus. Når det gjelder bestyrerinnene, har utvalget funnet flere søknader om dispensasjon fra kravet om utdanning.

Utvalget har funnet grunnregler for Waisenhuset. Utvalget har i tillegg funnet arbeidsinstruksjoner for bestyrerinner og bestyrer. Instruksene er fra 1950. Grunnreglene ble redigert i 1959. I brev av 8. mars 1958 til styret på Waisenhuset refererte formannen i Stavanger Barnevernsnemnd til et brev fra sosialdepartementet etter at departementet var forelagt Waisenhusets ”Grunnregler”. Formannen skrev at ”Synet på oppdragelsesmetoder, på forholdet mellom barn og foresatte, og på barnehjems forhold i det hele, har jo i denne tid undergått betydelige endringer. Det vesentlige er vel dette at barneheimene bør komme mest mulig bort fra ansalttformen og legges så nær opp til gode og trygge hjemforhold som mulig”. Formannen skrev videre bl.a. at ”på enkelte punkter synes imidlertid grunnreglene ikke å harmonere så godt med denne utvikling som ønskelig”.

Waisenhuset fikk kritikk for uttrykk som "utvisning", "prøveår" og for at de hadde spesielle bestemmelser for "uekte" barn, med særlig vekt på morens sedelige forhold. Formannen skrev videre at "*når det gjelder selve formålsparagrafen (§1), burde det også overveies om ikke barneheimens sosiale og samfundsmessige midler og mål burde fremheves i sterkere grad enn gjort*". Styret ble bedt om å ta opp til ny vurdering de spørsmål som her er nevnt før saken ble sendt tilbake til departementet. Barnevernssekretæren hos Fylkesmannen i Rogaland ga også i brev av 7. mars 1959 innvendinger til det eksisterende reglement. Han satte opp forslag til §§1-7.

Ny formålsparagraf ble etter de nye grunnreglene i § 1 "*Bethania Waisenhus er opprettet ved gaver fra hele landet. Det har til formål å gi foreldreløse og andre vanskeligstilte barn en god heim med kristelig oppseding, så de kan få den best mulige hjelp til å bli gode og kristne samfunnsborgere*".

I brev til fylkesmannen i Rogaland, datert den 14. januar 1960, skrev sosialdepartementet at de "*godkjenner med dette de innsendte grunnregler for Bethania Waisenhus, som senere er godkjent av generalforsamlingen. Departementet vil føye til at innholdet i grunnreglene på mange vis har vært forut for sin tid, men de er nå relativt gamle. Det er enkelte ting som trolig burde vært omformet, men en finner det ikke påkrevd å gjøre dette nå. Dersom departementet senere lar utarbeide standardregler som kan danne grunnlag for omarbeiding av gamle vedtekter m.v., vil en også komme tilba-*

ke til spørsmålet om revisjon av Waisenhusets grunnregler". Utvalget har ikke funnet arkivmateriale som omhandler en senere revisjon.

I lov om barnevern og i retningslinjer for tilsynet utgitt av sosialdepartementet i 1952 om personalets utdanning fremgår at "*en bør kreve at styrerne og de som særskilt har med barna å gjøre har utdanning i barnevernarbeid eller snarest søker å skaffe seg slik utdanning.*" I mandatperioden behandlet departementet godkjenningssøknader for forstander/styrer og bestyrerinner.

Utvalget har funnet interne notater i sosialdepartementets arkiver som omhandler de mer prinsipielle sider ved godkjenningsprosessen. Notatene var knyttet til godkjenningen av en bestyrerinne ved Waisenhuset som ikke hadde formell utdanning. Dette interne notatet var skrevet i forbindelse med ei bestyrerinne som ikke ønsket å gjennomføre statens barnevernskurs. I følge uttalelse fra forstander I ville hun, dersom hun måtte ta kurset, da ganske sikkert avslutte sitt arbeidsforhold ved Waisenhuset. I et av de interne notatene står det "*.. det dreier seg om i denne sak er ikke spørsmålet om ..... vil ha ubytte av å gå kurset eller lignende, men om hun nå er skikket til å være styrer av heimen. Dersom Waisenhuset og barnevernsnemnden mener at hun bør fortsette, må det uhyre sterke grunner til å nekte å godkjenne ... Rent generelt vil jeg si at i de første årene fremover, før behovet for utdannet personale blir bedre dekket, bør departementet være forsiktig med å nekte godkjenning uten støtte fra barnevernsnemnda og/eller institusjonens sty-*

re". I brev av 9 desember 1954 anbefalte barnevernsnemnda bestyrerinnen *"særlig etter det personlige kjennskap varaformannen har til henne"*. Barnevernsinspektøren tok spørsmålet opp igjen etter inspeksjon i 1958 og skrev at *"styreren burde vært på kurs. Hun burde ikke få trasse gjennom en godkjenning ved å true med å slutte om kravet om kurs ble opprettholdt. De andre styrerne er meget misfornøyd med det."*

Bestyrerinnen var ansatt ved Waisenhuset til hun gikk av med pensjon i 1967.

Utvalget har i arkivene funnet at Barnevernsnemnda i Stavanger noen ganger la ved uttalelser om bestyrerinner. Sosialdepartementet kunne også be om å få uttalelser om den enkelte. I gjennomgangen av arkivmateriale fra Riksarkivet, Statsarkivet og Byarkivet har utvalget funnet at kravet om utdanning ble fraveket når det gjaldt noen få bestyrerinner. Kravet til utdanning kunne bli fraveket dersom det ikke fantes søkere med relevant utdanning eller hvor den ansatte hadde høy alder og lang praksis ved institusjonen.

Tre av bestyrerinnene på Waisenhuset hadde blitt godkjent på grunn av sin høye alder. Tre andre bestyrerinner, samt lederen av barnehagen på Waisenhuset, tok Statens barnevernskurs. Det ble imidlertid flere ganger søkt om unntak fra kravet om utdanning. I forbindelse med en godkjenningssøknad skrev formannen i Stavanger Barnevernsnemnd den 7. september 1956 at *"søknaden anbefales godkjent under forbehold om at hun tar de kurs som sosialdepartementets forskrifter bestemmer"*.

I brev fra Sosialdepartementet den 6. oktober 1956 ble det meldt om at en bestyrerinne ble godkjent på det vilkår at hun deltok i Statens 1-årige barnevernskurs i 1957. Godkjenningen var midlertidig. I brev av 15. desember 1960 ble på ny bestyrerinnen godkjent for et av husene i Bethania Waisenhus. Hun hadde ikke tatt den utdanning som ble krevd. Hun ble godkjent på grunnlag av brev av 18. nov, 1960, fra Stavanger Barnevernsnemnd hvor formannen i nemnda skriver at *"styret i Waisenhuset etter sitt kjennskap til henne mener at hun er vel skikket som bestyrerinne"*.

Det ble også nevnt i brevet at det var en mulighet for at et av hjemmene måtte stenge. I brevet skrev formannen til slutt at *"en vil også nevne den spesielle ting når det gjelder Waisenhuset at alle bestyrerinnene sorterer under en forstander, som har overtilsynet med alle hjemmene og som bestyrerinnene henvender seg til i saker av betydning som gjelder barna. Dette kan etter nemndas mening gi grunnlag for å se noe lempeligere på forholdet i dette tilfellet"*. Departementet svarte... *"finner det likevel ønskelig at... senere tar del i et barnevernskurs, men har ikke funnet å burde stille krav om dette som vilkår for godkjenningen"*.

I 1966 ble det ansatt en ny bestyrerinne. Denne bestyrerinnen hadde vært ansatt som assistent siden 1965. Hun var ansatt frem til Waisenhuset stengte i 1987. Bestyrerinnen har forklart at hun ikke kunne huske å ha fått noe krav om ta utdanning, og at hun ikke hadde gått på kurs i hele sin periode som ansatt ved Waisenhuset.

Ved et hus fikk bestyrerinnen som ble ansatt i 1974, en midlertidig godkjenning. Hun tok utdanning som barnevernspedagog i perioden 1978-1980.

Flere av de Waisenhuset ansatte på 70-tallet hadde relevant utdanning og ble på bakgrunn av dette godkjent.

Når det gjelder forstanderne/styrerne var forstander I lærerutdannet og ble godkjent den 13. november 1950.

Forstander II var utdannet lærer og diakon. I brev av 23. mai 1961 ble han godkjent som leder av Bethania Waisenhus under forutsetning av at han deltok i den siste delen av Statens 1-årige barnevernskurs.

Styrer III var sosionom. Han ble godkjent da han ble ansatt i 1974.

I forbindelse med godkjenningen av styrer IV ga Sosialmedisinsk avdeling i Stavanger i en uttalelse datert den 9. april 1980, uttrykk for et endret syn på behovet for utdanning hos styrer. *"En vil dessuten gjøre spesielt oppmerksom på at det innen kort tid vil være utdannede barnevernspedagoger som bestyrere ved de enkelte hus i institusjonen"*

Antall fagutdannede på husene økte etterhvert, og barnevernfaglig bakgrunn hos styreren ble dermed ikke like viktig. Det eneste unntaket, var nå kun ei bestyrerinne som ikke hadde utdanning jfr. brev fra formannen i stiftelsen Bethania Waisenhus av 5. februar 1980.

Boforhold

Waisenhuset ble bygget etter "paviljongssystemet". Bygningsmassen på Bethania Waisenhus bestod på 1950-tallet av åtte hus. To av husene ble brukt som pikehjem, og de øvrige seks ble brukt som guttehjem. Husene hadde et stort felles uteområde og lå på en tomt med direkte tilgang til strand langs Gandsfjorden.

Sosialdepartementet godkjente i brev av 28. oktober 1954 Bethania Waisenhus for totalt 79 barn. Hus nr. 1 var godkjent for 9 barn, de øvrige for 10. Antallet barn har variert, og er gradvis blitt redusert i perioden. 1. juli 1956 var det 64 barn ved Bethania Waisenhus. Pr 1. januar 1963 var det 71 barn. I årsmeldinger fra 1968-1971 ble det rapportert at det i gjennomsnitt var 50-60 barn på Waisenhuset. Pr 31. mars 1976 var det 29 barn. I hele perioden har flest barn blitt plassert av barnevernsnemnda i Stavanger.

Etter besøk på Waisenhuset i 1958 skrev Sosialdepartementets barnevernsinspektør i sine rapporter at det var nødvendig med en del utbedringer, oppussing og anskaffelse av møbler, utstyr og sysselsettingsmaterialer til barna på alle husene. Hun skrev under særlige merknader at *"barna er tross alt som er godt og positivt preget av at alt for mange barn er samlet på samme område. Barna ville hatt det langt bedre om hjemmene var spredt ett og ett utover hele Stavanger, selv om menneskene og forholdene for øvrig hadde vært de samme"*.

Bruken av eiendommen på Emmaus endret seg utover i mandatperioden. Etter som barnetallet

ble redusert, ble hus stengt for barnehjemsdrift. Hus nr. 1 ble lagt ned i 1974, nr. 3 ble lagt ned i 1973, nr. 5 ble nedlagt i 1968 og hus nr. 7 i 1970. I 1977 var bare fire av de opprinnelige åtte husene i bruk som barnehjem. Hus nr. 1 var innredet som hybelhus for ugifte mødre. Det var familierådgivningskontoret som stod for driften. Hus nr. 3 og 5 var på denne tiden nylig innredet som aldershjem. Disse ble drevet av Stavanger kommune. Hus nr. 7 var innredet som bolig for de ansatte. Halvparten av betjeningen bodde der, resten på de enkelte hjemmene. Betjeningen hadde et felles oppholds- og hvilerom i hus nr. 7.

Personellsituasjon

Hvert av de åtte husene ble ledet av en "tante", formell tittel var "bestyrerinne". Mot slutten av mandatperioden ble tittelen avdelingsleder. Den som var ansatt for å ha det overordnede ansvar for institusjonene ble kalt forstander og senere styrer. Betegnelsene vil være ulike avhengig av på hvilket tidspunkt det refereres til. Forstander ble brukt fram til ansettelsen av ny leder i 1974. Han som ble ansatt da, ble omtalt som styrer. Stillingen som styrer var da redusert til en 50% stilling.

I det følgende vil således de to første lederne ved Waisenhuset omtales som forstander I og II. De neste vil omtales som styrer III og IV. I tiden mellom styrer III og IV fungerte ei av bestyrerinnene i denne stillingen. Hun var samtidig bestyrerinne for et hus. Etter det utvalget har brakt på det rene, fungerte hun som styrer i ca. 1 år.

I 1958 skrev departementets barnevernsinspektør at det var to hushjelper på alle hjemmene utenom på nr. 1. Hushjelpene er også blitt omtalt som assistenter.

Den første sivilarbeideren kom til Waisenhuset i 1963 i følge forstander II. Det ble etter hvert flere sivilarbeidere slik at det ble en på hvert hus. Sivilarbeiderne kunne ha ulike funksjoner. Det var avhengig av hva den enkelte bestyrerinne ønsket å bruke dem til.

Fram til 1963/64 var det en gårdsbestyrer som tok seg av den daglige driften av Emmaus gård. Stillingen ble senere omgjort til en vaktmesterstilling. Tidlig i mandatperioden var det en ansatt i vaskeriet og det var en gartner og to drenger på gårdsbruket. I tillegg hadde de en altnuligmann.

Styret

Waisenhuset skulle ledes av et styre på 7 menn og kvinner som bodde i Stavanger eller nærmeste omegn og som tilhørte den evangelisk-lutherske tro. Dette sto i §12 i Grunnregler for Bethania Waisenhus både før og etter revisjonen i 1959. Styret skulle velges av generalforsamlingen.

Forstander II fortalte at da Oftedal startet Bethania Waisenhus, var det flere som skulle være med og finansiere prosjektet. Dette var Ryfylke og Jæren, Karmøy, Sunnhordland, Hardanger og Voss indremisjon. Bethania Waisenhus gikk i utgangspunktet med underskudd. Foreningene satte som betingelse for å være med og dekke underskuddet, at de fikk ha per-

soner med i styret. Av praktiske årsaker ble ikke alle indremisjonsforeningene representert.

I § 13 i grunnreglene, siste setning, stod det at forstanderen og forretningsføreren skulle delta i styremøtene, men ikke ha stemmerett. Det fremgikk også av denne paragraf at styret skulle velge et pedagogisk utvalg på 2 medlemmer som forstanderen kunne samrå seg med om forefallende saker i "barneoppsedingen". I intervju med forstander II og styrer IV, kom det ikke fram opplysninger som tydet på at dette utvalget hadde en fremtredende rolle i arbeidet med barna. Utvalget har fått informasjon om at styret i hele mandatperioden hadde jevnlig møter med forstander/styrer som orienterte om driften av barnehjemmet.

Styret skulle i prinsippet på forhånd godkjenne alle innflyttinger av nye barn. Forstander II sa at styret ikke hadde møte om alle barna som skulle flytte inn, men at styret ble løpende orientert om alle nye innflyttinger. Styret hadde tilsetningsmyndighet, og fastsatte også lønn.

Forstander II fortalte at han selv kunne ta beslutninger om innkjøp for beløp inntil kr. 3000,- uten at styret ble kontaktet. Han fortalte at han la mer av det økonomiske ansvaret for ulike innkjøp over på bestyrerinnene enn det hans forgjenger hadde gjort. Dette fordi han ville at det i større grad enn tidligere skulle fungere som et hjem hvor bestyrerinnen kunne sette sitt preg på hjemmene ved å prioritere sine innkjøp.

I intervju med et styremedlem og senere formann i styret i perioden 1975-1979, ble det

opplyst at styret ikke hadde noe direkte med barna å gjøre. Styret fikk informasjon om hvilken kommune barna kom fra samt om barnas sommerbesøk. Vedkommende sa videre at saker som gjaldt barna, ble ordnet mellom bestyrer og barnevernstjenesten direkte. Styret tok seg primært av spørsmål angående drift, økonomi og ansettelse av styrer. Dersom man skulle få ansettelse på Waisenhuset, var det et krav at man skulle ha et kristent livssyn. Styret var lite opptatt av at de som søkte hadde utdanning. Selv var hun opptatt av den materielle standarden på de ulike husene, og at bestyrerinnene skulle få det de trengte til huset. Det ble etter hvert ordnet slik at bestyrerinnen i hvert hjem fikk eget budsjett som skulle gå til den daglige driften. Større innkjøp, som f.eks. hvitvarer, måtte styrebehandles.

Forstander II fortalte at han hadde fremmet ønske om også å ha andre representanter inn i styret, f.eks. fra Stavanger kommune, men dette ble ikke imøtekommet. Styrer IV fortalte at styret hadde en fast representant fra Rogaland Fylkeskommune da han begynte.

Styrer IV fortalte at styret både behandlet stiftelsessaker og saker vedrørende daglig drift av barnehjemmet. Styret ble informert om antall barn, inntak og utflyttinger.

Utvalget er kjent med at det har vært visse uoverensstemmelser mellom styret og de ulike styrerne ved Waisenhuset. Uoverensstemmelserne har i det alt vesentligste dreid seg om økonomiske forhold, opplevd manglende tillit, uenigheter om driften av barnehjemmet og an-

settelse. Det sistnevnte gjaldt, etter det utvalget kjenner til, at styret vektla å ansette bekjennende kristne mens styrer og ansettelsesutvalget hadde fokus på å ansette fagutdannede. Disse uenighetene påvirket samarbeidet i negativ retning. To styrere har som en av grunnene til å si opp sitt arbeidsforhold oppgitt at de var slitne av stadige meningsbrytninger med styret.

6.2 DEN PRAKTISKE OMSORGEN

Mat, sosiale rammer og regler rundt måltidene

Barna som granskingsutvalget har intervjuet, har gitt opplysninger om maten og om de sosiale rammene rundt måltidene. Hovedtyngden av informasjonen er fra midten av 50-tallet til midten av 70-tallet. Granskingsutvalget finner det hensiktsmessig å dele forholdet omkring mat i to emner. Det ene omhandler kvaliteten på maten sammenlignet med hva som var vanlig i samfunnet ellers. Det andre emnet tar for seg regler og sosiale rammer rundt måltidssituasjonen, og eventuell straff eller krenkende opplevelser knyttet til denne. Utvalget finner at forholdene på de forskjellige husene var ulike, og de forhold som gjengis i intervjuene, er knyttet til ulike hus i forskjellige tider i mandatperioden. De fleste barna har kommentert maten og de sosiale rammene rundt måltidene.

I arkivmaterialet har granskingsutvalget funnet en udatert instruks for bestyrerinnene ved Bethania Waisenhus. I instruksen § 4 heter det: ”Ved måltidene ser hun etter at alle spiser pent og får nok mat. Ved hovedmåltidene skal så

vidt mulig alle være samlet ved bordet. Ukontrollert spising ute bør der ikke være.”

Mat

På Waisenhuset ble det servert tre måltider pr. dag. Barna fikk frokost, middag og kveldsmat. Til frokost og kveldsmat ble det servert brødmat. Pålegg om hverdagene var for det meste ost, leverpostei og syltetøy. På søndag kunne de i tillegg få kjøttpålegg, majones og egg.

Det var en nokså fast ukemenu når det gjaldt middagsmaten. En ansatt har sagt at menyen gikk over en 14 dagers periode. På mandag var middagen basert på rester fra søndag, ofte lapskaus. Tirsdag var det fisk og onsdag rester fra tirsdag, f.eks. plukkfisk eller fiskegrateng. Middagen på torsdag kunne variere, noen ganger fikk de komler, og fredag var det fisk. Lørdag fikk barna grøt og på søndag var det gjerne kjøtt, kjøttkaker eller pølser. Selv om noen av barna har sagt at de ikke likte maten som ble servert, f. eks. blodpudding eller lungemos, mener nesten alle barna og de ansatte at det ikke var noe å utsette på maten.

De ulike bestyrerinnene hadde ansvar for maten ved hvert sitt hus. Maten ble laget på husene, av bestyrerinnene selv eller av hushjelpene. Dette førte til at kostholdet kunne variere noe mellom de ulike husene. Tidligere ansatte har fortalt at hvert hus handlet inn det de trengte, men at en del varer som melk, fisk, frukt og grønnsaker, ble handlet inn felles en gang i uken og oppbevart i et lager på hus nr.1. Senere i perioden, fra omkring begynnelsen av 80-tallet, ble det en endring fra delvis storhus-

holdning til at husene og bestyrerinnene fikk selvstendig ansvar for å handle i den lokale butikken, innenfor de økonomiske rammene de hadde.

De fleste barna har fortalt at det fram til 1970 ikke var vanlig at barna fra Waisenhuset hadde med seg matpakke på skolen. De fleste av barna på 50- og 60-tallet har fortalt at de ikke hadde med seg matpakke på skolen, men at dette begynte å endre seg utover 70-tallet. Av intervjuene med barna framgår at barna da smurte sine matpakker selv, men at det var få av de voksne som sørget for eller passet på at dette ble gjort. Ei bestyrerinne som var på et av husene fra midten av 60-tallet til midten av 80-tallet, har imidlertid fortalt at de laget niste til barna som skulle i barnehagen og på skolen. Ei jente som var på Waisenhuset fra midten av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at hun fikk smurt skolemat da hun var liten, men at hun etter hvert smurte matpakken selv.

På bakgrunn av de intervjuene granskingsutvalget har hatt med barn og ansatte fra Waisenhuset, synes kostholdet å ha vært av god kvalitet og i samsvar med det som var vanlig i samfunnet ellers fra midten av 50-tallet til midten av 80-tallet. Barna beskriver at det var forskjell på den maten som ble servert i ukedagene og på søndager, og at maten jevnt over var god, med noe ekstra på søndagene.

Sosiale rammer og regler rundt måltidene

Barn og ansatte har fortalt at frokost, kvelds og middagsmat ble servert til faste tider, og at

barna i begynnelsen av mandatperioden spiste alle disse måltidene i fellesskap.

Intervjuene gir ikke klarhet i om de voksne spiste sammen med barna. Noen av barna som var på Waisenhuset på 70-tallet, har fortalt at de fikk middagsmat når de kom hjem fra skolen, og at det kun var felles middag på lørdager og søndager.

Ved fellesmåltidene var det vanlig at det ble sunget eller bedt for maten.

Barna har videre fortalt at det var viktig at de kom presis til måltidene, og flere barn har beskrevet at dersom de ikke kom presis til måltidet fikk de ikke mat. Intervjumaterialet gir et klart inntrykk av at dette ble håndhevet strengt og konsekvent på alle hus.

En gutt som bodde der på 50-tallet, har fortalt at hvis de kom for sent til et måltid, fikk de ikke mat før til neste måltid. Ei jente som bodde på Waisenhuset på 70-tallet, har fortalt det samme. Ei jente som bodde på samme hus på begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at barn som kom for sent hjem, ikke fikk mat, og at dette skjedde flere ganger for hennes egen del.

De fleste barna har fortalt at rutinen ved middagsserveringen var at maten ble lagt opp på tallerkenen til den enkelte og at barna selv ikke fikk bestemme hvor mye mat de ville ha. Ei jente som bodde på et av husene fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, fortalte at toåringene fikk like mye mat som de eldre barna. Det var ikke anledning for barna

til å forsyne seg eller spise utenom til de faste tidene. Barna måtte spise opp maten de ble tildelt selv om de ga uttrykk for at de ikke likte den eller at de var blitt tildelt for mye. Ifølge det barna har fortalt, var bestyrerinnene jevnt over svært nøye med at maten måtte spises opp. Dette gjaldt spesielt i begynnelsen av mandatperioden. Flere barn har beskrevet at de kunne bli sittende ved bordet i timevis fordi de ikke klarte å spise opp maten. Barna har fortalt at det i julen ble gjort unntak fra regelen om at maten måtte spises opp.

Regelen om at all mat måtte spises opp ble også praktisert i ferier. Ei jente som bodde på Waisenhuset på 70-tallet, har fortalt at på en ferietur til Göteborg, klarte hun ikke å spise opp maten mens de var på en restaurant. Bestyrerinnen ble da sittende med henne etter at de andre hadde gått. Hun husket tydelig at de ansatte ved restauranten reagerte. Hun klarte etter hvert å spise opp.

Ei jente som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at hun hadde store vanskeligheter med å få i seg middagsmaten. Regelen ved huset var at ingen fikk gå fra bordet før alle var ferdige. Dette opplevde hun som et forferdelig press. En gutt som bodde på Waisenhuset i to år på slutten av 50-tallet, har fortalt at han husket at regelen var at barna måtte spise opp den maten de fikk servert, også den maten de ikke likte og at de ikke fikk forsyne seg selv.

En gutt som var der fra begynnelsen av 60-tallet til midten av 70-tallet, fortalte at han likte

maten som ble servert. Regelen om å spise opp var derfor ikke noe problem for ham. Dette gjaldt imidlertid ikke alle barna.

En gutt som var på barnehjemmet fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, beskrev også rutinene rundt måltidene. Barna måtte sitte pent ved bordet, og det var svært viktig at de spiste opp all maten. De fikk ikke forsyne seg selv med middagsmat. Hvis de ikke spiste opp, fikk de den samme maten servert ved neste måltid. Han fortalte videre om en gang barna hadde fått boller. Han og en annen gutt orket ikke bollene sine og lurte seg ut og kastet bollene i toalettskålen. Han husker at de trakk i snoren, men bollene fløt opp igjen. Bestyrerinnen kom og så hva de hadde gjort og plukket bollene opp fra toalettskålen. Hun la bollene på tallerkenene deres og de måtte spise dem opp. Denne episoden er også blitt fortalt av andre barn som bodde på det samme huset.

Flere av barna fra Waisenhuset har fortalt at de fikk middagsmaten de ikke hadde greid å spise opp, servert opp til flere ganger, eksempelvis til kvelds og/eller til middag dagen etter.

Også tidligere ansatte har fortalt at de var nøye på at barna måtte sitte til bords til de hadde spist opp. Dette kunne noen ganger ta lang tid, og var vondt for de barna som ikke klarte å spise opp maten.

Flere barn har fortalt at maten ble tvunget i dem, ofte ved at en voksen holdt barnet fast, mens en annen klemte inn kinnene eller holdt for nesen inntil barnet åpnet munnen. Dette er

blitt beskrevet som vanlig når barna skulle ta tran, men fremgangsmåten er også blitt brukt når ungene ikke spiste opp middagsmaten.

Ei jente som bodde på et av husene fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, har fortalt om en episode der en gutt mellom ett og to år ble matet med tvang. ” De ansatte holdt hendene hans og stappet skjeen med grøt ned i halsen hans, mens han skrek.” Jenta, som da var åtte-ti år gammel, sa at hun da tok sin egen tallerken og kastet den over hodet bak seg for å få oppmerksomhet, slik at de skulle slutte med tvangsmatingen av den lille gutten. Hun fortalte at hun ble straffet for dette.

Ei annen jente som bodde på Waisenhuset noen år på slutten av 70-tallet, sa at det hun husker best fra huset der hun bodde, var tvangsmatingen. En av de ansatte holdt barnet fast mens en annen holdt gutten eller jenta for nesen. Når de så åpnet munnen for å trekke luft, fikk de maten presset inn i munnen og deretter holdt for nesen og munnen til de var nødt til å svelge. Hun fortalte at hun ikke likte sild eller grøt. Hun husket at hun brakk seg når hun ble utsatt for tvangsmatingen, men at de ansatte likevel fortsatte til det ikke var mer mat igjen på tallerkenen.

Flere andre barn har også fortalt at de ”kastet opp” når de forsøkte å spise opp maten som de ikke likte. De måtte spise den likevel.

Ei jente som var der fra slutten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun flere ganger ble tvangsmatet, og at hun ved en an-

ledning kastet opp ved bordet, men ”oppkastet bare ble vasket bort, og tvangsmatingen fortsatte”. Den samme jenta har fortalt at det hendte hun forsøkte å lure med seg maten ut på do for å kaste den, men at det som regel ble oppdaget. Straffen for det ble at bestyrerinnen tok en kjøkkenkniv og kakket henne i hodet med skaftet. Andre ganger ble hun revet i ørene eller i nakkehårene.

De måtte sitte ved bordet til de var ferdige.

Kravet om at den enkelte måtte sitte ved bordet til han eller hun hadde spist opp maten, resulterte i at noen ble sittende så lenge ved matbordet at de ikke fikk gjort leksene sine den dagen. Ei jente har fortalt at hun to ganger måtte sitte ved bordet til langt på natt. Hun opplevde også å bli tvangsmatet. Maten ble da ”tvunget ned i halsen” på henne. Det var særlig bestyrerinnen og en assistent som stod for dette, men også andre ansatte. Hun fortalte at hun en gang hørte bestyrerinnen true noen andre ansatte fordi de ikke fulgte opp spisereglene.

Flere barn har fortalt at de fikk sengestraff eller fysisk straff dersom de ikke spiste opp maten eller oppførte seg pent under måltidene.

En gutt som bodde på Waisenhuset fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt at dersom han ikke spiste opp middagsmaten sin ble han tatt i øret og sendt opp på rommet sitt.

En gutt som bodde der på midten av 60-tallet, har fortalt at disiplinen rundt bordet på huset der han bodde, var streng, og at de ”fikk vaskefilla rundt ørene” dersom de ikke oppførte seg

ordentlig. En gang fikk han sengestraff i flere dager fordi han klaget på maten.

Ei jente som bodde på samme hus fra midten til slutten av 60-tallet, beskrev ordningen rundt bordet som "militærdisiplin". F.eks. "hvis vi ikke sang for maten eller ikke sang høyt nok", ble de slått med ei vaskefille i ansiktet, kløpet eller slått med håndflaten.

En gutt som var på samme hus fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, fortalte at dersom de ikke satt fint og spiste eller ikke spiste opp maten sin, fikk de "pryl".

Barnas løsning på problemet med at de måtte spise opp, kunne være at de forsøkte å gjemme mat de ikke likte eller orket, i bukselommene eller forklelommene sine, for deretter å kaste maten i toalettet. Dersom dette ble oppdaget, ble de straffet. Noen barn forsøkte å "gjemme" maten i kinnene, for deretter å si at de måtte på toalettet, men de gikk i stedet og spyttet ut maten. Ei jente som bodde på Waisenhuset fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun noen ganger kunne bli sittende ved bordet i mange timer fordi hun ikke greide å spise opp, men at hun etter hvert fant en løsning med å løpe ut på toalettet og kaste maten opp igjen etterpå.

Ei annen jente fortalte at hun samlet mat i kinnene, og at hun ble sittende så lenge at hun måtte på toalettet, spyttet hun maten ut eller kastet opp. Hun måtte likevel tilbake til bordet for å spise videre. Hvis hun ikke spiste opp, fikk hun servert samme maten kald til middag

neste dag. En av måtene hun etter hvert forsøkte å håndtere problemene rundt middagsmåltidet på, var å ikke komme hjem til middag og bli ute til hun var sikker på at maten var tatt av bordet. Selv om hun visste at hun fikk straff for å komme for sent, syntes hun det var bedre enn å tvinge i seg maten. En annen måte å unngå måltidene på var å være med skolevenninner hjem og spise middag der. Da slapp hun å spise middag på Waisenhuset fordi hun hadde "spist hos andre".

Ei jente som var der fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at hun var konstant sulten da hun bodde på Waisenhuset. Kveldsmat ble servert i fem-seks tiden, og hun la seg ofte sulten om kvelden. Da hun var hjemme på besøk hos sin far, hentet hun suppeposer som hun tok med seg tilbake til barnehjemmet. Søsteren, som bodde på barnehjemmet samtidig, fortalt også at hun hentet suppeposer hos faren. Siden de ikke fikk lov til å lage mat, spiste de det tørre innholdet i suppeposene og fikk som følge av dette vondt i magen.

Ansatte har bekreftet at de var strenge på at maten skulle spises opp og at barna kunne bli sittende lenge ved bordet. Imidlertid har de be- nektet å ha vært med på tvangsmating eller å ha vært vitne til at andre ansatte har gjort dette.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det ikke har vært mangler ved kostholdet på Waisenhuset. På bakgrunn av det barn og ansatte har sagt

om maten, legger utvalget til grunn at det i hovedsak har vært alminnelig god og sunn mat ved barnehjemmet.

Videre legger granskingsutvalget til grunn at mange barn som kom for sent til måltidet ikke fikk mat, og at barna ikke fikk mat utenom måltidene.

Granskingsutvalget legger til grunn at barna i store deler av granskingsperioden hadde ansvar for å smøre skolematen sin selv. Dette gjaldt også de minste skolebarna. Dette kunne gi seg utslag i at mange av skolebarna ikke spiste noe mellom frokost og middag.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at det har vært en svært streng disiplin rundt matbordet. Barna fikk ikke forsyne seg selv med middag, og de voksne tok i liten grad hensyn til barnas alder og ønsker når de la opp mat på tallerkenen. Ikke oppspist middagsmat ble servert om igjen flere ganger, for på den måten å få barna til å spise den opp. Barn ble tvangsmatet og noen ganger straffet fysisk eller med sengestraff dersom de ikke spiste opp maten sin. Tvangsmating synes å ha vært utbredt, og slike episoder er gjengitt av flere barn. Dette finner utvalget svært kritikkverdigg og er av den oppfatning at dette kan karakteriseres som et alvorlig overgrep.

Granskingsutvalget vil bemerke at det å komme presis til måltidene, det å spise opp maten sin og ellers utøve alminnelig bordskikk ikke har vært noe uvanlig krav i de fleste familier,

men etter granskingsutvalgets oppfatning ble det sjelden håndtert så strengt som her.

Klær

Gjennom intervjuer med barn og ansatte på Waisenhuset og en ansatt ved Nylund skole, har granskingsutvalget fått noe informasjon om hvordan barna var kledd. Granskingsutvalget har av både barn og ansatte fått noe varierende beskrivelser av klærne. Det er flere som ikke har hatt noe negativt å si om klærne sine eller som ikke husker noe spesielt om dette.

Granskingsutvalget har fått beskrevet at barna fikk utdelt klær som var tilpasset årstidene. Barn og ansatte har fortalt at barna arvet klær, men at de også fikk nye klær. Frem til 70-tallet hadde barna egne skoleklær og skiftet til hverdagsklær når de kom hjem fra skolen. Videre har barna har hatt egne søndagsklær, og de fleste som ble konfirmert, fikk nye klær til konfirmasjonen. Utvalget har fått et klart inntrykk av at barna fikk nye klær til høytider, som til jul og til 17. mai.

På femtitallet har barna fortalt at de har hatt gode, men velbrukte klær. De hadde egne skoleklær og søndagsklær. På den tiden måtte barna skifte fra skoleklær til mer slitte arbeidsklær når de kom hjem. Noen av barna fra denne perioden sa at de skilte seg ut i klesveien i forhold til andre barn på fritiden, men ikke på skolen.

En gutt som bodde på Waisenhuset fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, har fortalt at barna var fint kledd på skolen og ikke skilte

seg ut der. De måtte imidlertid bytte til ”lappete og fæle klær” med en gang de kom hjem. Da de ble større gjemte de skoleklærne under hverdagsklærne og skiftet når de kom ut. ”Vi kunne jo ikke snakke med andre barn og spesielt ikke jentene, i de lappete klærne”, sa han.

En annen gutt som var der fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, har fortalt at han hadde klesskap på rommet, men at han ikke hadde mye klær. En gutt som var der første halvdel av 50-tallet, husket at de ble tatt med til skredderen for å få sydd søndagsklær.

Ei jente som bodde der fra midten av 50-tallet til begynnelsen av 60-tallet, husket de hadde egne, vanlige klær, men også at de kjøpte klær.

Når det gjelder 60-tallet har granskingsutvalget et inntrykk av at det fortsatt var forskjell på skoleklær og de klærne barna brukte etter skoletid. Flere barn har fortalt at de måtte bytte klær når de kom hjem fra skolen.

En gutt som var der på siste halvdel av 60-tallet, fortalte at han måtte bytte til lappete og slitte ”Waisenhusklær” etter skoletid, og at han ikke våget å vise seg utenfor området i disse. På grunn av dette besøkte han ikke venner etter skoletid.

Et gutt som var der første halvdel av 60-tallet, har fortalt han ble mobbet på grunn av hullede bukser når han traff igjen venner etter skoletid.

Ei jente som var der hele 60-tallet har fortalt at hun arvet klær, og at klærne hun brukte så an-

nerledes ut enn klærne til de andre jentene på skolen. En gutt som var der i samme periode har fortalt at han ikke hadde noe valg når det gjaldt klærne, og at han skilte seg ut. Ei jente beskrev at hun heller ikke fikk velge klær selv, og at hun ”til og med arvet undertøy” fra ei av bestyrerinnene.

Flere barn har sagt at de fikk for store sko, fordi de skulle ha noe å vokse i.

Ei jente som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt at venninnene hennes reagerte på klærne hennes. Ei annen jente som var der på hele 60-tallet, sa at hun husker at hun fikk nye klær én gang: en kåpe og en kjole som hun brukte til hun var voksen.

Flere ansatte som granskingsutvalget har intervjuet sa at barna på husene der de arbeidet, var godt utstyrt med klær, og at det var god standard på klærne.

Fra 70-tallet og videre utover på 80-tallet synes det gjennomgående å ha blitt en bedring når det gjelder barnas klær. Flere av barna har beskrevet at de fikk være med og handle klær, og at de større barna fikk velge klær og sko selv. Særlig på ett av husene beskrev flere barn at etter at den nye bestyrerinnen kom, ”hadde de ikke lenger dårlige klær”.

Et barn som var der fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at de tidligere arvet klær og gikk med for små sko, men at det var viktig for den nye bestyrerinnen

at barna hadde pene klær. Også ansatte som arbeidet sammen med denne bestyrerinnen har fortalt at det var viktig for henne at barna så godt ut i klærne. Det er flere ansatte som har fortalt at man på noen av husene handlet i en av byens ”dyre” forretninger. En ansatt som arbeidet ved Waisenhuset på midten av 80-tallet, har beskrevet en spesiell ordning han reagerte på da han kom til Waisenhuset, nemlig at enkelte butikker kjørte sitt restlager av klær til Waisenhuset. Dette var klær som de ikke hadde fått solgt. Han fikk en slutt på ordningen. Forøvrig er det en del av barna som har beskrevet det som positivt at de etter hvert fikk mulighet for medbestemmelse når det gjaldt innkjøp av klær.

Imidlertid ble barna noen ganger utstyrt med rekvisisjoner eller ”klesbonger” i butikkene, og dette opplevde de nedverdiggende og vanskelig. Ei jente som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at hun ble mobbet på grunn av klærne, og at det var lett å se hvor hun kom fra. Dette ble bedre med ny bestyrerinne på huset. Da fikk de utdelt ”bonger” for å handle klær, men utstyrt med disse ”bongene” ble de likevel identifisert som ”Waisenhus-unger”.

Et barn som bodde der fra siste del av 60-tallet til siste del av 70-tallet, har fortalt at han husker at barna på Waisenhuset gikk i samlet flokk ned til byen for å kjøpe klær, og at dette opplevdes stigmatiserende.

Styrer på Waisenhuset fra begynnelsen av 80-tallet, sa at barna hadde og fikk gode klær. Det

var viktig at barna ikke skulle skille seg ut i klessveien.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

På grunnlag av intervjumaterialet legger granskingsutvalget til grunn at barna til skolebruk hadde like klær som sine jevnaldrende på den tiden. Barna hadde i likhet med andre barn, både arvede og nye klær. Flere barn kan ha hatt en subjektiv opplevelse av at de skilte seg ut på skolen på grunn av klærne, men ut fra den informasjonen som foreligger, har granskingsutvalget ikke grunnlag for å hevde at det var alvorlige mangler ved skoleklærne. Videre er det en rekke beskrivelser av at barna, i likhet med andre barn, hadde finere søndagsklær, og at de fikk nye klær til konfirmasjonen, når de skulle fotograferes, og til jul og til 17. mai.

En rekke barn har imidlertid fortalt at de måtte bytte til andre og dårligere klær når de kom hjem fra skolen. Granskingsutvalget legger til grunn at dette også gjaldt for mange andre barn på den tiden, men det er likevel et gjennomgående trekk i barnas historier at de har opplevd at de på fritiden skilte seg ut i forhold til sine jevnaldrende.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at barna har fått mer medbestemmelse når det gjaldt valg av klær utover i mandatperioden, men vil påpeke det uheldige i at flere av barna ble utstyrt med rekvisisjoner eller ”bonger” når de skulle ut å handle klær.

Skolegang og hjelp til lekser

Flere av barna har fortalt at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp til lekser og oppfølging av skolearbeidet forøvrig. Mange av barna har fortalt at de ikke gjorde det så godt på skolen.

Flere barn har fortalt at de ikke ble fulgt til skolen av noen voksne første dagen på ny skole. Noen har fortalt at de fulgte med eldre barn til skolen første dag. En gutt som bodde på Waisenhuset på 60-tallet, fortalte at bestyrerinnen fulgte ham til skolen første dagen, og at hun var med han inn i skolegården.

Flere av barna ble plassert i hjelpeklasse. Dette var klasser for barn som i ett eller flere fag ikke gjorde det så bra på skolen. I følge en ansatt ved Nylund skole, var det læreren i den enkelte klassen som bestemte hvilke barn som skulle overføres til hjelpeklasse.

Et fellestrekk i barnas forklaringer er at de ansatte på Waisenhuset ikke var interessert i skolehverdagen og leksene deres. Flere har fortalt at det var satt av tid etter middag til lekselesing, men at de voksne så og si aldri fulgte med på om leksene ble gjort. I den grad de fikk hjelp var det i all hovedsak assistenter eller sivilarbeiderne som hjalp til med dette. Ungene sier de oppfattet dette som om de voksne ikke brydde seg.

En ansatt har fortalt at ei bestyrerinne på 70-tallet, pleide å spørre om barna hadde gjort leksene, men hun sjekket ikke noe. I intervju med en ansatt på Nylund skole kom det frem at han ikke opplevde at barna fra Waisenhuset

skilte seg nevneverdig ut i forhold til om de gjorde lekser eller ikke. Det eneste han påpekte var at barna som bodde på Waisenhuset, oftere enn andre barn ikke hadde med seg bøker og annet utstyr de trengte på skolen.

Barna fortalte at de voksne var lite opptatt av hvordan de hadde det eller hvordan det gikk på skolen. Flere barn fortalte at de opplevde en likegyldig holdning til sin skolegang og sine framtidsutsikter. Ei jente som var på Waisenhuset noen år på slutten av 70-tallet og inn på 80-tallet, fortalte at det var muligheter for å få hjelp med lekser, men at hun ofte hørte at ”dere kommer ikke langt i livet”, så det ble liten motivasjon for skolen.

Det er blitt fortalt av noen barn at det på 50-tallet var ansatt en lærer ved Waisenhuset som var tilgjengelig for barna hver ettermiddag, slik at de kunne få hjelp til lekselesing. På 50-tallet var det, i tillegg til læreren, også flere håndverkere tilknyttet institusjonen. Disse var der for å lære ungene om sitt håndverk og vekke ungenes interesse for et yrke. Dette er bekreftet gjennom arkivfunn. Det var forstander I som organiserte denne ordningen. Ordningen har ikke vært omtalt etter 1960.

En gutt som var der på 50-tallet, fortalte at ingen brydde seg om hans skolegang eller framtid. Han fortalte at da han var 14 år og snart skulle flytte fra Waisenhuset, spurte mannen i familien som han hadde vært hos noen somre, hva han ville bli. Gutten fortalte at han da begynte å gråte. Det hadde ingen spurt ham om før. Han fortalte at ingen hadde brydd seg om eller

noen gang snakket med ham om hans framtid. Han visste bare at han måtte flytte ut fra barnehjemmet. Flere andre barn har fortalt lignende historier om bestyrerinnenens manglende interesse for deres framtid. De fikk ofte høre at de ikke hadde noen framtid eller at de ville bli som mor og far. Gjennom intervju av barn som var noe eldre mens de bodde på Waisenhuset, er det få som har fortalt at det ble lagt noen plan for deres framtid.

Underskrifter i karakterbøker og deltagelse på foreldremøter er lite omtalt, men en ansatt på Nylund har bekreftet at noen bestyrerinner hadde vært på foreldremøter.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at Waisenhuset, i begynnelsen av mandatperioden, hadde et tilbud til ungene om leksehjep i en av bygningene på området. Det var opp til det enkelte barn å nyttiggjøre seg dette. De ansattes opp-tatthet og oppfølging av barnas skolegang og lekselesing synes imidlertid å ha vært mangelfull, spesielt etter 1960. Barna har fått lite stimulans i skolearbeidet og de ansatte har i liten grad fulgt med på barnas utvikling på skolen. Skolearbeidet synes i det hele å ha vært overlatt til barna selv. Slik har det tydeligvis også vært for de aller minste.

I planleggingen av de eldste barnas framtid synes det å ha vært lite engasjement fra institusjonens side. Så også i de tilfellene hvor barna har gått i hjelpeklasse og har hatt et økt behov

for oppfølging. Dette gjelder spesielt etter 1960.

Granskingsutvalget anser det kritikkverdig at barnas skolegang og framtid ikke har vært et mer prioritert tema.

Fritidsaktiviteter og omgang med barn i nabolaget

Barna har i liten grad fortalt om fritidsaktiviteter utenfor Waisenhusets område. Tidlig i mandatperioden har barna fortalt om at de gikk på "arbeidsstuer". Det var aktiviteter som snekring, sveising, brodering og annet. Det var ulike tilbud til gutter og jenter. Dette var lokalisert på Storhaug, bl.a på Johannes skole.

I hele perioden har barna fortalt at de enten måtte eller fikk lov til å bli med ansatte på møter i de menighetene som den enkelte tilhørte. Noen har fortalt at det var gode opplevelser. For andre var det en mindre positiv opplevelse.

Noen få barn har fortalt at de spilte et instrument. Flere gutter har fortalt at de spilte fotball, men det er kun to gutter som har fortalt at de var med i en fotballklubb. Andre har fortalt at de ikke fikk være med i fotball- og friidrettsklubb fordi det var for kostbart. Enkelte andre har fortalt at de fikk sengestraff så ofte at de ikke klarte å komme seg av gårde på trening, og derfor måtte slutte. Et gutt har fortalt at han kom ti minutter for sent hjem etter å ha vært på et speidermøte. Etter det fikk han ikke lenger gå dit.

Barna har fortalt om begrenset kontakt med nabolagets barn. Det har imidlertid blitt fortalt at barna på 50-tallet arrangerte turneringer i fotball, hvor også andre barn i nabolaget stilte lag.

Det var sjelden barna hadde besøk inne på det huset de bodde. Dersom venner kom til Waisenhuset, lekte de som oftest ute på området.

Av felles aktiviteter har mange barna fortalt at de hvert år ble invitert til juletreff i Madla-leiren.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Utvalget legger til grunn at barna på Waisenhuset vokste opp med liten grad av kontakt med andre barn enn de som bodde der. Fra de ansattes side synes det som om det har vært lite fokus på at barna skulle etablere kontakter utenfor det miljøet som eksisterte innenfor institusjonen. Dette gjelder hele perioden fram til 80-tallet. Dette finner utvalget kritikkverdige.

6.3 DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN

Opplevd trygghet, anerkjennelse og følelsesmessig nærhet

I den følgende gjennomgangen av omsorgen som barna opplevde på Waisenhuset har utvalget forsøkt å trekke fram både gode og vanskelige opplevelser. Et gjennomgående trekk i intervjuene har vært beskrivelsen av en barndom som har vært preget av mangel på følelsesmessig omsorg. Barna har opplevd å ha fått lite fy-

sisk nærhet fra de voksne. De har fortalt at de aldri opplevde å bli sett som et eget individ, men følte seg for det meste, kun behandlet som en av en gruppe. En gutt fra 60-tallet uttrykte at; ”Jeg var alltid bare en av 12.”

Barna har fortalt at det var mye negativt fokus som skjenn og kjeft, og lite varme og omtanke i oppveksten. De følte som oftest at ingen brydde seg om dem og at den nære fortrolige kontakten som ville vært naturlig i en familie, var fraværende. Det var reglene og rutinene som dominerte fellesskapet.

En gutt som bodde der fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, fortalte at han ofte var oppe om natten for å trøste de mindre barna, og at han da satt og så ut av vinduet og lengtet bort. Han undret seg i dag over at det aldri var noen av de voksne på huset som oppfattet barnas lengsel etter nærhet og følelsesmessig omsorg.

To søstre som ble plassert på Waisenhuset etter mors død, har fortalt at det aldri var noen som snakket med dem om dette eller forsøkte å trøste. De opplevde at de ble plassert der, og at det ble forventet at de skulle tilpasse seg.

Noen få barn har fortalt at det var noen hushjelper de kunne krype opp i fanget til. Noen uttrykte at det fantes ”engler blant hushjelpene”.

En gutt som tilbrakte hele sin oppvekst på Waisenhuset fra tidlig på 50-tallet til slutten av 60-tallet, har fortalt at de ansatte også kunne være flinke til å spille spill og delta i andre ak-

tiviteter inne på huset med barna om kvelden, men han sammenfattet sin oppvekst på Waisenhuset som et sted der han ikke ble behandlet som et eget individ med egne følelser og behov. Et sted der ingen brydde seg om hvordan han hadde det eller hvordan det skulle gå med ham videre i livet.

Mange av barna har fortalt at de ikke hadde noen voksne å gå til dersom de opplevde noe vanskelig eller hadde behov for trøst.

En gutt som var der på 60- og 70-tallet, har fortalt at det var "kaldt" under flere bestyrerinner, og han opplevde verken kontakt, omsorg, trøst eller oppfølging i hverdagen.

Ei jente som bodde på Waisenhuset nesten hele 60-tallet og et stykke inn på 70-tallet, opplevde at omsorgen var tilpasset en gruppe og ikke enkeltindivider. Hun opplevde at ingen fikk stikke seg frem, og "dersom noen av barna framviste noen form for selvtillit, så var det et mål at denne skulle knekkes". For hennes del var sivilarbeiderne unntaket, og hun opplevde at mange av dem viste interesse for henne.

Andre barn har fortalt om nærhet, og at de har følt seg som spesielle for "tantan". Dette har ofte vært de barna som kom til institusjonen som svært små. Disse barna har fortalt om større grad av både fysisk omsorg og følelsesmessig nærhet fra bestyrerinnen.

Noen av barna har forklart at bestyrerinnene favoriserte enkelte barn framfor andre. Enkelte bestyrerinner foretrakk unge jenter, andre de

eldre guttene og noen, kanskje de fleste, de aller minste barna. Denne favoriseringen har vært så tydelig at mange barn fra de ulike husene har gitt en sammenfallende oppfatning av dette. Dette gjelder også de barna som opplevde seg favorisert av bestyrerinnene.

En gutt som var der på 70-tallet, har fortalt at etter å ha vært på besøk hos en familie i sommerferien, var personalet helt byttet ut da han kom tilbake før skolestart. De nyansatte visste ikke at han bodde der og de hadde ingen papirer på barna. Selv om de andre barna på huset bekreftet at han bodde der var velkomsten han fikk brysk, og en ansatt la fysisk hånd på ham. Dette ble bekreftet overfor granskningsutvalget av kvinnen i familien der han hadde vært om sommeren, og som fulgte ham tilbake. Hun fant behandlingen av gutten så kritikkverdig at hun i ettertid leverte inn klage til barnevernet.

En av de ansatte som arbeidet på Waisenhuset på midten av 70-tallet, har forklart at "det var mye rutiner på huset". Det var en viktig oppgave å sørge for at disse skulle utføres så støyfritt som mulig. Det var klare rutiner på husene for hva som skulle gjøres hver dag, og disse rutinene regulerte således hvordan dagene ble lagt opp. Det var faste måltider, faste tider hvor det ble vasket, faste ute tider for barna, og faste tider for når barna skulle stelles og legge seg. Disse rutinene ble helt utslagsgivende for barnas hverdag.

Barna har fortalt at det var lite rom for individuell tilpasning i forhold til de ulike barns omsorgsbehov. Flere barn beskrev at en viktig

norm ved institusjonen, var lik behandling av barna, uavhengig av behov. Granskingsutvalget har merket seg at dette synes å ha vært en vanlig oppfatning i de tre første tiårene av mandatperioden.

Enkelte av barna har fortalt at de ”følte ansvar for yngre barn”, og således forsøkte å ta seg av dem. Dette gjaldt spesielt eldre søsken i forhold til småsøsken, men det gjaldt også andre.

Et barn som bodde der på 50-tallet sier at han ikke hadde noen nærhet til noen voksne på huset der han bodde, men at han opplevde at forstander I brydde seg om ham fordi han ga ham penger til fiskekroker og var opptatt av skolegangen hans.

Flere av barna har framhevet at mange av hushjelpene ga barna nærhet ved for eksempel å synge for dem i leggesituasjonen eller ved å vise dem interesse. Granskingsutvalget er også kjent med at mange av hushjelpene fikk beskjed fra bestyrerinnene om at de ikke skulle knytte seg til barna. Dette er blitt fortalt til utvalget både av tidligere hushjelper og av barn som har hatt kontakt med ulike hushjelper i voksenalder.

En ansatt som var der i to perioder på 70-tallet, fortalte at det i den første perioden hennes var slik at ”tantan” ikke hadde så mye tid til barna, men at hun likevel viste interesse for dem. Imidlertid var det i den siste perioden hun arbeidet der, kommet inn en endring der hun opplevde at det var vokst frem en intensjon om å ikke komme barna for nær. Hun mente dette

hadde sammenheng med at terapeutiske holdninger som fantes i tiden, ble overført til omsorgarbeid på institusjoner. Disse holdningene var likevel ikke forenlig med intensjonen Stiftelsen Bethania Waisenhus hadde om at hvert hus skulle fungere som et hjem med bestyrerinnen i rollen som barnets ”reservemor”.

En del barn har fortalt at de ikke fikk hjelp til tannpuss eller til å ta på seg pyjamas. Det er også mange som har fortalt om at ingen fulgte dem i seng, gav dem klem og bredde over dem når de skulle legge seg, og/eller at noen sa god natt til dem eller leste eller sang for dem. Dette har også vært tilfellet for barn i førskolealder.

En tidligere bestyrerinne fortalte at store barn måtte klare seg selv i større grad. Hennes forklaring tydeliggjorde at små barn var under skolealder, men barn som gikk på skolen var store og måtte klare seg selv. Dette gjaldt ulike ansvarsområder som for eksempel å måtte ta ansvar for yngre barn, ta selvstendig ansvar i leggesituasjonen og sørge for å ha matpakke og skolemateriell med på skolen.

Forstander II har ovenfor utvalget tilkjennegitt at han ikke hadde stor grad av kjennskap til de ulike husene og det indre liv der.

En ansatt på 60-tallet, har fortalt at det var mye fokus på det praktiske arbeidet som skulle utføres, og mindre tid til det enkelte barn. Hun sa også at de ansatte om kvelden var så trøtte at de ikke orket så mye i forhold til barna. En ansatt på 70-tallet, har fortalt at det var ingen spesiell tilrettelegging for det enkelte barn.

Flere av barna har beskrevet en opplevd forskjellsbehandling mellom de som var uten familietilhørighet og de barna som hadde noen utenfor som fulgte dem opp og som de kunne besøke eller få besøk av. De sistnevnte ble behandlet bedre. Dette nevnes på ulike tidspunkt i perioden (50-, 60- og 70- tallet), og på ulike hus.

Etter hvert intervju ble alle barna spurt om hva som var det viktigste for dem å formidle til utvalget. Så å si samtlige framhevet da at det var mangelen på følelsesmessig omsorg og kjærlighet i deres oppvekst de ville formidle, og at de fortalte sin historie i håp om at andre skulle slippe å oppleve det samme. Typiske utsagn i denne sammenheng var; ”Aldri trøst”, ”ikke noen å kunne støtte seg til”, ”aldri klapp eller klem”, ”ingen var interessert i hvem jeg var” og ”det var ingen kjærlighet på Waisenhuset”.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at den følelsesmessige omsorgen i perioder har vært mer styrt av når de ansatte opplevde de hadde tid til å gi nærhet enn knyttet til det enkelte barns behov. Det synes klart at det har vært lagt uforholdsmessig stor vekt på praktisk arbeid i huset. Husarbeid synes å ha hatt klar prioritet på bekostning av samvær med barna. Barna har beskrevet en oppvekst der det fortrolige samspillet mellom barn og foresatte nesten ikke fantes. Granskingsutvalget legger til grunn at den nære fortrolige omsorgen til barna har vært nesten fraværende. Utvalget har merket seg at det på dette feltet synes å ha vært lite

utvikling i de tre første tiårene av mandatperioden. Granskingsutvalget finner dette svært kritikkverdige.

Utvalget peker også på at institusjonen selv hadde en målsetning om at hvert hus skulle fungere som en vanlig god norsk heim.

Granskingsutvalget har i sin vurdering tatt i betraktning bemanningssituasjonen.

Det kan synes som om flere bestyrerinner har formidlet til hushjelpene at de ikke skulle vise barna følelsesmessig omsorg med den begrunnelse at barna da ville knytte seg for sterkt til dem. Granskingsutvalget kan imidlertid ikke trekke en entydig konklusjon om at dette var tilfellet ved alle husene.

Granskingsutvalget ønsker å understreke at flere barn har fortalt om snille og omsorgsfulle hushjelpere og flere sivilarbeidere som de opplevde som lyspunkter i sin oppvekst.

Flere barn har også fortalt om strenge, men rettferdige bestyrerinner.

Granskingsutvalget har fått færre henvendelser fra barn som bodde på Waisenhuset på slutten av 70-tallet og utover på 80-tallet. Hvorvidt dette reflekterer en bedre omsorgssituasjon for barna er usikkert. Imidlertid ønsker granskingsutvalget å peke på, at det på denne tiden kom en ny styrer ved Waisenhuset som hadde en tettere oppfølging av personalet, fylkeskommunen overtok det økonomiske ansvaret

for barneverninstitusjoner og andelen fagutdannede økte betydelig.

For en nærmere gjennomgang av institusjonsomsorgen vises til kapitlet ”Kunnskap om barns omsorgsbehov”.

Forholdet mellom søsken

Det har vært en uttalt ideologi ved institusjonen at søsken i utgangspunktet skulle få bo sammen. Av intervjuer med barn og tidligere ansatte har det framkommet at det var ofte at søsken fikk bo på samme hus, og at de i mange av tilfellene også delte rom. Dette ble prioritert fra de ansattes side.

Imidlertid har det framkommet at søsken, av ulike praktiske årsaker, ikke alltid kunne plasseres ved samme hus. I disse tilfellene har flere barn fortalt at det ikke ble gjort noe for å opprettholde søskenkontakten. Noen av barna har fortalt at når de ble plassert på hver sine hus, opphørte all kontakt mellom dem. Et barn fortalte at han ikke en gang ble informert om at hans bror hadde flyttet fra Waisenhuset og til et fosterhjem. Søsken ble heller ikke alltid bedt i bursdagsfeiringer til hverandre. Av en søskenflokk på fire ble to plassert på samme hus og de to andre på hvert sitt hus. Disse søsknene hadde ikke kontakt med hverandre før i voksen alder til tross for at de hadde bodd ved samme institusjon.

Flere av barna som var eldst i en søskenflokk, har fortalt at de følte ansvar for sine yngre søsken, og at det var vanskelig å beskytte og trøste dem når de ikke fikk bo sammen. Dette gjorde

hverdagene deres svært vanskelige. De har fortalt at de var mer opptatt av å finne ut av hvordan det gikk med deres yngre søsken enn hvordan de selv hadde det. De yngre søsknene har beskrevet at da de kom til Waisenhuset og ble plassert på ulike hus, så mistet de den personen som hadde trøstet og passet på dem tidligere. Dette opplevdes svært vanskelig.

Tidligere ansatte har fortalt at de forsøkte å plassere søsken sammen. De har også bekreftet at dersom dette ikke lot seg gjøre, så ble kontakten mellom søsken ofte ikke ivaretatt.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at søsken ikke alltid ble plassert på samme hus. Dette er forståelig ut fra praktiske hensyn.

Utvalget finner allikevel grunn til å kritisere at i de tilfellene hvor dette ikke var mulig, så var de ansatte lite opptatt av å bevare søskenidentitet og legge til rette for god kontakt mellom søsken.

Kontakt med familien

I en rapport av 9 november 1962 skrev Forstander II at ” *barna kan få ett besøk pr. uke, og da fortrinnsvis om søndagen om foreldrene ikke på grunn av arbeid er forhindret.* ”

Videre skrev han at ” *Vi mener det er av betydning at barna får være sammen med foreldrene noen timer når de først kommer på besøk. Alle som har høve til det, får ta barna med seg heim*

noen timer eller de tar barna med på en tur etter som det kan passe.”

Flere barn har fortalt at de dro hjem til sine foreldre på søndag. Enkelte barn har fortalt at de også besøkte sine foreldre oftere enn det.

En gutt som bodde der på 50- tallet, har fortalt at sammenlignet med andre barnehjem opplevde han det som et ”mildere regime” på Waisenhuset når det gjaldt samvær med biologiske foreldre.

Flere barn hadde foreldre som bodde i nabola- get, og utvalget er kjent med at flere barn besøkte sine foreldre til tross for at de ikke hadde lov til dette.

Flere barn har fortalt at de ønsket mer kontakt med sine foreldre og at de opplevde kontakten som positiv. Imidlertid er det flere barn som har fortalt at de opplevde kontakten med sine foreldre som en belastning, og at de i større grad hadde ønsket å bli beskyttet mot dette.

Når det gjelder besøk av foreldrene på Waisenhuset, har barna fortalt at dette kunne være ”bestyrerinne-avhengig”. Enkelte bestyrerinner var svært imøtekommende når foreldrene kom på besøk og inviterte dem inn på kaffe og vaf- ler. Andre derimot, kunne være mindre imøte- kommende. Ei bestyrerinne inviterte også foreldre til å feire jul på Waisenhuset.

Tidligere ansatte har fortalt at det kunne være vanskelig når mor eller far dukket uanmeldt opp. De var ikke alltid edru, og noen av dem kunne også være tildels aggressive. Det kunne

oppstå vanskelige situasjoner også for barna når de kom.

En tidligere ansatt på 70- tallet, har fortalt at det ikke forelå avtaler med foreldrene om sam- vær. I alle fall var hun ikke kjent med dette. Så vidt hun husket var det ikke vedtak på dette fra barnevernsmemnda heller. Hun fortalte at på 80-tallet begynte de ansatte å ha et økt fokus på dette. De arbeidet da med å få en god dialog med foreldrene, og det ble laget avtaler som regulerte samvær.

En annen ansatt har fortalt at hun opplevde at det på 80-tallet fortsatt manglet struktur og skriftlig dokumentasjon i arbeidet med barnas forhold til sine biologiske foreldre.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vur- dering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært mulig for barn på Waisenhuset å ha kon- takt med sin biologiske familie, dersom disse bodde i nærheten. Kontakten var for de fleste ca. 1 gang pr. uke, gjerne på søndag. Oftest foregikk kontakten ved at barna reiste på besøk til sin familie, men det har også vært mulig for biologisk familie å besøke sine barn på Wai- senhuset. Granskingsutvalget er likevel av den oppfatning at samværet med biologisk familie fram til midten av 80 – tallet, var lite regulert, både av barnevernsmemnda, sosialkontoret og av ansatte på institusjonene. Utvalget er også av den oppfatning at det ikke var overordnede retningslinjer som fastla hvordan en skulle for- holde seg til kontakt med biologisk familie. Hvorvidt foreldre og andre ble positivt møtt,

var i stor grad avhengig av bestyrerinnen på det enkelte hus. Dette kunne derfor være ulikt for barn som bodde på Waisenhuset på samme tid, men på forskjellige hus. Manglende regulering av kontakt med biologiske foreldre har også ført til at barn tildels ukritisk ble sendt hjem til foreldrene på besøk. Disse barna ble derved ikke tilstrekkelig beskyttet og fikk ikke hjelp til å ha en positiv kontakt med foreldrene. Granskingsutvalget finner dette kritikkverdig.

Høytider og ferie

Flere barn har fortalt at de feiret fødselsdag på det huset hvor de bodde sammen med de andre barna der. Bestyrerinnene lagde da kake og det hendte at foreldrene også kom på besøk. De hadde sjelden besøk av klassekamerater.

Flere barn har fortalt om julefeiring. Det ble da stelt i stand jul på husene, og det ble servert julemat. Flere barn kunne huske at de fikk en eske fra Bergesen-rederiet til jul. Denne inneholdt kokosboller, sjokolade og frukt. Noen barn ble med ansatte hjem for å feire jul hos deres familier.

Flere barn feiret konfirmasjonen sin på Waisenhuset. Det hendte at de feiret konfirmasjon for flere barn samtidig. Familiene til barna ble som regel invitert i konfirmasjonen.

St. Hans ble feiret med bål nede ved sjøen. Dette var et arrangement hvor også andre familier fra bydelen deltok. Flere av barna har beskrevet denne feiringen som noe de husker som et godt minne.

I mange år var det en tradisjon at barna ble sendt i ferie hjem om somrene. I årsmelding 1974-1977 rapporteres det imidlertid om en endring i denne praksis. På grunn av en nedgang i barnetallet kunne Waisenhuset nå arrangere feriene annerledes. Dette medførte at barna og betjeningen dro på turer sammen. Utvalget har blitt fortalt om flere ferie turer til Danmark. Fortsatt var det enkelte barn som var i ferie hjem.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barna i all hovedsak har feiret fødselsdager, jul og konfirmasjon på husene hvor de bodde. Når det gjelder bursdagsfeiring legger utvalget til grunn at andre barn enn de som bodde ved huset sjelden har vært invitert.

Forholdet mellom barna

Flere barn har beskrevet forholdet barna imellom som bra. De har fortalt om lek, idrett og moro. Flere barn har fortalt at forholdet dem imellom var preget av ivaretagelse. På den annen side har de også fortalt at det var et klart hierarki der de eldste bestemte og på mange måter plaget og trakasserte de yngre barna.

Flere barn har fortalt at de opplevde å være mye overlatt til seg selv, og at de til tider følte seg utrygge. Barna har fortalt at de voksne sjelden var ute og fulgte med i barnas aktiviteter.

Flere barn har fortalt om seksualisert adferd mellom barna utover det som kan kalles vanlig nysgjerrighet.

Ei jente som bodde der på 60 tallet, har fortalt at hun gjennom flere år ble voldtatt av en eldre gutt, og at hun fikk betydelige skader i underlivet som følge av dette. Den samme jenta fortalte også om å ha blitt utsatt for alvorlig trakassering/mobbing av de andre barna uten at de voksne grep inn. Dette var for eksempel å bli hengt opp ned i et tre ,og få ting stappet ned i buksebenet. Hun fortalte også at de voksne mobbet henne ved å le av fysiske særtrekk som hun hadde.

Ei annen jente som bodde på Waisenhuset på 60-tallet, har også fortalt at hun ble voldtatt av en av de eldre guttene.

Ei annen jente forklarte til utvalget ”at hun aldri har kjempet så mye i hele sitt liv”. I dette la hun at hun måtte slåss for å holde guttene unna.

Ei jente som bodde der på 70-tallet, uttalte at det verste var ikke det hun ble utsatt for av en av de eldre guttene, men det ”at de voksne ikke brydde seg”.

Flere jenter har forklart at de ofte følte seg utrygge.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det var et hierarki hvor de eldre barna til tider plaget og trakasserte de mindre barna. Granskingsutvalget legger til grunn at flere av de eldre guttene utnyttet flere jenter seksuelt. Granskingsutvalget legger til grunn at dette kunne foregå

fordi barna i stor grad var overlatt til seg selv. Dette finner utvalget svært kritikkverdig.

6.4 ADFERDSREGULERING OG FYSISK STRAFF

Granskingsutvalget har fått en rekke beskrivelser av fysiske avstraffelser. Dette gjelder i hovedsak fra mandatperiodens begynnelse til slutten av 70-tallet, men for spesielt ett hus gjelder dette så langt fram som til begynnelsen av 80-tallet. Innledningsvis understrekes det at det er et fåtall av de ansatte som har stått for de handlinger som omhandles i dette kapittel.

I bestyrerinneinstruksen for Bethania Waisenhus pkt. 6 het det *at ”i tilfeller hvor korporlig straff må anvendes overfor gutter i skolepliktig alder, skal sådan kun tildeles av forstanderen eller ved en av ham bemyndiget. Korporlig avstraffelser av gutter under skolepliktig alder kan bestyrerinnen foreta, men hun skal da alltid gi beskjed til forstanderen om avstraffelsen og hvad der var årsak til den. Hun bør dog som nevnt i paragraf 5 vanlig konferere med forstanderen på forhånd.”* Utvalget har ikke funnet noen ny instruks som har avløst denne før det i 1959 ble det tatt inn en setning i grunnreglene for Waisenhuset som lød som følger: *”I følge barnevernloven er korporlig straff ikke tillatt”.*

De fleste barna har fortalt om fysiske avstraffelser som ris, slag, dytting, klyping og riving i håret. De ble dratt i øret, fikk vasket munnen med såpe, fikk sengestraff og ble stengt inne. Sengestraff innebar at barnet etter skoletid

måtte oppholde seg i sengen i alt fra noen timer og til neste dag. Noen barn har sagt at de heller ikke fikk mat når de hadde sengestraff. Det er også barn som har fortalt at de overhodet ikke ble utsatt for fysiske avstraffelser mens de bodde på barnehjemmet.

Flere barn som bodde på hus nr. 1 på 50- og 60-tallet, fortalte om fysiske avstraffelser, spesielt overfor guttene. En gutt som var der fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, fortalte at han ble mye slått av bestyrerinnen fordi han gjorde i buksen. Flere barn har lignende minner i forbindelse med sengevæting eller at de tisset i buksene.

Ei jente har fortalt om da hun hadde tisset i sengen om natten. Hun ble plassert i badekaret med iskaldt vann for at kroppen skulle få sjokk, slik at hun ikke skulle tisse på seg igjen. Det var bestyrerinnen som stod for dette.

En gutt har tilskrevet utvalget og fortalt at han fikk ris fordi han ble mistenkt for å ha stjålet kake. Da han ikke gråt, fortsatte den ansatte å slå. Han hadde også vært vitne til at en sengevæter ble slått med en kullskuffe.

Bruk av ufint språk kunne også utløse fysiske avstraffelser fra bestyrerinnens side. Dersom hun oppfattet at barna opponerte eller svarte henne frekt, kunne straffen være å bli kastet i kjelleren. Annen uønsket adferd kunne også medføre fysisk straff.

Ei jente som var på hus nr. 1 fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, har

fortalt at de ansatte på Waisenhuset ikke ønsket at hun skulle ha kontakt med sin mor, og at hun savnet henne. Når hun skulle på skolen, sto moren ofte ved skoleporten. Denne var stengt, men hun tok hendene til moren gjennom gitteret. Dette hadde noen sett og rapportert tilbake til bestyrerinnen, og som straff ble hun slått.

Granskingsutvalget har ikke intervjuet barn som har blitt fysisk straffet på hus nr. 1 på begynnelsen av 70-tallet. Huset ble lagt ned i 1974.

En sivilarbeider på 70-tallet har fortalt at han aldri så at noen barn ble slått av de voksne på hus nr. 1. Han hadde hørt historier om at barn skulle ha blitt stengt inne i kjelleren og at de ble slått, men fant det vanskelig å tro at noe slikt kunne ha foregått. Bestyrerinnen som arbeidet der på 50- og 60-tallet, er død.

Bestyrerinnen som avløste henne fortalte at hun aldri straffet barna fysisk.

Barn som har bodd på hus nr. 2, har fortalt om ris og andre fysiske avstraffelser. Barna har fortalt at forstander II ble hentet når barna skulle straffes. En gutt som bodde der fra midten av 50-tallet til midten av 60-tallet, har fortalt at han fikk ris og andre former for fysisk straff. Ei jente som var der på første del av 60-tallet, har fortalt at faren brukte å sende penger til henne. En gang hun spurte etter pengene, ble hun dyttet ned trappen av bestyrerinnen på huset.

Ei jente som var der fra midten av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at hun ble kløpet og slått av bestyrerinnen. Hun tisset på seg helt til hun var i tenårene, og det ble hun også straffet for på ulike måter. Hun likte godt å passe barn og hadde begynt å passe en pakistansk baby. Dette fikk hun imidlertid forbud mot av bestyrerinnen, fordi familien til barnet hadde en annen religion. Da hun trosset forbudet og likevel passet barnet, ble hun tatt inn på syrommet og fikk ris på blanke messingen.

En gutt som var der fra midten av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at han ble kløpet og ristet av bestyrerinnen. Han var veldig redd henne, hun kløp så hardt. Andre barn som var der på 70-tallet har fortalt at banning kunne bli straffet bl.a. med å få munnen vasket med Zalo.

En gutt som var der på 70-tallet, har fortalt at han og noen andre barn tente på St. Hans bålet to dager før St. Hans, og at de som straff ble bundet til sengen i flere timer.

Ei jente som var der tidlig på 70-tallet, har fortalt at hun ofte ble kløpet av bestyrerinnen. Hun fortalte også at hun en gang stakk av, og da hun kom tilbake, hadde forstander II blitt hentet for å straffe henne. Hun ble da bundet til sengen med et tau.

Bestyrerinnen som var på hus nr. 2 fra begynnelsen til midten av 70-tallet, sa at hun aldri hadde sett at noen hadde lagt hånd på barna, og at forholdene på Waisenhuset var så tette og gjennomsluktige at det ikke var mulig å skjule

denne type avstraffelser. Hun sa videre at hun hadde hatt så nær kontakt med barna og at de ville ha fortalt det til henne, hvis det var andre ansatte som gjorde dette. Bestyrerinnen som arbeidet på hus nr. 2 fra midten av 70-tallet, ble anmodet av granskingsutvalget om å komme til intervju, men ønsket ikke å møte.

Når det gjelder hus nr. 3, er det to barn som har fortalt om fysiske avstraffelser på 60-tallet, bl.a. klyping i armen og sengestraff.

Granskingsutvalget har ikke intervjuet barn som har bodd på hus nr. 3 på 70-tallet. Huset ble lagt ned i 1972.

Når det gjelder hus nr. 4, er det to barn som har fortalt om fysiske avstraffelser. En gutt som bodde der fra midten til slutten av 50-tallet, har fortalt at han fikk straff av bestyrerinnen i form av å bli dratt i øret, slått og rist med bjørkeris.

Ei jente som bodde der tidlig på 70-tallet, har fortalt at ”ingenting var lov”, ikke musikk, ikke dans m.m. Barna fikk pepper eller såpe i munnen hvis de sa noe stygt. Sengestraff ble også brukt. En gang hun ikke hadde skiftet klær etter søndagsskolen, men klatret og ødelagt buksen sin, sprang bestyrerinnen etter henne med en kost. Da hun kom inn, fikk hun pepper i munnen. Hun fortalte at hun fikk mye juling av forstander II, blant annet en gang etter at hun hadde røykt og spilt kort.

En ansatt på siste halvdel 70-tallet, fortalte at det var vanskelig å være bare 22 år gammel og samtidig ha ansvar for åtte barn. Hun fortalte at

noen ganger måtte de ansatte holde barna eller sette seg på dem for å beskytte seg selv og de andre barna. Tenåringene kunne noen ganger komme hjem og være sinte og sure, og hun kjente seg ofte maktesløs overfor dem. De hadde ingen andre sanksjoner overfor barna enn husarrest. En ansatt på første del av 80-tallet, fortalte at det ikke var fysiske straffetiltak på hus nr. 4, men at barna som straff måtte gå på rommet sitt. En annen ansatt på midten av 80-tallet, fortalte at det ikke ble brukt fysisk avstraffelse i den perioden han arbeidet ved Waisenhuset. Det gjøres oppmerksom på at angjeldende bestyrerinne er død.

Det er få barn som har meldt seg fra hus nr. 5. Ingen tidligere ansatte fra dette huset er intervjuet. Huset ble nedlagt så tidlig som i 1968. Det er kun et barn som har fortalt om fysiske avstraffelser. Hun ble slått av forstander II og en sivilarbeider. I tillegg fikk hun sengestraft og ble stengt inne i et lite rom. Utover dette har granskingsutvalget ikke fått beskrivelser om fysisk straff på dette huset.

Granskingsutvalget har hatt intervjuer med flere barn som har bodd på hus nr. 6. Utvalget har også intervjuet flere ansatte. Utvalget har fått beskrivelser av ulike former for fysiske avstraffelser på dette huset.

En gutt som var der fra begynnelsen til midten av 50-tallet, fortalte om en gang da han kom hjem i våte klær fordi flåten han og noen gutter hadde bygget, sank. Som straff ble han tatt ned i kjelleren og måtte stå i en sinkstamp med iskaldt vann til han var helt stiv i bena. Videre

fortalte han at han ble slått flere ganger. Da måtte han i andre barns påsyn ta av seg buksen og deretter legge seg over en stol, før den voksne slo. Dette kunne være som straff for at han hadde kommet for sent eller svart stygt.

Et annet barn som var der på 50-tallet, fortalte at barna ble utsatt for fysiske avstraffelser. De ble kløpet og dratt i ørene, revet i nakkehårene og fikk ris med bjørkeris. En gutt som bodde på hus nr. 6 fra begynnelsen til midten av 60-tallet, har fortalt at barna fikk sengestraft eller ris ved regelbrudd. En gutt som bodde der fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt at han ikke fikk så mye juling, men at en form for straff kunne være å bli tatt i øret som ble vridd rundt. Han ble også kløpet eller sendt på rommet. Han hadde ved en anledning vært vitne til at forstander II slo en gutt med en kjepp. En gutt som var der fra midten av 60-tallet til utpå første del av 70-tallet, har fortalt at han fikk pepper og såpe i munnen dersom han sa stygge ord. Dersom han rørte noe han ikke skulle, hendte det at bestyrerinnen brant ham med strykejernet eller la hendene hans på den varme ovnen. Det vanligste var imidlertid at barna ble kløpet, lugget eller kastet ned og stengt inne i kjelleren. En annen gutt som bodde på hus nr. 6 fra midten av 60-tallet til slutten av 70-tallet, sa han ikke kunne huske å ha blitt slått, men han husket godt at barna ble sendt ned i den mørke kjelleren. Ei jente som var der på 70-tallet, har fortalt at bestyrerinnen, som hadde lange negler, pleide å klype henne i armen. En gutt som var der fra begynnelsen av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt om en episode der barna hadde plukket måsegg.

Da forstander II så dette gav han barna juling og kastet eggene i hodet på dem. Sengestraff ble også mye brukt på hus nr. 6.

Granskingsutvalget har intervjuet flere ansatte på hus nr. 6, herunder bestyrerinnen som var der fra slutten av 60-tallet og til institusjonen ble lagt ned i 1987. Den tidligere bestyrerinnen har benektet at det foregikk fysiske avstraffelser på hus nr. 6. Videre sa hun at det ikke fantes noe rom i kjelleren hvor barna ble holdt innesperret, men at det derimot var et hyggelig rom i kjelleren hvor barna kunne spille ulike spill. Hun fortalte også at dersom barna sloss seg i mellom, grep de voksne inn, men de løste konfliktene gjennom samtale. Hun opplyste at hun helt fra begynnelsen av sitt ansettelsesforhold var kjent med at det ikke var lov å klapse eller slå barn.

Forstander II og styrer III var ifølge bestyrerinnen sjelden nede på husene, og hun kunne ikke huske at hun noen gang hadde tilkalt dem. En sivilarbeider på midten av 70-tallet, fortalte at de avstraffelser som ble brukt, var at barna ble sendt opp på rommet, at de fikk husarrest og at de kanskje måtte sitte igjen ved spisebordet.

En assistent som var der fra begynnelsen til midten av 70-tallet, sa at når barna hadde gjort noe galt, kunne de bli sendt på rommet sitt. Hun husket en gang hun ble engstelig for tre gutter som hadde gått ned til sjøen, noe de ikke hadde lov til. Da de kom hjem, kjefte hun på dem og gav dem et klaps bak. Bestyrerinnen som var der tidlig på 50-tallet, er død.

Et gjennomgående trekk i intervjuene fra de barna som har bodd på hus nr. 7, er at det var strengt under bestyrerinnen som var det på 60-tallet. Hus nr. 7 ble lagt ned rundt 1970.

Ei jente som bodde der på 60-tallet, fortalte at bestyrerinnen oppdro barna med juling og andre former for straff. Hun ble tatt hardt i armen, ristet og slått med våte vaskefiller rundt hodet. Hun var sengevæter og ble straffet for dette med kjeft, risting og klyping.

Ei jente som var der fra begynnelsen av 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, sa at det ble brukt mye fysisk straff som klyping, risting, slag mot ansiktet og ris på rumpa. Noen ganger kom forstander II for å ordne opp. Hun fortalte at forstander II ved en anledning ga broren hennes så mye juling at han gjorde i buksen og ikke klarte å gå opp trappen til rommet sitt.

Det gjøres oppmerksom på at angjeldende bestyrerinne er død.

Mange barn har meldt seg fra hus nr. 8. I tillegg er flere ansatte ved hus nr. 8 intervjuet.

En gutt som var der fra midten til slutten av 50-tallet, har fortalt at han ble slått med bjørkeris på blanke messingen av bestyrerinnen. Deretter ble han kastet inn i et kott. Alle de andre barna så på da han fikk ris. Dette skulle være til skrekk og advarsel.

En annen gutt som var på nr. 8 fra midten av 50-tallet til begynnelsen av 60-tallet, fortalte at han hadde problemer med å holde på urin og avføring. Dette ble han straffet for ved at han

ble slått og innelåst. Det var ikke bestyrerinnen som gjorde dette, men hushjelpene. Bestyrerinnen fra denne perioden er død.

En gutt som bodde på nr. 8 på 70-tallet under to bestyrerinner, fortalte at den første bestyrerinnen var streng. Hun kunne gi barna både ris og husarrest, men hun var forutsigbar. Barna visste hva de hadde å forholde seg til. Han fortalte videre at den neste bestyrerinnen som kom, var uforutsigbar. Hun kløp barna, stakk dem med nåler eller hun satte seg på barna slik at de fikk vansker med å puste. Hun kunne også tvinge i barna såpe, pepper eller lignende. Han sa at andre ansatte så at dette skjedde. Barna på hus nr. 8 under denne bestyrerinnen hadde ofte blåmerker. Han fortalte at han en gang fortalte sin mor om hvordan han ble behandlet, og at hun ringte til barnevernet. Bestyrerinnen fikk vite dette, og etterpå ble han slått så mye at "det var så vidt han følte seg i live".

Ei jente som bodde på nr. 8 fra midten av 70-tallet, sa at dersom noen av barna bannet, fikk de salt og pepper i munnen som straff. Dersom noen hadde forsøkt å rømme, og ble brakt hjem av politiet eller kom hjem selv, ble de revet i håret og kastet i veggen. Hun fortalte at hun sa ifra til styrer III om hva som foregikk. Ved en anledning varslet hun brannvesenet og viste frem blåmerkene sine, men heller ikke der var det noen som trodde på henne. En gutt som bodde på hus nr. 8 tidlig på 70-tallet, fortalte at han ble slått av forstander II. Han sa at det da dreide seg om "bank, og ikke ris". Han sier at forstander II mistet besinnelsen og slo han i ansiktet. Ei jente som var på hus nr. 8 fra mid-

ten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, fortalte at hun opp til flere ganger pr. uke ble straffet fysisk av bestyrerinnen. Det var slag, spark og klyping. Hun ble dratt etter håret og en gang brent med en sigarett. Hun fortalte at hun en gang ble sparket ned trappen og at hun senere dro til barnevernet for å vise fram blåmerkene sine. Hun ble ikke trodd. Representanten fra barnevernet sa da at "det er jo et kristent menneske du snakker om". Hun fortalte videre om lillebroren på fire år som fikk hodet dyppet i varm grøt, og om søsteren som en gang hadde knust et glass i oppvasken og som måtte ta hånden ned i det varme vannet for å plukke opp glassbitene slik at hun skar seg. Ei jente som var der fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun ble straffet på ulike måter, ved slag mot hodet med knivhåndtak, hun ble revet i ørene slik at huden revnet eller fikk slag med flat hånd mot ansiktet. Noen ganger tisset hun på seg. Da måtte hun sitte med klærne på til de tørket. En gutt som bodde på hus nr. 8 fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at han fikk salt, pepper og Ata i munnen som straff for banning. Etter lek med fyrstikker hadde bestyrerinnen som straff for dette, brent ham inni hendene. Hun kunne også stikke barna med nåler mens hun sydde. En gang rev hun ham i ørene så han måtte til legen og sy. En gutt som tilskrev utvalget om sin oppvekst ved Waisenhuset fortalte at han ble slått av sivilarbeidere på 70-tallet, og ved en anledning så hardt at han mistet en tann.

En gutt som var der fra midten av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at han ble slått

med linjal eller fikk vasket munnen med hele såpestykker hvis han hadde vært stor i munnen. Han husket at han blødde i munnvikene. Hvis barna ikke reagerte når de fikk beskjed om å legge seg, ble de dratt etter ørene eller håret opp trappen. Ellers husket han at det var harde straffer for den minste ting, slag, spark, klyping og tvangsmating. Han husket to ganger der en av de ansatte brant hånden hans på komfyren. Den ene gangen fordi han hadde stjålet kokesjokolade fra kjøkkenet. Den andre gangen var da han skulle hjelpe til og bære en stor gryte lapskaus til middagsbordet. Håndtakene var varme og han mistet hele gryten i gulvet. Etter begge disse hendelser måtte han til legen.

Han fortalte om en gang da han var fem år og gråt og ikke ville at søsteren skulle gå fra ham. Bestyrerinnen sparket ham da ned trappen fra andre til første etasje. Ved en annen anledning hadde han brukket et kosteskaft mens han søpte. Da ble han kastet ned kjellertrappen og der ble han liggende til neste dag. En gang tok han for mye tannkrem. Da ble sivilarbeideren rasende og kastet ham mot et spill.

Han fortalte at han, sammen med noen andre barn, sa fra om de fysiske avstraffelsene til noen ansatte på sosialkontoret, andre ansatte på Waisenhuset og til styrer III, men ingen trodde dem. Han fortalte at sosialkontoret ringte til Waisenhuset og sa at noen barn hadde vært der og klaget. Da vanket det ekstra bank da de kom hjem.

En gutt som var der i samme periode, fortalte at han og søsknene ble straffet av bestyrerinnen

på hus nr. 8. En gang han skulle helle salt på maten og tok for mye, ble han tvunget til å spise opp maten. En annen gang ble han tatt for å røyke. Da fikk bestyrerinnen ektemannen sin til å rulle fire store sigaretter som han måtte røyke før han la seg, med det resultat at han kastet opp.

En ansatt på hus nr. 8 på begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at hun aldri så at barna ble straffet fysisk, men sa at når bestyrerinnen ble sint, kunne hun høre trusler om vask av munnen med grønnsåpe, uten at hun noen gang så at dette ble gjort. En annen ansatt på midten av 70-tallet og senere fra slutten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, fortalte at bestyrerinnen kunne bli sint og kjeft på barna. ”Hun hadde kustus på dem”. Hun kunne ikke huske at barna ble stengt inne i kott eller i kjelleren, men det hendte at de ved noen anledninger ble sendt til sengs uten mat.

En ansatt som var der fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, sa at hun ikke kunne huske å ha sett barna bli straffet fysisk, inne-stengt eller få sengestraff.

En sivilarbeider ved hus nr. 8 på siste halvdel av 70-tallet, fortalte at barna som en konsekvens av regelbrudd ”muligens” fikk kjeft og ble sendt på rommet.

Avdelingsleder på hus nr. 8 fra begynnelsen til midten av 80-tallet, fortalte at det var ulike former for straff på Waisenhuset, men at det ikke var noen regler om avstraffelse. Når og hvordan barna fikk straff, var opp til hver en-

kelt voksen å vurdere. Avdelingslederen husket at trekk i lomme penger og husarrest var mest vanlig. Begge bestyrerinnene som barna har fortalt om er døde.

Forstander II benektet i intervju at han hadde hatt befatning med fysiske avstraffelser av barna på noen av husene. Men han bekreftet at han kunne bli tilkalt til husene dersom barna hadde gjort noe galt. Han pleide da å ta en lang samtale med dem, men han straffet dem ikke fysisk. Unntaket var en gang han hadde ristet en gutt som sprang rundt med en kniv.

På bakgrunn av opplysninger om fysiske avstraffelser fremkommet i intervjuer gjennomført etter at forstander II møtte hos utvalget, ble han kalt inn på ny. Han fikk da anledning til å imøtegå de opplysninger som var kommet fram. Han holdt fast ved sin uttalelse slik den er formulert etter det første intervjuet, men ønsket å presisere at det å gi barna ris var en gammel praksis som det ikke var snakk om i hans tid.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Når utvalget skal vurdere det som har kommet fram om fysiske avstraffelser, er det viktig å se hen til endringen i rettstilstanden som kom ved barnevernloven i 1953.

Tidligere lovbestemmelser hadde gitt foreldre og andre som var i foreldrenes sted, hjemmel til å benytte kroppslig refsing av barn. Vergerådsloven §§ 4, 37, 42, 43 og 44 hadde bestemmelser som ga hjemmel for å benytte

kroppslig refsing av barn. Disse bestemmelsene ble ikke videreført i barnevernloven. I stedet satte lovens § 42 annet ledd siste punktum et uttrykkelig forbud mot å benytte kroppslig refsing. Også barnehjemsforskriften fra 1954 fastsatte at kroppslig refsing ikke måtte benyttes. Etter lovendringen ble handlinger som for eksempel slag, spark og klyping, i utgangspunktet ulovlig. Videre framgikk av forskriften at *”heller ikke andre former for straff burde benyttes slik som isolering, tilbakeholding av lomme penger, forbud mot å delta i fornøyelser o.l.”*

Bakgrunnen for lovendringen var at det, særlig i de siste årene før barnevernloven ble vedtatt, hadde utviklet seg et nytt syn på denne formen for avstraffelse av barn, både blant fagpersoner og i befolkningen ellers. Det står i rundskriv fra sos.dep. nr. 4 fra 1954, som en kommentar til barnevernlovens § 42 annet ledd, at *”barnevernkomiteen har ellers ikke kommentert bestemmelsen nærmere. Det må da også antas at det blant barnevernpersonale i dag er en alminnelig forståelse av at kroppslig refsing av barn er noe som ikke må forekomme”*.

Selv om det kom et lovforbud mot fysisk avstraffelse av barn i institusjon, var ikke lettere former for fysisk avstraffelse, etter utvalgets oppfatning, helt uvanlig som ledd i barneoppdragelsen på 50- og deler av 60-tallet. Utvalget antar at dette skjedde i flere private hjem. På den annen side ønsker utvalget å peke på at barn som vokser opp uten sine biologiske foreldre, kan være mer sårbare enn andre barn og derfor nettopp trengte den beskyttelsen som

lovverket ga dem. Granskingsutvalget har forståelse for at det kunne være vanskelig å håndtere enkelte situasjoner som oppstod. Bemanningen var lav og arbeidsoppgavene mange. Med så mange barn ved hvert hus måtte det oppstå tilspissede situasjoner der personalet kunne begå handlinger som de under andre omstendigheter kanskje ikke ville ha gjort. Flere barn hadde også refleksjoner omkring dette: *”Vi var ikke alltid like enkle å ha med å gjøre, og vi kunne være vanskelige både enkeltvis og som gruppe.”* Barna har ikke direkte klaget over at det var strengt ved de ulike husene, og de innså at grensesetting var viktig for å få hverdagene til å fungere. Granskingsutvalget har forståelse for at en viss disiplin var nødvendig, og finner at mildere former for avstraffelser måtte kunne aksepteres.

Utvalget legger til grunn at bruk av fysiske avstraffelser var en sentral del av oppdragelsen ved Waisenhuset. Det som kjennetegnet avstraffelsene ved enkelte hus var at disse framstod som uforholdsmessig grove og til dels uforutsigbare. Det ble i mange tilfeller heller ikke tatt hensyn til barnas alder og modenhet når de ble straffet, og straffene var ved flere anledninger utført på en krenkende måte.

Granskingsutvalget finner det svært kritikkverdig at de fysiske avstraffelsene faktisk foregikk helt til utpå 70-tallet, til tross for forbudet mot kroppslig avstraffelse som kom i lov om barnevern allerede i 1953.

Til tross for at de fleste ansatte har benektet at barna ble utsatt for fysiske avstraffelser i det

omfang som her er beskrevet, ønsker utvalget å vise til at det er sammenfall i en rekke av barnas forklaringer på dette punkt. Granskingsutvalget legger til grunn at flere av barna og andre utenforstående sa fra om hva som foregikk. De ble ikke trodd, og barna ble utsatt for represalier dersom det kom frem at de hadde varslet f.eks. sosialkontoret.

6.5 SEKSUELLE OVERGREP

Granskingsutvalget har gjennom intervjuer med barn, tidligere ansatte, politiforklaringer og tilsendte skriftlige beretninger om oppvekst på Waisenhuset, fått informasjon om seksuelle overgrep som ble begått mot barn på Waisenhuset. Utvalget ønsker å presisere at dette gjelder få ansatte.

Granskingsutvalget har mottatt flere beretninger om ufrivillig seksuell aktivitet mellom barna. Dette er omhandlet i avsnittet ”Forholdet mellom barna”.

En gutt som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, har til granskingsutvalget og i politiavhør fortalt at han ble seksuelt misbrukt av styrer III. Styrer III har ikke ønsket å møte for utvalget, men har gjennom sin advokat bestridt de beskyldninger som er rettet mot han.

En gutt som bodde på Waisenhuset på 60-tallet, har fortalt at bestyrerinnen innledet et seksuelt forhold til ham mens han bodde der. Han var ca. 14 -15 år på denne tiden. Han antok at bestyrerinnen var mellom 25 og 30 år

gammel. Han fortalte at han overnattet på rommet til bestyrerinnen ved flere anledninger, og at forholdet mellom dem fortsatte også en stund etter at han flyttet fra Waisenhuset. Bestyrerinnen bekreftet at det hadde vært seksuell omgang mellom henne og gutten ved en anledning. Hun benektet at de hadde seksuell kontakt utover denne ene gangen. Hun benektet at de hadde et forhold etter at gutten flyttet fra Waisenhuset.

Flere gutter som bodde på hus nr. 6, har fortalt om seksuelle overgrep fra bestyrerinnen på huset fra slutten av 60- tallet til midten av 80- tallet.

En gutt som bodde der på slutten av 60-tallet, har fortalt at han ved flere anledninger ble onanert av bestyrerinnen når han ble badet. En gutt som bodde på hus nr. 6 fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt at han var med bestyrerinnen på rommet hennes. Han var da i førskolealder. Der måtte han beføle og ha oralsex med bestyrerinnen. Overgrepene tok slutt da han flyttet i fosterhjem. En gutt som var på hus nr. 6 midt på 60-tallet, har fortalt at de større guttene aldri fikk bade alene. Bestyrerinnen var alltid inne på badet og kontrollerte at de vasket seg ordentlig, spesielt i skrittet. Han fortalte at bestyrerinnen alltid skulle vaske ham, og hun fikk "tissen" hans til å reise seg. I intervju med granskingsutvalget benektet bestyrerinnen alle påstander om seksuelle overgrep.

Barn som bodde på hus nr. 8, har fortalt om seksuelle overgrep fra bestyrerinnen som ar-

beidet der fra midten av 70- tallet til begynnelsen av 80- tallet. En gutt som bodde der fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt at han flere ganger måtte sove sammen med bestyrerinnen, kysse henne og ta henne i skrittet. Dette varte fram til han ble konfirmert. Dersom han vegret seg, ble han straffet på ulike måter. Han ble for eksempel oversett og tilsidesatt i forhold til de andre barna. Han husket at også andre barn var inne hos henne. Ved en anledning løp han inn på rommet hennes for å gi en beskjed, og overrasket henne sammen med en av de andre guttene. Han så da at bestyrerinnen misbrukte denne gutten ved at hun hadde oralsex med han. Etter denne episoden fikk han beskjed om ikke å fortelle hva han hadde sett, og fikk 100 kroner for dette. En annen gutt som bodde der fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at han måtte ligge i sengen til bestyrerinnen og beføle henne. Han fortalte at han dagen før han fylte 7 år, ble hentet inn til henne om kvelden. Han måtte beføle henne og hun onanerte ham. De hadde oralsex. Hun truet med at han ikke ville få presanger til bursdagen hvis han ikke gjorde som hun sa. Ytterligere to gutter har fortalt at de overnattet inne hos bestyrerinnen og at de måtte beføle henne. De fortalte at de fikk ekstra lommepenger for dette. Flere av guttene har visst om hverandre. En gutt som var der på 70-tallet, fortalte at hans strategi for å slippe unna overgrepene var å gjøre seg mest mulig usynlig. Det plaget han allikevel sterkt de gangene han lyktes og andre gutter ble valgt ut. Han visste da hva som ville komme til å skje med dem.

Det gjøres oppmerksom på at bestyrerinnen på hus nr. 8 er død.

En assistent som jobbet på hus nr. 8 fra midten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har forklart at hun ikke var kjent med at det hadde foregått seksuelle overgrep mot barn på huset, men hun bekreftet at mange av guttene, en om gangen, hadde overnattet inne hos bestyrerinnen. Hun tenkte aldri at det var noe galt i det.

Ei jente som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 60-tallet til midten av 70-tallet, fortalte at hun som 12-åring ble utsatt for et seksuelt overgrep fra en sivilarbeider på Waisenhusets hytte på Gilja. Hun fortalte at etter at hun hadde lagt seg om kvelden våknet hun av at sivilarbeideren befølte henne på brystene og på kjønnsorganet. Overgrepet ble senere anmeldt til politiet. Den tidligere sivilarbeideren har ovenfor granskingsutvalget benektet at dette fant sted.

Flere gutter har fortalt om seksuelle overgrep fra en mann som over tid har hatt ulik tilknytning til Waisenhuset.

En gutt som bodde på Waisenhuset fra midten av 60-tallet til første del av 70-tallet, har fortalt at han ble utsatt for seksuelle overgrep av denne mannen som han da trodde var sivilarbeider. Han fortalte bl.a. om en episode der mannen hadde tatt med seg flere gutter opp til hytta på Gilja. Han hadde med seg noe han påstod var en håndgranat og sa at dersom den gikk av, ville han gå i to. Han gikk ut i mørket. Det ble en voldsom ”eksplosjon”, og han kom ravende

inn igjen med noe som lignet blod over hele seg. Han gråt og ba guttene om å stille ham i sengen. Dette gikk etter hvert over til at guttene måtte onanere ham. Flere gutter har fortalt om samme episode. De fortalte at denne mannen ofte skremte guttene ved å vise skrekkfilmer, fortelle spøkelseshistorier, lese nifse bøker m.m. slik at guttene ble redde og satte seg inntil ham for trøst.

En annen gutt som bodde på Waisenhuset fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet, har fortalt at han ble seksuelt misbrukt av denne mannen som da var besøkshjem for gutten. Gutten flyttet senere dit som fosterbarn. Det første seksuelle overgrepet fant sted da han var 7 år gammel. Mannen, som på den tiden jobbet som bud, tok gutten med seg på budruten. Etter at budruten var ferdig måtte gutten onanere mannen på en parkeringsplass. Dette skjedde flere ganger. Gutten ble også seksuelt misbrukt av mannen i hans hjem. Gutten fortalte at misbruket bestod i onanering, oralsex og samleier. Misbruket vedvarte til gutten var 14 år. Til tross for at denne gutten ble seksuelt misbrukt når han var på besøk hos mannen og senere da han bodde der, fortalte han at han følte stor takknemlighet for at han fikk bo hos mannen og hans kone i stedet for å måtte bo på barnehjem.

En gutt som bodde på Waisenhuset fra midten av 70-tallet til litt utpå 80-tallet, har fortalt at han ble utsatt for seksuelle overgrep av denne mannen som han trodde var sivilarbeider. Misbruket startet rundt 1981 da han var 10 – 11 år gammel. ”Han var den snilleste og greieste

mannen jeg hadde møtt” og han fikk stor tillit til han: ”det var snop, kino og turer.” Han foregrep seg seksuelt på ham flere ganger, oftest på rommet hans, men også hjemme hos ham og konen. I tillegg ble han seksuelt misbrukt på Waisenhusets hytte på Gilja. Misbruket bestod i gjensidig beføling, onanering og oralsex. Det seksuelle misbruket vedvarte til han flyttet fra Waisenhuset i 1983. En annen gutt som bodde der fra midten av 70-tallet til litt utpå 80-tallet, har bedt granskingsutvalget legge hans politiforklaring til grunn når det gjelder seksuelle overgrep. I politiavhør fortalte han om seksuelle overgrep fra denne miljøarbeideren, som han karakteriserte som ”verdens snilleste mann”. Han vekket ham på nattevaktene og befølte og onanerte han. Gutten måtte også onanere miljøarbeideren. Dette skjedde på rommet hans, og han mente at han da gikk i 2. klasse. Miljøarbeideren sa det var en hemmelighet, og han bestakk ham med sigaretter.

En gutt som kom til Waisenhuset på midten av 80-tallet, fortalte at han ble seksuelt misbrukt av samme miljøarbeider allerede fra første dag. Da var han 12-13 år gammel. Det skjedde i forbindelse med at han dusjet. Gutten ble da bedt om å vise miljøarbeideren at han hadde vasket penis ren ved at han ble bedt om å dra forhuden fram og tilbake. Ved en annen anledning våknet gutten en natt av at miljøarbeideren lå i sengen hans. Han måtte da beføle og onanere miljøarbeideren. Dette gjentok seg flere ganger når miljøarbeideren hadde nattevakt. Gutten forklarte at han også ble seksuelt misbrukt hjemme hos miljøarbeideren. Det seksuelle misbruket tok slutt da miljøarbeideren slut-

tet ved Waisenhuset. En gutt som bodde på Waisenhuset fra begynnelsen av 70-tallet til midten av 80-tallet, har fortalt om seksuelle overgrep av samme mannen som han trodde var sivilarbeider. Sivilarbeideren fortalte røverhistorier slik at barna ble redde og krøp opp i armkroken hans. De seksuelle overgrepene bestod i beføling, onanering og oralsex. Overgrepene skjedde i bilen til mannen, hjemme hos ham og på hytta på Gilja.

Denne mannen har i intervju erkjent de faktiske forhold hva gjelder overgrep mot flere av guttene. Han ønsket imidlertid å understreke at en av guttene hadde inngitt falsk anmeldelse om overgrep til politiet. Han understrekte at han aldri har hatt samleie med noen av guttene.

Flere av barna som har bodd på Waisenhuset har fortalt om seksuelle overgrep eller forsøk på seksuelle overgrep under opphold i besøks-hjem eller i feriehome. Felles for de fleste forklaringene er at det ikke var noen oppfølging fra Waisenhusets side med hensyn til hva barna ble utsatt for eller hvordan de hadde det. Ved et tilfelle ble det imidlertid avgjort å slutte å bruke et besøkshjem. Det var etter at flere gutter hadde rapportert tilbake til de ansatte på Waisenhuset om at de hadde blitt seksuelt misbrukt i dette besøkshjemmet.

Granskingsutvalget har også mottatt opplysninger om seksuelle overgrep fra utenforstående. Ei jente har fortalt at hun ble seksuelt misbrukt av ektefellen til en ansatt. Av intervju og arkivmateriale framgår at denne mannen ble dømt for forholdet.

To jenter som bodde på Waisenhuset på 70 tallet, har hver for seg fortalt om seksuelle overgrep fra en mann med kallenavnet ”professoren”. De fortalte at de ble hentet av denne mannen i bil, at de alltid var to og to jenter sammen, og at de måtte onanere han. Begge jentene fortalte at ”professoren” hadde tilknytning til hus nr. 6. Det er flere barn som har fortalt om en mann med kallenavnet ”professoren” som ofte var på besøk på hus nr. 6. Identiteten til ”professoren” er ikke kjent.

Bestyrerinnen på hus nr. 6 har fortalt at hun ikke vet hvem denne mannen er, og kunne heller ikke huske at noen ved dette kallenavnet hadde vært på besøk på hus nr. 6.

Granskingsutvalget har også blitt fortalt om enkelt stående tilfeller der voksne menn har gjort tilnærmelser og begått overgrep ovenfor barn fra Waisenhuset utenfor institusjonens område.

Ingen av de ansatte utvalget har intervjuet har hatt kjennskap til seksuelle overgrep. En assistent som arbeidet på Waisenhuset på 80 tallet, fortalte at hun i ettertid hadde tenkt at de hadde for få kontrollsystemer i forhold til eventuelle overgrep. Hun understreket at hun ikke hadde kjennskap til seksuelle overgrep.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at flere av barna som bodde på Waisenhuset i perioden fra 1954 til midt på 80-tallet, er blitt utsatt for seksuelle overgrep. Disse er utført av ansatte,

og andre voksne som har hatt barn i besøks-hjem og i feriehem. Videre legger utvalget til grunn at barn har blitt utsatt for seksuelle overgrep fra andre personer med tilknytning til barnehjemmet og fra utenforstående.

Flere av barnas forklaringer understøtter hverandres beskrivelser. I tillegg viser utvalget til at to personer har tilstått overgrep, og at en person er domfelt.

Når det gjelder de seksuelle overgrepene fra de ansatte, finner utvalget det svært kritikkverdig at de har utnyttet sin stilling og barnas avhengighetsforhold til dem for å oppnå seksuell kontakt.

Granskingsutvalget er klar over at det var mindre fokus og bevissthet på seksuelle overgrep på 50- og 60-tallet. På 70- og 80-tallet ble imidlertid oppmerksomheten rettet mot seksuelle overgrep i institusjoner. Media og fagtidsskrifter diskuterte og behandlet temaet grundig. Granskingsutvalget er derfor av den oppfatning at det da burde forventes av ansvarlige i barneverninstitusjoner at de hadde fokus på dette. De ansatte utvalget har intervjuet har sagt at de ikke hadde noen årvåkenhet om denne problemstillingen. Det var heller aldri et tema når de ansatte hadde møter.

Granskingsutvalget finner det svært kritikkverdig at barn er sendt til besøks-hjem og ferie-hjem uten at ansvarlige på Waisenhuset har vært opptatt av å følge opp hvordan barna hadde det der. Noen av barna forsøkte å si ifra om forholdene uten å bli tatt på alvor.

6.6 TILSYN

Granskingsutvalget har funnet tilsynsrapporter fra 50-tallet fra sosialdepartements barneverninspektør hvor hun tar opp forhold rundt barna, bestyrerinnene og forholdet dem i mellom på Waisenhuset.

Granskingsutvalget har videre brakt på det rene at fylkesmannens barnevernssekretær ved én anledning var med sosialdepartementets barnevernsinspektør til Waisenhuset.

Granskingsutvalget er også kjent med at det var tilsynsførere ved de enkelte hus på 50-tallet. Det foreligger korte rapporter til barnevernsnemnda fra disse. Det er ikke funnet tilsvarende rapporter fra senere i mandatperioden.

Utvalget har i gjennomgang av barnevernsnemndas møteprotokoller ikke funnet tilsynsrapporter som omhandler forholdene ved Waisenhuset. Formannen i barnevernsnemnda i periodene 1976 – 79 og 1980 – 83 har fortalt at han var på tilsynsbesøk på Waisenhuset. Han husket ikke hvor ofte han var der, men anslo et par ganger i året. Han mente at de fleste besøkene var avtalt på forhånd. Det var ingen skriftlig rapportering til nemnda fra disse besøkene. Øvrige ledere og medlemmer av barnevernsnemnda har i intervju forklart at de ikke kunne huske tilsynsbesøk på Waisenhuset. De kunne heller ikke huske å ha fått verken muntlige eller skriftlige rapporter angående forholdene ved Waisenhuset.

Utvalget er kjent med at ansatte i barnevernet besøkte Waisenhuset ved flere anledninger. Av intervjuene framgår imidlertid at de ansatte selv ikke oppfattet seg som tilsynsførende for institusjonen, men at de besøkte barnehjemmet i kraft av å være saksbehandler for barn, veileder, etc. Det foreligger heller ingen skriftlige rapporter til barnevernsnemnda fra disse besøkene.

Utvalget har heller ikke funnet at eventuelle muntlige rapporter til barnevernsnemnda har blitt protokollert i nemndas møteprotokoller.

Alle barna har blitt spurt om tilsyn. Flere barn kan huske "besøk" på institusjonen hvor det i forkant ble vasket og ryddet. Det ble i tillegg dekket på i bestestuen til de som skulle komme. Barna vet imidlertid ikke om dette var besøk fra medlemmer av styret ved Waisenhuset, om det var besøk av tidligere beboere, mulige foster- og/eller ferieforeldre, eller om det var tilsynsbesøk. Det som imidlertid synes helt klart er at ingen av de "besøkende" noen gang snakket med barna om deres situasjon. Ingen av de barna som granskingsutvalget har intervjuet har kjent til at det har vært oppnevnt tilsynsfører for dem.

Tidligere ansatte ved Waisenhuset har ikke kunnet bidra til å gi et tydelig bilde av om og eventuelt hvordan tilsynet ble gjennomført.

Flere barn har fortalt at de forsøkte å si fra til ansatte på sosialkontoret om kritikkverdige forhold, uten at de ble hørt. En tidligere "feriemor" har også fortalt at hun meldte fra om

en hendelse som hun fant svært kritikkverdig, uten at dette syntes å føre til noe.

Både barn og ansatte har beskrevet økt kontakt med barnas saksbehandlere utover på 70- og 80-tallet.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Utvalget legger til grunn at sosialdepartementets barnevernsinspektør besøkte Waisenhuset flere ganger på 50-tallet, og at hun skrev rapporter etter disse besøkene.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at det ikke har vært ført tilsyn med Waisenhuset fra barnevernemnda eller andre som barnevernsnemnda hadde oppnevnt, slik som lov og forskrift forutsatte.

Granskingsutvalget finner det mangelfulle tilsynet med barna som bodde på Waisenhuset og med institusjonen som svært kritikkverdig. Hovedansvaret for dette hviler på Stavanger kommune som tilsynsmyndighet. Granskingsutvalget finner det videre kritikkverdig at Fylkesmannen i Rogaland ikke har prioritert tilsynet med barnevernet i kommunene og barnevernsinstitusjonene i fylket, og gjennom dette bidratt til at det mangelfulle tilsynet har kunnet vare ved over lang tid.

6.7 HELSETILBUDET

Barnhjemsforskriften avsnitt VIII fastsatte at det ved hvert barnehjem skulle være tilsatt en tilsynslege. Denne skulle foreta helsekontroll

av barn og personale i samsvar med de til enhver tid gjeldende forskrifter. Forskriften regulerte dette legetilsynet.

Av årsberetningen for Waisenhuset fra 1953 – 1956 framgikk at barnehjemmet hadde en fast lege. Det framgikk videre av en rapport fra sosialdepartementets barnevernsinspektør etter inspeksjon ved institusjonen i 1955, at det var tilsynslege ved institusjonen. Flere barn bekrefter at de kan huske at denne legen bl.a. vaksinerte barna. Siste rapport fra denne legen har utvalget funnet i 1971.

Forstander II har forklart at han ikke kunne huske om det var en formalisert ordning med tilsynslege ved Waisenhuset, men han kunne huske at det var en lege innom på husene når barna var syke.

I årsberetningen fra Waisenhuset fra 1974 – 1975 stod oppført en ny tilsynslege. I intervju har denne legen forklart at han ikke var tilsynslege, men at han var på sykebesøk ved Waisenhuset da han hadde vakter ved legevakten.

I årsberetningen fra 1979 framgikk at Waisenhuset forsøkte å finne en ny tilsynslege uten at utvalget har kunne bringe på det rene om dette skjedde.

Barna har fortalt at de stort sett fikk oppfølging av lege når de var syke eller dersom de trengte behandling for skader.

Ingen ansatte kan huske å ha blitt undersøkt av tilsynslegen.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Det er uklart for utvalget hvorvidt Waisenhuset har hatt tilsynslege tilknyttet institusjonen i hele mandatperioden slik barnehjemsforskriften krevde. Det kan synes som om det var en fast tilknyttet tilsynslege ved Waisenhuset fram til 1971. Etter dette legger granskingsut-

valget til grunn at legevakten ble tilkalt etter behov eller at barna ble brakt til andre leger for konsultasjon eller behandling.

På bakgrunn av barnas og de ansattes forklaringer, er det utvalgets inntrykk at barna ikke var mer syke enn det andre barn var på den tiden.

7 STAVANGER KOMMUNALE BARNEHJEM - STRØMVIK

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Granskingsutvalget har intervjuet 14 barn fra ulike perioder i tidsrommet 1943 – 83. Ett av disse barna bodde på Strømvik i perioden 1943 – 1956 og hadde dermed store deler av sitt opphold utenfor mandatperioden. Tre barn bodde på barnehjemmet forholdsvis kort tid og husket få detaljer. De resterende 10 tilbrakte mellom 2 og 17 år av sin barndom/ungdom ved barnehjemmet, flere av dem i over 14 år.

Granskingsutvalget har intervjuet 4 tidligere ansatte, hvorav 2 tidligere styrere. Dette dekker perioden fra midten av 60-tallet til midten av 80-tallet. I tillegg har utvalget fått tilsendt ma-

teriale fra en tredje tidligere styrer. Utvalget har i tillegg intervjuet tre tidligere formenn og to tidligere medlemmer av barnevernsnemnda i Stavanger kommune, som til sammen dekker store deler av mandatperioden, fram til midten av 80-tallet, samt ansatte i barnevernet ved Stavanger sosialkontor.

Granskingsutvalget har gjennomgått arkivmateriale fra bl.a. Stavanger Byarkiv og Statsarkivet. I tillegg er noe privat arkivmateriale fra tidligere ansatte stilt til utvalgets disposisjon. Dette gjelder bl.a. reglementer, stillingsbeskrivelser, planer og statutter fra ulike perioder av barnehjemmets drift.

På bakgrunn av det samlede materiale, mener utvalget å ha tilstrekkelig grunnlag for å vurde-

re institusjonen i perioden 1954-1984. Spesielt vil granskingsutvalget understreke at flere av de som har vært intervjuet, har vært tilknyttet barnehjemmet over flere år, noe som har gitt utvalget god innsikt i eventuelle endringer i granskingsperioden.

7.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

Stavanger Kommunale Barnehjem ble etablert i 1912. Dette var slutføringen av en prosess som hadde startet noen år tidligere. I 1909 sendte fire privatpersoner et brev til Stavanger bystyre med henstilling om at kommunen måtte opprette et eller flere pleiehjem for barn som måtte trenge det. Forslaget resulterte i at det ble nedsatt en komité under ledelse av borgermesteren og fattigforstanderen for å utrede saken om et kommunalt barnehjem. Stavanger kommune kjøpte Hetland prestegård og ominnredet denne til barnehjem. 12.juni 1912 var det, som det heter i 50-års festskriftet for Stavanger kommunale barnehjem fra 1962: ...."klappet og klart og det første barnet kunne rykke inn på hjemmet. Det første kommunale barnehjem i Norge var et faktum".

Barnehjemmet flyttet i 1937 til lokalene i Strømvik, en eldre villa oppført av kaptein Thomas T. Middelthon i 1896. Dette huset ble "ansett som formålstjenlig" for drift av barnehjem. Ved årsskiftet 78/80 flyttet barnehjemmet inn i midlertidige lokaler i en blokkleilighet i Helmer Hansens gate, og ble værende der til mai 1985. En del av barna som utvalget har snakket med ble også med på flyttingen til Helmer Hansensgate. Stavanger kommunale

barnehjem har siden vært lokalisert i Sandal. Det er den tiden barnehjemmet lå i Strømvik, barna og de tidligere ansatte først og fremst refererer til i sine intervjuer.

I etableringen av barnehjemmet var kommunen opptatt av å utarbeide retningslinjer for hvordan hjemmet skulle organiseres og ledes. Plan for barnehjemmet ble nedfelt i et 10-punkts statuttokument. Av arkivmaterialet framgår at disse statuttene var gjeldende til et godt stykke inn i mandatperioden. Planens § 1 lød: "*Stavanger kommunale barnehjem har til formål at opta hjem- og forældreløse samt forsømte barn og gi dem et godt hjem hvor de kan faa en god opdragelse med det for øie at gjøre dem til nyttige samfundsborgere. Børnene opdras i gudsfrygt, nøisomhet og flid*".

Det går også fram av planen at det var styret for barnehjemmet som skulle foreta opptak av barn (§ 2) og at man som hovedregel så for seg langtidsopphold for barn mellom 2-12 år. Det øvre tak på antall barn ved hjemmet ble satt til 34. I § 7 legges det også et ansvar på hjemmets styre og bestyrerinne/bestyrer "*at hjelpe de barn, der forlader hjemmet, til passende livsstilinger og søge ogsaa senere i livet, saavidt mulig, at bistaa dem med raad og hjelp*". Hjemmets styre skulle bestå av 5 medlemmer, som skulle velges av bystyret for 3 år om gangen. Det ble lagt vekt på at minst to av styremedlemmene skulle være kvinner, helst mødre. Styret ble tillagt tilsynsoppgave ved at det: "*..fører ved stadige besøg det øverste tilsyn med barnenes oppdragelse og undervisning, hjemmets økonomi, hygiene m.m. det har*

i det hele at vaage over alt, hva der kan være til hjemmets tarv og passe, at funktionærerne opfylder sine pligter”

Mot slutten av 50-tallet fikk Stavanger kommunale barnehjem en ny plan. I sosialdepartementets skriv til kommunen het det at planen kunne godkjennes under forutsetning av visse endringer. Departementet stilte seg bl.a. kritisk til at styrer ved barnehjemmet skulle kunne protestere mot hvilke barn som fikk plass på institusjonen og at barnevernsnemnda utgjorde styret for institusjonen. I 1959 vedtok Stavanger bystyre ny plan for Stavanger Kommunale barnehjem, gjeldende fra 1960.

En gjennomgang av arkivmaterialet viser at barnehjemmet gjennom perioden er blitt betegnet med ulike navn som: ”Strømvik”, ”Stavanger kommunale barnehjem” og ”Stavanger kommunale barnehjem for piker”. Disse navnene er brukt om hverandre i de dokumentene som utvalget har gjennomgått. I et registreringsskjema fra 1955 til bruk i Stavanger kommune, heter det at hjemmet mottar jenter i alderen 2 til 17 år. I en rapport med påfølgende notat, datert juni 1957, diskuterer sosialdepartementets inspektør hensiktsmessigheten av å ha sovesaler med 10 senger. Hun påpeker også at man bør begynne å ta inn gutter, samt at barnetallet er for høyt. I en ny inspeksjonsrapport fra 1958 understrekes det fra samme person at det er 19 barn, herunder 3 gutter og at det fremdeles er for mange barn. Til tross for disse kommentarene kan man lese i årsrapporten fra 1961 at *”en gutt er flyttet til Waisenhuset da han var blitt for stor til å ligge på sam-*

me rom som jenter”. Granskingsutvalget har ikke klart å skaffe informasjon om det eksakte tidspunktet for overgangen fra et rent pikehjem til et ordinært barnehjem, men konstaterer at mot slutten av 60-tallet synes det å være tilnærmet like mange gutter som jenter ved Strømvik.

Godkjenning av institusjonen og personellet

I løpet av den perioden utvalget har gransket, har det vært 5 styrere ved barnehjemmet. Styrer I var ansatt fra 1948 til 1968. Hun hadde sosialfaglig utdanning (Norske kvinners Nasjonalråds sosialskole), samt bred erfaring fra arbeid med barn gjennom stillinger i skolevesenet, daghjem og feriekolonier. Styreren tok også Statens barnevernkurs, og ble formelt godkjent av departementet som styrer i 1950.

Styrer II var ansatt som ”underbestyrerinne” ved institusjonen fra 1949. I 1959 ble hun ansatt som styrer ved Stavanger kommunale ungdomspensjonat for piker. Hun fungerte en kort periode som styrer i 1967. Hun ble formelt godkjent som styrer ved ungdomspensjonatet 1959, og er oppført som fungerende styrer i en overgangsperiode mellom styrer I og III.

Styrer III var ansatt ved barnehjemmet fra september 1968 til juni 1971. Hun hadde eksamen fra barnevernslinjen ved Norges Kommunal- og sosialhøgskole. Fra tidligere hadde hun utdanning fra yrkesskole, kurs for lin- og kjolesøm, samt et års kurs i veving. Av relevant praktisk arbeid nevnes det at hun hadde vært avdelingshjelp ved en skole for evneveike barn, lærervikar i håndarbeide og internatassistent ved en spesialskole for talehemmede barn.

Styrer III ble formelt godkjent av departementet i juli 1969.

Styrer IV var ansatt fra april 1971 til sommeren 1978. Hun var utdannet husmorvikar og arbeidet som husmorvikar fram til hun i 1957 ble spurt om å overta som miljøarbeider ved "Huset"/Hjem for piker med tilpasningsvansker. Hun vikarierte senere i en kort periode som styrer ved Strømvik, og ble våren 1971 bedt om å overta som styrer ved barnehjemmet, noe hun gjorde. Stillingen ble aldri lyst ut. I august 1976 henvendte departementet seg til Stavanger barnevernsnemnd i forbindelse med manglende godkjenning av styrer IV. Styrer IV ble godkjent som styrer høsten 1977, på grunn av sin lange praksis ved Stavanger kommunale barnehjem og barnevernsnemndas anbefaling, under forutsetning av at hun var villig til å gjennomgå kurs for personale i barnevernsinstitusjoner. Det har ikke lyktes granskingsutvalget å skaffe dokumentasjon på at slikt kurs ble gjennomført.

Styrer V ble ansatt i 1978 og var i stillingen fram til sommeren 1985. Han var utdannet barnevernspedagog og var opprinnelig ansatt som nestleder ved barnehjemmet i juni 1978. Imidlertid sa styrer IV opp sin stilling kort tid etterpå og styrer V tiltrådte stillingen. Han ble umiddelbart etter ansettelse godkjent som styrer av departementet.

Av arkivmaterialet framgår at det synes å ha vært problemer med å skaffe tilstrekkelig kvalifisert personale til stillingene ved Strømvik. Det framgår også at det har vært diskusjoner

internt i kommunen og ved barnehjemmet om hvilke stillinger og hvor mange stillinger som skulle være på hjemmet.

I perioden 1953 – 1959 var det ansatt 6 personer ved barnehjemmet: bestyrerinne, annenbestyrerinne, kokke, barnepike, stuepike og syerske. Av årsmeldingen i 1958 fremgår at benevnelsen "barnepike" ble byttet ut med "hushjelp", men det var fremdeles fast ansatt syerske. Grunnet nedgang i barnetallet, ble det bestemt å si opp den ene hushjelpen i 1959, og i perioden 1959 –1977 var det 5 ansatte ved barnehjemmet. I årsmeldingen fra 1961 er det første gang at det ikke eksisterer en egen syerske ved barnehjemmet. I 1977 ble det opprettet to nye stillinger; en assisterende styrer og en assistentstilling. Stillingsbenevnelsene hushjelp og barnepike ble fra samme tidspunkt byttet ut med stillingskategorien assistent.

Det har i perioder vært noe manglende stabilitet i personalgruppen. Flere barn har fortalt om personer som var ansatt ved Strømvik kun i kort tid. Søknadslister til ledige stillinger rundt 1970, vitner imidlertid om god søknad til utlyste stillinger ved barnehjemmet. Institusjonen har likevel lidt under at ansatte har sluttet etter kort tid. I begrunnelse for innstilling til ansettelse i assistentstilling i 1976, heter det fra Stavanger sosialkontor: *"Det trengs et modent menneske på barnehjemmet som er praktisk anlagt. Stillingen medfører mye rengjørings- og husarbeid, og det er ønskelig å få en stabil medarbeider... Det har vist seg at unge mennesker som ønsker jobben.....blir skuffet fordi det innebærer for mye husarbeid."*

Etter at styrer V overtok, ble det utarbeidet et skriftlig idégrunnlag for barnehjemmet, målsettinger og rutinebeskrivelser. Dette synes å ha medført et skifte i hvordan barnehjemmet ønsket å arbeide i relasjon til barna og derved også at arbeidsoppgavene til assistentene ble annerledes enn det de hadde vært under tidligere styrerne. Personellsituasjonen ble mer stabil. Flere barn har beskrevet dette.

Styret

Som tidligere nevnt, besto styret for Strømvik barnehjem av 5 medlemmer, som skulle velges av bystyret i Stavanger for tre år om gangen. Hvor lenge denne ordningen i praksis fungerte synes noe uklart. Arkivmateriale viser at bystyret i 1964 vedtok å fristille de oppnevnte medlemmene fra sine styreverv. Granskingsutvalget har ikke funnet dokumentasjon på oppnevning av styre ved Strømvik barnehjem etter dette. Det kan derfor synes som om barnevernsnemnda fungerte som styre etter kommunesammenslåingen i 1965. I notat fra begynnelsen av 70-tallet om valg av medlemmer til kommunale utvalg, heter det fra Stavanger sosialkontor at det er barnevernsnemnda som er styre for de kommunale institusjonene, men at *”i praksis er styrets funksjon overført til tilsynsutvalgene”*. Notatet er skrevet med referanse til kommunens sosialplan. I et annet notat om barnevernssituasjonen i Stavanger fra 1974 heter det at barnevernsnemnda er styre for barnehjemmet.

Styrer IV var usikker på om det var barnevernsnemnda som var styre for Strømvik. Hun mente at sosialsjefen, sosialkonsulenten og

formannen i barnevernsnemnda nok kunne ha utgjort et styre. Selv gikk hun til sosialsjefen eller til konsulenten ved sosialkontoret dersom det var noe hun ville ta opp angående barna eller driften. Hun fortalte også at hun aldri hadde vært innkalt til styremøter.

Formannen i barnevernsnemnda i perioden 1976-83, fortalte at barnevernsnemnda også var styre for Stavanger kommunale barnehjem og at de hadde ordinære nemndsmøter og styremøter i samme møte. Det framgår imidlertid ikke av protokollene fra barnevernsnemndas møter om nemnda også har behandlet styresaker vedrørende Strømvik.

I 1978, etter at styrer V hadde overtatt ansvaret ved barnehjemmet, ble det opprettet et eget arbeidsutvalg for barnehjemmet. Dette bestod av formannen i barnevernsnemnda, styrer ved barnehjemmet, en representant fra sosialkontoret og en representant fra de ansatte ved barnehjemmet. I tillegg ble det i 1980, etter at fylkeskommunen overtok det økonomiske ansvaret for barnehjemmet, oppnevnt en representant fra fylkeskommunen som styremedlem for hjemmet og medlem i arbeidsutvalget.

Boforhold

I mandatperioden har barnehjemmet vært lokalisert i følgende bygninger: Strømvik (til 1979/80), Helmer Hansensgate (til 1985) og Torleivs Kvalviksgate i Sandal (fra 1985). Det betyr at Stavanger Kommunale barnehjem i alle hovedsak har vært lokalisert i Strømvik for den perioden utvalget har gransket.

Det har ikke lyktes granskingsutvalget å få tak i planer eller skisser som viser hvordan bygningen i Strømvik i utgangspunktet var innredet, men utvalget har gjennom intervjuer og ulike notater dannet seg et bilde av dette. Bygningen var forholdsvis stor med to etasjer, i tillegg til kjeller og loft. Barnas tre sovesaler lå i andre etasje. Her lå også soverommene til de ansatte. Hovedbadet og toalettet med vask var også der. I første etasje var det kjøkken, spisesal (som utover i perioden også fungerte som leke- og lekserom), systue og hverdagsstue. Bestyreren hadde også sitt kontor i første etasje. Det var også et soverom og en bestestue der. I kjelleren var det ulike type rom, bl.a. vaskerom og vedkjeller, forruten et lekerom. Det går fram av arkivmaterialet at noen arkitektoniske endringer ble foretatt utover i perioden. De største endringene kom som følge av at de ansatte utover på 60-tallet ikke lenger bodde på hjemmet. Da ble det ledige soverom som de største barna flyttet inn i.

Arkivmaterialet viser at villaen har vært gammel og tungdrevet og at utbedringsarbeider utover generelt vedlikehold i liten grad har vært utført, til tross for at byarkitekten i 1970 påpekte behovet for mer omfattende forbedringer.

I 1977 skrev daværende planutredningskonsulent ved Stavanger sosialkontor et notat om Strømvik barnehjems framtidsutsikter. Her heter det at nødvendige reparasjoner hadde vært utsatt i påvente av en endelig avgjørelse om barnehjemmets framtid og det foreslås å sette ned en plankomité for utarbeiding av planer for

et nytt barnehjem i Strømvik, for 8 – 10 barn. Høsten 1978 satte formannskapet ned en slik komite. Årskiftet 1979/80 flyttet barnehjemmet til midlertidige lokaler i Helmer Hansensgate i påvente av at nybygget i Sandal skulle bli ferdig.

Rundt eiendommen i Strømvik var det et gjerde med piggråd på toppen. Adkomsten til barnehjemmet var gjennom en stor port som alltid ble holdt lukket. Ingen barn hadde lov til å gå utenfor området. Flere barn sier at grunnen til at porten var lukket var en drukningsulykke på 50-tallet hvor to barn omkom. I et notat datert 12.04.58 fra styrer I til barnevernsnemnda i Stavanger, blir det redegjort for hendelsesforløpet i forbindelse med at to gutter på tre år druknet. I brev av mai samme år fra Sosialdepartementet til Fylkesmannen i Rogaland, purret departementet på barnevernsnemndas og styrets behandling av saken og ba opplyst hvilke tiltak man aktet å iverksette for å unngå liknende hendelser i framtiden.

Utearealet var tilrettelagt for lek. Der var det en karusell og noen disser.

Når det gjelder de sanitære forholdene på Strømvik, er det få barn som har nevnt dette. En gutt som bodde ved hjemmet på 60-tallet, har fortalt at barna delte bad. Alle vasket seg samtidig; gutter og jenter, store og små. Ei jente som bodde der fra slutten av 60-årene til begynnelsen av 80-årene, har fortalt at hun reagerte på at det ikke var nøkkel til den ene døen. Hun har videre fortalt at det var felles bad da barna var små. Da de ble større fikk de dusje

alene, men det var en ansatt som fulgte med at de ikke brukte for mye varmt vann.

Antall barn

Det framgår av årsrapportene fra første del av 1950-tallet at barnehjemmet hadde et belegg på 22 – 25 barn. I 1955 skrev styrer I et notat til barnevernsnemnda om situasjonen ved barnehjemmet, der hun bl.a. uttrykte et ønske om at det ikke skulle være mer enn 12 barn ved hjemmet. Barnevernsnemnda behandlet saken i juni 1955. Av møteprotokollen framgår det at *”..en er enig i at barneantallet på det kommunale barnehjem er for høyt. Og i den utstrekning det er mulig vil nemnda medvirke til antallet etterhvert blir brakt ned til 20 barn”*. Nemnda finner det også uheldig at det til *”de 24 barn bare er 3 soverom med henholdsvis 6, 8 og 10 senger”* og sier til slutt i vedtaket at *”for de største pikene bør det ikke være mer enn 3 på hvert rom”*.

Etter dette vedtaket varierte antallet barn ved Stavanger kommunale barnehjem noe, men gjennom 50- og 60-tallet var det som oftest 14 – 19 barn ved hjemmet.

Det faktiske barnetallet på Strømvik har variert noe i mandatperioden, men har gjennomgående vært på i underkant av 20 barn. Mye tyder imidlertid på at antall plasser i løpet av 70-årene ble satt til 12 barn. Arkivmaterialet viser at det ved midten av 50-tallet var forholdsvis mange små barn som bodde ved barnehjemmet, mens det ved årsskiftet 1979/80 permanent bodde 6 barn i alderen 11-18 år ved Strømvik.

7.2 PRAKTISK OMSORG

Flere barn har gitt opplysninger om maten og de sosiale rammene omkring måltidene. Granskingsutvalget har funnet det hensiktsmessig å dele forholdet omkring måltidene i to emner. Det ene omhandler kvaliteten på maten sammenlignet med hva som kunne regnes som vanlig i andre hjem på samme tid. Det andre emnet tar for seg regler og sosiale rammer rundt måltidssituasjonen.

Mat

Granskingsutvalget har fått opplysninger om maten barna fikk servert på Strømvik og de sosiale rammene rundt måltidene. Hovedtyngden av informasjonen er fra 60-tallet og fram til begynnelsen av 80-tallet. Noe informasjon baserer seg også på opplysninger gitt av barn som bodde ved barnehjemmet på 50-tallet.

Det ble daglig servert tre måltider; frokost, middag og kvelds. Maten ble lagt på tallerken til barna og mengde mat var lik til alle, uavhengig av barnas alder. Fram til 70-tallet spiste barna grøt til frokost, mens det til kveldsmåltidet som regel ble servert brødmat. Noen ganger ble det også servert grøt til kvelds. I tilknytning til frokost fikk barna også et eggeglass med tran, samt en kopp melk

All mat som ble servert, måtte spises opp. Flere av barna har fortalt at middagsmaten ble laget tidlig på dagen og stod i varmeskap til de enkelte barna skulle spise, som oftest da de kom hjem fra skolen. Ei jente som bodde på Strømvik på begynnelsen av 60-tallet, fortalte

at de en gang fikk røykefisk som hadde stått så lenge i varmeskapet og blitt så hard at man ”kunne slå i hjel en mann med den”.

Det var ikke anledning til å forsyne seg med mat utover måltidene.

Det ble smurt matpakke til barna som skulle på skolen. Også i nistepakke fikk alle barna lik mengde mat, uavhengig av kjønn og alder. Ei jente som bodde på Strømvik første del av 50-tallet, har fortalt at hun aldri hadde matpakke med på skolen, mens en gutt som bodde på Strømvik på 60- og 70-tallet, fortalte at han alltid ble gående sulten på skolen. Han sprang hver dag hjem til mormoren som bodde like ved skolen og fikk en ekstra matpakke, fordi han syntes at han ikke fikk nok mat.

De ansatte utvalget har intervjuet har fortalt at maten som ble servert på barnehjemmet, var god og at barna fikk den samme maten som andre barn på den tiden.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det ikke har vært mangler ved kostholdet på Strømvik. På bakgrunn av det barn og ansatte har fortalt, legger utvalget til grunn at det i hovedsak har vært alminnelig god og sunn mat ved barnehjemmet. Granskingsutvalget legger også til grunn at det fram til slutten av 70-tallet ikke har vært individuell tilpasning av mengden mat som ble gitt barna ved barnehjemmet. Granskingsutvalget vurderer dette som uheldig.

Sosiale rammer og regler rundt måltidene

Flere barn har pekt på at det eksisterte strenge regler rundt måltidene ved Strømvik, særlig før 70-tallet. Frokost og kveldsmåltidet ble servert til faste tider, mens middagen ble spist etter hvert som barna kom hjem fra skolen. Det ble sunget eller bedt for maten. Tidlig i mandatperioden måtte måltidene inntas i stillhet. Flere barn har fortalt at de måtte sitte ”musestille” rundt bordet, og at det ikke var lov til å le eller snakke sammen. Ingen av barna hadde lov til å gå inn på kjøkkenet hvor personalet spiste. Flere barn har påpekt at personalet spiste annen mat enn den som barna spiste. Spesielt har de fortalt at personalet spiste egg, mens barna ikke fikk dette. Flere barn fra 50-tallet har fortalt at maten ble servert på blikktallerkener og at alle måtte spise med skje.

Ingen fikk gå fra middagsbordet før maten var spist opp. Flere barn har fortalt at regelbrudd i forbindelse med måltidene, kunne få store konsekvenser, bl.a. har flere av barna fortalt om tvangsmating.

Ei jente som var ved institusjonen på begynnelsen av 50-tallet, har fortalt at en vanlig straffereaksjon var å kle barna nakne foran de andre barna dersom de ikke spiste opp maten sin. Ei annen jente som bodde på Strømvik mot slutten av 50-tallet, har fortalt at ansatte presset inn kinnene hennes slik at hun ble nødt til å åpne munnen. Deretter stappet de maten inn i munnen hennes. En gutt som bodde ved Strømvik på siste halvdel av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet, husket at bestyrerinnen satt sammen med ham i flere timer for å påse at

han spiste opp grøten sin. Ei jente som bodde der fra slutten av 60 –tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun noen ganger spiste opp maten til sine mindre søsken for at de skulle slippe straff. En gutt har fortalt at han var vitne til at ei jente som kastet opp i maten sin, deretter ble tvunget til å spise opp sitt eget oppkast. Andre barn har fortalt at de ble sendt på loftet eller i seng dersom de ikke spiste opp maten sin. Flere barn har fortalt at maten ble servert om igjen ved neste måltid dersom de ikke hadde spist opp.

Kravet om at alle måtte spise opp den maten de fikk servert, resulterte i at barna gjemte og kastet mat. Ei jente som bodde ved barnehjemmet mot slutten av 50-tallet, har fortalt at hun stappet grønnsaker i underbuksene for å unngå å spise dem. To barn som bodde på Strømvik på 60- og 70-tallet har ellers fortalt at en vanlig måte å kvitte seg med mat de ikke klarte å spise opp, var å legge den bak hyllereolene. En av dem sa videre at det ble mye kasting av mat, det ble kastet mat overalt. Dersom dette ble oppdaget, kunne det hende at alle barna ble stilt på en rekke for å få fram en tilståelse om hvem som hadde gjort det. Hvis ingen meldte seg, ble det ofte fellesstraff, f.eks. kunne det da hende at ingen barn fikk mer mat den dagen. Flere barn har fortalt at enkelte barn påtok seg skylden for å ha kastet mat for å unngå at alle skulle bli straffet, selv om det ikke var de som hadde gjort det. Dette kunne ofte være eldre søsken, eller andre som følte et spesielt ”omsorgsansvar” overfor mindre barn.

En kvinne som var ansatt ved barnehjemmet i to perioder, har fortalt om sitt første møte med barnehjemmet i 1966. Hun fortalte at barna satt ved matbordet da hun kom og at ”det var så stille at man kunne høre en knappenål falle”. Hun kom selv fra en barnerik familie og syntes det var uhyggelig at det var så stille når så mange små barn var samlet. De fleste av barna var på denne tiden i førskolealder. Hun fortalte også at i hennes andre periode ved barnehjemmet, fra midten av 70-tallet, var reglene rundt måltidene endret til det bedre.

Styrer IV har fortalt om sitt første møte med matsalene på Strømvik. Hun fortalte at da hun kom til Strømvik i 1971, satt barna for seg selv og spiste. Hun reagerte bl.a. på at de måtte være helt stille. Hvis barna ville ha melk, tok de en finger opp i luften. Dersom de ville ha mer melk, stakk de to fingre opp. Styrer IV fortalte at dette ble avskaffet i hennes styrerperiode.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært en streng disiplin rundt måltidene ved Strømvik fram til 1970-tallet. Barna måtte komme presis til måltidene og spise i stillhet. Maten ble lagt på tallerken til barna av de ansatte, uten hensyn til individuelle behov ut fra alder eller kjønn, når det gjaldt mengde mat. Det forelå et krav om at alle måtte spise opp den maten de fikk. Dersom de ikke greide dette, måtte de enten sitte ved bordet til tallerkenen var tom, eller de fikk servert maten om igjen til neste måltid. Det forekom at barn måt-

te spise mat som de hadde kastet opp i og at barn ble tvangsmatet. Dette karakteriserer granskingsutvalget som overgrep.

Granskingsutvalget er klar over at det i mange hjem var viktig å komme presis til måltidene, spise opp maten sin og forøvrig utøve god bordskikk, men vurderer at disiplinen på Strømvik går langt utover det som ligger i dette.

Granskingsutvalget vurderer den strenge håndhevingen av regler knyttet til måltidene og manglende hensynstagen til det enkelte barns behov som svært kritikkverdig. Den rigide håndhevingen av regler og de konsekvenser det førte til for barna dersom de ikke klarte å følge disse, var i strid med så vel regelverk for barneverninstitusjoner som faglig kunnskap om barneoppdragelse.

Klær og sko

Alle barna som utvalget har intervjuet, har uttalt seg om klessituasjonen ved barnehjemmet.

Ei jente som bodde ved barnehjemmet mot slutten av 50-tallet, har fortalt at barna hadde felles klær og felles sko og at de første som kom til om morgenen, fikk de beste skoene.

Ei jente som bodde der på siste halvdel av 50- og første del av 60-tallet, har fortalt at hun i de første årene ikke hadde egne klær. Om morgenen gjaldt det å komme først til skapet for å få noe som passet. Hun fortalte at hun en gang fikk to kjoler av sin far. Etter en stund så hun at ei annen jente gikk med den ene kjolen hun hadde fått, uten at hun hadde fått brukt den

selv først. Hun fortalte også om kommentarer fra et barn i nabolaget om at hun gikk med deres avlagte tøy. Hun fortalte at dette ble bedre utover i perioden.

En gutt som bodde på Strømvik fra begynnelsen av 60- til begynnelsen av 80- tallet, har fortalt at alle klærne var arveklær. Han husket at en ansatt en gang hadde kastet noen gamle klær i søpla, men at underbestyrerinnen plukket dem opp igjen og la dem tilbake i klesskapet. Han fortalte at det aldri ble kjøpt klær til ham, unntatt da han skulle konfirmeres. Da fikk han en skinnjakke og en olabukse.

Ei jente som bodde på Strømvik i samme periode, har fortalt at alle barna hadde egne kleskap i gangen. Hun fikk selv sin første nye kjole da hun var 12-13 år gammel. Hun kunne ikke huske at hun fikk nye klær før styrer V ble ansatt i 1978.

En tidligere ansatt har fortalt at i hennes første periode ved barnehjemmet (66-68) gikk barna helt klart i dårligere klær enn andre barn. Hun husket at barna hadde private søndagsklær, men at var det felles hverdagstøy. Hjemmet hadde fremdeles en egen systue, noe som betydde at en ansatt reparerte gammelt tøy og også unntaksvis sydde noe nytt til barna. Den ansatte husket en gang syersken sydde noen overaller som flere av barna måtte gå med på skolen. Da hun så at en av de eldre jentene var svært lei seg fordi hun hadde blitt ertet på skolen, tok hun dette opp med styreren som anskaffet nye skoleklær til jenta. Noe senere så den ansatte at jenta fremdeles ble kledd overal-

len, og det viste seg at underbestyrerinnen hadde låst de nye klærne hennes inn i et skap. Den tidligere ansatte fortalte at i hennes andre periode ved barnehjemmet (74-77), var klessituasjonen betraktelig forbedret.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barna på Strømvik hadde praktiske klær av god kvalitet. Ingen barn har sagt at de manglet klær eller sko. I første del av mandatperioden hadde barnehjemmet egen syerske som reparerte og sydde klær til barna. Granskingsutvalget vurderer bruken av arveklær som vanlig både tidlig i mandat perioden, men også senere.

Granskingsutvalget vil imidlertid understreke at det er et gjennomgående trekk i barnas historier fram til 70-tallet, at de har opplevd å skille seg ut i forhold til andre barn. Dette bekreftes også fra en av de tidligere ansatte som understreket at hun syntes at barna hadde dårligere klær enn sine jevnaldrende. Dette er kritikkverdige.

Granskingsutvalget legger til grunn at barna har fått egne og bedre klær senere i mandatperioden.

Skolegang og leksehjelp

De barna på Strømvik som var i skolepliktig alder, gikk i hovedsak på Storhaug skole. Noen få gikk på Nylund skole.

Ei jente som var ved institusjonen fra første del av 50-tallet, har fortalt at skolegangen hennes

gikk dårlig. Hun fikk aldri leksehjelp. Ei annen jente som bodde på Strømvik fra slutten av 50-tallet til midt på 60-tallet, har også fortalt at det ikke gikk bra med henne på skolen og at hun ikke fikk hjelp til lekser. To gutter som bodde på Strømvik på begynnelsen av 60-tallet og fram til midten av 70-tallet, har begge fortalt at de ble plassert i spesialklasse/hjelpeklasse. De fortalte at de ikke fikk hjelp til lekser.

En gutt som bodde på Strømvik fra begynnelsen på 60-tallet til slutten av 70-tallet, fortalte at han hadde et sterkt ønske om å gå på yrkesskolens tømmerlinje. Han ble i stedet søkt inn på, og fikk plass ved, maskin- og mekanikerlinjen. Der gikk han i et halvt års tid. I et møteferat fra Strømvik hvor representanter fra sosialkontoret og barnehjemmet var tilstede, ble denne saken drøftet. Møtet konkluderte med at gutten var sta og at man måtte gjøre noen grep for å få ham tilbake til skolen. Det het videre at *”med hans svake evnenivå er det viktig å ha den yrkesskolen med tanke på jobb i neste omgang”*. I møtet ble også muligheten for å plassere han i en spesialklasse for evneretarderte diskutert, til tross for at det også framgikk at han var den beste i sin daværende klasse, bl.a. i lesing.

Formannen i barnevernsnemnda i perioden 1976-83, har fortalt at når det gjaldt barnas framtid, var det viktig at barna fikk seg en jobb, slik at de kunne klare seg selv. Han fortalte at videre skolegang var sjelden fordi evnene til barna jevnt over ikke var så gode.

I dokumenter fra arkivene blir flere har barn omtalt i negative vendinger. Dette gjelder bl.a. deres evner til å kunne tilegne seg både teoretisk og praktisk kunnskap.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barnehjemmets oppfølging av barnas skolegang og lekselesing har vært mangelfull. Videre finner utvalget at det har vært en uttrykt oppfatning at barna hadde svake evner og at de derfor ikke har blitt stimulert i forhold til skolegang. Flere av barna har fortalt at de faktisk ikke lærte å lese og skrive før i voksen alder. For mange av barna har den manglende skoleoppfølgingen og det at de opplevde å bli betraktet som "evneveike" vært et særlig sårt punkt.

Høytider og ferie

Få barn har husket om de har feiret fødselsdag på Strømvik. Noen har fortalt at de fikk gaver av sine foreldre og at disse gavene etter kort tid ble overtatt av barnehjemmet.

En tidligere ansatt fra perioden midt på 60-tallet til begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at fødselsdager ble lite markert, og at gaver etter en tid gikk inn i fellesskapet på barnehjemmet. Styrer IV fortalte at fødselsdager ble markert med kake og brus.

Flere av barna har fortalt om julefeiringer på Strømvik. De har opplevd julen som en god høytid. Bestestuen ble åpnet og barna fikk julemat. En gutt som bodde på Strømvik på midten av 60-tallet, fortalte at julen var fin. Da

fikk barna komme inn i bestestuen. Han husker at han satt der og så i en billedbibel. "Det var fantastisk", sa han.

En annen gutt fra samme periode, framhevet at julen var fantastisk og framstod som en sterk kontrast til hverdagene. Barna fikk fine julepresanger og det var en god stemning på huset.

Mange av barna har også trukket fram juletrefestene som barna var på i Madlaleiren og på Sola flystasjon. Der fikk de poser med snop og fikk lov til å sitte på fanget til soldatene. Flere av barna har fortalt at det var de eneste gangene de kunne huske å ha sittet på fanget til noen voksne.

Flere barn har fortalt at de feiret konfirmasjon på Strømvik. Det ble da arrangert selskap på barnehjemmet, og familie og andre ble invitert.

Når det gjelder sommerferie, var det tidlig i mandatperioden vanlig at barna reiste på sommerferie til Sirdal. Flere av barna har fortalt om en fin tid der. De har sagt at de likte seg godt fordi det ikke var gjerde rundt hytta. I et notat til barnevernsnemnda uttrykte imidlertid styrer I, bekymring for at det like ved der de bodde var "*et danselokale hvor det samles hver lørdag ungdom fra alle kanter og der er fyll og slagsmål hele natten.*" Styreeren antydte at hun ikke kunne ta ansvaret for å ha med de store jentene på ferie mer, fordi "*ledelsen av dette lokale lokker barna inn og gjemmer dem*".

Fra begynnelsen av 60-tallet reiste barna til besøksfamilier, ofte på gårder i distriktet. Noen

reiste på feriekoloni på Sanitas eller Fogn, mens de minste barna ble værende på Strømvik. Noen barn fikk også reise hjem til familien sin om sommeren. Etter at styrer V overtok i 1978, reiste barna på sommerferier sammen med personalet på Strømvik. De reiste ofte til Sørlandet hvor de leide hus og/eller hytter.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barna i all hovedsak har feiret sentrale høytidsdager som jul og konfirmasjoner. Utvalget har motstridende opplysninger om hvorvidt fødselsdager ble markert ved hjemmet. Gaver som barna fikk ble overlatt til fellesskapet. Det var små muligheter for barna til å beholde noe for seg selv. Dette ser utvalget som uheldig.

Granskingsutvalget legger til grunn at barna har reist på ferie og at dette har blitt opplevd som positivt.

Fritidsaktiviteter - omgang med barn i nabolaget

De fleste barna har fortalt at de deltok i noe aktivitet utenfor hjemmet. Som oftest dreide dette seg om ulike former for musikkaktiviteter.

Flere barn har fortalt at det ikke var lov til å gå utenfor gjerdet. Flere barn har også fortalt at det ikke var tillatt å gå på besøk til andre barn eller å motta besøk. Dette gjelder fra drukningsulykken på slutten av 50-tallet og fram til slutten av 70-tallet.

En gutt som bodde på Strømvik på begynnelsen av 60-tallet, har fortalt at han hadde to kamerater som han gikk i klasse med. Noen ganger ble han med dem hjem etter skolen. Han fortalte at han ikke først kunne gå hjem til barnehjemmet, fordi han da ikke ville få lov til å besøke kameratene etterpå. Ei jente som bodde på Strømvik fra slutten av 60-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun hadde to venninner som hun tok følge med hjem fra skolen. Hun fikk ikke lov til å besøke dem etter at hun var kommet hjem til barnehjemmet. Hun fortalte også at foreldrene til noen av klassevenninnene hennes hadde forsøkt å ringe barnehjemmet for å høre om barna deres kunne få besøke henne på Strømvik. Dette fikk de ikke. Ei jente som bodde på Strømvik i samme periode, fortalte at hun hadde venninner utenfor gjerdet. Når hun var med på korpsturer og lignende, opplevde hun at foreldrene til venninnene tok seg litt ekstra av henne.

Ei jente som bodde ved barnehjemmet har fortalt at hun husker en gang hun fikk lov å ha to jenter på besøk. Det var på hennes 9-års dag.

Flere barn som bodde på Strømvik i tidsperioden fra midten av 50-tallet til slutten av 70-tallet, har fortalt at de som små var ute i all slags vær og at all lek stort sett foregikk utendørs. Flere barn har fortalt at de voksne aldri var ute sammen med dem, og at porten alltid var stengt. Noen barn har også fortalt at de prøvde å oppholde seg på den andre siden av huset slik at de som gikk forbi på utsiden av gjerdet, ikke skulle se dem.

En gutt som bodde på Strømvik på 60- og 70-tallet, fortalte at han var mye ute og lekte og at det var mye spennende å se gjennom gjerdet. Han sa at det kunne være vondt å stå innenfor gjerdet og se familier som gikk på tur sammen. Han fortalte at han fulgte dem med øynene så lenge han kunne, og avreagerte med å kaste stein og spytte etter dem.

En ansatt som arbeidet som assistent i to perioder ved Strømvik, har fortalt at underbestyrerinnen på huset under styrer III og IV var ”krass” med barna og sendte dem ut så fort hun kunne, slik at hun fikk fred.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært noe tilrettelegging av organiserte aktiviteter utenfor barnehjemmet. Det vises i denne forbindelse til at flere av barna har deltatt i musikkaktiviteter.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at barna på Strømvik i liten grad ble gitt muligheter til naturlig kontakt med klassevenner og barn i nabolaget. Fra de ansattes side synes det som om det har vært lite fokus på at barna skulle etablere kontakt utenfor det miljøet som eksisterte innenfor institusjonen. Konsekvensen av dette var at barna på Strømvik fikk en svært begrenset livsutfoldelse. Dette finner granskingsutvalget kritikkverdigg.

Inngjerdingen av eiendommen i Strømvik ble foretatt etter en drukkingsulykke på 50-tallet. Ut fra eiendommens beliggenhet, har grans-

kingsutvalget forståelse for at det var nødvendig å skjerme barna fra sjøen. Utvalget finner det likevel kritikkverdigg at hensynet til dette over så lang tid overskygget hensynet til barnas behov for naturlig lek i kontakt med andre barn i nabolaget, og at en ikke søkte løsninger som bedre kunne ivareta barnas behov.

7.3 FØLELSESMESSIG OMSORG

Flere barn har fortalt at de ikke hadde følelsesmessig nærhet til noen av de voksne og at de ansatte sjelden inviterte til fysisk kontakt ved for eksempel å sette seg ned med barna eller ta dem på fanget. Samhandlingen mellom de ansatte og barna hadde, slik flere barn har forklart det, ofte et negativt fokus. Barna har fortalt at de opplevde at de fikk mye kjeft i hverdagen. Dette synes å ha vært gjennomgående for hele perioden, fram til styrer V overtok mot slutten av 70-tallet.

Ei jente som bodde på Strømvik fra 40-tallet og et stykke inn i mandatperioden, har fortalt at den eneste gangen hun fikk sitte på fanget til noen ansatte, var da bombeflyene kom under krigen. Ei jente som bodde på Strømvik på 50- og 60-tallet, har fortalt at hun var 3 år da hennes tante døde. Hun fikk da beskjed av styrer I at det var tull å grine. Hun fortalte også at styrer I ved en annen anledning kom inn på barnerommet hvor noen barn gråt om kvelden og sa ”Dere må gaule høyere hvis mor deres skal høre dere ”.

Ei jente som bodde på barnehjemmet på 60-tallet, har fortalt at de voksne var som ”uten

ansikter”, og at hun følte at hun ikke hadde noen voksne å knytte seg til eller ta kontakt med. Ei annen jente som bodde der på begynnelsen av 60-tallet, har fortalt at hun følte at det ikke var noen kontakt mellom de ansatte og barna. Hun sa at det ikke var vanlig for barna å henvende seg til noen av de voksne. Hun fortalte også at hun ikke kunne huske noen voksne som lekte, sang eller leste for barna. En gutt som bodde på Strømvik på 60- og 70-tallet, har fortalt at det var umulig å få nærhet til de ansatte. Han sier at barna opplevde at de ble avfeid dersom de prøvde å sette seg på et fang eller ta kontakt på annet vis. Ei jente som bodde på Strømvik gjennom hele 70-tallet, har fortalt at hun aldri satt på fanget til eller i sofaen sammen med en voksen. Det var aldri noen som var interessert i henne, hva hun mente eller hvordan hun hadde det.

Barn som hadde eldre søsken som også bodde på Strømvik, har fortalt at den omsorgen de fikk av sine eldre søsken, var viktig. En gutt som bodde på Strømvik på første del av 60-tallet, har fortalt om det nære forholdet han hadde til storesøsteren sin ”som passet på ham”.

Ei jente som bodde på Strømvik fra slutten av 60-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at hun flere ganger fikk ligge inne hos storesøsteren sin fordi hun gråt så voldsomt.

Ei annen jente, som bodde ved barnehjemmet i styrer IV sin periode har fortalt til utvalget at styreren forklarte henne at barn ikke skulle trives på Strømvik fordi barnehjemmet da kunne

få problemer hvis de skulle flytte tilbake til foreldrene.

Flere barn har fortalt at de opplevde at de få ansatte som viste nærhet og varme stort sett var personer som sluttet på barnehjemmet etter kort tid.

Ei jente som var på Strømvik fra 50-tallet til midt på 60-tallet, har fortalt om en dame som trøstet barna, tok dem på fanget og sang for dem. Hun arbeidet kun en kort stund på barnehjemmet. Ei annen jente som bodde der mot slutten av 50-tallet, har fortalt om en praktikant som tilbrakte kun kort tid ved Strømvik. Hun klappet på barna, leste for dem og sang. Barna fikk også komme inn på rommet hennes. Flere av barna som bodde på barnehjemmet på 70- og 80-tallet, har framhevet en av de ansatte som spesielt snill. En gutt omtalte henne som ”engelen Gabriel”.

Flere barn har trukket fram juletefestene i Madlaleiren og på Sola flystasjon som eksempler på situasjoner der de har opplevd nærhet til og omsorg fra en voksen, fordi de da fikk lov til å sitte på fanget til soldatene. Ved disse anledningene hadde én soldat ansvar for ett barn gjennom hele kvelden.

En tidligere ansatt har fortalt at den omsorgen barna fikk på Strømvik under styrer IV bar preg av at styreren hadde bakgrunn som husmorvikar. Det var fokus på renhold og praktisk arbeid, ikke på barna. Barna fikk mat, klær og tak over hodet, men ellers opplevde barna en

stadig skiftende personalgruppe og lite individuell oppfølging.

En annen tidligere ansatt som arbeidet ved Strømvik i to perioder på 60- og 70-tallet har fortalt at hun ofte våknet om søndagsmorgene av at det satt små barn i loftstrappen og gråt. Dette var en straff som barna fikk fordi de sto opp før de skulle. De satt da i bare natt-tøyet og frøs. Det hendte da at hun tok dem inn på hybelen til seg.

Styrer IV har fortalt at hun opplevde at barna hadde det bra på barnehjemmet. Hun fortalte at hun var klar over at de ansatte verken var far eller mor for barna, men at de forsøkte å gjøre så godt de kunne. Hun forsøkte selv å trøste barna når det var behov for det. Imidlertid var hun opptatt av at personalet ikke skulle knytte seg for mye til barna. Hun framhevet at hun som leder var opptatt av at de ansatte heller ikke skulle favorisere noen av barna. Hun ønsket ikke at det skulle forekomme noen forskjellsbehandling.

Arkivmateriale gir et visst innblikk i hvilke forventninger det var til ulike stillinger på Strømvik. Av arbeidsreglement for personalet fram til 60-tallet, går det bl.a. fram at ”*barnepleiersken skal bistå assistenten (underbestyrerinnen) i arbeidet med barna. De har oppsyn med barnas soveværelser og deres oppholdssteder om dagen, og i den utstrekning deres øvrige gjøremål tillater det skal de holde barnas tøy i orden*”. På begynnelsen av 60-tallet ble dette endret. I stillingsbeskrivelse for barnepleierske heter det da bl.a. at ”*hun (bar-*

nepleiersken) har å passe barna i størst mulig utstrekning, syselsette de med fornøyelige og lærerike leker og ha et våkent øye for at barna oppfører seg fint og dannet”. Ut fra den saken fra 1976 som tidligere er referert under avsnittet ”Godkjenning av institusjonen og personallet” vedrørende innstilling til stilling som assistent, kan det likevel reises spørsmål ved om stillingsinnholdet var særlig endret i praksis. Her pekes det på at stillingen medfører mye rengjørings- og husarbeid.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at den følelsesmessige omsorgen på Strømvik har vært mangelfull og tildels helt fraværende gjennom størstedelen av perioden utvalget har gransket. Flere barn har beskrevet en oppvekst nærmest uten nærhet til voksne og uten individuell oppfølging. De ansatte har vært mer opptatt av praktiske gjøremål enn å dekke barnas behov for følelsesmessig omsorg. At barna opplevde at de verken kunne søke trøst eller er gitt muligheten til fortrolig kontakt med voksne, vurderer granskingsutvalget som svært kritikkverdig.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at barna i stor grad har vært overlatt til seg selv. Utvalget finner de beskrevne forhold kritikkverdige, men vil legge til at det ble en klar endring etter ansettelsen av styrer V i 1978.

Forholdet mellom søsken

De av barna som hadde søsken på Strømvik, har fortalt om hva som ble gjort fra de ansattes side for å opprettholde søskenkontakt.

To barn som bodde på Strømvik tidlig i mandatperioden, har fortalt at det ikke ble gjort noe for å opprettholde søskenkontakten under oppholdet. Ei jente som bodde der i begynnelsen av 60-årene, har fortalt at hun følte lillesøsteren ble tatt fra henne fordi de to ikke fikk sove på samme rom. Ei annen jente fra samme periode har fortalt at hun ikke fikk utvikle noe forhold til søsteren sin. De ble behandlet som alle de andre barna.

Barn som bodde på Strømvik senere i mandatperioden, har fortalt at de opprettholdt god kontakt med søsknene sine gjennom hele oppholdet ved barnehjemmet.

Ei jente som bodde på Strømvik på begynnelsen av 60-tallet, har fortalt at hun hadde et nært forhold til storesøsteren sin, som passet på henne. Ei annen jente som bodde på barnehjemmet på begynnelsen av 60-tallet, har fortalt at hun fikk ansvaret for små barn da hun selv bare var 8-9 år gammel, deriblant sin egen søster. Ei jente som bodde på Strømvik på siste del av 60-tallet og hele 70-tallet, fortalte at hun hadde en lillebror som ofte ble mobbet. Hun følte derfor at hun måtte passe ekstra godt på han. Hun banket også opp de som mobbet han. Ei annen jente fortalte at hun var så opptatt av å ta seg av sin lillesøster, at hun glemte å være barn selv.

Flere barn har fortalt at enkelte storebrødre påtok seg ansvaret for handlinger som småsøsknene hadde gjort, for å unngå at de mindre barna skulle bli straffet. Dette kunne dreie seg om

f.eks. å tilstå ”matkasting” selv om det var andre som hadde stått for det.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært mulig for søsken å ha nær kontakt med hverandre på Strømvik.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at eldre søsken i stor grad har følt ansvar for sine yngre søsken og vært opptatt av å beskytte dem. De har også påtatt seg ansvar for handlinger begått av sine yngre søsken. Granskingsutvalget finner det kritikkverdig at institusjonen ikke i tilstrekkelig grad har tilrettelagt for et normalt søskenforhold og at små barn har måttet ta ansvar overfor søsknene sine på bekostning av sine egne behov.

Kontakt med familie

De fleste barna har fortalt at de hadde kontakt med familien sin mens de bodde på Strømvik. De har fortalt at det oftest var lagt opp til besøk hos familien en gang hver uke. Mange av barna har framholdt at det for det meste var besteforeldrene de hadde kontakt med.

En gutt som bodde på Strømvik første del av 60-tallet, fortalte at han hadde god kontakt med besteforeldrene sine. Han var annenhver helg hos besteforeldrene på mors- og farssiden. Foreldrene traff han sjelden. En gutt som bodde på barnehjemmet på 60- og 70-tallet, har fortalt at han besøkte mormor og morfar hver helg.

De fleste barna har fortalt lite om kontakt med foreldrene. Enkelte har fortalt om sporadisk kontakt, men at kvaliteten på slike samvær var dårlig, f.eks. på grunn av at foreldrene befant seg i belastede rusmiljøer. En gutt som bodde på Strømvik på 60-tallet, har fortalt at han ofte stakk av midt i uken for å se hvordan det gikk med moren. Moren var ofte ruset, og det hendte ofte at hun ikke overholdt avtaler om besøk. Gutten fortalte at han ofte ble sittende å vente forgjeves på at moren skulle hente ham.

Ei jente som bodde på barnehjemmet store deler av 60- og 70-tallet, har fortalt at hennes kontakt med foreldrene besto i at hun ble hentet i drosje på Strømvik og var sammen med foreldrene på skjenkesteder i byen, for deretter å bli kjørt tilbake til Strømvik.

Flere barn har fortalt at besøk fant sted hjemme hos familien, og sjelden på barnehjemmet. Flere barn har sagt at de aldri hadde besøk av foreldrene sine eller andre familiemedlemmer på Strømvik. Dette var gjeldende helt fram til slutten av 70-tallet.

Ei jente som bodde ved barnehjemmet mot slutten av 50-tallet, har fortalt at hennes eldre bror bodde hos mormoren. Han kom ofte på besøk, men fikk aldri komme inn. Hun har fortalt at de ofte stod og pratet sammen gjennom gjerdet.

Styrer V har fortalt at han umiddelbart satte i verk endringer når det gjaldt måten barnehjemmet arbeidet på i forhold til barnas familie. For ham var det sentralt å etablere positiv

kontakt mellom de biologiske foreldrene og barna, og ressurser ble satt inn på å få dette til.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at de barna som ønsket kontakt med sin biologiske familie, til en viss grad fikk anledning til dette. Utvalget legger i tillegg til grunn at dette, fram til 70-tallet, ble forsøkt begrenset til en gang pr. uke og at kontakten i hovedsak foregikk utenfor barnehjemmet. Det ble i liten grad lagt til rette for at biologisk familie kunne besøke barna på Strømvik, og kontakten var også i liten grad regulert ut fra det enkelte barns behov og situasjon. Når det gjelder kontakten med foreldrene førte dette for enkelte barn til at de ble sendt ut til belastende forhold der de følte seg lite beskyttet.

Granskingsutvalget legger videre til grunn at det fra slutten av 70-tallet ble arbeidet mer målrettet og bevisst for å hjelpe barn til en positiv kontakt med foreldre og andre i familien. Granskingsutvalget vurderer den manglende tilretteleggingen av barns kontakt med familie fram til slutten av 70-tallet som kritikkverdigg.

Forholdet mellom barna

Fra slutten av 60-tallet og fram til midt på 80-tallet, var det en stabil barneflokk som bodde på Strømvik. Flere av disse barna har bodd på Strømvik i hele sin oppvekst. Flere av barna har fortalt at det stort sett var et greit forhold barna i mellom, og at de fant på mye kjekt.

En gutt som bodde på Strømvik første del av 60-årene, har fortalt at barna forsøkte å trøste hverandre, og at ingen sladret på hverandre. Imidlertid fortalte han at barna var preget av det han kalte for det kalde miljøet på Strømvik. Ei jente fortalte at de eldste barna var sjefene.

En gutt som bodde på Strømvik fra midten av 60-tallet og til begynnelsen av 70-tallet, har fortalt om et godt samhold mellom barna. I forhold til andre barn tror han at barna fra Strømvik ”tenkte litt sånn oss mot dem”. Flere barn har fortalt at de følte ansvar for og passet på de yngre barna. Flere barn som bodde på Strømvik mot slutten av 60-tallet, framholdt spesielt en gutt som alle barna så opp til. Denne gutten forsvarte de andre, og påtok seg ofte skylden for det de yngre barna hadde gjort.

En gutt som bodde på Strømvik fra 60- til 80-tallet, har forklart at det forekom noe ”tukling” fra eldre barn mot yngre. Ei jente som bodde ved barnehjemmet på samme tid, har fortalt om episoder hvor to eldre gutter besøkte henne på rommet og ”tuklet” med henne. Hun fortalte at hun ikke ble voldtatt, men at hun fant situasjonen så ubehagelig at hun prøvde å fortelle det til flere voksne, uten at hun ble trodd.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barna på Strømvik har hatt et godt forhold seg imellom. Det framstår videre som positivt at de eldste barna i mange tilfeller har vist omsorg og omtanke for de yngre barna på barnehjemmet.

Granskingsutvalget er kjent med tilfeller av seksuell adferd mellom ei jente og to eldre gutter. Utover dette har ikke utvalget mottatt informasjon om seksuelle overgrep mellom barna.

7.4 ADFERDSREGULERING

Fysisk straff

Alle, så nær som et av barna har fortalt at de har blitt utsatt for ulike former for fysiske straffereaksjoner. Forklaringene strekker seg i tid fra mandatperiodens start og til styrer V tiltrådte sin stilling i 1978.

Ei jente som bodde på Strømvik mot slutten av 50-tallet, har fortalt at det var vanlig å gi barna ”juling”. Hun fortalte også om da de to små guttene som bodde på barnehjemmet druknet. Flere av barna ble da fysisk straffet fordi de ikke hadde passet bedre på.

Ei annen jente som bodde på Strømvik i samme periode, har fortalt at barna ofte ble låst inne i kjelleren eller på loftet. Ei jente som bodde på Strømvik i første del av mandatperioden, har fortalt at hun ble slått av styrer I. Hun fortalte at hun flere ganger ble lagt over knærne med rumpa bar og at hun deretter fikk ris.

En gutt som bodde på Strømvik mot slutten av 60-tallet, har fortalt at han ofte ble straffet uten at han visste hvorfor. Han fortalte at han ofte gikk med sprukne ører fordi de ansatte dro ham etter ørene. Flere barn har fortalt om fysiske avstraffelser med ulike gjenstander som ski-

bindinger, bøker og kleshengere. En gutt som bodde på barnehjemmet gjennom store deler av 60- og 70-tallet, har fortalt at da han var 5-6 år gammel ble han satt til å rydde sko inn i et skostativ. Et par av skoene falt ned igjen, og som straff for dette ble han slått med en kleshenger på bar rumpe. En annen gang skulle han passe et mindre barn. Dette barnet klatret opp på et bord. En av de ansatte så dette. Som straff for ikke å ha passet godt nok på, måtte han selv gå ut i hagen og plukke bjørkeris som ble brukt til å slå ham med.

En gutt som bodde på Strømvik på siste halvdel av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at han ble tatt med ned i kjelleren, fikk dyttet en klut med ATA i munnen og slått med en stålwire fra en skibinding over blanke baken. Dette var som straff for det han selv kalte "en noe aktiv lek". Andre barn som bodde ved hjemmet i samme periode, har fortalt liknende historier om å bli slått med stålwiren. Det var mannen til en av styrerne som sto for dette. Denne mannen har overfor utvalget bestridt at han gjorde dette.

Ei jente som bodde på institusjonen fra slutten av 60-tallet og fram til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at på Strømvik gjaldt alle regler for alle, liten eller stor. Straffen var den samme uansett. Dersom de gikk på kjøkkenet, ble de truet med "Emma" (en dame som barna ble fortalt gikk igjen på loftet). Barna kunne også bli truet med en elektrisk rulle som stod nede i kjelleren. Denne jenta fortalte at både hun selv og andre barn titt og ofte fikk smake teppebaneren, enten over nevene eller på rumpa. Hun

hadde også blitt slått med stålwiren til en skibinding.

Flere barn har fortalt om lugging i håret, om å bli dratt i ørene, ristet og vasket i munnen med såpe. I tillegg ble såkalt sengestraff benyttet. Dette innebar at barnet som straff måtte oppholde seg i sengen.

Barna har fortalt at de fysiske avstraffelsene ble utført av nærmest alle ansatte, av styrer, annenbestyrer, assistenter og kokker. Noen av disse har blitt framhevet som spesielt aktive når det gjelder fysiske avstraffelser. Som tidligere nevnt har noen ansatte av enkelte barn blitt omtalt som snille.

En tidligere ansatt har fortalt flere episoder hun var vitne til på Strømvik. Bl.a. så hun at en 2-åring som dro i et tøyestykke mens underbestyrerinnen satt og sydde, fikk en rapp over fingrene med en linjal slik at det ble merker. En annen gang kom hun inn døren til barnehjemmet og så en liten jente bli kastet i veggen av underbestyrerinnen.

Styrer IV har fortalt at hun var fornøyd med hvordan de ansatte behandlet barna i hennes periode, og sa til utvalget at hun ikke kjente til at noen av barna ble utsatt for fysiske avstraffelser. Hun fortalte at hun ikke hadde sett eller godkjent at noen barn skulle bli stengt inne verken i kjelleren eller på loftet.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget har forståelse for at enkelte situasjoner kunne være vanskelige å håndtere for personalet. Bemanningen har vært lav og arbeidsoppgavene mange. Granskingsutvalget har også forståelse for at en viss disiplin var nødvendig, og finner at mildere former for avstraffelser måtte kunne aksepteres.

Granskingsutvalget legger til grunn at det har forekommet fysiske avstraffelser ved Strømvik barnehjem. Utvalget legger til grunn at barna har blitt slått, lugget, dratt i ørene, fått munnen vasket med såpe, mm. Utvalget legger også til grunn at noen av barna har blitt innestengt i kjelleren og på loftet. Utvalget finner det krittikkverdigg at de fysiske avstraffelsene fortsatte til langt utpå 70-tallet til tross for forbudet som kom i barnevernloven av 1953. Her er det i § 42 annet ledd slått fast et uttrykkelig forbud mot å benytte kroppslig refsing. Også barnehjemsforskriften fra 1954 fastsatte at kroppslig refsing ikke måtte benyttes. Etter dette ble handlinger som f.eks. slag, spark og klyping i utgangspunktet ulovlige. Videre framgikk det av samme forskrift at ” heller ikke andre former for straff burde benyttes slik som isole-ring, tilbakeholding av lommepenger, forbud mot å delta i fornøyelser, o.l. ” (For en mer utførlig drøftelse, se avsnittet under fysiske avstraffelser ved Waisenhuset)

Til tross for at flere ansatte har avvist at fysisk avstraffelse fant sted, vises til at det er sammenfall i flere av barnas forklaringer. En ansatt

har også fortalt at hun var vitne til at barn ble fysisk avstraffet.

7.5 SEKSUELLE OVERGREP

Granskingsutvalget har mottatt historier fra to barn om påståtte seksuelle overgrep, det ene fra en ansatt og det andre fra en voksen med tilknytning til barnehjemmet. Granskingsutvalget finner det vanskelig å kunne vurdere forholdene nærmere. Det er ellers nevnt tilfeller av seksuelle overgrep mellom ei jente og to eldre gutter. Dette setter utvalget i sammenheng med manglende omsorg, beskyttelse og oppfølging fra de voksnes side.

7.6 TILSYN

Det arkivmaterialet granskingsutvalget har gjennomgått gir ikke fullstendige opplysninger om praktisering av tilsynsordningen ved Strømvik barnehjem i den perioden utvalget har gransket. Det foreligger en tilsynsrapport datert 25. mai 1955. Utover dette har ikke arkivene kunnet framskaffe rapporter vedrørende tilsyn, verken for barnehjemmet som institusjon eller for enkeltbarn som bodde der.

For periodene 1968 – 71 og 1972 – 75 er det dokumentert at det ble oppnevnt tilsynsutvalg for Strømvik barnehjem. I notat fra sosialkontoret til barnevernsnemnda datert 03.02.72 vedr. oppnevning av tilsynsutvalg, går det fram at tilsynsutvalg for kommunale barneverninstitusjoner består av tre medlemmer, som i henhold til tidligere praksis velges blant medlemmene og varamedlemmene i barnevernsnemn-

da. Videre heter det at *”Etter sosialplanen er det barnevernsnemnda som er styre for institusjonene, men i praksis er styrets funksjon overført til tilsynsutvalgene.”* Det foreligger også en del møteinnkallelser til tilsynsutvalgene, spesielt fra begynnelsen av 1970-årene.

Ingen av representantene fra barnevernsnemnda i Stavanger, som granskingsutvalget har intervjuet, har kunnet gi klar informasjon om hvordan tilsynet med Strømvik ble utført. Det samme gjelder ansatte i det kommunale barnevernet. Et medlem av nemnda (1964 – 67) fortalte imidlertid at hun, som nemndsmedlem hadde besøkt Strømvik flere ganger. Hun snakket da med barna og drakk kaffe. Hun så aldri noe som ikke var bra. Hun kunne ikke huske om hun orienterte muntlig i nemnda fra disse besøkene, men er sikker på at hun aldri ga skriftlig rapport. Det er ikke protokollført at det har blitt gitt muntlig orientering fra tilsynsbesøk i nemndsmøter.

Tidligere formann i barnevernsnemnda i Stavanger (1976-83) fortalte granskingsutvalget at han selv ofte var på besøk på Strømvik. Det kunne forekomme at han var der flere ganger i uka. Dette bekreftes av tidligere ansatte og beboere. Han sa at han som formann i nemnda, ønsket å følge med på hvordan barna ble behandlet og hvordan de forholdt seg til styren. Han kunne ikke huske om det forelå noen instruks om hvordan tilsyn skulle foregå. Der foreligger ingen skriftlig rapportering til nemnda i forhold til denne kontakten. Den tidligere nemndsformannen opplyste at eventuelle orienteringer kun ble gitt muntlig i møtet. Det er

ikke protokollført at det har blitt gitt muntlig orientering fra tilsynsbesøk i nemndsmøter.

Den tidligere nemndsformannen fortalte også at barnevernsnemnda sjelden oppnevnte tilsynsfører for barn som bodde i barnehjem.

En tidligere ansatt som arbeidet ved Strømvik i to perioder (slutten av 60-tallet og midt på 70-tallet) har fortalt til utvalget at hun ikke kjenner til at det ble foretatt tilsynsbesøk i den tiden hun arbeidet der. Styret IV sa til utvalget at hun trodde det var et tilsynsutvalg i Stavanger kommune. De kom noen ganger til Strømvik barnehjem for å drikke kaffe, men hun kunne ikke huske at de spurte henne ut om driften av hjemmet. Hun husket imidlertid at formannen i barnevernsnemnda deltok på disse besøkene og også at han noen ganger kom alene til Strømvik. Styret IV husket ikke om det var oppnevnt egne tilsynsførere for barna. Ingen av de barna som utvalget har intervjuet har kjent til at de har hatt noen tilsynsfører.

Så sent som i årsmeldingen fra Strømvik barnehjem fra 1979, etter at styret V hadde overtatt, heter det at *”...tilsynet føler vi er dekket gjennom den gode kontakten formannen i nemnda har med hjemmet, og ikke minst gjennom det at nemndas formann også er formann i barnehjemmets arbeidsutvalg”*.

På bakgrunn av det samlede materiale som er gjennomgått, har utvalget fått kjennskap til flere som har forsøkt å si fra om situasjonen ved Strømvik, uten at dette ble tatt til følge.

Ei jente som bodde ved institusjonen fra slutten av 60-tallet og fram til begynnelsen av 80-tallet har fortalt at hun forsøkte å si fra om det hun karakteriserte som overgrep fra to eldre gutter gjentatte ganger. Hun var selv ca 9 år da det hendte, og følte seg ikke trodd i møte med de voksne. Bl.a. skal tidligere formann i barnevernsnemnda (1976-83) som jenta tok direkte kontakt med, ha uttalt til barnet at slike saker ikke hendte på Strømvik.

En gutt som bodde ved Strømvik fra begynnelsen av 60-tallet til slutten av 70-tallet har fortalt til utvalget at han ofte følte seg redd for å bli straffet ved Strømvik. Han hadde et godt forhold til mormoren sin, og fortalte om opplevelsene sine til henne. Mormoren tok kontakt med barnevernet for å klage på forholdene ved Strømvik, men i følge gutten opplevde hun at representantene for barnevernet i kommunen bare blåste det hele bort. Denne episoden ble også fortalt av en tidligere ansatt til utvalget.

En tidligere ansatt på Strømvik i to perioder, hhv. på 60- og 70-tallet, fortalte at hun til slutt ikke orket å jobbe lenger under de kaotiske forholdene som var på barnehjemmet. Dette gjaldt bl.a. manglende ledelse, ustabil personalsituasjon, ungt og uerfarent personale. Hun gikk til sosialkontoret og ga sin oppsigelse, samtidig som hun begrunnet dette med de uholdbare forholdene på Strømvik. Hun ble da møtt med utsagn som at ingen hadde mer ansvar enn andre og at hun ikke måtte tro at hun var uunnværlig.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at tilsynet med Strømvik barnehjem og med det enkelte barn som bodde på barnehjemmet, har vært svært mangelfullt og i store deler av den perioden utvalget har gransket, helt fraværende. Til tross for at det i perioder har vært oppnevnt tilsynsutvalg og at barnevernsnemndas formann i perioden 1976 – 83 hadde hyppig kontakt med barnehjemmet, vurderer granskingsutvalget at det ikke har blitt gjennomført et systematisk og forskriftsmessig tilsyn. Denne vurderingen styrkes av at det, med ett unntak fra midten av 50-tallet, ikke har vært mulig å framskaffe tilsynsrapporter eller annen skriftlig dokumentasjon på at tilsyn har vært gjennomført og rapportert. Intervjumaterialet bygger også opp om bildet av et mangelfullt tilsyn ved Strømvik, både gjennom at representanter i barnevernsnemnda og ansatte i barnevernet i liten grad har kunnet redegjøre for dette og barn og tidligere ansatte har forsøkt å si fra om kritikkverdige forhold uten å ha blitt hørt.

Granskingsutvalget finner det mangelfulle tilsynet med Strømvik barnehjem og med barna som bodde der, kritikkverdig. Hovedansvaret for dette hviler på Stavanger kommune. Granskingsutvalget finner det videre kritikkverdig at Fylkesmannen i Rogaland ikke har prioritert tilsynet med barnevernet i kommunene og barnevernsinstitusjonene og gjennom dette bidratt til at det mangelfulle tilsynet har kunnet vare ved over lang tid.

7.7 HELSE/LEGETILSYN

Arkivmateriale viser at det har vært tilsynslege knyttet til barnehjemmet gjennom den perioden som er gransket. I 1949 ble det utarbeidet instruks for barnehjemmets lege, hvor bl.a. tilsynslegens plikter konkretiseres og omfanget av legens besøk kvantifiseres. Årsrapportene fra hjemmet fra midt på 50-tallet til slutten av 60-tallet har alle et avsnitt hvor barnas helsetilstand omtales. I tillegg indikerer årsregnskapene fra samme periode at hjemmet årlig brukte mellom kr. 1.500 og 2.500 på legetilsyn. En lege satt i funksjonen som tilsynslege fra 1936-1962. I 1962 ba hun om å bli avløst og ny lege ble ansatt. Hvor lenge denne var tilsynslege er

noe uklart, men en rekke barn som bodde ved barnehjemmet på begynnelsen av 80-tallet har omtalt denne personen ved navn. I tillegg har tidligere ansatte og styrere fortalt at det var lege knyttet til barnehjemmet.

Granskningsutvalgets sammenfatning og oppsummering

Granskningsutvalget legger til grunn at det var etablert legetilsyn ved Strømvik barnehjem i granskningsperioden og at den generelle helse-tilstanden blant barna var god.

8 TRYGGHEIM

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Granskingsutvalget har gjennomgått arkivmateriale fra Riksarkivet, Statsarkivet, Byarkivet og noe arkivmateriale fra Tryggheim. I tillegg har utvalget vært i kontakt med Frelsesarmeens sosialtjeneste. 14 barn har vært intervjuet. Tre barn har sendt inn skriftlige bidrag om sin oppvekst på Tryggheim i Kongsteinsgaten. Av de som har vært til intervju, har 6 vært utenfor mandatperioden, men har forklart seg om sitt opphold på Tryggheim i Kongsteinsgaten forut for 1954. Av de åtte som var innenfor mandatperioden, har tre barn bodd på Tryggheim i Kongsteinsgaten, og fire barn har bodd på Tryggheim i Vidars gate 4. Et barn har bodd begge steder. Tre av barna husker lite fra sitt opphold ved Tryggheim i Kongsteinsgaten, og

to barn meldte seg fordi de i all hovedsak ønsket å fortelle om sin oppvekst ved andre institusjoner.

Det har ikke vært henvendelser fra ansatte, og utvalget har heller ikke intervjuet ansatte.

På bakgrunn av det som har framkommet, fant ikke utvalget tilstrekkelig grunnlag for å vurdere institusjonen i forhold til mandatet. Imidlertid vil utvalget redegjøre for noen av de funn som har kommet fram gjennom intervjuene og i arkivmaterialet.

8.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

I juni 1915 overlot Stavanger kommune Kongsteinsgaten 48 til Frelsesarmeen. Her drev slumsøstre Tryggheim fram til 1960. I 1960

kjøpte Frelsesarmeen Vidars gate 4 og institusjonen flyttet dit. (Heggheim, 1990).

Godkjenning av institusjon og personale

Styrerne på Tryggheim har vært godkjent av sosialdepartementet.

Boforhold

Barna har fortalt at det tidlig på 50-tallet kun var jenter som bodde på Tryggheim i Kongsteinsgaten. Barna har omtalt denne institusjonen som ”Slummen”. Det bodde 5-6 jenter på hvert rom, inndelt etter alder. Barna har beskrevet institusjonen som steril. Barna som bodde på Tryggheim i Kongsteinsgaten senere på 50-tallet, har fortalt at både gutter og jenter bodde der. Det framgår av inspeksjonsrapport skrevet av sosialdepartementets barnevernsinspektør i 1956, *at det var bra med leker og syselsettingsmateriale til barna der*. Ved arkivgjennomgang har det framgått at det var betydelige utbedringer av Kongsteinsgaten i perioden 1950-1957. I rapport etter sosialdepartementets tilsyn i 1959, framgikk imidlertid at *”det inventar som denne institusjonene har i nåværende hjem må sies å være utslitt og utjenlig i et tidsmessig barnehjem”*.

Året etter flyttet institusjonen til nye lokaler i Vidars gate 4.

Personellsituasjonen

Barna har fortalt at det på Tryggheim i Kongsteinsgaten var tre voksne på vakt samtidig. Barnevernsinspektøren skrev i sin rapport i 1957 *” at personalets innbyrdes forhold virket*

godt.” Det samme gjaldt deres forhold til barna.

Utvalget har ikke kjennskap til personellsituasjonen på Tryggheim i Vidars gate.

8.2 DEN PRAKTISKE OMSORGEN

Mat

Det har ikke fremkommet opplysninger om maten.

Sosiale rammer rundt måltidene

Ei jente som bodde på institusjonen både i Kongsteinsgaten og i Vidars gate, fortalte at hun ikke likte fisk. Dersom hun ikke spiste opp maten måtte hun sitte i timevis ved bordet. Søsteren hennes satt noen ganger under bordet og holdt henne i hånden, og hun fortalte at ved en anledning hadde hun kastet opp i maten sin hvoretter hennes søster spiste maten hennes med oppkastet i. Jenta som ble intervjuet utviklet senere spisevegring. Ei annen jente fortalte at hun noen ganger kastet mat under bordet for å slippe å spise opp. Hun fortalte videre at hun som straff kunne bli plassert i et skap eller i kjelleren dersom hun ikke spiste opp maten sin. Begge jentene fortalte at det var de voksne som bestemte hvor mye mat de skulle ha.

Klær

Barna har fortalt at de arvet sko og klær. De hadde søndagsklær og hverdagsklær. En av jentene har bilder av seg selv hvor hun har for små klær. Ei annen jente har sagt at det ikke var så tydelig at de var barnehjemsbarn, men

hun var sikker på at andre kunne se det på klærne.

Skolegang og hjelp til lekser

Ei jente fortalte at på grunn av at hun gråt så mye om nettene, var hun sliten på skolen. Hun ble mobbet, og hun fikk gjort lite skolearbeid. Utvalget har ikke mottatt informasjon om hvorvidt de ansatte hjalp barna med lekser eller ikke.

Fritidsaktiviteter i og utenfor institusjonen og omgang med barn i nabolaget

Ei jente som bodde i Kongsteinsgaten på 50- og 60-tallet, har fortalt at hun fikk en sykkel og at hun pleide å sykle hjem til moren. Hun gikk også på søndagsskolen. Hun fortalte at på 17. mai satt barna på lastepanet på en lastebil med hver sin kollektbøsse. Folk som så på toget la penger i barnas kollektbøsser. Barna ble gjenkjent av sine klassekamerater der de satt på lastepanet og ”ba” om penger. Dette ble de mobbet for. Ei annen jente har fortalt at de lekte ute i en stor hage på Tryggheim i Vidars gate. Hun kunne ikke huske at hun lekte med andre barn i området.

8.3 DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN

Opplevd trygghet, anerkjennelse og følelsemessig nærhet

Ei jente som bodde på Tryggheim i Kongsteinsgaten på 50-tallet, fortalte at ingen av de voksne snakket med barna. Hun fortalte at hun gråt mye og var ofte redd. Det var ingen form for nærhet mellom barna og de voksne. Dette

gjaldt også etter at institusjonen flyttet til Vidars gate. Ei jente som bodde der på samme tid, fortalte at hun ikke kunne huske at hun noen gang satt på fanget til noen av de ansatte. Hun beskrev miljøet som ”kaldt, svært strengt og diktatorisk”. Hun beskrev også at hun ofte var redd.

En gutt som bodde på Tryggheim i Vidar gate i 1963, fortalte at han syntes tantene var noen engler og at de ikke var spesielt strenge.

Departementet ved barnevernsinspektøren hadde en inspeksjon i Kongsteinsgaten i 1958. Det står referert i Riksarkivet i et opplysnings-skjema for barnehjem, at det er ”*alt for mange små barn her. Tallet bør settes ned. Det er alt for slitsomt for personalet og barna er for mange til at hvert enkelt barn kan få en nødvendig erstatning for hjemmet og moren.*” Samtidig skrev hun at ”*barna virket som de hadde følelsen av å høre til hverandre, de var aktive og glade, men for mange til at hver enkelt kan få det de har behov for.*”

Forholdet mellom barna

Det ble fortalt at barna knyttet seg til hverandre og at de store hjalp de mindre når de bl.a. skulle bade.

Kontakt med familien

Der dette var mulig fikk barna ha kontakt med familien sin. Noen barn besøkte sin familie i helgene.

8.4 ADFERDSREGULERING OG FYSISK STRAFF

Ingen har gitt opplysninger om fysiske avstraffelser.

8.5 SEKSUELLE OVERGREP

Det har ikke kommet frem opplysninger om seksuelle overgrep.

Krenkende opplevelser

Ei jente fortalte at hun tisset på seg, og at hun da måtte sette seg under vasken i skapet og sitte med buksen rundt nesene og munnen til buksen hadde tørket. Når det gjaldt gutter som tisset på seg, fortalte hun at de ble kledd nakne og plassert på skatollet med sløyfe rundt tissen.

Hun fortalte videre at hun var livredd for å sove i et helt mørkt rom, og spurte derfor de voksne om de kunne la døren stå litt åpen når de skulle sove. Som svar på dette fortalte hun at en ansatt da stappet papir inn i nøkkelhullet slik at det ble enda mørkere på soverommet.

Helsetilsyn

Utvalget har funnet at det i 1957 var registrert tilsynslege ved institusjonen. Han hadde tilsyn to ganger pr år med både ansatte og barn.

Et barn har sagt at de gikk til skoletannlege slik som andre barn. Utover dette har ikke granskingsutvalget opplysninger om tilsynslege.

8.6 TILSYN

Departementet var på tilsyn i 1957. Det framgår av arkivmateriale at også Frelsesarmeen sentralt drev tilsyn med sine institusjoner. Utvalget har funnet arkivmateriale både på Tryggheim og i Riksarkivet som viser at Frelsesarmeens sosialsekretær gjentatte ganger har vært på tilsyn ved institusjonen på 50-tallet. Det har i etterkant av tilsynet vært en diskusjon mellom institusjonen og departementet angående hvor mange barn det var forsvarlig å ha på Tryggheim i Kongsteinsgaten. Dette endte med at Vidars gate 4 ble kjøpt, og at institusjonen flyttet dit. Granskingsutvalget har ikke mottatt opplysninger om noe kommunalt tilsyn ved institusjonen.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget har blitt fortalt enkelthistorier om forholdene ved Tryggheim i Kongsteinsgaten og i Vidars gate som utvalget finner kritikkverdige. Dette gjelder forhold både rundt den praktiske og den følelsesmessige omsorgen som barna fikk. Det vises i denne forbindelse spesielt til sengevætingsproblematikken, det "kalde" forholdet det synes å ha vært mellom de ansatte og barna, samt til det strenge måltidsregimet som har vært beskrevet. Til tross for disse kritikkverdige forhold, kan ikke granskingsutvalget trekke generelle konklusjoner om omsorgen barna fikk.

9 HEIMLY

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Granskingsutvalget har intervjuet 6 personer som har bodd på Heimly. Fire av disse har imidlertid ikke fortalt om sitt opphold ved Heimly, men kun om opphold ved andre institusjoner. To personer har fortalt om sitt opphold ved Heimly. Den ene personen var der over en femårsperiode på 60-tallet, og den andre personen var der på første halvdel av 80-tallet.

På bakgrunn av den informasjon som har framkommet, kan ikke utvalget trekke noen konklusjoner i henhold til mandatet, men har allikevel valgt å redegjøre for en del enkeltfunn.

9.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

”Heimly”, vernehjem for kvinner, holdt til i Kirkebakken og ble i 20 år drevet av Stavanger Moralforening. I oktober 1938 ble adjutant Marie Berg fra Frelsesarmeen anmodet om å vikariere for bestyrerinnen som da var syk. Fra da av overtok Frelsesarmeen ledelsen og driften av hjemmet. Etter en modernisering i 1939 kunne Heimly ta i mot inntil 15 jenter. Målet var å oppdra unge piker til *”renslighet, arbeidslyst og disiplin”* I 1961 flyttet Heimly til Rogalandsgaten 18, og her ble hjemmet drevet av Frelsesarmeen fram til 1986 da Rogaland Fylkeskommune overtok driften. Det ble da kalt for Heimly ungdomshjem.

Godkjenning av institusjonen

Det var jenter i alderen 13 ½ -17 ½ år som ble plassert på Heimly. I en inspeksjonsrapport fra sosialdepartementets barnevernsinspektør i 1958 står det ikke noe om at institusjonen var godkjent. Hun påpekte at institusjonen måtte få sin plass i barnevernet. Hun stilte spørsmål ved om det skulle være ”spesialscole, verneskole eller behandlingshjem”. Barnevernsinspektøren skrev videre at barnevernsnemndene brukte hjemmet for ”tilpasningsvanskelige unge piker”. Hun skrev også at de som bodde der ikke hadde muligheter til å utvikle spesialinteresser eller hobbyer. De hadde ingen kontakt med kamerater eller folk i distriktet, eller med foreldre eller slektninger.

9.2 BOFORHOLD OG OMSORG

Jenta som bodde der på 60-tallet, har fortalt at det bodde rundt 20 jenter på Heimly. Disse kom fra hele landet og hun trodde de var der fordi de hadde ruset seg, hadde stjålet eller hadde bedrevet prostitusjon. Selv kom hun til Heimly fordi moren hennes var død, og det faktum at hun ikke hadde andre omsorgspersoner. Hun fortalte at hun ble behandlet annerledes enn de andre jentene. Hun fikk bl.a. gå på skolen og hun fikk også lov til å gå ut enkelte kvelder. Hun fortalte at det alltid var låste dører på Heimly, slik at jentene som bodde der ikke kunne gå ut. Hun fortalte også at flere av jentene rømte eller forsøkte å rømme derifra.

Med tanke på praktisk omsorg har ikke utvalget fått opplysninger om mat eller klær. Jenta som bodde der på 60-tallet, har imidlertid for-

talt at det var mye ”fæl munnbruk” rundt midagsbordet.

Den følelsesmessig omsorgen har hun beskrevet som begrenset. Hun snakket mye med en av søstrene som arbeidet der, men måtte skjule dette fordi det ellers kunne bli oppfattet som forskjellsbehandling av de andre jentene.

Jenta fortalte at hun ved en anledning fikk komme hjem på ferie til sin far.

Hun fortalte at lege og tannlege ble kontaktet ved behov.

Hun fortalte at hun kunne huske at noen var på besøk for å føre tilsyn, men at ingen av disse snakket med noen av jentene.

Gutten som bodde der på 80-tallet, har hovedsaklig fortalt om sitt opphold ved en annen institusjon, men har også fortalt noe om forholdene ved Heimly. Han har ikke gitt informasjon om den praktiske omsorgen. Han har hovedsaklig beskrevet sitt opphold der som formålsløst. Han ruset seg mye i den perioden han bodde der, og hans opphold var i stor grad preget av mange inn-og utflyttinger. I ettertid reagerte han på at ingen syntes å forholde seg til dette.

Han fortalte at han oppfattet at det skjedde endringer både i forhold til drift og hvem som var ansatt da Fylkeskommunen overtok driftsansvaret i 1986.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

På bakgrunn av de opplysninger utvalget har mottatt kan ikke utvalget konkludere i forhold til den praktiske eller følelsesmessige omsorgen barna fikk.

10 ØVRIGE INSTITUSJONER

Granskingsutvalget har i alt fått 10 henvendelser fra personer som har bodd ved andre institusjoner i Rogaland. Enkelte har vært plassert på flere av de nevnte institusjonene, og har redegjort for oppholdene sine ved disse. To barn har fortalt om sitt opphold ved Josephine-stiftelsen, et barn om sitt opphold ved Hetland barnehjem, seks barn om sitt opphold ved

Stavanger kommunale ungpikpensjonat, to barn om "Huset", et barn om Minde barnehjem og et barn om Haugesund barnehjem. To barn har sendt sine skriftlige bidrag om sin oppvekst, et barn fra sitt opphold ved Josephine-stiftelsen, og et barn fra oppholdet ved Stavanger Kommunale ungpikpensjonat. I all hovedsak har de som har vært ved disse institusjonene, kommet til intervju for å fortelle om andre institusjoner hvor de har vært plassert. Tidligere ansatte har ikke vært intervjuet.

Det har ikke fremkommet informasjon av en slik art at det har gitt utvalget foranledning til å granske disse institusjonene nærmere. Utvalget kan derfor ikke si noe generelt om den praktiske eller følelsesmessige omsorgen barna fikk.

11 LINDØY SKOLE

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Granskingsutvalget har intervjuet 9 tidligere elever og 4 tidligere ansatte ved Lindøy. I tillegg har 2 tidligere elever tilskrevet utvalget om sitt opphold på Lindøy. Dette materialet dekker perioden 1960-1991. Utvalget har også gjennomgått arkivmateriale fra Statsarkivet og Byarkivet. Videre har utvalget gått igjennom en hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk skrevet i 1996 av Ann Helen Haugsgjerd ved Høgskolen i Stavanger: "Adferdskolen i historisk lys. Pedagogisk og spesialpedagogisk utvikling basert på en arkivstudie. Lindøy skole 1950-1990". Utvalget har også gjennomgått annen litteratur som er skrevet om Lindøy.

11.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

Sogneprest Lars Oftedal og Bethaniastiftelsen kjøpte Lindøy i 1887 og etablerte i 1888 "Lindøens oppdragelsesanstalt og redningshjem". Skolen skulle være oppdragelsesanstalt for "vanartede og forvillede" gutter. I 1900 kjøpte Stavanger kommune Lindøy fra Bethaniastiftelsen. Den skulle da brukes til kommunal tvangsskole. Fra 1907 fikk skolen navnet "Lindøy skolehjem". Fra 1952, da spesialskoleloven trådte i kraft, ble navnet "Lindøy offentlige skole", og fra 1975, da spesialskoleloven ble innarbeidet i grunnskoleloven, ble det endret til "Lindøy skole". Fra 1992 fikk den navnet "Lindøy senter", da den ble et statlig kompetansesenter. Fram til 1994 var det kun gutter som var elever ved Lindøy skole. Spesi-

alskolen ble nedlagt i 1995. I 1995 ble Lindøy senter overtatt av Rogaland fylkeskommune og ble en del av fylkesbarnevernets tiltakskjede. Siden 1. januar 2004 har Lindøysenteret for barn og unge vært organisert under Barne-, ungdoms- og familieetaten, Region Vest.

Spesialskolene ble regulert av Spesialskoleloven av 23. november 1951. Spesialskolene sorterte inn under kirke- og undervisningsdepartementet og Direktoratet for spesialskolene. Samtidig ble betegnelsen på institusjonene endret fra skolehjem til ”spesialskole for barn og ungdom med tilpasningsvansker”. Loven omfattet også skoler for døve, blinde, evneveike og talelidende. Det var kirke- og undervisningsdepartementet som hadde ansvaret for administrasjonen av spesialskolene.

Spesialskolene falt utenfor Lov om barnevern av 17. juli 1953, jf. § 39. Selv om spesialskolene ikke var regulert av barnevernloven, kunne barnevernsnemnda anbringe barn i disse skolene i medhold av barnevernloven § 24, 4. ledd. I den tiden barnet var anbrakt i spesialskole etter vedtak av barnevernsnemnda, hadde nemnda ifølge barnevernsloven § 48 ikke omsorgen for barnet. Først ved endelig utskrivning fra spesialskolen kom barnet igjen inn under barnevernsnemndas omsorg.

I mandatperioden har det vært tre styre- re/rektorer ved Lindøy. Den første var styrer fra 1941 – 1967 (heretter kalt styrer I). Den neste var rektor fra 1967 til 1972 (heretter kalt rektor II). Den siste var rektor fra 1972 til 1995 (heretter kalt rektor III).

Styret

Lindøy skole var fram til 1975 direkte underlagt kirke- og undervisningsdepartementet, Kontoret for spesialskoler. Rektors nærmeste overordnede var byråsjef i departementet. Ved lovendringen i 1975 ble prinsippet om kommunalt ansvar for alle elever slått fast. Målet var integrering av alle elever. Men også departementet og Stortinget var av den oppfatning at forutsetningene for full integrering ikke var tilstede, og det ble gitt åpning for at staten fortsatt kunne drive skoler for spesialundervisning.

Etter lovendringen i 1975 hadde de statlige spesialskolene i Rogaland i en kortere tid felles styre. Etter hvert fikk den enkelte spesialskole, herunder Lindøy skole, eget styre. Det var 6 medlemmer i styret. Dette var foreldrerepresentant, representanter for de ansatte, representant fra departementet, skoleinspektøren og politisk oppnevnte representanter. Skolens styrer var sekretær for styret. Styret behandlet alle slags saker, men med hovedvekt på saker angående økonomi, ansettelse og permisjoner.

Boforhold

Fram til begynnelsen av 60-årene var elevtallet på Lindøy 30-35 elever. På midten av 60-tallet var elevtallet redusert til 24, og mot slutten av 70-tallet var elevtallet ytterligere redusert til 16. Senere i mandatperioden ble elevtallet ytterligere redusert. På den tiden det var 7-årig folkeskole, var det gutter fra 1. – 7. klasse som var elever på Lindøy. Etter innføring av 9-årig grunnskole var det kun elever i grunnskolens barnetrinn som bodde og gikk på skolen på

Lindøy. Fra midten av 1970-tallet ble dette utvidet til også å omfatte ungdomsskoletrinnet.

På Lindøy var det en hovedbygning, gymnastikkbygg, sløydebygg, to sjøhus, vaskehus, redskapshus, låve og to bolighus, "Sørhus" og "Sørvik", hvor ansatte bodde. I kjelleretasjen i hovedbygningen var det garderobe, felles toalett med "åpne båser", felles dusjrom, spisesal og kjøkken. I 1. etasje var det klasserom, dagligstue, to hybler og kontorer. I 2. etasje lå soveromsfløyen til guttene, vaskerommet og nattevaktrommet. Leiligheten til bestyrerfamilien var også i denne etasjen. På loftet var det garderobe for by-/fintøy og systue, samt hybler for ansatte.

Få av guttene har hatt kritiske bemerkninger til den bygningsmessige standarden. De av guttene som har uttalt seg om dette, har rettet fokus mot bruken av flermannsrom/sovesaler samt manglende muligheter for å låse døren til toalettene.

En gutt som var på Lindøy på første halvdel av 60-tallet, har fortalt at han bodde på rom sammen med 5 andre gutter og at sengene stod som i en militærleir. En annen gutt som var der på siste halvdel av 60-tallet, har fortalt at det var 4 sovesaler der. Han kom først på et rom der det var 8 gutter på ca. samme alder som han selv. Senere flyttet han inn på et rom med 10 andre gutter, hvor de fleste var endel eldre enn ham.

Alle guttene har fortalt at det ikke var dører på toalettene. Det var kun svingdører som ikke kunne låses. Dette bekreftes også av de ansatte.

Personellsituasjonen

I 1960 bestod personalgruppen på Lindøy av 10 ansatte. Personalgruppen var sammensatt av bestyrer, husmor (som var bestyrerens kone), kokke, hushjelp, 4 instruktører/fritidsledere og 2 lærere. Fra midten av 1960-tallet, økte lærerstaben med 1 stilling. Personalet bodde på Lindøy.

Utover på 1970-tallet økte bemanningen, og etter hvert bodde flere og flere av de ansatte i byen. En vesentlig forbedring i ferjeforbindelsen mellom by-øyene og fastlandet gjorde dette mulig.

I 1979 bestod personalgruppen av rektor, undervisningsinspektør, 3 lærere, 4 instruktører/fritidsledere, husmor, kokke, 7 internatasistenter, båtfører, kontorassistent, regnskapsassistent og renholdsbetjent på deltid.

Mens styrer/rektor bodde på Lindøy, var det én hvilende nattevakt der. Senere ble det to. Fra 80-tallet hadde rektor, undervisningsinspektør og internatleder bakvakt 1 uke hver.

Det var krav om at lærerne ved Lindøy måtte ha lærerutdanning og 1 år spesialpedagogisk utdanning for å få fast tilsetting. For miljøpersonalet var det ikke spesielle kompetansekrav før mot slutten av 1980-tallet. Instruktørene hadde gjerne praktisk kompetanse. Det var stillingsbeskrivelser til alle stillinger.

På 60-tallet foregikk undervisningen i to grupper som var inndelt etter barnas spesielle skolemessige behov. Da lærerstaben var blitt utvi-

det til tre, ble elevene delt inn i tre grupper med fast lærer og miljøarbeider tilknyttet hver gruppe. Fra 70-tallet hadde hver elev i tillegg sin faste kontaktperson blant de ansatte.

Tilsyn

I henhold til spesialskoleloven § 5 lå tilsynsansvaret for spesialskolene hos Direktøren for spesialskolene. I tillegg framgikk av § 7 at hver spesialskole skulle ha tilsatt en lege som ”fører tilsyn med sunnhetsforholdene”. Ved spesialskolene skulle det i medhold av lovens § 8 også være et tilsynsutvalg på 3 medlemmer. I ”Instruks for tilsynsutvalg ved Statens grunnskoler for spesialundervisning”, fastsatt 30. april 1952, stod det under pkt. 3 at ”utvalget skal føre tilsyn med de forhold på den enkelte skole som har betydning for behandlingen av elevene”. Her nevnes kontroll med undervisningslokaler, boforhold på elevhjemmene, fritidstilbudene og alle forhold som har betydning for elevene. Utvalget skulle også føre kontroll med eventuelle disiplinære forhold. Elevene hadde rett til å klage til tilsynsutvalget over forhold på skolen som de var misfornøyd med. Eventuelle klager skulle utvalget legge frem for rektor, slik at påklagede forhold kunne rettes opp. Dersom forholdet ikke ble rettet, skulle utvalget legge saken frem for styret og/eller departementet.

Tilsynsutvalget skulle møte uanmeldt minst 4 ganger i året. Det skulle føre møtebok og ved slutten av året sende rapport til departementet om virksomheten. I instruks for tilsynsutvalg ved Statens spesialskoler som ble fastsatt 14. januar 1972, framgikk det av § 3 bl.a. at til-

synsutvalget skulle møte på skolen, samlet eller ved enkelte medlemmer, minst 6 ganger i året uten å varsle på forhånd. Med andre ord økte kravet til møtehyppighet.

Av § 2 framgikk det bl.a. at utvalget skulle føre tilsyn med forhold som hadde betydning for elevenes velferd og trivsel og det skulle hjelpe til med å gjøre undervisningen og oppholdet på skolen trivelig for elevene.

Det fremgår av møteprotokollen for tilsynsutvalget for Lindøy skole at tilsynsutvalget hadde konstitueringsmøte på sosialkontoret i Stavanger i februar 1962. I Stavanger barnevernsmøtebok 1959-1961 står det (sak 60/59) at de den 14.02.59 hadde sendt skriv til Stavanger skolestyre med anmodning om å medvirke til at barnevernsmøte ble representert i tilsynskomiteen for Lindøy off. skole.

Av møteprotokollen for tilsynsutvalget for Lindøy skole går det frem at tilsynsutvalget har hatt både anmeldte og uanmeldte besøk ved Lindøy. Dette går også frem av årsrapportene som tilsynsutvalget har sendt til departementet. Møteprotokollen fra tilsynsutvalget for perioden 1962-1992 beskriver noe av det man var opptatt av ved Lindøy på den tiden. Tidlig i mandatperioden var utvalget opptatt av bl.a. orden og renslighet, den bygningsmessige standarden, kontroll av bankbøker og elevenes helsetilstand.

Etter hvert begynte utvalget også å ha samtaler bare med elevene og særskilte tema vedrørende driften ble tatt opp.

Fram til høsten 1992 var det en periode preget av stor aktivitet fra tilsynsutvalgets side. (Haugsgjerd, 1996) Fra 1985-1987 hadde de elevsamtaler hvor de enkeltvis eller i grupper tok opp ulike tema som bl.a. rutiner ved måltidene, disiplinære forhold og refselsler, mobbing og plaging, slåssing, grenser for ferdsel m.m. Også elevene selv tok opp emner. I samme periode var det møter mellom tilsynsutvalget og personalet, hvor de diskuterte mobbing, plaging av personalet og behandlingsstrategier, bl.a. bruk av sanksjoner under måltider.

Fra 1987 og utover i mandatperioden fikk elevsamtalene et noe annet innhold. (Haugsgjerd, 1996) Det ble snakket om den første tiden på Lindøy skole, om mobbing og plaging, stje-ling, sniffing, røyking og ukepenger. Under et uanmeldt besøk i 1989 tok elevene bl.a. opp med utvalget at toalettene var uten dører som kunne lukkes skikkelig. Utvalget tok opp forholdene med rektor. I samtale med de ansatte under et uanmeldt besøk i 1991 tok tilsynsutvalget opp bl.a. grensesetting og behandlingsstrategier i anledning påstått sexmisbruk blant elevene, en sak skolen hadde orientert tilsynsutvalget om året før.

Rektor III har fortalt om tilsynsutvalget for Lindøy skole. Dette var oppnevnt av departementet etter forslag fra skoledirektøren. I begynnelsen var det to tilsynsutvalg, ett kommunalt med ansvar for bygninger etc. og et statlig med ansvar for elevene. I det siste utvalget var det 4 medlemmer i tillegg til leder. I dette utvalget var det også oppnevnt egen foreldre-representant. Tilsynsutvalget kom både på an-

meldte og uanmeldte besøk. En tidligere ansatt har bekreftet at tilsynsutvalget jevnlig kom til Lindøy i den perioden han arbeidet der.

Granskingsutvalget har gjennomgått barnevernemndas protokoller i Byarkivet. Her fremgår at barnevernsnemnda i forbindelse med vedtak om søknad om plass for barn i spesialskole, samtidig oppnevnte tilsynsfører for barnet. Av yrke kunne disse tilsynsførerne bl.a. være sosialkurator, politibetjent, lærer eller fritidsleder. I intervju har en tidligere ansatt ved Lindøy fortalt at guttene hadde tilsynsførere, men at det slett ikke var alle som fikk besøk av sine tilsynsførere.

Når det gjelder legetilsyn, fremgår det bl.a. av årsmeldingen for 1954-1955 at skolen hadde fast lege, og det foreligger også legerapport for dette skoleåret. Det fremgår også bl.a. av årsmeldingene for 1954-1955 og 1966-1967 at skolens tannlege har sett over og behandlet samtlige elever.

Granskingsutvalget har fått opplyst fra rektor III at skolen hadde fast tilsynslege i den tiden han var ansatt der. De hadde også fast tannlege. Begge foretok årlige kontroller av barna.

To av guttene kunne huske at de ble tilsett av lege eller tannlege mens de var på Lindøy, mens andre barn ikke kunne huske dette.

En gutt fortalte at det kom ei helsesøster og vaksinerte guttene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget finner at tilsynet ved Lindøy skole har vært forskriftsmessig. Granskingsutvalget har funnet både møteprotokoll og årsrapporter for tilsynsutvalget for Lindøy skole. Tidligere ansatte har fortalt om tilsynsutvalgets virksomhet. I tillegg har barna hatt tilsynsfører, og skolen har hatt tilsynslege.

11.2 DEN PRAKTISKE OMSORGEN

Mat

Guttene granskingsutvalget har intervjuet, har i hovedsak gitt en positiv beskrivelse av maten på Lindøy. Maten er blitt beskrevet som vanlig norsk husmannskost. Til frokost var det brødmat og alminnelig pålegg som brunost og syltetøy. På søndag fikk de egg. Et par av guttene som bodde der på 70-tallet, har fortalt at pålegget ble rasjonert ut. Middag ble servert kl. 1400. En gutt har fortalt at til middag fikk de gjerne kjøtt, fisk eller kjøttkaker. Han husket at de om høsten spiste frukt fra hagen, og at de på lørdag fikk en slikkepinne og en tøres sjokolade. Til kveldsmat var det brødmat. En gutt har nevnt at kokken laget god grøt i helgene. En annen gutt har sagt at han husket spesielt pannekakene som ble servert til lunch før han skulle reise hjem på ferie.

Sosiale rammer og regler rundt måltidene

Når det gjelder bordskikk og de sosiale rammene omkring måltidene har granskingsutvalget fått noe ulike beskrivelser. Flere gutter har fortalt at de hadde felles måltider i matsalen. De sang for maten.

En gutt som bodde der på midten av 60-tallet, har fortalt at det skulle være rolig rundt bordet og at guttene ikke fikk prate sammen. En annen gutt som var der på slutten av 60-tallet, har fortalt at de kunne prate sammen rundt bordet. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har sagt at det var strengt i forhold til bordskikk og at de måtte sitte stille. De som ikke overholdt reglene fikk anmerkning, noe som kunne føre til at de ikke fikk permisjon. En gutt som var der på slutten av 70-tallet, har sagt at det ikke var andre regler enn at de viste alminnelig bordskikk.

To gutter som var der på 60-tallet, har fortalt at de ansatte spiste sammen med barna, men at de satt ved et eget bord. Gutter som var der senere i mandatperioden, har ikke kommentert dette.

Flere av guttene som har vært der både på 60, 70 og 80-tallet, har fortalt at de måtte spise opp maten. Flere barn har fortalt at dersom de ikke spiste opp middagen, kunne den bli servert om igjen til kvelds eller neste dag.

En tidligere ansatt har fortalt at de hadde faste tider for måltidene. Kom elevene ikke tidsnok til frokost, måtte de vente med å spise til neste måltid. Det var gjerne slik at de som kom for sent til frokost, også kom for sent på skolen. Derfor var det viktig å være nøye på tidene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det ikke har vært mangler ved kostholdet på Lindøy. På bakgrunn av det guttene har fortalt, legger

granskingsutvalget til grunn at det har vært allminnelig sunn og god mat ved skolen. Utvalget finner heller ikke grunn til å kritisere de sosiale rammene og reglene rundt måltidene.

Klær

Gjennom intervjuer med gutter og tidligere ansatte har granskingsutvalget fått noe informasjon om hvordan barna på Lindøy gikk kledd. Samtlige av guttene og de ansatte har fortalt at guttene hadde sine egne klær. De fleste av guttene har også fortalt at de fikk nye klær mens de var på Lindøy. En gutt som bodde der på midten av 60-tallet, har fortalt at det var en syddame som ordnet med klærne til guttene. Flere gutter har beskrevet kleslageret på loftet, hvor byklærne ble oppbevart. En gutt som var der på slutten av 80-tallet, har fortalt at han var med og kjøpte sine egne klær ”under tilsyn”.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

På grunnlag av intervjumaterialet legger granskingsutvalget til grunn at guttene på Lindøy har hatt gode og vanlige klær, og at de ikke har skilt seg ut i forhold til andre gutter på den tiden.

Skolegang og hjelp til lekser

På 50- og 60-tallet var det sentralt opptak til spesialskolene. Dette foregikk etter det rektor III har fortalt slik at styrerne på de ulike spesialskolene for barn med atferdsvansker var samlet i Oslo. Der ble barna fordelt til den skolen som ble vurdert som best for den enkelte. Det kunne f.eks. være ønskelig å plassere en elev borte fra miljøet på hjemstedet. På denne tiden

var det Direktøren for spesialskolene som avgjorde om barnet skulle opptas som elev i spesialskole. Etter dette var det en periode da Spesialskolerådet tok stilling til hvem som skulle opptas. Senere var det skoledirektøren som ble opptaksinstans, mens skolen hadde innstillende myndighet. Rektor II fortalte at det i all hovedsak var barnevernet som plasserte barn på Lindøy i hans tid. Rektor III fortalte også at de fleste elevene på 1960-tallet var plassert gjennom barnevernet, mens langt flere elever fra midten av 1970-tallet ble innsøkt via barnepsykiatrien. Det var allikevel skolestyret som formelt søkte om plass, etter initiativ fra PPT. Fra midten av 1980-tallet anslo han at ca. halvdel av elevene kom via barnepsykiatrien. Han sa imidlertid at dette i større grad var uttrykk for en systemendring enn en endring i elevmassen. Han mente at elevgruppen i all hovedsak var den samme, men det var en endring i hvilke instanser som var involvert forut for plassering. Videre fortalte han at skolen var kjent med grunnlaget for plasseringen.

Som tidligere redegjort for, foregikk undervisningen tidlig i mandatperioden i 2 og 3 grupper avhengig av lærerstaben. Fra rundt 1980 ble elevene delt inn i 3 grupper, hvorav 2 grupper på barneskoletrinnet og 1 gruppe på ungdomsskoletrinnet.

Skoledagen på Lindøy startet kl. 0830 og varte til i 1300-1400 tiden. Det var middag klokken 1400. Fra kl. 1500 var det et par timers arbeidstid/hobbyaktivitet. Fra kl. 1700 var det leksetime i klasserommet.

En gutt som bodde på Lindøy fra midten av 60-tallet, har fortalt at han ikke kan huske noe fra skolegangen på Lindøy. Han trodde at guttene var lite på skolen. En annen gutt som var der på midten av 60-tallet, har sagt at han ikke lærte noe på skolen. En gutt som var der i samme periode, har fortalt at han var flink på skolen.

Fra 70-tallet er det bare en gutt som har uttalt seg om skolen og han fortalte at han syntes lærerne var greie og at guttene fikk god hjelp.

Når det gjelder 80-tallet, har en gutt fortalt at han tror lærerne på Lindøy var frustrert over ham, at de så på ham som "dum". Han forstod gjerne det læreren forklarte på tavlen akkurat da, men like etterpå forstod han det ikke likevel og læreren måtte forklare det på ny ved pulten hans. Han opplevde at han lærte lite på Lindøy.

Når det gjelder leksehjelp, har en gutt som var der på midten av 60-tallet, fortalt at han ikke kunne huske at han fikk hjelp til lekser. To gutter som var der i samme periode, har sagt at fritidslederne hjalp dem med leksene.

En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at han ikke husket om de fikk hjelp til leksene.

En gutt fra begynnelsen av 80-tallet, har sagt at de kunne få hjelp med leksene, men at han ikke husket at han fikk det. En gutt som var der på slutten av 80-tallet, kunne ikke huske at han gjorde lekser i det hele tatt.

Tidligere ansatte ved Lindøy har fortalt at det var miljøpersonalet som hjalp guttene med leksene og at det var faste leksetider.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det ved Lindøy har vært et tilpasset skoletilbud, det har vært satt av fast tid til lekser, og guttene har hatt tilbud om hjelp med leksearbeidet.

Plikter og fritidsaktiviteter

Guttene som var på Lindøy på slutten av 50-tallet og på 60-tallet, har beskrevet at de bygget veier på øya, ryddet stein og luket i åkrene. Flere gutter sa at steinplukking var hardt arbeid.

En tidligere ansatt har bekreftet at guttene under styrer I utførte arbeidsoppgaver som steinplukking og vegbygging om ettermiddagene. Arbeidsoppgavene ble fordelt av styrer og fritidsleder mens guttene var samlet om ettermiddagen. Denne praksis med arbeid ble på 1970-tallet etterhvert avløst av andre fritidsaktiviteter.

To gutter som bodde der på 70- og 80-tallet, har fortalt at deres opplevelse var at jo verre karakterer de fikk, desto dårligere arbeidsoppgaver ble de satt til.

Ansatte har fortalt at guttene fikk opplæring i å holde orden på rommet sitt, og at dette var deres plikt. Guttene fikk 5 kroner i lommepenger, og gjerne litt ekstra hvis de skulle på kino.

Guttene har i liten grad fortalt om fritidsaktiviteter utenfor Lindøy. Noen av guttene har fortalt at de fikk dra til byen for å gå på kino. En gutt som var der på slutten av 80-tallet, har fortalt at han begynte på karatetrening, men ga seg da han etter et par ganger kom i trøbbel med en mann.

Flere av guttene har imidlertid beskrevet ulike fritidsaktiviteter de kunne bedrive på Lindøy, som fotball, bordtennis, sløyd, og sangkor. De kunne bade, fiske, plukke bær og oppleve dyrelivet på øya. Om vinteren kunne de gå på skøyter. En gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt at han syntes det var lite å gjøre på fritiden da han ikke var så interessert i skog og fiske. Tidligere ansatte har fortalt at fritidslederne primært skulle aktivisere guttene etter skoletid, gjerne gå turer ut i skog og mark, spille fotball og bygge hytter m.m.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært et variert fritidstilbud på Lindøy, og at guttene etter 1970 ikke lenger hadde tunge arbeidsoppgaver.

11.3 DEN FØLELSESMESSIGE

OMSORGEN

Opplevd trygghet, anerkjennelse og følelsemessig nærhet

I gjennomgangen av opplysningene om den omsorgen som guttene fikk på Lindøy er det noen beskrivelser og opplevelser som skiller seg ut. Disse skildringene kom enkelte ganger

sterkere frem i intervjusituasjonen enn det er mulig å gjengi i skriftlig form. Det er flere gutter som har beskrevet fortvilelse og en overveldende følelse av ensomhet og maktesløshet idet de ankom Lindøy. Spesielt når de så båten gjøre vendereis mot byen, gjerne med mor eller andre foresatte på dekk. Det er gutter som har beskrevet at de følte seg innestengt på Lindøy. Det er gutter som har fortalt om års fravær av omsorg, fortrolighet og fysisk nærhet til voksne.

Når det gjelder selve ankomsten til Lindøy har flere gutter, blant annet en gutt som var der på midten av 60-tallet, fortalt at de ikke fikk noen kontaktperson å forholde seg til blant personalet. En gutt som var der på slutten av 60-tallet, har fortalt at moren fulgte ham til Lindøy. De ble tatt godt imot, men da moren skulle reise, hoppet han ombord i ferja, slik at denne måtte kjøre inn igjen. Han rømte flere ganger fra Lindøy. Han benyttet enhver anledning til å komme seg derfra. Hvis de var på kino stakk han av. Han stakk som regel hjem, selv om han visste at de ville komme og hente ham der. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, beskrev den dagen han kom til Lindøy som den verste dagen i sitt liv.

En gutt som var der på begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at han syntes det var fælt da moren dro fra Lindøy og han selv ble igjen der. Han følte at foreldrene ikke ville ha ham lenger.

En gutt fra siste halvdel av 80-tallet, har fortalt at han ikke likte seg på Lindøy og at han benyttet enhver anledning til å forsøke å

nyttet enhver anledning til å forsøke å komme seg derifra. To gutter som bodde der på slutten av 80-tallet, har begge fortalt at trodde de først kunne se hvordan de syntes det var å være på Lindøy og at de kunne dra hjem hvis de ikke trivdes. Den ene gutten, som har sendt sitt skriftlige bidrag til granskings-utvalget, har sagt at han følte seg lurt av barnevernet. Han stakk av på så og si alle byturene, da han ikke orket smerten ved å være der. Den andre gutten beskrev øyeblikket da moren tok båten fra Lindøy, og han selv stod igjen på kaien. Han sa at ”fra den dagen endret verden seg”. På Lindøy var det den sterkeste rett som gjaldt, og han opplevde mye juling, mobbing og angst.

Flere gutter har fortalt om fravær av følelsesmessig omsorg og nærhet. En gutt som bodde der på midten av 60-tallet, har fortalt at han ikke hadde noen voksne han kunne forholde seg til eller som han opplevde nærhet fra. Han beskrev spesielt en episode da han holdt på å drukne nede ved brygga. Han skulle lære å svømme, men hadde glemt hvordan han skulle gjøre det og gikk under vann. Kameraten hans stupte uti og reddet livet hans. Han var redd etter denne hendelsen og hadde behov for å snakke med noen voksne, men på Lindøy var det ingen han kunne gå til med det han hadde opplevd.

En annen gutt som var der på slutten av 60-tallet, har fortalt at han ikke hadde noen voksne å gå til når han var lei seg. En gang hadde han kuttet seg i fingeren på båndsgen. Han torde ikke si det til noen andre enn en av mede-

levene. Denne lurte seg inn og hentet plaster til ham.

Noen gutter har imidlertid fortalt at de fikk et nærmere forhold til enkelte av de ansatte. En gutt som bodde der på midten av 60-tallet, har fortalt at guttene gjorde lite sammen med de voksne. Han fikk imidlertid god kontakt med og et tillitsforhold til vaktmesteren. De snakket mye sammen, om alt mulig. Han følte at vaktmesteren var som en far for han. Til vaktmesteren fortalte han at han ønsket å dra til sjøs og bli kokk når han ble stor.

En annen gutt som var der i samme periode, fortalte at bestyrerens kone tok seg litt ekstra av de minste barna og satte dem til lettere husarbeid istedenfor tungt arbeid ute. I tillegg syntes han at fritidslederen var grei, fordi han arrangerte fiskekonkurranser for barna.

En gutt som bodde på Lindøy på 70-tallet, har fortalt om at han en gang fikk være med ei jente som arbeidet på Lindøy hjem til Hardanger om sommeren. Da følte han at han fikk omsorg. Han husket et tilfluktsted på loftet på Lindøy hvor han gikk når han hadde behov for å grine. Han undret seg over at ingen spurte hvorfor han rømte så ofte.

En annen gutt som var der på slutten av 70-tallet, har fortalt at han ikke hadde noen voksne han kunne gå til for å snakke om vanskelige ting. Han sa at han var mye alene, lengtet hjem og at han sniffet endel for å ”komme seg bort”.

Så sent som på 80-tallet gjentar denne typen skildringer seg. En gutt som var der på begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at han ikke kunne huske at noen laget noe kos, leste høyt eller spilte spill med guttene. Han rømte til hestene. Han mente det var for mange voksne å forholde seg til for barna på Lindøy. Barna hadde ingen spesielle å knytte seg til, han følte de voksne ble som vakter. Tre gutter som også bodde der på slutten av 80-tallet, har gitt lignende beskrivelser.

En gutt har fortalt hvordan han savnet sin mor hele tiden. Han opplevde at han ikke hadde noen voksne å snakke med om dette savnet. For ham var Lindøy bare en oppbevaringsplass, og han sniffet endel mens han var der.

En gutt som har sendt sitt skriftlige bidrag til granskingsutvalget, har fortalt at han følte de ansatte fikk lønn for å passe en flokk sauer.

En gutt som bodde på Lindøy over en 4 års periode på 1980-tallet, har fortalt at han ikke hadde tillit til noen av de voksne eller følte han kunne snakke med noen av dem. Han hadde ingen å sitte på fanget til. Det var ingen som var opptatt av hvordan han hadde det, de ansatte hadde kun fokus på hvordan han skulle oppføre seg. Det var ingen som diskuterte fremtidsplaner med ham. Han tenkte kun på at en dag skulle han slippe å være der. Han beskrev ett unntak. Ved leggetid kunne han få en godnattklem fra en av de kvinnelige internatassistentene, og hun bredte dyna over ham. Men det var likevel utenkelig for ham å fortelle henne noe som helst, hun var jo jente, og hvis det var

noe som skulle ordnes opp i, så måtte det gjøres av en mann. Guttene på Lindøy hadde ikke respekt for damer. Han kunne huske hvor dårlig samvittighet han fikk hvis han var stygg i munnen med noen som var hyggelig mot ham. Det var en kvinnelig ansatt som hadde et spesielt ansvar for ham. Han husket også en mannlig ansatt, som han var livredd, men som samtidig ordnet opp hvis han så at noen av guttene var stygge mot hverandre. Denne gutten oppsummerte sitt opphold på Lindøy med at det ikke bare var det at omsorgen var fraværende, men at sikkerheten hans heller ikke ble ivare tatt. Han sa at guttene var fritt vilt, med mobbing, fysisk og seksuell vold mellom barna. Han følte at han var alene i verden på Lindøy.

En tidligere ansatt fremhevet at de var for få ansatte i forhold til elevtallet, og at han følte at de ansatte ikke hadde tid nok til å skape nære relasjoner til alle guttene. Han fortalte at det kunne være vanskelig å møte den enkeltes gutts behov for individuell oppfølging og kontakt. Det var likevel situasjoner som han beskrev som "gyldne øyeblikk" da kontakten mellom han og guttene ble nær. Videre beskrev han kona til styrer I som "et enestående menneske som snakket mye med guttene og tok seg godt av dem."

Rektor III har fortalt at de la vekt på at personalet skulle være ute blant elevene og at de la vekt på at ulike spørsmål skulle kunne tas opp åpent. Som et ledd i dette hadde de en samling hver dag etter middag hvor de ansatte og guttene var samlet. Det hendte ofte at guttene da tok opp saker de ville diskutere.

En lærer på begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at barna fikk tildelt primærkontakt da de kom til Lindøy. Disse primærkontaktene skulle være voksenpersoner som barna kunne henvende seg til. Problemet var at primærkontaktene arbeidet skift, slik at det kunne gå lang tid mellom hver gang de var på jobb. Han sa at han så at mange av guttene følte sorg og savn, og at flere var urolige for hvordan de hjemme hadde det. Han fortalte at på Lindøy var ikke hovedpoenget hvordan guttene hadde det, men at de skulle tilpasse seg.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at mange av guttene som har bodd på Lindøy på 60-, 70- og 80-tallet har opplevd mangel på individuell følelsesmessig omsorg. Barna opplevde i liten grad at noen "brydde seg" om hvordan de hadde det både på internatet og på skolen. De nære og fortrolige relasjonene mellom ansatte og barn ble av barna beskrevet som tilnærmet ikke eksisterende. Skolens målsetting for disse guttene fremstår i hovedsak å ha handlet om at guttene skulle få gjennomført sin skolegang og å regulere guttenes adferdsmønster.

Når en tar i betraktning at institusjonen hadde ansvar for barnas livssituasjon på heldøgnsbasis, og at guttene ofte var langt hjemmefra, er det kritikkverdige at en ikke prioriterte denne omsorgen mer.

Forholdet mellom barna

De fleste guttene har fortalt om forholdet mellom elevene. Flere har beskrevet at tilværelsen

kunne være spesielt vanskelig for de sist ankomne, og for de yngste guttene på Lindøy. Opplevelsen var at det var den sterkeste rett som gjaldt, og at de voksne ikke gav guttene tilstrekkelig beskyttelse.

En gutt som har sendt sitt skriftlige bidrag til granskingsutvalget, og som har vært på Lindøy på begynnelsen av 60-tallet, har beskrevet at han ble voldtatt av gutten i nabosenga. Denne gutten var dobbelt så stor som han, og gikk for å være den tøffeste i gjengen. De andre guttene på rommet hørte hva som skjedde. Overgrepene gjentok seg i flere uker. Han skrev at han etter noen måneder ble som de andre i det "syke" miljøet, og at han på en måte hadde begynt å "like" det.

En gutt som bodde på Lindøy på 60-tallet, har beskrevet et hierarki der de eldste barna regjerte over de yngste.

En annen gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt at han følte seg uforberedt på oppholdet på Lindøy, og at en del av de eldste guttene var svært tøffe overfor de yngste. Han fortalte at når det kom nye elever, satte de eldste seg i respekt og gav dem juling med en gang. Han selv hadde en to år eldre kamerat som ikke var redd for noen. Kameraten beskyttet ham overfor de eldre guttene. Når kamera ten ikke var der, benyttet de eldre guttene situasjonen til også å gi ham juling. Han ble også utsatt for seksuelle overgrep fra noen av de eldre guttene på Lindøy. Det startet da han flyttet fra en sovesal med jevnaldrende gutter til en sovesal med eldre gutter. Han forstod

aldri hvorfor han ble flyttet. Han fortalte at de yngre guttene ble misbrukt av noen få av de eldre guttene. Det kunne skje hver kveld, og han sa at misbruket bestod i "hele pakken". Han fortalte at det var ingen voksne som la seg opp i det som skjedde. Han hadde tenkt at nattevaktene som åpnet dørene og så de yngste springe fra seng til seng måtte ha forstått hva som foregikk. Nattevaktene sa bare at guttene måtte holde seg i sine egne senger. Han fortalte at det skjedde seksuelle overgrep ute også. Det var spesielt en gutt som misbrukte ham, og overgrepene skjedde i en hytte ved stranden. Han følte han måtte være på vakt ovenfor denne gutten hele tiden. Han sa at han følte at han ikke hadde noen voksne han kunne gå til med redselen.

En gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt at han ble misbrukt av de større guttene på rommet. Han var liten av vekst og ble truet med juling. Han gav ikke beskjed til de voksne. En gutt som var der i samme periode, har sagt at han følte det var et hardt miljø blant guttene, og det foregikk mye mobbing. Det var de største guttene som bestemte. Han kunne ikke huske at det var mye slossing guttene imellom, men han ble mye mobbet. Videre beskrev han toalettene på Lindøy, med bare "åpne båser", uten dører det gikk an å låse. Dette benyttet noen av de eldre guttene seg av ved at de kom inn når han var der. Han fortalte at han ved en anledning ble seksuelt misbrukt av en av de store guttene der. Den samme gutten "prøvde seg" på ham da han bodde på 8 manns rom også.

En gutt som har bodd på Lindøy på begynnelsen av 70-tallet, har fortalt om Lindøy som et helvete helt til han selv ble en av de store guttene der. Han husket spesielt en stor gutt, som allerede andre dagen han var der tok ham med til ei hule og forklarte at det var han som bestemte. Senere ble han over en lang periode utsatt for seksuelle overgrep, hovedsakelig fra denne gutten.

En gutt som var der på slutten av 70-tallet, har på den annen side beskrevet forholdet mellom barna som ganske bra, selv om det var en del slåsskamper dem imellom.

En gutt som var der fra begynnelsen av 80-tallet, har også fortalt om mange slåsskamper guttene imellom. Han opplevde det som om de voksne ikke brydde seg, og at de kun var opptatt av at guttene ikke skulle rømme. Han selv hadde blitt seksuelt misbrukt av tre andre gutter på rommet sitt. Han mente det var slik på de andre rommene også. Han fortalte om dette til noen av de ansatte, men det ble ingen reaksjoner. Han fortalte at han skammet seg over det som foregikk, og at han trakk seg mer og mer tilbake.

En gutt som bodde på Lindøy siste halvdel av 80-tallet, har fortalt at det var den sterkeste rett som gjaldt. Han ble selv misbrukt av flere av de større guttene, og spesielt av en. Denne gutten kunne binde de yngre guttene fast til trærne før han misbrukte dem seksuelt. Han fortalte det aldri til noen.

En gutt tok opp med de ansatte at det foregikk seksuelt misbruk på Lindøy. Dette ble da tatt opp på et møte på skolen, men ingenting skjedde. Han sa at de voksne ikke fulgte med på hva guttene foretok seg. På den måten kunne det bli fritt spillerom for overgrep uten at de voksne ville oppdage det. Ingen av guttene snakket med hverandre om hva som foregikk.

En gutt som har sendt sitt skriftlige bidrag til granskingsutvalget, har fortalt at han på siste halvdel av 80-tallet bodde på Lindøy. Han var 10 år gammel, og var den yngste gutten da han kom. Det var et sterkt hierarki der, og han ble mye mobbet av de eldre guttene. Han følte at de ansatte så gjennom fingrene med det. Han har fortalt at han ble holdt av to medelever og seksuelt misbrukt. Da han fortalte det til de ansatte trodde de ikke på ham. En stund etterpå ble han sendt til en psykolog, men det virket ikke som om de ansatte ønsket å høre om det som hadde skjedd. Han fortalte også at han nesten daglig ble truet av de eldre guttene til å gjøre gale "Emil-ting". Dette mente han hadde resultert i at han som ungdom og voksen, ble svært voldelig.

En gutt som bodde på Lindøy på slutten av 80-tallet, trakk frem at det var den sterkeste rett som gjaldt. Det forekom både fysisk og seksuell vold mellom barna. Han hadde rom mellom nattevakten og den avlåste delen av huset. Han ble plaget og mobbet av de større guttene. Hver eneste kveld var han redd for hva som kunne skje med ham neste morgen. Han sa at han syntes det nesten var bedre at han ble plaget én dag, for da var det mer sannsynlig at de

tok noen andre neste dag. Han ble misbrukt seksuelt på loftet. Det paradoksale med overgrepet var at han faktisk fikk "beskyttelse" av gutten som forgrep seg på ham. Han har hatt mye skamfølelse for dette i ettertid.

Han fortalte også om en episode som skjedde på fotballbanen, ca. halvannet år etter at han kom til Lindøy. Han følte han hadde blitt hånet og ydmyket av de andre guttene over lang tid, og det toppet seg da en av guttene spyttet på ham. Det "kokte over" for ham, og han tok en kjepp og slo til denne gutten i ansiktet. Han fortalte at han hadde vært redd så lenge og at han nå fikk utløp for redselen og sinnet sitt. Etter denne hendelsen hadde han konstant gått og ventet på "hva skjer nå", "hvem sitter i garderoben nå", slik at han hele tiden passet på hvem han gikk bak i matkøen og hele tiden analyserte kroppspråket til de andre guttene. Det som faktisk skjedde, var at han etter denne episoden ikke lenger var hakkekyllingen hele tiden. Han fikk heller ingen reaksjon fra de voksne etter denne episoden. Han tror de ansatte forstod reaksjonen hans.

De eneste gangene han følte seg helt trygg, var under ettermiddagsaktivitetene. Han følte seg også trygg hvis han fikk sitte på loftet og lese. Da var døren låst fra utsiden, og han fikk sitte i fred. Ellers kunne han også slappe av når han jobbet på kjøkkenet. Da var det gjerne bare en voksen og ham selv der, og han var trygg på at det ikke skjedde noe.

Rektor II har fortalt at han ikke opplevde mye mobbing mellom barna. Han sa at 14-15 åring-

ene ikke viste noe initiativ til å ta kommandoen over de minste. Det kom aldri opp noen saker med seksuelle overgrep mens han var der. Dette var ikke et samtaleemne på den tiden, og det var heller ikke i deres tankegang at sånne ting kunne skje. Han mente at dersom det hadde skjedd, måtte det ha skjedd i det skjulte. På den annen side kunne han ikke utelukke at det faktisk hadde skjedd all den tid guttene var mye overlatt til seg selv. Seksualitet var ikke noe man snakket med elevene om. Det var enda den gamle tradisjonen som rådde, fortalte han.

Rektor III har fortalt at de la vekt på at guttene skulle være i aktivitet, og at de skulle bruke krefter og energi på positive aktiviteter. De la også vekt på at personalet skulle være ute blant elevene. Han fortalte at guttene stort sett gikk ganske godt sammen, men at det forekom episoder. Miljøet mellom guttene kunne forandre seg fra ett år til et annet avhengig av sammensetningen i elev- og personalgruppen. De ansatte la vekt på at saker skulle tas åpent opp, og som ledd i dette hadde de en felles samling hver ettermiddag der både elever og ansatte kunne ta opp dagens hendelser. Rektor III nevnte en sak som ble tatt opp av elevene i 1990. Denne saken gjaldt et seksuelt overgrep som hadde forekommet mellom gutter i dusjen. Dette ble tatt alvorlig fra de ansattes side. Styreleder og ekstern rådgiver ble koblet inn, og det ble snakket med elevene samlet og enkeltvis om denne hendelsen.

En tidligere ansatt har fortalt at han ikke kjente til seksuelle overgrep mellom guttene på Lindøy, med unntak av ett tilfelle av seksuell om-

gang mellom noen av guttene på 90-tallet. Han kunne allikevel ikke utelukke at det kunne ha skjedd flere ganger uten at han visste om det.

En annen ansatt som arbeidet på Lindøy på begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at det blant barna var den sterkeste rett som gjaldt. Det var de eldste guttene som bestemte. Han selv hadde verken sett eller hørt om fysiske eller seksuelle overgrep i den tiden han hadde arbeidet der. I ettertid har han imidlertid fått vite at et barn som var plassert på Lindøy på 90-tallet, hadde vært utsatt for seksuelle overgrep av eldre gutter. Han hadde fått bekreftet guttens historie fra to andre gutter som bodde på Lindøy på samme tid.

I årsmeldingen fra tilsynsutvalget for 1991 fremgår det at utvalget, ved et uanmeldt besøk 12. februar 1991, i møte med rektor og andre ansatte hadde samtale om bl.a. behandlingsstrategi i anledning seksuelt misbruk blant elevene. Disse samtalene står ikke nærmere omtalt i årsmeldingen.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

I institusjoner hvor mange gutter i ulike alder bor sammen, er det etter granskingsutvalgets oppfatning, ikke til å unngå at det vil forekomme mobbing og fysiske markeringer guttene imellom. Utvalget legger til grunn at en stor del av guttene som bodde på Lindøy på 60-, 70- og 80-tallet ikke har opplevd tilstrekkelig tilsyn fra de voksne. Noen gutter som kom til Lindøy har vært utsatt for seksuelle overgrep fra de eldre guttene uten at personalet

ble oppmerksomme på dette. Skolens manglende opptatthet og oppfølging av guttenes interne gjengkultur og de konsekvenser det fikk for den hierarkiske strukturen, der de eldre guttene kunne forgripe seg på de yngre, må betegnes som kritikkverdig.

Den trygghet og beskyttelse som særlig de yngste guttene ville ha behov for, er blitt beskrevet som nesten fraværende.

De to første tiårene av mandatperioden var det liten oppmerksomhet rundt problemet seksuelle overgrep. Utvalget vil derimot framheve at på 80- og 90-tallet var det å være oppmerksom på at denne type overgrep kunne skje, en del av det faglige arbeidet med barn på institusjon. Fra 1991 foreligger det også dokumentasjon på at ledelsen og tilsynsutvalget ved skolen søkte ekstern bistand etter at skolen hadde blitt gjort oppmerksom på forekomst av seksuelle handlinger mellom noen av guttene.

Kontakt med familien

Rektor III har fortalt at det var ønskelig at guttene besøkte familien sin i skoleferiene. Fram til 1975 var internatet på Lindøy åpent hele året. Etter 1975 var internatet stengt, slik at barna måtte reise andre steder, fortrinnsvis hjem til foreldrene. En ansatt som arbeidet på Lindøy på begynnelsen av 80-tallet, fortalte at det aldri ble vurdert hvorvidt det var heldig for guttene å bli sendt hjem i skoleferiene. Mange av guttene hadde ikke lyst til å reise hjem, og mange av dem hadde det vanskelig da de kom tilbake etter ferien.

Flere av guttene har fortalt at de reiste hjem til familien sin i feriene. En gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt at han var på Lindøy også i feriene. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, sa at det var vanskelig i feriene fordi familien hans fungerte så dårlig, og det endte med at han ruset seg. En gutt som var der på slutten av 80-tallet, har fortalt at han var hjemme i feriene, men at det sjelden gikk bra.

Ingen av guttene har gitt uttrykk for at de særlig ofte hadde besøk av familien sin. De av guttene som kommenterte dette, sa enten at foreldrene aldri besøkte dem eller at de, stor sett mor, besøkte dem én gang. En gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt at moren og søsteren kom på besøk en gang mens han bodde på Lindøy. Faren kom aldri. Etter det han kunne huske var det sjelden foreldre på besøk på Lindøy. Noen av guttene hadde foreldrene sine på andre kanter av landet.

En annen gutt som var der i samme periode, har fortalt at moren hans besøkte ham én gang mens han var der. Søsknene kom aldri på besøk. Han følte det ikke var så populært at foreldrene kom på besøk. Brev han skrev, ble sensurert. I dette la han at han ikke fikk skrive brev til moren uten at de voksne leste gjennom brevet på forhånd og kontrollerte at det ikke stod noe ufordelaktig om Lindøy der. Han fortalte at dersom det ble avdekket at guttene hadde skrevet noe ufordelaktig, ble brevene ikke sendt.

En gutt som var der siste halvdel av 80-tallet, har fortalt hvordan han savnet moren sin, men at hun bare var på besøk én gang. Søsteren hans var aldri på besøk. En gutt som bodde der på slutten av 80-tallet, har fortalt at Lindøy en gang arrangerte noe for foreldrene, og da var moren hans der. Ellers var det ikke vanlig at foreldrene kom på besøk på Lindøy.

Rektor III beskrev de årlige foreldresamlingene som skolen arrangerte. Skolen betalte da for reise og opphold for foreldrene. Rektor III sa at disse arrangementene var vellykkede. Han sa at kontakten mellom foreldre og skolen ellers, ofte kunne bli noe tilfeldig og overfladisk.

Guttene kan i ulik grad huske feiringer på Lindøy. Ingen av guttene har sagt at de husker bursdagsfeiringer. En gutt har sagt at den eneste festen han kunne huske, var den gangen i året da Stavanger Aftenblad kom. Da fikk barna Cola, og det ble satt opp hinderløype. En annen gutt har sagt at den eneste feiringen han husker, var da det kom en delegasjon fra byen. Da ble det lagt på hvite duker og servert god mat. Besøket var annonsert i forveien. Han visste ikke hvem som var med i denne delegasjonen.

De fleste av guttene reiste hjem til jul.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at guttene som bodde på Lindøy hadde liten kontakt med familien. De fleste guttene reiste hjem i skolens ferier, mens noen få kunne bli værende på

Lindøy. En tidligere ansatt har vist til at det ikke i tilstrekkelig grad ble vurdert hvorvidt det var heldig for guttene å bli sendt hjem i skoleferiene, og at en del av guttene hadde det vanskelig når de kom tilbake. Granskingsutvalget finner det uheldig at det ikke i større grad ble vurdert og tatt initiativ til andre løsninger for noen av guttene i skolens ferier.

11.4 ADFERDSREGULERING OG STRAFF

Adferdsregulering og fysisk straff

I årsmeldingen fra Lindøy skole 1954-1955 oppgis noen av grunnene til elevenes opptak på skolen til å være tyverier, tyverier i forbindelse med andre forseelser, forsømt oppdragelse og dårlige forhold i heimen, store tilpasningsvansker, hærverk og utukt. I årsmeldingen fra 1966-1967, oppgis noen av grunnene for opptaket å være tyveri, sykdom i hjemmet, adferdsvansker og skoleskulk.

Av straffeprotokollen fra 1941-1956 ser det ut til at det var to reaksjonsformer som var vanlig på denne tiden, ”tap av fritid” og ”gardsplass”. ”Gardsplass” var at elevene fikk et avgrenset område de skulle oppholde seg på, og da i nærheten av hovedbygningen. Av karakterprotokollene fra 1959-1966 og 1967-1972, går det frem at Lindøy hadde månedlige oppsummeringer på elevenes oppførsel. 1 var den beste karakteren og 5 var den dårligste karakteren. Gode karakterer førte til fordeler, mens dårlige karakterer førte til det motsatte. I tillegg til tallkarakteren som elevene fikk, kunne det

også være nevnt en praktisk oppgave som skulle utføres, en form for ”straffearbeid”.

I 1959 kunne for eksempel rømning kvalifisere til søndagshjelp på kjøkkenet. I 1962 kunne banning, egling og bråk kvalifisere til utearbeid. Fra 1962-63 forekom det, med få unntak, ikke lenger ”straffearbeid”. Guttene fikk fra da av bare tallkarakterer. (Haugsgjerd, 1996). Noen av guttene har beskrevet dette karaktersystemet.

En gutt som var der på midten av 60-tallet, har fortalt om karakterene som gikk fra 1 – 5, der 1 var best. Karakterene gjaldt skole, oppførsel og adferden ellers. Hver fredag kveld leste styrer I opp karakterene. Han pleide da å peke på de guttene som hadde fått dårlige karakterer. Tallkarakterene 4 og 5 kunne medføre tyngre og dårlige arbeidsoppgaver for guttene, for eksempel veibygging, mens 1’erne kunne få dagstur til Stavanger. En annen gutt fra samme periode mente å huske at barnas oppførsel ble vurdert hver 14. dag. Tallkarakterene 1,75-2 var gode karakterer, mens 3-3,25 var dårlige. Han lå stort sett på 3 – 3,25. Dersom han bannet til en fritidsleder, gikk det ut over karakterene. Karakterene hadde betydning for hvilke arbeidsoppgaver de ble satt til, hvor langt bort fra huset de fikk lov til å gå i fritiden, eller om de måtte være på rommet sitt.

Fire gutter som har bodd på Lindøy på 60-tallet, har fortalt om fysiske avstraffelser. En gutt som bodde der på begynnelsen av 60-tallet, har fortalt om en gang han og tre andre rømte fra Lindøy. De ble tatt av politiet, og da

de kom tilbake til Lindøy, ble de slått med flat hånd over ørene og kinnene. ”Stikkelsbærgrøten med melk hadde stått i tallerkenen og ventet på rømningene i tre dager” sa han. Melken var blitt sur, og da han nektet å spise den, fikk han fjeset trykket ned i grøten.

En gutt som bodde der fra midten av 60-tallet, har fortalt at de fikk bank av styrer I hvis de gjorde noe galt.

En annen gutt fra samme periode, kunne huske en gang da en av fritidslederne slengte ham bortover isen om vinteren på grunn av noe galt han hadde gjort.

En gutt fortalte at alle guttene hadde respekt for styrer I. De som sa ham imot, fikk straff. Da kunne de bli tatt hardt i nakken. Han vred tommelen rundt når han tok dem i nakken, slik at de fikk merker etter det.

På Lindøy var det regler guttene måtte overholde, bl.a. var det grenser for hvor de kunne gå og oppholde seg på øya.

En gutt fortalte om en episode da han og kameraten hadde gått utenfor grensen og vært i åkeren og tatt gulrøtter. Da kom styrer I og jaget dem tilbake med en stokk. Etterpå fikk de føle tommelen hans i nakken.

Gutter som var elever ved Lindøy på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet, har også fortalt at det hendte de ble straffet fysisk. To gutter har fortalt om fysiske avstraffelser, bl.a.

slag med flat hånd og de ble tatt i øret dersom de f.eks. ikke fulgte med i timen eller bannet.

Ansatte har fortalt at inndraging av goder var en vanlig straffereaksjon. De brukte ikke fysiske avstraffelser. Granskingsutvalget har fått beskrevet et ”prikkesystem”, hvor guttene fikk anmerkning i boka hvis de hadde gjort noe galt, for eksempel bannet. Dersom en gutt hadde fått fem prikker, kunne dette resultere i at han ikke fikk helgepermisjon. Lærerne var veldig strenge med at de ikke skulle fire på dette regelverket.

En tidligere ansatt som arbeidet der fra midten av 60-tallet og til litt ut på 90-tallet, har fortalt at dette prikkesystemet ikke fungerte særlig godt. Det ble da også avvirket. Noen ganger, mens styrer I var på Lindøy, måtte elevene inn til ham hvis de hadde gjort noe galt. Den tidligere ansatte fortalte at han selv noen ganger hadde måttet ”sitte” på elever for å roe dem ned, men det var aldri lov å slå elevene.

Måten skolen har møtt uønsket adferd hos elevene på, synes å ha variert med de ulike rektorene i perioden. Rektor II har fortalt at han var opptatt av å møte guttene med positiv innstilling. Han ville gi dem tid, han ville stole på dem og vise dem tillit. Han ønsket ikke å være en rektor som elevene ble sendt til som straff. Hvis guttene sloss, skuldet dette skværes opp med en gang. Han ønsket ikke at hendelsene skulle komme inn i noen rapporter, og heller ikke at slike hendelser skulle tas opp på personalmøtene. Han var opptatt av at uønskede hendelser ikke skulle gis for mye oppmerk-

somhet. Han fortalte at guttene etter hvert ble veldig frimodige, og at andre reagerte på dette. I ettertid mente han at han kanskje var litt blåøyd i denne måten å møte guttene på.

Rektor III har fortalt at han ikke delte den tidligere rektorens syn på hvordan barn med atferdsvansker skulle behandles. Han var opptatt av at det skulle ligge en felles ideologi som grunnlag for arbeidet med elevene, både på skolen og i fritiden. Omsorg, involvering og kjærlighet var nøkkelbegreper. Han var også opptatt av at tilværelsen på Lindøy skulle være ordnet og strukturert, slik at guttene skulle oppleve en forutsigbar hverdag. Han var videre opptatt av at elevene skulle utvikle kunnskap, ferdigheter og kompetanse, og gjennom dette få troen på seg selv.

Sniffing var et problem på 1970-tallet, og dette ble tatt svært alvorlig. Han sa videre at det ikke var så mange regler på Lindøy. Det viktigste var at barna lærte vanlig folkeskikk. Det var røykeforbud, men de voksne visste at noen av guttene likevel røykte. De voksne fulgte heller ikke etter dem ut i skogen hvis de sneik seg vekk for å røyke. Hvis de imidlertid kom over dem mens de røykte, ble det reagert. Reaksjonen var at gutten ble snakket med og kanskje også kunne få ”bynekt”. Hvis noen hadde snakket mens de var i byen, kunne de bli straffet ved å få ”permnekt”.

En tidligere ansatt ved Lindøy på begynnelsen av 80-tallet, gav uttrykk for at han mente at adferdsavvikene til mange av guttene i stor grad var av psykisk karakter, og at guttene nok kun-

ne ha profittert på behandling fremfor opphold i spesialskole. Den ”pedagogiske ideen” på Lindøy var at det var viktig at barna skulle tilpasse seg og bli like hverandre. Dersom noen av de ansatte tok opp at de syntes at noen av guttene som ble plassert på Lindøy ikke passet der, ble de møtt med at det var en forutsetning at skolen skulle takle alle typer problemer. De fleste guttene på Lindøy var plassert av barnevernmyndighetene. Han mente at det kun var et fåtall av guttene som var plassert der av skolemyndighetene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har forekommet fysiske avstraffelser på Lindøy både på 60-, 70- og 80-tallet. Hver for seg fremstår episodene med fysisk straff kritikkverdige, men hensett til relativt få kilder finner granskingsutvalget ikke grunnlag for å konkludere med at slike avstraffelser har vært vanlig.

Granskingsutvalget finner det godtgjort at skolen hadde et reaksjonssystem for uønsket adferd, som bestod i å ta bort goder, fremfor å tilføre onder.

11.5 SEKSUELLE OVERGREP

Granskingsutvalget har mottatt to historier om et påståtte seksuelle overgrep fra ansatte. Granskingsutvalget finner det vanskelig å kunne vurdere forholdene nærmere. Ingen ansatte har hatt kjennskap til seksuelle overgrep ved Lindøy.

12 RAMSVIK SKOLE

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Granskingsutvalget har intervjuet 9 tidligere elever og 2 tidligere ansatte ved Ramsvik skole. Granskingsutvalget har gjennomgått arkivmateriale fra byarkivet. Videre har utvalget gjort bruk av et hefte "Grunnskolen i Stavanger, rådmannen september 1990".

12.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

I Ramsvik ble det fra 1952 frem til utgangen av 1966 drevet en atfØringsskole for yrkesvalghemmede. Skolen sorterte under sosialdepartementet, mens bygningene var eid av Stavanger sanitetsforening. Da skolestyret ble kjent med at atfØringsskolen skulle nedlegges, reiste spørsmålet seg om å gjøre bruk av bygningene til spesialskole. Bakgrunnen var et

Økende behov for plasseringsmuligheter for barn og unge med tilpasningsvansker.

Eiendommen som var på ca. 40 dekar og lå til sjØen med båthus og badeplass, hadde internat med 54 sengeplasser og tilleggsrom, og egen skolebygning med klasserom, verksteder osv. Det var alminnelig enighet om at eiendommen ville egne seg bra som spesial- og observasjonsskole for gutter, og sanitetsforeningen var positivt innstilt til en leieavtale med kommunen.

Da formannskapet behandlet saken i møte 13. oktober 1966, erklærte man seg i prinsippet enig med skolestyret i at det ble inngått en slik leieavtale.

I brev av 3. februar 1967 godkjente kirke- og undervisningsdepartementet på visse vilkår at

det i lokalene til Stavanger sanitetsforening i Ramsvik ble opprettet en kommunal spesialskole for gutter med tilpasningsvansker. I møte 29. mai 1967 ga bystyret sin godkjenning. Skolen fikk navnet Ramsvik skole.

Skolen var godkjent for 36 gutter fra hele landet og startet opp sin virksomhet gradvis fra skoleårets begynnelse høsten 1967. Elevtallet ble senere skåret ned til 32. På slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet fikk integreringstanken sterkere og sterkere gjennomslag. Det ble vanskeligere med refusjonsordninger fra staten, og kommunen måtte etter hvert betale fullt ut hva det kostet å ha en elev plassert på Ramsvik skole. Skolen fikk færre elever.

I 1983 overtok Stavanger kommune eiendommen. Internatet ble lagt ned fra 1. januar 1986 og skolen ble omorganisert. Elevinntaket ble redusert til 8 elever og konsentrert til Stavanger-området, da man forutsatte at elevene skulle kunne bo hjemme eller i fosterhjem. Både gutter og jenter ble tatt inn. I dag gir Ramsvik et alternativt skoletilbud på ungdomstrinnet til gutter og jenter med adferdsvansker. Det øvre elevtallet er 10. (Heftet "Grunnskolen i Stavanger" s. 48) I tillegg til skoleavdelingen består Ramsvik i dag av Engøyholmen, Ungdommens motorsenter, Mobilt team og en utadrettet virksomhet.

Boforhold

En gutt har fortalt at han var en av de første elevene som kom til Ramsvik spesialskole, i september 1967. På Ramsvik var det ca. 30 gutter på den tiden han bodde der, og de var fra

syvende til tiende klasse. Han fortalte at han fikk enerom. Det var kun noen få som måtte bo på dobbeltrom. Slik han beskrev dagene på Ramsvik, bestod de av skole, lekser og fritid. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har sagt at han hadde eget rom og at det var dusj der. Flere andre gutter som har vært til intervju har sagt at de fikk eget rom. En gutt på første halvdel av 70-tallet har sagt at han syntes de fysiske forholdene var greie. En gutt som bodde der på begynnelsen av 70-tallet har fortalt at han for det meste bodde på tomannsrom.

Ifølge en ansatt begynte en vanlig dag på Ramsvik med at barna ble vekket, spiste frokost og smurte matpakke. Så var det tannpuss og forflytning til skolen. Skolen varte til klokken 14. Etter endt skoledag ble det servert middag på internatet. Etter middag var det pause og leksetime. Etter leksetimen var det fritidsaktiviteter.

Personellsituasjonen

Flere av barna har nevnt personalgruppen, rektor, inspektør, husmor, lærere, fritidsledere, internatpersonale. En gutt fra siste halvdel av 60-tallet, har fortalt at bare rektor bodde på området. En gutt fra første halvdel av 70-tallet, har fortalt at husmor var "et fantastisk menneske". Hun stod for alt i huset, ordnet alt fra tannpasta og deodoranter til t-skjorter. Hun laget god mat og ordnet med klærne. Det var henne de var med til byen når de skulle handle klær. Videre nevnte han rektor som var en hyggelig mann, og to kjekke og flinke lærere. Han snakket

også om fritidslederne, herunder en kvinne som han syntes var veldig kjekk og god.

Rektor fra siste halvdel av 60-tallet til siste halvdel av 70-tallet (heretter kalt rektor), har fortalt at elevene i hans tid var delt i 4 grupper med 8 elever i hver. Disse gruppene fungerte sammen både i skole- og i fritidssituasjonen. Til hver gruppe hørte det 2 lærere som hadde ansvar for skoledelen, 1-2 fritidsledere som hadde ansvar for fritidsaktiviteter og internat-assistentene, som hadde ansvar for omsorgsdelene. Internatassistentene var ofte kvinner.

Arbeidsoppgavene til fritidsledere og internat-assistentene kunne gå litt over i hverandre. Det var 1 fritidsleder pr. etasje på jobb på dagtid, mens det om natten var 2 på jobb totalt. Det var også fast sosionom på Ramsvik. En gang i uka var det møte, der også elevene var til stede. I og med at det var en spesialskole, var det skoledelen som ble gitt mest oppmerksomhet. Det ble lagt stor vekt på at lærerne skulle ha spesialpedagogisk utdanning. Lærerne ble tilsatt av departementet. Det øvrige personalet ble tilsatt av skolen. Det var vanskelig å få tak i fritidsledere med utdanning.

Ifølge en ansatt skjedde det en del endringer på 80-tallet. Det ble en annen "temperatur" i personalet. Det kom ny internatleder, og denne fikk med seg to barnevernspedagoger som avdelingsledere. Den tidligere husmoren hadde da sluttet. Fagligheten kom mer inn på internatet, og realitetsterapi og involveringspedagogikk ble introdusert. Den ansatte sa videre at Ramsvik hadde ligget under normen når det

gjaldt antall ansatte i forhold til antall barn. Det ble foretatt en nedtrapping av elevtallet og en opptrapping av personalet.

Tilsyn

Granskingsutvalget har fått informasjon vedrørende tilsynet ved Ramsvik fra ansatte og fra tidligere ansatt hos Skoledirektøren. Utvalget har ikke funnet skriftlig dokumentasjon, rapporter, årsmeldinger eller lignende som gjelder tilsyn ved Ramsvik. Utvalget har fått opplyst fra Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Rogaland at Skoledirektøren på 70-tallet hadde egne arkiver for spesialskolene, men at disse ble makulert etter pålegg fra departementet i 1989.

Etter det granskingsutvalget har kunnet bringe på det rene, var det ikke særskilte regler om tilsyn for de ikke-statlige spesialskolene i Rogaland. Reglene som gjaldt for de statlige spesialskolene, skulle ses hen til så langt de passet. Skoledirektøren hadde opptaks- og utskrivningsmyndigheten for skolene og han tildelte midler til driften. På den måten hadde skoledirektøren god kunnskap om den enkelte spesialskole og elevene der. Skoledirektøren holdt seg oppdatert på hvordan det gikk med elevene, og reiste på besøk til skolene. Skoledirektøren arrangerte egne samlinger for spesialskolene.

Det var ikke tilsynsutvalg for Ramsvik spesialskole, slik det var ved de statlige spesialskolene, f.eks. Lindøy. Det var imidlertid tilsyn fra skolesjefen. Skolesjefen kom til skolen og snakket med lærerne og rektor. Videre hadde elevene oppnevnt en tilsynsfører som skulle

ivareta deres interesser. Blant annet var en barnevernsfunksjonær tilsynsfører for mange av elevene på slutten av 60-tallet og utover på 70-tallet. Han kom til Ramsvik og snakket med barna og de ansatte. De utenbys elevene hadde også tilsynsførere. Ramsvik hadde også tilsynslege. Han deltok på møter med personalet annenhver uke.

En gutt som var der på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at han hadde tilsynsfører den tiden han var plassert på Ramsvik. En gutt som bodde der på begynnelsen av 70-tallet har fortalt at han hadde kontakt med lege mens han var der. Han mente at legens utskrivning av Valium skapte medikamentavhengighet hos ham.

En gutt fra siste halvdel av 60-tallet, har gitt uttrykk for at hans helseproblemer ikke ble tatt på alvor på Ramsvik. Han opplyste at han hadde dårlig hørsel. Han husket en gang han hadde ørebetennelse og fikk helt varmt smør inn i øret for å lindre smerten. Han trodde at dersom personalet hadde tatt problemene med ørene på alvor, og han hadde fått riktig behandling for ørebetennelsen, hadde han ikke hatt behov for høreapparat i dag.

Det er ikke kommet frem mange opplysninger fra barna om tilsyn på Ramsvik. En gutt som var elev på Ramsvik på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at han ikke husket tilsynsbesøk mens han var der. En gutt som bodde på Ramsvik på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han husket en gang "kontrollkommisjonen" skulle komme på inspeksjon. Da ble det bestemt dagen før at alle de verste elevene

skulle få være med på tur, slik at det bare var de snille igjen hjemme. Han sa at han ikke hadde egen tilsynsfører eller annen kontakt med barnevernet. Når det gjaldt lege og tannlege, hadde de det som i skolevesenet ellers.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at tilsynet med Ramsvik har vært tilfredsstillende. Både skolesjefen og skoledirektøren synes å ha hatt jevnlig kontakt med skolen, og i tillegg har elevene hatt tilsynsfører som skulle ivareta deres interesser. Videre synes legetilsynet å ha vært tilfredsstillende.

12.2 DEN PRAKTISKE OMSORGEN

Mat og sosiale rammer og regler rundt måltidene

En tidligere ansatt ved Ramsvik har fortalt at skolen de første årene etter etableringen hadde eget kjøkken, kokk og husmor. Senere fikk de levert mat fra "Matsalget", som var en kommunal kafé.

Fire av guttene som har vært til intervju har kommentert maten. Tre av guttene har gitt en positiv beskrivelse av maten og sagt at de fikk vanlig, god mat. Elevene satt sammen rundt et stort bord. Personalet og elevene i samme gruppe hadde felles måltider. Dersom guttene kom for sent, fikk de ikke mat og måtte vente til neste måltid. En gutt har sagt at han syntes middagen som ble levert fra "Matsalget" var forferdelig, og at det hendte maten var beder-

vet. Ellers er det ingen av barna som har kommentert maten eller måltidssituasjonen nærmere.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det ikke har vært mangler ved kostholdet på Ramsvik. Utvalget har heller ikke grunnlag for å kritisere de sosiale rammene og reglene rundt måltidene.

Klær

Gjennom intervjuer med gutter og en tidligere ansatt har granskingsutvalget fått noe informasjon om klærne til elevene ved Ramsvik. Tre gutter som har bodd der på siste halvdel av 60-tallet og på 70-tallet, har fortalt at de hadde sine egne klær. De hadde også egne sko og klesskap. En av guttene har sagt at han ikke kunne huske at guttene på Ramsvik var annerledes kledd enn andre barn. En annen gutt har fortalt at han hadde det han stod og gikk i, han stakk hjem til foreldrene og skiftet klær. Undertøy og strømper fikk han av husmor.

Guttene har fortalt at de også fikk nye klær mens de bodde på Ramsvik. En gutt har fortalt at husmor ordnet med klærne. Det var henne de var med til byen når de skulle handle klær. En annen gutt har sagt at han gikk med en fritidsleder og handlet klær. En ansatt ved Ramsvik har fortalt at assistentene handlet klær sammen med guttene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barna på Ramsvik har hatt gode og vanlige klær, og at

de ikke har skilt seg ut i forhold til andre barn i klesveien.

Skolegang og hjelp til lekser

Det er varierende hva tidligere elever har fortalt om skolegangen på Ramsvik. En gutt som var elev ved Ramsvik på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han var på skolen noen dager i uken, men så rømte han, stjal biler etc. Han hadde lite interesse for skolearbeidet.

Flere barn har fortalt at de fullførte 9-årig ungdomsskole på Ramsvik. En gutt som var der på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at han fullførte ungdomsskolen med bra resultat, til tross for en lengre periode i varetekt. To andre gutter fra hhv. siste halvdel av 60-tallet og slutten av 70-tallet/begynnelsen av 80-tallet, har sagt at de fullførte ungdomsskolen på Ramsvik. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har karakterisert skolen som "OK". Han berømmet skolen for det faglige innholdet, og sa han syntes at lærerne var "verdens beste lærere". Han hadde gått i en klasse med bare 7 elever, og derfor lærte han mye. Et annet barn har sagt at det var greie lærere på Ramsvik.

Flere gutter har fortalt at de begikk endel kriminalitet mens de var elever ved Ramsvik.

En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har sagt at han begikk mye kriminalitet på den tiden han bodde der, og han ble utvist som fjortenåring. En gutt som var der midt på 70-tallet, har fortalt at han bodde mer "på enmannsrom ved Finnestad" enn på tomannsrommet på Ramsvik. En gutt som bodde der på

siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han tok eksamen i 9. klasse i fengselet. En gutt som var der på siste halvdel av 60-tallet, har fortalt at han greide å fullføre skolegangen til tross for han stadig stakk av, begikk kriminalitet og ble pågrepet av politiet. Han sa at det var husmor som hjalp dem med leksene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært et godt tilpasset skoletilbud på Ramsvik. Utvalget legger til grunn at det har vært satt av fast tid til lekser, og at elevene har fått hjelp til leksearbeidet.

Fritidsaktiviteter i og utenfor institusjonen og omgang med barn i nabolaget

Granskingsutvalget har få opplysninger om deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter utenfor Ramsvik. En ansatt har fortalt at det var fritidsaktiviteter etter leksetimen. Det var alltid minst to alternative aktiviteter og muligheter for individuelle opplegg. Skolen hadde blant annet en fritidsklubb.

I fritiden drev guttene med fotball, samlet fri-merker, lekte i sjøkanten, fisket, holdt på med båten, dro på båtturer, var på terrengbanen og trente luftgevær. En gutt som bodde der på slutten av 60-tallet, har fortalt at han fikk ha duer der, mens andre hadde dverghøns. En gutt som var der på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han likte best å sitte på rommet sitt og spille gitar.

En gutt har fortalt at han aldri var med på aktiviteter utenfor skolen, unntatt en periode da

han sang i et kor i Stavanger. Flere gutter har sagt at de kunne gå til byen i fritiden. En sa at de måtte ha følge for å gå utenfor området, og at han syntes det var urimelig. Han sa at de kunne få perm, men at politiet i byen kontrollerte permlappen. Han følte det var som i fengsel. Han hadde ingen kontakt med ungdom utenfor, bortsett fra at han holdt kontakten med gamle kamerater når han rømte hjem. De fleste som bodde utenfor, skygget unna guttene som bodde på Ramsvik. Det var ikke alltid byturene gikk med til ”sunne” aktiviteter. En gutt som var der på slutten av 70-tallet/begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at de kunne gå til byen hver dag, og at det ble mye kriminalitet og rusing mens han bodde der.

På Ramsvik var det ikke lagt opp til at guttene skulle utføre arbeid på fritiden. En gutt har sagt at de ikke hadde andre plikter enn å holde orden på rommet sitt. Flere av guttene har fortalt at de fikk lommepenger. En av dem sa at de 15 kronene de fikk i lommepenger på begynnelsen av 70-tallet, holdt til en pakke tobakk og litt snacks. En gutt som bodde der på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han fikk 20 kroner i lommepenger som han kunne bruke til hva han ville.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det har vært et variert fritidstilbud på Ramsvik. Granskingsutvalget har ikke holdepunkter for å si at guttene har vært avskåret fra å få det samme fritidstilbudet som andre gutter på deres alder hadde.

12.3 DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN

Opplevd trygghet, anerkjennelse og følelses- messig nærhet

Noen av guttene har gitt positive opplysninger om omsorgen ved Ramsvik. Andre har ikke opplevd nærhet og omsorg i den grad de skulle ønske.

En gutt som var der på slutten av 60-tallet, har fortalt at de etter ankomst ble tatt imot av rektor som informerte om hvilke regler som gjaldt, og ikke minst at "her er det lov til å røyke". Han sa at det virket som om betjeningen kunne sette seg inn i det guttene hadde opplevd. Han fremhevet spesielt husmor, som "tok ham under sine vinger". Han var mye hjemme hos henne og opplevde å få mye omsorg fra henne. En annen gutt har sagt at han syntes husmor var "et fantastisk menneske". Flere gutter har kommentert at de fikk lov til å røyke på Ramsvik, og at de syntes det var bra.

En gutt som bodde på Ramsvik på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han følte det var mye velmenende omsorg der. Noen ansatte gav likevel bedre omsorg enn andre. Han knyttet seg spesielt til to av de kvinnelige assistentene.

En gutt som bodde på Ramsvik på siste halvdel av 70-tallet, har sagt at han følte at omsorgen var uten følelser, og at det ikke var noen trøst å hente noen gang. Han sa at alle hadde gitt ham opp, både hjemme og på skolen. Ingen snakket med ham om fremtiden. Han sa han hadde hatt drømmer om å bli ingeniør eller jurist, men

ingen brydde seg, bortsett fra en fritidsleder, som han følte seg knyttet til og som fulgte med hvordan det gikk med ham.

En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har sagt at han syntes at 40 % av fritidslederne ikke var mye å skryte av, mens 60 % var gode og greie mennesker. Han nevnte spesielt en kvinnelig fritidsleder som han likte godt. Han sa at han ikke kunne huske noen bursdagsfeiringer på Ramsvik.

En tidligere ansatt har sagt at nattevakten var en viktig person med hensyn til nærhet til guttene. Nattevakten satt ofte på sengekanten og pratet med dem. En annen ansatt har fortalt at det var en klar og uttalt målsetting at ungene skulle ha det bra og at "vi skulle ta vare på dem". En del av ungdommene trivdes så godt at de søkte seg videre til et tiende år. Han sa at på 80-tallet ble barna mer hørt, og det ble mer demokratisk. Omsorg var og et tema som ble diskutert.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at guttene på Ramsvik var fornøyd med omsorgen de fikk av husmor og assistentene på institusjonen. Selv om de opplevde at de ikke hadde nære voksenkontakter, følte de seg allikevel ivaretatt ved behov.

Forholdet mellom barna

Det er flere gutter som har fortalt noe om forholdet mellom elevene.

En gutt som bodde der på siste halvdel av 70-tallet, har sagt at det sjelden var krangel eller konflikter mellom dem. Han sa at de var to gjenger, og at han selv var med i ”gangsterne”, som gjorde innbrudd og stjal biler etc. Om kveldene var guttene på rommene til hverandre, i stuen og spilte kort, eller de var i båten.

To andre gutter har beskrevet forholdene som hardere. En gutt som var der på begynnelsen av 70-tallet, har karakterisert miljøet blant guttene som ”tøft”. Han fortalte at tre stykker prøvde å drukne ham flere ganger. Han ble banket og slått, og det var ingen å fortelle det til. Han sa at det var ingen av guttene som torde å fortelle noe som helst om hva som foregikk dem imellom. Alle var redd for represalier. Broren hans hadde en gang kommet til Stavanger og banket noen av de andre på Ramsvik, fordi han hadde klaget sin nød til ham. Da hevnet de seg, og det ble et ”helvete” for ham etterpå.

En gutt som bodde på Ramsvik på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at det var et voldelig og kriminelt miljø der. Han sa at han en gang holdt på å bli hengt av en medelev, men ble reddet av en voksen som kom til. En annen gutt som var der på 70-tallet har fortalt at det ikke var så lett å være i miljøet på Ramsvik. Det var mange kriminelle der, og han ville være av den tøffe typen. Guttene var ikke alltid snille med hverandre. Som eksempel nevnte han at han selv en gang hadde slått ned en gutt som stod ved siden av ham, uten grunn.

En tidligere ansatt har fortalt at han oppfattet at det var et åpent forhold mellom elevene på

Ramsvik, men at det kunne være store variasjoner ut fra sammensetningen av elevgruppen. Han sa at forholdet vanskelig kunne beskrives som ”glimrende”, det kunne være bra, men enkeltpersoner og grupper kunne også ”knake sammen”. Han mente at det å gjennomføre ulike vågestykker, gav status i elevgruppen. En annen ansatt på Ramsvik har fortalt at ungdomskulturen på institusjonen ikke var tema. Det var lite mobbing der. Han mente det var en inkluderende holdning som dominerte på Ramsvik. Han sa at personalet var engasjert i elevene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at forholdet mellom guttene på Ramsvik til tider kunne være tøft. Til tross for enkeltbeskrivelser av fysisk vold, fremstår allikevel ikke dette som typisk for Ramsvik. Utageringen ser i hovedsak ut til å ha foregått utenfor området, og har i mindre grad vært rettet mot medelever og skole. Samtidig fremhever guttene at det i stor grad har vært gjensidig påvirkning av kriminell adferd dem imellom.

Kontakt med familien

Når det gjelder barnas kontakt med foreldre og annen familie, er det ikke mange gutter som har sagt noe om dette. En gutt som bodde på Ramsvik på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han i begynnelsen ikke fikk ha noen kontakt med foreldrene sine. Dette var for at han ikke skulle savne dem. Han var lei seg og savnet dem ”intense”. Etter hvert fikk foreldrene besøke ham på søndagene. En gutt som var

der på begynnelsen av 70-tallet, har sagt at han bare var hjemme på permisjon en uke i julen og en uke på sommeren. Ellers var han med Ramsvik på ferie, enten på fjellet eller på båttur.

Tidligere rektor ved Ramsvik har fortalt at han i sin tid som rektor var opptatt av elevenes kontakt med egen familie. Ofte måtte de legge ned et stort arbeid i å bygge opp forholdet til familien. Stor geografisk avstand kunne gjøre det vanskelig. Hvis det var barnevernet som hadde omsorgen for en elev, ble samarbeid med barnevernet sett på som om de var i foreldrenes sted. Han sa at målsettingen for Ramsvik alltid var at eleven skulle flytte hjem så fort som mulig, men dette ble vanskeliggjort ved at eleven ofte møtte den samme holdningen fra lærere på hjemstedet som tidligere og derved fikk liten mulighet til å vise endring.

En ansatt på Ramsvik har også fortalt at de forsøkte å samarbeide med foreldrene. Han hadde ansvaret for den formelle kontakten med foreldrene og barnevernet. Lærerne var aktive i forhold til foreldrene, og de forsøkte å få foreldrene til å besøke barna sine på institusjonen. Barna kunne også få reise hjem på permisjon dersom det var mulig å reise frem og tilbake i løpet av ei helg. Etter hvert ble internatpersonalet mer involvert, og et team ble totalansvarlig for den enkelte elev og kontakten med foreldrene.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at det fra skolens side ble prioritert at barna skulle ha

kontakt med foreldrene, og at det ble jobbet aktivt for å styrke kontakten mellom barn og foreldre. Hyppigheten i besøkene synes å ha vært avhengig av forholdet barna har hatt til familien tidligere, samt den geografiske avstanden til hjemstedet.

12.4 ADFERDSREGULERING OG STRAFF

Adferdsregulering og fysiske avstraffelser

I intervjuene med barna har det kommet fram opplysninger om ulike typer straffereaksjoner. Flere barn nevner permnekt.

En gutt som bodde på Ramsvik på begynnelsen av 70-tallet, har fortalt at permisjonene deres til enhver tid kunne dras inn igjen, og dette kunne gjelde i flere uker. Han følte det var som i et fengsel. Det var veldig strengt, og de måtte være "hundre prosent snille" for å få permisjon. Hvis de stakk av, fikk de "ikke gjøre en dritt på flere måneder". Han nevnte en gang han ikke rakk bussen tilbake til skolen. Da ble han hjulpet av en kvinnelig fritidsleder, slik at han ikke skulle miste permisjonsmulighetene sine. En annen gang roet hun ham ned så han ikke gikk til fysisk angrep på en annen fritidsleder. Han fortalte at han en gang ble slått av en ansatt som han ikke husket navnet på. Han beskrev at det å komme fra skolen til internatet etter skoletid noen ganger var som "å gå fra himmel til helvete". Han sa at fritidslederne slo med våte håndklær, at de tok dem med bak hjørnet på huset og slo dem "halvt ihjel", men på en slik måte at ingen skulle se eller vite hva de gjorde.

En gutt som var der på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at den mest vanlige straffemetoden var permnekt. Det hadde han hele tiden. Han stakk av hele tiden mens han bodde der, og fortsatte med kriminalitet og rusing helt til det siste halvåret på Ramsvik. En gang slo en av de ansatte ham ned fordi han hadde sagt noe han ikke likte. En gutt som bodde der på midten av 70-tallet, har fortalt at de kunne få husarrest eller trekk i lommepenger når de ikke hadde overholdt reglene. En gutt som var der på siste halvdel av 70-tallet, har sagt at han noen ganger fikk ørefiker av en ansatt. En annen ansatt bad dem f.eks. bli med til proviantlageret i kjelleren der det ikke var andre til stede, og slo dem i magen. Ellers hendte det at ansatte tok dem hardt i armen eller i nakken.

En gutt som bodde på Ramsvik fra slutten av 70-tallet til begynnelsen av 80-tallet, har fortalt at de kunne få permnekt. De ble ikke innelåst, slik at det var lett å rømme. Han sa at det var mye som gikk på tillit der. Når guttene hadde ruset seg eller begått innbrudd, ble de hentet av politiet og satt på glattcelle. Han husket en av personalet som guttene opplevde som brutal. Han kunne dra dem ned i kjelleren og gi dem bank.

Tidligere rektor ved Ramsvik har fortalt at de fleste av de elevene som kom dit, hadde psykososiale problem i form av atferdsvansker. De ansatte var derfor mye opptatt av atferdsregulering. De vurderte også om elever trengte psykiatrisk hjelp. Det var viktig for skolen å stoppe utagering. Det hendte at personalet måtte holde eleven fysisk. Dette var likevel noe de

forsøkte å unngå. De hadde 3 – 4 reaksjonsmåter som de brukte for å stoppe utagering eller straffe uønsket atferd. Dette var romarrest, som oftest ble brukt ved utagering og kunne vare 1 – 3 timer. Oftest var eleven da alene på rommet, men det kunne også hende at en ansatt var der sammen med ham. Eleven hadde en viss mulighet til selv å påvirke hvor lenge romarresten skulle vare, ved å si fra når han kunne fungere sammen med andre igjen. Videre benyttet de permnekt, som betydde at eleven fikk begrensninger i forhold til når han kunne bevege seg utenfor området, hvor langt og/eller hvor lenge. Trekk i lommepenger ble også brukt, oftest ved hærverk, og eleven måtte bidra til å gjøre opp for det han hadde ødelagt. En annen reaksjon kunne være å møte den man hadde gjort noe galt mot og be om unnskyldning. Rektor sa at dette ofte ble oppfattet som den verste straffen. Han sa at det imidlertid mange ganger kunne virke mot sin hensikt, fordi eleven ble så positivt møtt av den han hadde gjort noe galt mot og gjerne slapp å gjøre opp for seg.

En annen ansatt har fortalt at det var et forutsigbart regelverk på Ramsvik. Kriminalitet, rusing og rømning førte til romarrest i 2-3 dager. Det betydde at ungdommene måtte holde seg på rommet etter middag, men de hadde lov til å ta røykepauser. I verste fall kunne ungdommene bli nektet permisjon i opptil 3 uker. I den perioden de hadde permisjonsnekt kunne de likevel være med på aktiviteter der det var fritidsleder tilstede. Han sa at på 70-tallet var det ofte "holdesituasjoner" både på skolen og på internatet. De førte ikke tvangsprotokoll, men

førte situasjonene inn i en journal. De hadde likevel en klar ideologi om at når en elev var ”trengt opp i et hjørne”, var det den ansattes oppgave og ansvar å finne et ”smutthull”, så eleven kunne komme ut av situasjonen med æren i behold.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Fire barn har fortalt at de er blitt utsatt for fysiske avstraffelser fra ansatte, i form av slag og ørefiker. Granskingsutvalget legger til grunn at det har forekommet enkeltstående tilfeller av fysiske avstraffelser på Ramsvik på 70-tallet. Hver for seg fremstår de beskrevne handlingene kritikkverdige, men granskingsutvalget finner allikevel ikke grunnlag for å konkludere

med at slike avstraffelser har vært utbredt og en del av hverdagen for guttene på Ramsvik. På grunnlag av intervjumaterialet fremstår permnekt og tap av andre goder å ha vært vanligste reaksjon på uønsket adferd.

12.5 SEKSUELLE OVERGREP

Granskingsutvalget har mottatt en historie om et påstått seksuelt overgrep fra en ansatt. Granskingsutvalget finner det vanskelig å kunne vurdere forholdet nærmere. Ellers har ingen nevnt seksualisert vold verken mellom guttene eller fra ansatte.

13 SKÅLAND SKOLE

Granskingsutvalgets grunnlag for vurderingen

Når det gjelder Skåland skole, har utvalget intervjuet 2 barn som begge har bodd der på 1970-tallet. Granskingsutvalget finner ikke å ha tilstrekkelig grunnlag for å kunne vurdere institusjonen som helhet i forhold til mandatet. På bakgrunn av dette har utvalget valgt å ikke innkalle ansatte til intervju eller å gå inn i arkivmateriale. Granskingsutvalget har imidlertid gjort bruk av historiske opplysninger fra ansatte ved Skåland ungdomsbaser. Det blir i det videre gitt en summarisk redegjørelse for enkeltfunn.

13.1 HISTORIKK OG YTRE RAMMER

Skåland skole i Lund kommune ble opprinnelig bygget som tuberkulosehjem og stod ferdig i 1933. Tuberkulosehjemmet ble nedlagt i

1955. Det ble opprettet internatskole der i 1967. Fra starten var Skåland skole en observasjonsskole. I april 1974 fattet Fylkestinget vedtak om at Skåland skulle bli spesialskole. Skåland ble spesialskole fra 1. januar 1975. Fra 1988 gikk Skåland over til å bli en fylkeskommunal barnevernsinstitusjon med grunnskoletilbud. I 2004 overtok staten driften av institusjonen. Skolen har i hele sin driftsperiode hatt tre navn, Skåland skole fra 1967-87, Skåland ungdomshjem og skole fra 1988-91 og Skåland ungdomsbaser fra 1991 og fram til i dag.

Skolen ble opprettet for inntil 24 gutter i alderen 8 til 14 år. Maksimalt antall elever som har bodd på Skåland samtidig, har vært ca. 15. Elevene var som regel fra 4. til 6. klasse selv om skolen på første halvdel av 70-tallet også tok inn noen yngre elever. Opprinnelig var det

bare gutter som var elever ved Skåland, men fra midten av 80-tallet tok skolen også inn jenter.

Skåland skole bestod av en bygning i to etasjer. I første etasje var det 3 undervisningsrom, matsal og dagligstue. I andre etasje var det soverom, dusj og toaletter. På loftet var det hobbyrom og lagerrom. I kjelleren var det kjøkken, verksted, lager og vaskeri. Et tilbygg fra Skålands tid som tuberkulosehjem ble revet før observasjonsskolen åpnet.

Boforhold/antall elever

Gutten som bodde på Skåland på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at det på den tiden var 15-20 gutter ved skolen. De var fra 4.-6. klasse. Noen få gutter som hadde behov for et ekstra skoleår, fikk også gå 7. klasse der. Han fortalte at han bodde på tomannsrom.

Gutten som var der på slutten av 70-tallet, har fortalt at da han kom til Skåland var det 7 elever der, men at elevtallet etter hvert steg til 14.

Personellsituasjonen

Av personalet har guttene nevnt rektor, lærere, miljøarbeidere, husmor, vaktmester og sivilarbeidere. En gutt har fortalt at han opplevde at det var stor gjennomtrekk av personale.

Da Skåland i 1975 gikk fra å være observasjonsskole til å bli spesialskole, ble bemanningen betraktelig styrket. Det økte fra 2 til 5 fritidsledere, og i tillegg ble det opprettet en stilling som kurator. Denne skulle jobbe i forhold til elevenes hjem og utskrivningsfasen. I

elevenes utskrivningsfase/prøvetid hadde Skåland oppfølgingsansvaret for dem. Kuratoren holdt da kontakten mot eleven og skolen på hjemstedet.

13.2 TILSYN

Granskingsutvalget har fått informasjon vedrørende tilsynet ved Skåland fra ansatte og fra tidligere ansatt hos Skoledirektøren. Utvalget har fått opplyst fra Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Rogaland at Skoledirektøren på 70-tallet hadde egne arkiver for spesialskolene, men at disse ble makulert etter pålegg fra departementet i 1989.

Etter det granskingsutvalget har kunnet bringe på det rene var det ikke særskilte regler om tilsyn for de ikke-statlige spesialskolene i Rogaland. Reglene for de statlige spesialskolene skulle ses hen til så langt de passet. Grunnskolelovens bestemmelser gjaldt. Skoledirektøren hadde opptaks- og utskrivningsmyndigheten for skolene og tildelte midler til driften. På den måten hadde skoledirektøren god kunnskap om den enkelte spesialskole og elevene der. Skoledirektøren var oppdatert på hvordan det gikk med elevene, og reiste på besøk til skolene. Skoledirektøren arrangerte også egne samlinger for spesialskolene.

Det var en egen tilsynsnemnd for Skåland skole i perioden fra 1967-1987. Av instruksen for tilsynsnemnda fremgikk det at Lund skolestyre var styret for skolen og skulle lede skolen gjennom tilsynsnemnda. Nemnda skulle blant annet treffe vedtak om hvilke barn som skulle

få plass ved skolen og føre tilsyn med skolebygningene og skolens arbeid. Nemnda hadde ifølge instruks anledning til å vurdere "alle forhold" som vedkom skolen. Det kom en ny instruks for tilsynsnemnda da Skåland ble spesialskole i 1975. Etter det granskingsutvalget kjenner til har tilsynsnemnda ikke hatt samtaler med elevene ved skolen. Etter 1988 er det Fylkesmannen i Rogaland som har hatt tilsynsansvaret ved institusjonen.

Enkelte av elevene har hatt tilsynsførere. Gutten som bodde på Skåland på slutten av 70-tallet, har sagt at han ikke kunne huske noen tilsynsbesøk.

Elevene ved Skåland hadde tilbud om lege og skoletannlege på lik linje med øvrige barn i kommunen.

13.3 DEN PRAKTISKE OMSORGEN

Ingen av de 2 guttene som utvalget har snakket med har uttalt seg negativt om kostholdet eller måltidsrutinene.

En gutt har fortalt at alle elevene hadde privat tøy. Det var en husmor som gikk igjennom tøyet og sa hva som måtte skiftes ut. Klærne var av vanlig standard.

Når det gjelder skolegang, var det en klasse for hvert klassetrinn, fra 4.-6. klasse. Gutten som bodde der på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han opplevde skoledagen som vanskelig å komme igjennom, og at han hadde mye å ta igjen skolemessig. Det var mye uro i klassen

selv om de bare var 4-5 elever. Det hendte at det var slåsskamper mellom lærere og elever. Det var miljøarbeiderne som hjalp elevene med leksene.

Gutten som bodde på Skåland på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at de hadde liten kontakt med barn i nabolaget. Han begynte i speideren, men ble der ikke lenge fordi han følte at han ikke passet inn. Ellers ble guttene noen ganger kjørt til Flekkefjord eller Egersund. Han sa at de stjal mye på disse turene. De reiste også på hytteturer. Han fortalte at han jobbet endel sammen med vaktmesteren. Dette fikk han betalt for.

Gutten som bodde på Skåland på siste halvdel av 70-tallet, har beskrevet at han likte godt å være ute i naturen, og at de dro på turer. Dette opplevde han som positivt. Noen av guttene var med i speider eller idrettsklubber. Han selv deltok på riding hver torsdag. Han fortalte at guttene på Skåland ikke var sammen med ungdommene på Moi, utenom i foreninger og klubber. De fikk ikke venner utenfor skolen.

13.4 DEN FØLELSESMESSIGE OMSORGEN

Gutten som bodde på Skåland på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at han ble tatt vel imot første dagen, bl.a. med plakater der det stod "velkommen" og navnet hans. Han hadde gode minner om husmor, som delte ut brus og sjokolade når barna hadde oppført seg fint. Vaktmesteren var en omsorgsperson, som han likte godt å være sammen med. Han kunne likevel

ikke si noe til ham om hvordan han hadde det. Ellers søkte han lite kontakt med voksne. Han sa "det gjaldt å gjøre det beste ut av det og greie seg selv", og han følte seg ensom.

Gutten som bodde der på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han ble tatt imot av en fritidsleder og en lærer. Han ble forklart de daglige rutinene ved skolen, bl.a. om leggetider og aktiviteter. Omsorg var et ukjent begrep, sa han. Han følte at Skåland var en oppbevaringsplass for "brysomme elementer". Han husket imidlertid en miljøarbeider og en kvinnelig ansatt som han opplevde nærhet til. Problemet var imidlertid at enkelte av miljøarbeiderne var unge folk som sluttet ved skolen etter kort tid. Når de sluttet, satt elevene tilbake med savnet og måtte forholde seg til nye ansatte. Det var ikke muligheter for noe privat liv ved skolen, da guttene delte rom. Det var ingen som snakket med guttene om pubertet eller utvikling for øvrig.

Gutten som bodde der på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at han gikk godt overens med noen av medelevene, og ikke så godt med andre. Han ble mobbet når de hadde svømming fordi han ikke kunne svømme. Han fortalte at han ved flere anledninger ble dyppet under av de andre elevene uten at lærerne grep inn. Dette mente han har medført at han ikke har lært å svømme og har vannskrekk den dag i dag.

Guttene reiste stort sett hjem i feriene. Granskingsutvalget har ikke fått opplysninger om hvorvidt foreldrene kom på besøk til Skåland.

Adferdsregulering og straff

Gutten som bodde på Skåland på første halvdel av 70-tallet, har fortalt at straffereaksjoner knyttet til guttenes oppførsel var personavhengig. Som eksempel nevnte han at han ofte ikke ville dra hjem til familien på besøk, og da rømte han til skogs. Han sjekket på forhånd vaktlisten for å se hvem som var på vakt før han rømte. Dette for å få minst mulig streng reaksjon på det han hadde gjort. Guttene visste stort sett hva som ventet dem når de gjorde noe galt. Røyking medførte trekk i lommepenger. Andre sanksjoner kunne være at de ikke fikk være med på turer eller at de fikk husarrest

Gutten som bodde på Skåland på siste halvdel av 70-tallet, har fortalt at elevene måtte overholde de daglige rutinene og tidene. Det var ikke lov til å forlate skoleområdet. Dersom reglene ble brutt, fikk elevene "oppfølging". Når elevene hadde "oppfølging" måtte de holde seg i nærheten av en voksen hele tiden. I friminuttene måtte de også stå slik til at en voksen kunne se dem. Han selv hadde "oppfølging" flere ganger. "Oppfølgingen" kunne vare fra et par dager til opp til en uke. Dersom elevene rømte fra skolen, ble klærne deres beslaglagt. De måtte da gå i skolens treningsdrakt, for at det skulle være lettere å finne dem igjen om de rømte. Ved brudd på regler kunne også lommepengene bli inndratt eller de kunne bli nektet hjemreise.

Granskingsutvalget har fått beskrivelser av enkelte tilfeller av fysiske avstraffelser fra ansatte på Skåland, som ørefiker, slag og klyping. Dette var som reaksjoner på at guttene hadde gjort

noe galt eller når de slåss. Slike fysiske avstraffelser mener utvalget hver for seg må sies å være kritikkverdige uten at utvalget på dette grunnlag kan legge til grunn noe generelt om forekomsten av fysiske avstraffelser på Skåland.

13.5 SEKSUELLE OVERGREP

Granskingsutvalget har ikke mottatt opplysninger om seksuelle overgrep på Skåland spesialskole.

14 KRENKENDE OPPLEVELSER

I dette kapittelet vil granskingsutvalget forsøke å trekke frem fellestrekk for alle barnehjem og spesialskoler som utvalget har gransket, og behandle dette under ett. Her vil hvert hus på Waisenhuset bli behandlet som et eget separat barnehjem.

Det henvises til tidligere avsnitt hvor barn har beskrevet sine opplevelser av den praktiske og følelsesmessige omsorgen, herunder rutine i forbindelse med måltider, samt avstraffelser og seksuelle overgrep. Utvalget vil i dette kapitlet forsøke å sammenfatte opplevelser som barna følte krenkende, og som påførte dem belastninger som de, som barn, ikke kunne beskytte seg mot. Belastninger som gav dem en følelse av avmakt og fornedrelse. Dette ble spesielt synlig når barna ble utsatt for avstraffelser de ikke forstod grunnlaget for eller det kunne være når straffen ikke stod i forhold til alder eller forseelse. Det kunne også være når av-

straffelsen ble for angstfylt eller ydmykende, f.eks. når barn ble stengt inne i kott eller kjeller på ubestemt tid, utsatt for trusler, ble fysisk straffet eller kledd nakne i andres påsyn.

Ut fra det barna har fortalt synes det som de voksnes adferd ikke alltid var like forutsigbar, noe barna oppfattet som svært utrygt. Dette gjaldt både i forhold til de voksnes reaksjoner på barnas adferd og deres følelsesmessige appeller.

Barna fortalte at de ofte ble avvist når de søkte trøst eller nærhet hos de voksne. Det gjaldt for eksempel når barna forsøkte å fortelle de voksne noe de hadde opplevd eller de var lei seg for. Ei jente på Strømvik fortalte at det ikke var vanlig å henvende seg til de voksne, verken for å fortelle noe, spørre om noe eller søke trøst.

Den desidert vanligste oppsummeringen av barnehjemsoppholdet fra barna ved alle institusjonene har vært at ”ingen brydde seg”. Det opplevdes som ydmykende å ikke bli behandlet som et verdig menneske med rett til nærhet og følelsesmessig omsorg.

Ved alle institusjonene, med unntak av Spesialskolene, synes det å ha vært en tydelig tendens til et oppdragelsesideal preget av det Oftedal Talhaug kaller ”underkastelsens pedagogikk” (NOU 2004:23), der lydighet mot Gud og mennesker var den alt overskyggende målsetting for oppdragelsen.

Historiene som barna har fortalt, hadde ofte et innhold som vitnet om at barna ikke har følt

seg forstått eller respektert som individer med menneskelige behov og følelser på lik linje med andre. Eksempler på dette er voksne som har utført avstraffelser i offentlighet og der problemet med å holde på urin og avføring ble håndtert på en måte som satte barnet i en pinlig situasjon. Andre ganger kunne barn bli tvunget til å sitte ved bordet for å spise opp maten, så lenge at de minste til slutt tisset på seg. Barn ble tvangsmatet og noen ganger måtte de fortsette å spise etter å ha kastet opp mat de nylig var itvunget.

Alle barnehjemmene der utvalget har intervjuet barn, har hatt strenge regler i forbindelse måltider. Tvangsmating synes å ha vært et utbredt fenomen ved både Waisenhuset og Strømvik barnehjem. Barna har beskrevet en opplevelse av avmakt i forhold til tvangsmatingen. Konkrete situasjoner er beskrevet i avsnittet om mat og måltider. Utvalget har valgt å påpeke dette igjen fordi det synes å ha båret preg av alvorlige overgrep fra de ansattes side, og understreket manglende muligheter for barnet til å bestemme over egen kropp i en slik grad at det for barnet er blitt en integritetskrenkelse og forsterking av barnets avmakt i forhold til å kunne påvirke sine omgivelser, bestemme over egen kropp og styre eget liv.

Innestenging i kott og kjeller på ubestemt tid og med avslått lys, var en vanlig straff både på Strømvik og Waisenhuset. Tidligere barnehjemsbarn fortalte at denne straffen ble brukt på barn helt ned til 3-4 års alder. Barna opplevde dette som svært angstfylt og skremmende og det er sannsynlig at det for mange, spesi-

elt de yngste, kunne være traumatisk. Usikkerheten i forhold til hvor lenge de kunne bli sittende innestengt anses som en betydelig tilleggsbelastning. For de minste, barna i førskolealder, var dette spesielt alvorlig fordi deres tidsoppfattelse tilsier at enhver tidsramme utover noen minutter i en slik situasjon ville bli oppfattet som en "evighet". (Bowlby, 1951). Mange forteller at disse opplevelsene har fulgt dem gjennom hele livet. Innestengningene i kott og kjeller ble ved et av husene på Waisenhuset noen ganger kombinert med utsagn om at Djevelen bodde i kjelleren og at han likte barn som gråt. Skremsler med rotter ble brukt på samme måte både på Waisenhuset og på Strømvik. Skremselen ble forsterket av at det faktisk var rotter i kjelleren. Denne type utsagn må anses som en betydelig tilleggsbelastning fordi barnet på grunn av disse truslene ikke ble gitt muligheter til å uttrykke sin angst og redsel på en naturlig måte, men følte seg tvunget til å undertrykke behovet for å gråte og rope om hjelp. Noen ganger ble denne straffen i tillegg kombinert med kjefting, ris eller andre fysiske avstraffelser.

Det er i intervjuene blitt fortalt at enkelte av de ansatte har gitt en negativ omtale av barnas foreldre, både overfor barnet alene og i andres påhør. Dette har oftest vært knyttet til mors sedelige forhold. Barna er enkelte ganger også blitt fortalt at de skulle avvise og forakte egne foreldre og deres livsstil. I dette ligger en negativ moralsk vurdering av barnas foreldre. Det måtte kunne forventes av de voksne at de forstod at denne type uttalelser var svært sårende og ydmykende for barna og kunne påvirke

barnas selvilde i negativ retning, ettersom barna hadde en naturlig tilknytning til sine foreldre. Alle barn ønsker å være stolte av sine foreldre og føler at foreldrene er en del av dem selv.

Barn har fortalt om eksempler der enkelte bestyrerinner har truet med at barnet vil bli avskåret fra kontakt med foreldre eller andre nære slektninger som reaksjon på regelbrudd eller ved opposisjon mot de voksne. Et eksempel er et barn som var der på 60- og 70-tallet, som fortalte at bestyrerinnen sa at Gud kunne hente til seg den ene av søsknene dersom hun fortsatte å krabbe opp i storesøsters seng om natten for å sove hos henne. Granskingsutvalget vurderer at denne type skremser gjorde allerede sårbare barn enda mer utrygge og redde.

Flere barn har fortalt at det ikke var mulig å ha egne meninger den tiden de bodde på barnehjemmet. Bestyrerinnens ord var lov. En ansatt, sivilarbeider på 70-tallet, har bekreftet disse holdningene og uttalte om forholdene der han var at det strenge regime fungerte greit for tilpasningsdyktige barn, men ikke for de andre. Han understreket at det var lite rom for innsigelser overfor ansatte. Spesielt pubertets- og ungdomsopprør hadde de ansatte lite forståelse og toleranse for. Han fortalte videre at det ikke under noen omstendighet var mulig å protestere mot personalet i forhold til det de ansatte til enhver tid bestemte. Barna hadde ingen muligheter til å påvirke sin livssituasjon. Dette synes å være et fellestrekk ved de ulike barnehjem. Det stemmer godt overens med barnas egne fortellinger og det er bekreftet av flere ansatte

fra ulike barnehjem. Det kan se ut som "undertrykkelsens pedagogikk" og kravet om lydighet har vært toneangivende helt fram til 80-tallet på alle barnehjem.

Et betydelig antall barn har fortalt at de hadde eller utviklet problemer med sengevæting under sitt opphold på barnehjemmet. Dette er ikke spesielt overraskende. En slik reaksjon hos barn må en kunne se som en ikke uventet reaksjon på en så traumatisk og angstfylt hendelse som det er å bli flyttet fra kjente omgivelser hos mor og/eller far og til et fremmet sted. Kjente omgivelser er alltid tryggere enn ukjente, nesten uavhengig av hvordan situasjonen er der de kommer fra. Dette problemet ble også beskrevet i WHO sin rapport i 1951. Sengevæting på barnehjem var med andre ord ikke noe ukjent fenomen, og det må derfor anses kritikkverdig er at dette problemet ofte ble møtt med avstraffelser. Ingen av barna som har fortalt om dette, kan huske at de eller noen andre, ble henvist til behandling for problemet.

En gutt har fortalt at han fikk mye fysisk straff fordi han var sengevæter. En annen gutt, fra 50-tallet, fortalte at han ble innelåst og slått som straff for sine vansker med å holde på urin og avføring. Ei jente som bodde der på 60-tallet, fortalte at både barn og ansatte tok henne i skrittet uten forvarsel for å kjenne om hun var tørr eller våt. Hun opplevde dette som svært krenkende. Ei jente som var der på 60- og 70-tallet fortalte at hun var sengevæter fra førskolealder og oppover til tenårene. Hun måtte skifte sengetøy selv i nesten hele perioden. Hun lå noen ganger på gulvet fordi hun ikke orket å

skifte på sengen, og i tillegg var dynen, puten og madrassen våte. De voksne passet ikke på at hun vasket seg, og hun ble mobbet på skolen for at hun luktet. Denne jenta ble også plassert i et badekar med kaldt vann og fortalt at det var for at kroppen skulle få et sjokk slik at hun skulle slutte å tisse på seg. Ei annen jente som bodde et av husene på Waisenhuset på 70-tallet, fortalte at hun i en alder av åtte år måtte tørke opp etter seg selv. Ei jente som var der på 60-tallet, fortalte at hun ble lagt på et rom første natta, et rom hvor de la barna for å sjekke om de tisset i sengen. Hun sa i intervjuet at hun fant trøst i at de var flere i samme situasjon. En gutt fra 60-tallet fortalte om en episode hvor han tisset på seg da han var seks år gammel. Han nektet for dette og ble fysisk straffet. Etterpå ble han kledd naken og plassert på bordet i stuen med de andre barna til stede. Etterpå ble han kledd naken og plassert på bordet i stuen med de andre barna til stede. Deretter ble det høyt sagt at han hadde tisset på seg. De andre barna lo og pekte. På det tidspunktet var han eneste gutt på hjemmet. Ei jente som bodde på et av barnehjemmene på 70- og 80-tallet forteller at reaksjonene på at hun hadde tisset på seg, var at bestyrerinnen i alles påhør, spurte om de andre barna kunne kjenne tisselukt av henne. Hun fikk også straff og ble innelåst i kjelleren. Barna som bodde på Lindøy har også fortalt om problem med sengevæting. En gutt forteller han måtte bytte sengetøy selv og det var et krav fra ledelsen at det måtte skje før frokost. Han kom derfor ofte for sent til frokost og alle de andre visste da hvorfor han kom sent. I verste fall kunne han risikere å ikke få frokost. Denne situasjonen opplevde

han som ydmykende. Granskingsutvalget legger til grunn at barna som bodde på barnehjemmene og Lindøy er blitt utsatt for krenkende opplevelser i forhold til deres sengevætingsproblematikk.

Behandlingen av sengevæterne ser i mange tilfeller ut til å ha vært preget av avmakt, uforstand og manglende kjennskap til problemet og hva som kunne hjelpe barn til å klare å kontrollere blære og tarm. For utvalget synes det heller ikke som de ansatte eller tilsynslegene har forsøkt å henvise barna videre eller prøvd å tillegge seg kunnskap om emnet. Dette finner utvalget kritikkverdigg.

De seksuelle overgrep har vært utførlig behandlet tidligere og er ikke tatt opp her. Et hvert seksuelt overgrep er en krenkelse.

Granskingsutvalgets sammenfatning og vurdering

Granskingsutvalget legger til grunn at barn ved barnehjemmene og på Lindøy ble utsatt for krenkelser av ulike slag. Institusjonene synes å ha vært nesten ensidig opptatt av den sekundære omsorgen der det organisatoriske, reglene og rutineene, styrte forholdet mellom barn og voksne. I tillegg synes institusjonene svært lukkede for omverden og opptatt av kontrollen og adferdsreguleringen i oppdragelsen. Utvalget vil framheve at sannsynligheten for at disse nevnte forhold ved institusjonene i vesentlig grad, sammen med mangelen på nærhet og fortrolighet i forholdet mellom barna og de voksne, gjorde disse overgrepene mulig. Granskingsutvalget mener at ansvaret for å få etab-

lert den nødvendige nære intime kontakten som kan forebygge og hindre eventuelle overgrep i institusjoner, ligger hos de ansatte. Denne mangelen på nær og fortrolig omsorg var også det nesten samtlige barn valgte å trekke fram som det mest sårende ved sin oppvekst i institusjon.

15 LIVET I ETTERTID

Ved avslutningen av hvert intervju ble de tidligere barnehjemsbarna spurt om hvordan livet hadde vært etter institusjonsoppholdet, hvordan de hadde det nå og hva som var viktigst for dem å fortelle granskingsutvalget.

De fleste barna fortalte at de hadde slitt mye med livet i etterkant på grunn av oppholdet ved barnehjemmet. De fortalte at de ikke opplevde å ha hatt et normalt liv, og at de hadde båret på en skam og en smerte hele livet. De to vanligste problemstillingene som ble beskrevet, var skammen over å ha vokst opp på et barnehjem og hjelpsløsheten i nære relasjoner.

Skammen har vært et stadig tilbakevendende tema. De aller fleste av barnehjemsbarna opplevde det som en skam å ha bodd på barnehjemmet. Det ser ut til at det ikke hadde noen betydning om personen var der i kort eller lang tid. De fleste syntes fortsatt det var en skam, og forteller ikke om sin bakgrunn til andre uten videre, selv mange år etter oppholdet. Noen hadde bestemt seg for å ikke engang fortelle sine nærmeste om at de hadde bodd på barnehjem. Mange av barna som enten hadde flyttet

hjem til egen familie eller hadde kontakt med sin familie i voksen alder, snakket aldri om oppholdet på barnehjemmet med familien. Selv mange søsken som alle hadde vært på barnehjemmet, snakket aldri sammen om minnene fra denne tiden.

En kvinne som ble gift som 16 åring og hadde vært gift i over 20 år, hadde fortsatt ikke fortalt sine svigerforeldre om sitt mangeårige opphold på barnehjemmet. En mann med voksne barn og barnebarn hadde bestemt seg for å ta med seg hemmeligheten om at han som barn hadde bodd 2 år på barnehjem, i graven. Noen av de barna som var plassert på barnehjem fordi mor døde, følte de hadde en mer akseptabel grunn til å være der og følte at de lettere kunne snakke om det i voksen alder.

Skammen, følelsen av å være et annenrangs menneske som kom fra en uverdigg familiesituasjon, opplevde mange fortsatt tyngende. Skammen ble en indre redsel for en katastrofe som alltid lå på lur og som truet med å avsløre dem. Dette til tross for at de aldri helt visste hva som ville bli avslørt. De visste bare at de kunne bli avslørt. Skammen ble for mange fulgt av en konstant angstfølelse.

Savnet av den nære, intime omsorgen var det som plaget barna mest videre i livet. Selv om den praktiske omsorgen med nok mat og klær var grei nok, var det ikke tilstrekkelig. Nesten alle fortalte at følelsen av at ingen brydde seg, var noe av det vanskeligste å leve videre med.

Det å vokse opp uten følelsen av å være elsket, kunne naturlig føre til alvorlige psykiske belastninger for mange. Mer enn 2/3 av alle som henvente seg til utvalget hadde vært til behandling i psykiatrien og/eller slitt med alvorlige rusproblemer.

2/3 av de intervjuede sa at de ikke hadde mak- tet arbeidslivet pga. manglende sosial kompe- tanse og var blitt uføretrygdet pga. psykiske problem, angst og psykosomatiske plager. Fle- re av de få som var i arbeid drev egen virk- somhet som de bl.a. begrunnet med at de ikke klarte å fungere i et vanlig arbeidsfellesskap.

Så å si alle de tidligere barnehjembarna har beskrevet alvorlige problem i nære relasjoner. Mange var skilt en eller flere ganger.

Mange menn sa de aldri hadde klart å etablere egen familie fordi de ikke visste hvordan de skulle te seg i nære relasjoner, og fordi de skammet seg over å være et barnehjemsbarn. Mange hadde i tillegg slitt med angst og rusproblemer, og hadde aldri klart å etablere noen varige nære relasjoner. De følte de ikke visste hvordan de skulle uttrykke kjær- lighet eller løse konflikter. Noen av mennene som had- de familie, fortalte at de i hovedsak hadde kona å takke for at de ble gift, fortsatt var gift og hadde familie.

For kvinnene var det noe annerledes. En del av kvinnene ble tidlig gravide, gift eller samboe- re; "Mannen ble en redningsplanke". De fortal- te at det var trygt å komme seg inn i et forhold, men det var også vanskelig. De beskrev seg

selv som redde og skamfulle, og så sugne på nærkontakt at de knyttet seg til alle som viste aldri så liten interesse og omtanke for dem. Dette førte til, i en del tilfeller, at de etablerte seg i forhold som var preget av mishandling, psykiske vansker og rus. Enkelte fortalte at de "godtok alt" fordi de ikke hadde noe annet til- knytningspunkt i tilværelsen. Noen av kvinne- ne brøt ut av disse forholdene, men gikk ofte snart inn i nye lignende forhold. Imidlertid be- skrev også flere av kvinnene at de kom inn i forhold som var gode og som hadde vart hele livet, og som de følte var blitt redningen for dem.

Mange, både kvinner og menn, har fortalt at de hadde slitt mye med å lære seg å vise egne barn den nødvendige omsorg. De fortalte at de ikke visste hva omsorg var eller hvordan den skulle utøves. De visste bare at de alltid selv hadde lengtet etter nærhet og varme, det å bli klemt og trøstet, det å få lov til å fortelle voksne om det de hadde opplevd, både det gode og det vonde - for så å oppdage at de ikke visste helt hvordan de skulle klare å gi egne barn det de selv hadde lengtet etter og savnet så intenst.

16 AVSLUTTENDE VURDERINGER

I utvalgets gjennomgang av opplysningene om den omsorgen som barna fikk ved barnehjem- mene og på spesialskolene, var det beskrivelser og opplevelser som har skilt seg ut. Disse skildringene kom enkelte ganger sterkere fram i intervjusituasjonen enn det er mulig for ut- valget å gjengi i skriftlig form. Granskingsut-

valget har imidlertid funnet at mange barn har vært utsatt for omsorgssvikt. Flere barn har hatt en opplevelse av at ingen brydde seg om dem og var glade i dem. Ivaretaging av barns behov for nærhet, stimulering og individuell oppfølging har fram til midten av 70-tallet vært nesten helt fraværende.

Flere barn har vært utsatt for fysiske avstraffelser. Dette gjelder alt fra mindre alvorlige enkeltepisoder til forhold som kan karakteriseres som fysiske overgrep over tid. Det vises i denne forbindelse særlig til håndheving av reglene og rutinene rundt måltidene, herunder tvangsmating. Dette avtok etter midten av 70-tallet.

Noen barn har vært utsatt for seksuelle overgrep fra voksne. Dette er voksne enkeltpersoner, og utvalget kan ikke trekke noen konklusjon om at dette var utbredt ved noen av institusjonene. Flere barn har også blitt seksuelt misbrukt av andre barn. Dette setter utvalget i sammenheng med manglende omsorg, beskyttelse og oppfølging fra de voksnes side.

Utvalget viser til at så og si samtlige barn har beskrevet at de var mye overlatt til seg selv og at det derfor kunne utvikle seg uheldige hierarkiske forhold barna imellom.

Når det gjelder praktisk omsorg, har barna fått dekket sine behov for mat og klær.

Utvalget stiller seg kritisk til den oppfølgingen barna fikk når det gjaldt skolegang, lekser og mulighet for planlegging av sin framtid. Dette har vært et sår punkt i flere av barnas

fortellinger. De har opplevd manglende skoleing og utdanning som en ytterligere stigmatisering i forhold til den oppveksten de har hatt på barnehjem. Dette har vært vanskelig å håndtere som voksen.

Når det gjelder tilsyn med institusjonene og barna, har det i hele mandatperioden vært vanskelig å konstatere om dette har vært utført i samsvar med lov og forskrifter. Utvalget har funnet få skriftlige rapporter og utvalget har heller ikke funnet at muntlige rapporter er blitt protokollert. Intervjuer med medlemmer i den kommunale barnevernsnemnda, ansatte ved sosialkontoret og hos fylkesmannen har bekreftet at tilsyn ikke var en prioritert oppgave. Det er kritikkverdig at den oppfølging og kontroll av institusjonene og barnas oppvekstvilkår som lov, forskrift og rundskriv har beskrevet, har sviktet. Dette er først og fremst Stavanger kommune som ansvarlig tilsynsmyndighet sitt ansvar. Overtilsynet som var lagt til Fylkesmannen, som skulle påse at barnevernvirksomheten i de ulike kommuner i fylket utførte sine plikter, herunder tilsynsplikten, har også sviktet.

Ansatte

Når det gjelder de ansatte på de ulike institusjonene, har det kommet mange beskrivelser fra barna om gode og snille personer. Utvalget har mottatt flere historier om snille hushjelper og bestyrerinner. Flere barn har kontakt med hushjelpene den dag i dag. Flere bestyrerinner har vært beskrevet som strenge, men snille og rettferdige. Dette har barna ikke hatt noe å utsette på. Utvalget ønsker å berømme de som

arbeidet og bodde på institusjonen sammen med barna over mange år. De hadde sjelden fri, og de hadde flere av barna med seg hjem i feriene. Dette har dannet grunnlaget for at flere barn har beskrevet at de hadde det bra i lange perioder. Utvalget er også kjent med at barna har uttalt seg positivt om sivilarbeidere. De opplevde det positivt at det kom inn noen ”personer utenifra”.

Når det gjelder de ansatte ved spesialskolene har flere av guttene berømmet den innsatsen både styrere, lærere, kjøkkenpersonell og fritidsledere/miljøarbeidere gjorde. Flere av guttene har hatt god innsikt i at de kunne være utagerende, utprøvende og en vanskelig gruppe for de ansatte å håndtere.

På den annen side har utvalget fått beskrivelser av flere ansatte som strenge og uforutsigbare, som kalde, hardhendte, avvisende og at de kun var opptatt av praktiske gjøremål.

Waisenhuset

Når det gjelder Waisenhuset, ønsker utvalget å trekke fram at institusjonen med sine ulike hus har framstått som en ”lukket” institusjon med lite innsyn og påvirkning utenfra. Den har vært drevet, og i betydelig grad vært influert av indremisjonsforeninger i distriktet. Det har framstått for utvalget som at styret ved institusjonen i liten grad har vært opptatt av driften av selve barnehjemmet utover det rent økonomiske. Granskingsutvalget finner det kritikkverdig at styret ikke i større grad har påsett at barnehjemmet ble drevet på en slik måte at barna

fikk forsvarlig omsorg. Ansvaret for dette påhvilet styret.

Når det gjelder de enkelte forstandere/styrere ved Waisenhuset, har de som har vært til intervju, fortalt at de hadde liten oversikt over eller innsikt i hva som foregikk på de enkelte hus. Driften og omsorgen av barna var i stor grad overlatt til de enkelte bestyrerinnene. Dette gjelder spesielt fram til midten av 70-tallet.

Tidlig i mandatperioden har det vært beskrevet få regelmessige møter mellom bestyrerinnene og forstandere/styrere der forhold rundt barna har vært tatt opp. Dette ble imidlertid bedre utover i mandatperioden. Det at forstander/styrere har gitt bestyrerinnene så vide fullmakter og ikke har fulgt opp arbeidet deres, har etter utvalgets oppfatning muliggjort at det ved enkelte hus har kunnet utvikle seg en kultur hvor fysiske avstraffelser og annen rigid håndheving av regler har gjort at barna har levd under vanskelige og utforsigbare forhold. Dette har også muliggjort at omsorgssvikt og overgrep har kunnet skje uten at noen visste om det. Dette er spesielt alvorlig tatt i betraktning at forstander/styrer ovenfor sosialdepartementet var garantisten for den faglige driften som gjorde at godkjenning til å drive institusjonen ble gitt, til tross for at flere av bestyrerinnene ikke hadde den pålagte barnevernutdanningen. Etter utvalgets oppfatning hadde de ansvarlige forstandere/ledere for barnehjemmet ansvar for at barna fikk forsvarlig omsorg.

Det kommunale tilsynsansvaret, styrets ansvar og forstander/styrers ansvar fratar likevel ikke

andre enkeltpersoner deres ansvar for hvordan barna hadde det.

Etter utvalgets oppfatning måtte en kunne forvente at de ulike ansatte var snille med de barna de hadde ansvar for, og at de var opptatt av å gi dem forsvarlig omsorg. Utvalget har i denne vurderingen tatt i betraktning at bemanningen var lav og arbeidsoppgavene mange. Dette unnskylder allikevel ikke den manglende oppfølging som flere av barna har fortalt om.

Strømvik

Når det gjelder Strømvik har institusjonen, fram til den flyttet til Helmer Hansensgate i 1979/80, framstått som gammel og tungdrevet. Barnehjemmet framstår som lukket, med lite kontakt med de nære omgivelsene. Dette var uheldig, spesielt sett i lys av at det var en stabil barneflokk som bodde på Strømvik på 60- og 70-tallet, og flere av barna tilbrakte hele sin barne- og ungdomstid der.

Til tross for at Strømvik var en kommunal institusjon er det utvalgets oppfatning at ansvarsforholdene har vært uklare. Utvalget viser her til at det i perioder har vært uklart både hvem som har utgjort styret for institusjonen og hvem som skulle ivareta tilsynsoppgavene. Det framstår for utvalget som om Strømvik fram til 80-tallet ikke har hatt et styre som har vært opptatt av om barna på barnehjemmet fikk forsvarlig omsorg og at denne delen av driften fullt ut ble overlatt til den enkelte styrer. Dette har etter utvalgets oppfatning muliggjort at det også ved Stavanger kommunale barnehjem har fått utvikle seg en kultur der fysisk straff og ri-

gid håndheving av regler har gjort at barna har levd under vanskelige og uforutsigbare forhold, og at omsorgssvikt og overgrep har kunnet skje uten at noen visste om det. Utvalget finner dette kritikkverdige. Utvalget ser også alvorlig på at Stavanger kommune så sent som i 1971 tilsatte styrer uten påkrevd kompetanse og uten å lyse ut stillingen. Tilsynet har ikke fungert i henhold til lov og forskrifter. Ansvaret for at barna fikk forsvarlig omsorg påhviler Stavanger kommune, som eier og tilsynsmyndighet for Strømvik.

Det ansvaret som påhviler Stavanger kommune, fritar imidlertid ikke de ansvarlige styrerne ved Strømvik for det ansvaret de hadde i kraft av sin stilling til å sørge for at barna fikk forsvarlig omsorg. Det fritar heller ikke den enkelte ansatte for hvordan de opptrådte overfor barna. Som nevnt tidligere er det utvalgets oppfatning at en måtte kunne forvente at de ansatte var snille med de barna de hadde ansvaret for, og at de var opptatt av å gi dem god omsorg. Utvalget har også for Strømviks del tatt i betraktning at bemanningen var lav og arbeidsoppgavene mange. Dette unnskylder allikevel ikke den manglende oppfølging som flere av barna har fortalt om.

Lindøy, Ramsvik og Skåland

Granskingsutvalget har i sin gjennomgang av forholdene ved spesialskolene funnet at det ikke har vært mangler ved den praktiske omsorgen guttene har fått. I motsetning til barnehjemmene, har ikke regler og sosiale rammer rundt måltidene vært håndhevet like strengt.

Granskingsutvalget har lagt til grunn at guttene fikk et godt og tilpasset skoletilbud. De fikk hjelp til lekselesing, og deres framtid har i større grad blitt diskutert med de voksne.

Det er rapportert om enkelthendelser med fysiske avstraffelser, men utvalget har ikke grunnlag for å si at dette var utbredt eller en del av atferdsreguleringen på skolene. Ved spesialskolene finner utvalget det godtgjort at reaksjonene i stor grad har bestått i fratakelse av goder framfor fysisk straff.

Granskingsutvalget er blitt fortalt noen få enkelthistorier om seksuelle overgrep fra ansatte uten at utvalget har kunnet vurdere disse forholdene nærmere. Utvalget har blitt fortalt om seksuelle overgrep mellom guttene på Lindøy. Utvalget er av den oppfatning at dette i hovedsak skyldes manglende tilsyn, beskyttelse og oppmerksomhet fra de ansattes side. Utvalget er av den oppfatning at de ansatte skulle ha vært mer opptatt av guttenes interne forhold slik at overgrepene for en stor del kunne ha vært unngått.

Når det gjelder den følelsesmessige omsorgen, har guttene fortalt at de har opplevd mangel på nærhet og individuell følelsesmessig omsorg. Det framstår for utvalget som om spesialskolenes målsetting først og fremst var å få guttene til å gjennomføre sin skolegang og lære å tilpasse seg samfunnet på en bedre måte. Når en tar i betraktning at guttene bodde ved skolen hele året og at de hadde liten kontakt med sin familie, synes det for utvalget som om skolene ikke i stor nok grad har tatt barnas behov for

individuell kontakt og oppfølging alvorlig. Det at barna bodde på skolen, påførte etter utvalgets oppfatning, de ansatte en omsorgsoppgave i tillegg til undervisningsansvaret. Dette blir spesielt viktig når noen av barna ved Lindøy faktisk var helt ned i 7-8 års alder da de ble plassert der.

Tilsynet ved Lindøy skole har vært forskriftsmessig. Tilsynsutvalget har gjennomført både anmeldte og uanmeldte tilsynsbesøk, og guttene hadde tilsynsfører. Når det gjelder Ramsvik skole og Skåland skole, har det ikke vært et tilsvarende lovfestet krav om tilsyn som ved de statlige spesialskolene. Skoledirektøren har hatt god kjennskap til skolene og elevene. Granskingsutvalget finner at tilsynet med Ramsvik skole har vært tilfredsstillende. Skolesjefen har utøvd tilsyn der, og guttene hadde tilsynsfører. Når det gjelder Skåland skole finner granskingsutvalget at det har for begrenset grunnlag til å vurdere hvordan tilsynet har fungert. Skåland hadde en tilsynsnemnd, og noen av elevene hadde tilsynsfører.

Videre oppfølging fra myndighetenes side

Utvalget vil understreke viktigheten av at de myndigheter som har barn under offentlig omsorg, påser at de har tilstrekkelige kontroll og kvalitetssystemer som sikrer at barna får forsvarlig omsorg og de rettigheter som lovverket til enhver tid gir dem.

LITTERATUR

- Benneche, G. (1967): *Rettsikkerheten i barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Benneche, G. (1983): *Barnevernet i Norge*. Universitetsforlaget.
- Borgen, C. M. (1956): Tidlig trygghet og menneskelig kontakt. Norges barnevern. Utgitt av Norsk Barnevernssamband. (Nr. 3, mars 1956, 33. årgang).
- Bowlby, J. (1988): *A Secure Base*. Routledge, London. I dansk utgave (1994): *En sikker base. Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Det lille forlag. Fredriksberg.
- Bowlby, J.(1951): *Maternal Care and Mental Health*. World Health Organisation (WHO) Monograph Series No. 2. i svensk oversettelse (1954) *Modern och barnets själsliga hälsa*. Natur och kultur, Stocholm.
- Erikson, E. H (1975): *Barnet och samhället*. Natur och Kultur, Borås.
- Hagen, Gerd (2001): *Barnevernets historie*.
- Haugsgjerd, A. H. (1996): *Atferdsskolen i historisk lys. Pedagogisk og spesialpedagogisk utvikling basert på et arkivstudie. Lindøy skole 1950–1990*. Hovedoppgave i spesialpedagogikk, Høgskolen i Stavanger.
- Heggheim, J. (1990): *Under Frelsesfanen. Glimt fra 100 års frelseskrig i Stavanger*.
- Hundeide, K. (2005): *Omsorg og overgrep i og utenfor sonen for intimitet*. I Nafstad, H.E. *Det omsorgsfulle mennesket. Et psykologisk alternativ*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Lindboe, Knut (1991): *Barnevernrett*.
- NOU 2004:23 *Barnehjem og spesialskoler under lupen. Nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barnevernstinstitusjoner 1945 – 1980*. (Befringutvalgets rapport).
- Rapport fra Granskingsutvalget for barnevernstinstitusjoner i Bergen. Juni 2003.
- Rapport fra Granskingsutvalget i Oslo og Akershus: *Barnevernstinstitusjoner benyttet av Oslo kommune 1954 – 1993. Granskning av overgrep, omsorgssvikt, tilsyn og tvangsplasseringer*. Desember 2005.
- Skard, Å.G. (1960): *Disiplin i heimen. Forsøk på utviklingsmessig oppdragelse*. Sosialdepartementets småskrift Nr.3.
- Sveri, Knut (1957): *Barnevernsloven*.
- Øksnes og Langholm (1958): *Barna og samfunnet*.
- Aarek, W. (1950): *Barnet og de voksnes verden. Psykologi for oppdragere*. Stabenfeldt Forlag, Stavanger.

Forskrifter

Sosialdepartementets "Forskrift for barnehjemmer" av august 1954. "Barnehjemsforskriften".

Sosialdepartementets forskrift "Bestemmelser om tilsyn med barnevernarbeidet i fylkene og instruks for barnevernsekretærene" av 12.03.57. "Tilsynsforskriften".

Sosialdepartementets rundskriv

Sosialdepartementets rundskriv nr. 2 "Om Barnevernet".

Sosialdepartementets rundskriv nr. 4 "Barnevernstinstitusjonene".

Sosialdepartementets rundskriv nr. 5 av 13.06.54 ”Om fosterbarn og fosterheime”.
mer”.

Sosialdepartementets rundskriv nr. 16. ”Bestemmelser om tilsyn med barnevernarbeidet i fylkene og instruks for barnevernsekretærene”.

Sosialdepartementets rundskriv nr. 27 ”Institusjoner der barnevernsnemndene kan anbringe barn”.

